3 1761 05648089 0

Purchased From

Funds Donated

by

The Andrew W. Mellon

Foundation

Na Pranýři.

VILÍMKOVA KNIHOVNA.

RUD. JAR. KRONBAUER:

NA PRANÝŘI.

POVÍDKY.

NAKLADATEL
JOS. R. VILÍMEK V PRAZE
SPÁLENÁ ULICE 13.

Tiskem Jos. R. Vilímka v Praze.

JUC. VÁCSLAVU PANÝRKU-VAŇKOVI

Z VĚRNÉHO PŘÁTELSTVÍ

R. J. KRONBAUER.

NA PRANÝŘI.

Ve dlouhé, čistě vybílené světnici nalezince je odestláno asi třicet postelí. Na každé sbaleno v malý podlouhlý raneček anebo rozvaleno s roztomilou neomaleností baculatých a zarůžovělých údíčků leží po jednom dítěti. Jsou mezi nimi urputní a tvrdošijní křiklouni, které je slyšeti od rána do večera a po celou noc, až úplně zmodrají. Křičí tak dlouho, až změní se hlas v pouhé chrčivé sípání.

Matky těchto dětí jsou roztroušeny po různu po celé síni. Několik jich pobíhá s děckem v náručí ve dlouhé střední uličce mezi postelemi, hýčká a pohazuje jimi od levé strany na pravou a mrzutý, hrubý a drsný hlas mechanicky a beze všeho citu odzpěvuje ukolébavku: »Spi, andílku, spi, zavři očka svy . . .« U dvou nebo tří postelí sedí na malé stoličce mladé matky se zabořenou hlavou v peřinách. Děcko klidně dříme u jejich hlav, jimiž každou chvíli zatřese křečovitý a bolestný pláč, jejž

přidusují přitlačením úst do podušky. Stydí se za svůj pláč před ostatními, aby se jim drsně a hrubě nevysmály.

Je tu pohromadě asi čtyřicet kleslých žen z různých končin země. Těžko říci, že také z různých stavů. Své přírůstky rekrutuje porodinec většinou z té veliké a nespočítatelné armády chudých a pracujících lidí, kde je nouze a bída největší kuplířkou. Velice snadno by ta děvčata roztřídil . . . největší díl připadá na služky, pak nejčastěji hledají útulku v ústavě tovární dělnice, fabričky a tu a tam nějaká chudokrevná šička nebo zdravím kypící holka z menšího venkovského statku nebo chalupy.

Jsou pohromadě jako vězni v žaláři, a tu shrne osud dohromady ve společnou tlupu ty nejrůznější povahy. Vedle těch, jimž říkává se v ústavním jargonu »vojandy«, žijí děvčata, o nichž možno užiti paradoxa, že jsou proti nim — pannami. Každá z nich má zcela jinou a rozdílnou minulost a genesis svého pádu. Pro všecky bez rozdílu je to neštěstím, ale mnohá z nich vidí v tom jenom dlouhé přerušení svého dosavadního života a na to nevinné robě přenese veškeru svoji zlobu a zášť.

Tříměsíčního, někdy i delšího pobytu v nalezinci se každá bojí a štítí a kdyby mohla voliti mezi těžkou a sebe namáhavější prací a mezi jednotvárným a nudně zahálčivým životem v ústavě, každá by se rozhodla pro práci. Jsou odloučeny od ostatního světa jako vězeň v žaláři a to je to jediné, co je nejvíce

trápí. Plakávají sžíravou zlostí, nepokojem a obavami, co asi dělá jejich milenec a zůstane-li jim po tak dlouhou dobu věren. Na večer ploužívají se podél ústavu pepické postavy vychrtlých a zbídačelých mladých mužů, upřeně hledících do osvětlených a nezastřených oken ústavu. Za oknem mihne se ženská postava v nedbalkách, jejíž rozzářené oči vidí do tmy jako kočka. Děvce zalomí rukama a na prstech dá znamení, za kolik měsíců bude volna a svobodna, a pepík šourá se líným krokem s oharkem provlhlého doutníku dolů do města k nejbližší krčmě.

Ty lidi tam nepudí ani láska k ženě ani touha po tom dítěti, jemuž dali život. Osud dítěte je jim celkem lhostejný a tak ještě nejraději by slyšeli, že umřelo buď v ňalezinci nebo u pěstounů ve venkovském ošetřování. Jsou to lidé, o nichž se prostě říkává, že prodávají svoje mužství. Ta děvčata mají na svobodě tuhý a trpký život. Od tmy až zase do tmy pracují takřka do vysílení a peníze krvavě zasloužené a vydělané dávají svým milánům. Tím, že stala se milenka matkou, stoupla velice v ceně, protože může se státi kojnou v lepším domě, a ty prý jsou placeny jako kuchařky v hotelích. A po tom, aby se to stalo co možná nejdříve, touží oba . . .

A tu vždycky hlavní překážkou, matoucí všecky předběžné plány, je jenom to dítě. O jednom domácím zvířeti je známo, že zpožírá všecka svoje mláďata. Co, probůh, má člověk říci o krkavčích matkách?

Jednoho dne k večeru zařaděno bylo mezi kojné mladé, asi dvacetileté děvče. Hezký, ba bezvadně pravidelný a krásný obličej skutečně kazily ostré, jedovatě bodavé a neobyčejně hluboké zapadlé oči. Děvče přišlo na večer, venku silně pršelo a hlava byla zahalena ve veliký vlněný šátek. Opatrovnice dovedla je k posteli, děvče se svléklo a z hluboka si povzdychnuvši, převalilo se na postel a tvrdě usnulo. Zvědavé družky její šly jedna za druhou se na ni podívat. Děvče se zavřenýma očima vypadalo jako nevinně spící dítě, a za malou chvíli stála nad její hlavou celá skupina.

Pozorující ženy byly v první okamžik překvapeny. Prsy její, jasně ohraničené čistou plátěnou košilkou, měly a zachovaly si onen báječný útvar kdoulí, na kteréžto srovnání mívají právo jenom panny. V následujícím okamžení probudila se mezi děvčaty zášť ... Pocit tento vyvolala bezděčná poznámka škaredého děvčete, jemuž vyklouzlo maní z úst: »Panečku, ta je *z vás* ze všech nejhezčí.« A při tom se děvče usmálo, jako by chtělo říci: »Když ta se sem dostala — co pak mám říci já ubohá.«

Ostatní začaly nově přibylou pomlouvati, jak to vůbec šlo, prohlédly dopodrobna její sukně, botky a prádlo a usoudily konečně, že bude neznámá buď služkou nebo panskou v lepším domě.

»Oblékla se na to jako na posvícení,« prohodilo zrzavé a pihovaté děvče se špičatým úšklebkem.

»Nu — výslužku si ponese jako my,« poznamenala sousedka, a všecky se přitlumeně rozchechtaly.

Venku byla hanebná listopadová plískanice a déšť šlehal prudce do oken. Pocit teplého a vytopeného přístřeší všem zalahodil.

»Teď by mne Véna nedostal ven, kdyby pískal jako italský flašinetl,« řeklo zrzavé děvče, přitáhlo peřinu až na bradu a zvolalo »ah«, jako by vstouplo do hodně teplé vody.

»Jemu asi postačí, že tě dostal sem nahoru,« odsekla sousedka a když se na to nad svým vlastním vtipem rozchechtala, znělo to asi tak, jako když běží čejka s rozevřenými křídly po hladině rybníka.

Všecky děti tu noc spaly, jako by se napily makového odvaru. V nejzazším koutě některé z děvčat tiše a sotva slyšitelně plakalo. Vypadalo to chvílemi zrovna tak jako zalehnutí větru, jenž se venku divoce prohánĕl po ulicích. Děvče, jež tiše plakalo na posteli, za chvíli vstalo, sňalo se stěny svítilnu s olejovým kahancem a svítilo si na své dítě. Ruce její se zimničně chvěly, a vyjeveně vyboulené oči hltaly každý rys na tváři dítěte, jež byla nehybná a ztrnulá. Děvče postavilo svítilnu na peřinu a oběma rukama nadzvedlo oční klapku, která se více nezavřela. Otevřené oko bylo úplně jasné, ale jako skleněné. Mladé matce zmodraly hrůzou rty, celé tělo sebou prudce škublo, a zároveň pod ním poklesly nohy.

Matka poznala, že je děcko mrtvé . . .

Strašlivý, ostře pronikavý a vyděšený výkřik probudil všecky přítomné. Mladá matka tak usedavě a tak bolestně plakala, že si žádné z děvčat netroufalo jí okřiknouti.

»To je divná holka,« procedila rozespale skrze zuby zrzavá Vénova znejmilejší, převalila se na druhou stranu a přetáhla si peřinu až přes uši, aby jí pláč nerušil.

Nově přibylá spala tvrdým a zdravým spánkem šťastné a bezstarostné holčice.

* * *

Ráno děvče ještě spalo, když opatrovnice položila vedle něho na lůžko zdravé, silné a neobyčejně vyvinuté děcko. Tak hezké a roztomilé dítě už dávno nepřišlo do nalezince. Včera obdivovala děvčata matku a dnes u vytržení rozestavila se kolem toho robátka, jež otvíralo tu malou, zarůžovělou hubinku jako kapřík. Včera hádaly, čím je asi mladá matka, dnes podle různých známek pátraly, kdo asi může býti otcem dítěte.

V tom se děvče probudilo, protáhlo se líně na loži, až zapraskalo, a spatřivši kolem sebe zástup zvědavých žen, zamračilo se a hrubým hlasem na ně vyhrklo: »Prosím vás, uhraňte mne.« Když spatřilo pak vedle sebe dítě, zčervenalo najednou v celém obličeji a ještě drsněji než před chvílí řeklo: »Už jsi tady . . . ty drabante . . . však já ti neuteču . . .«

Všecky ostatní ženy věděly, s kým je jim co dělat. Na protější posteli ležela poloblbá,

asi dvacetiletá holčice odkudsi z Rudohoří, která si mezi svými družkami odbyla pravý očistec. Přes tu chvíli nadhodila jí některá hrubou a neurvale surovou narážku na jejího svůdce. Děvče tomu ani nerozumělo a těma hloupě vyjevenýma očima dívalo se s tupou naivností s jedné na druhou. Rosičky a mladé želvy mají podobný, neskonale pitomý, ale dobrácky naivní pohled. Sama ubohá byla škaredá jako noc a zvláštní náhodou povila prapodivné dítě. Říkalo se mu všeobecně »krtek«, poněvadž bylo na celém těle zarostlé jemným, jako uhel černým srstnatým pápěrčím, které ovšem během času samo sebou zmizí.

»Ty, horačko, — nebyl ten tvůj milý kominíkem?« škádlila ji touto otázkou každý den zrzavá Vénova milá.

Horačka s jakousi úctou upřeně se zadívala na dítě, jež sebou v těsném povlaku nepokojně vrtělo a tak dlouho sebou zmítalo, až vybavilo šťastně jednu nožičku ven. Zdálo se, že něco jako radost zamihlo nejasně na té drobné, tímto namáháním až zarudlé tváři. Děcko pracovalo vytrvale dále, až rozvalilo se na povlaku jako jádro v rozloupnutém ořechu. Chvíli se zdálo, že je nic jiného nezajímá a netěší, než ta volnost, které si tak těžce vydobylo. Ale to dlouho netrvalo, a děcko vrtělo hlavinkou na všecky strany a vyplazovalo růžový jazýček, chytajíc vláhu z navlhlých rtů. — Horačka pozorovala, že má dítě žízeň. Viděla, jak matka otevírá nějaký kufřík a že se v něm hrabe s napjatou horlivostí. Teď roze-

vřela nějaké psaní a dala se horlivě do čtení. Dítě doposud ani nezapíplo — byl to jeden z těch řídkých zjevů dětských, jež spí po celou noc jako dudek a jež takřka ani nezapláče. Zatím už neleželo na povijanu, převalivši se hloub do nohou postele a všecko, k čemu se jen dostalo, odhrabalo rukama nebo odkopalo nohou.

Děvče pozorovalo matku jeho s bolestnou výčitkou — vidělo, jak se nad psaním usmívá a že je v tváři radostí celá zardělá. Pomalu slezlo s postele a přistoupivši k matce, zabrané do čtení, zaťukalo jí jemně na rameno a řeklo:

»Váš červíček má žízeň — dejte mu pít.«

Toto vyrušení čtenářku děsně podráždilo, hodila psaní do kufříku, práskla víkem, až sebou dítě na posteli leknutím trhlo a zbledlo jako ta plena, na níž leželo, založila ruce do boků, v její očích to zajiskřilo, jako když na oblázek zakřese.

»I ty jedna drzoto nestoudná... co ty...«

V tom spatřila zarostlé dítě v kolébce vedle postele. Vypadalo ovšem na bílých poduškách trochu podivně a exoticky. Z největšího hněvu tak se najednou a z čista rozchechtala, až jí vyhrkly slzy z očí. Ubohá horačka si v prvním okamžení pomyslila, že děvče přišlo nadobro o rozum, a omlouvala netečnost jeho k děcku.

Děvče chechtalo se čím dále více, až se musilo podepříti o pelesť, by neupadlo. Chvílemi zněl nevázaný a bujný ten smích jako usedavý vzlykot. Horačka brzo poznala, proč

se tak směje — děvče totiž chtělo něco říci, nemohlo však promluviti pro samý chechtot a kuckání ani slova a proto jenom ukazovalo rukou směrem k posteli s obrostlým děckem.

»Chachacha — to — je ... chachacha ... Panenko Maria ... chachacha ... já dostanu křeč ... chachacha ... to — je ... hihihi ... to je ... indiánek ... hihihi ...« Pak svalila se jako bezvládná celým tělem na svou postel a v tu chvíli, kdy celé tělo se chvělo a třáslo, zdálo se, že byla skutečně zachvácena prudkými křečmi. Když konečně vstala, byla v obličeji do tmava zardělá, a slzy jako hrách veliké kanuly jí po tváři. Najednou sebou prudce škubla, vzala svoje bílé a růžové dítě a položila je vedle horalčina »krtka«.

Zatím seběhlo se vše k oběma postelím.

»Je to rozdíl ... co? ...«

Na matku ubohého toho tvorečka bylo žalostno pohleděti. Chtěla něco říci, ale hlas jí úplně selhal, chtěla se brániti a protestovati rukama, ale ty visely úplně bez vlády, těžké a ztrnulé, ochromené studem, lítostí a hanbou, podél boků.

»Panno Maria« — vykřiklo rozchechtané děvče uděšeným a polekaným hlasem ... »ti purclíci leží těsně vedle sebe a to moje se ještě nakazí ...«

Trapnou a křiklavou scénu tuto ukončil příchod primáře nalezince, chvalně známého a proslulého magistra porodnictví. Těm ubohým dětem byl více nežli otcem, a mnohé z těch nevinných obětí má jenom jemu co dě-

kovati, že nezahynulo pod poduškou, na jejímž druhém konci spala jeho vlastní matka. Profesor okamžitě poznal, co se děje. Pouhé jeho objevení se mezi dveřmi rozprášilo všecky kojné na určená pro ně místa.

»Co se tu stalo?« tázal se horačky, jež zůstala jediná státi jako solný sloup na svém místě.

Ta ubohá, utírajíc si slzy s očí zástěrkou, pousmála se a řekla s dětským přízvukem: »I nic — to my jen tak... koukaly jsme... jak různou mají... hm... ty děti pleť...« A na to rychle odskočila ke své posteli, zabořila hlavu do peřin a propukla v usedavý pláč.

Vzpomněla si teprve v tu chvíli, když pronesla slova o různé pleti, jak podivné dítě povila, a teprve nyní provalila se ta těžká bolest mateřské lítosti. Profesor k ní přistoupil, pohladil ji jemně po vlasech, a když oddanou, skorem psí důvěrou ozářené oči k němu pozvedla, budila ta žena velkou a vzrušující soustrast.

»I neplač, holka,« — řekl vlídně a jemně primář, — »to tvoje dítě zběla jako všecky ostatní.«

Žena políbila mu za tato utěšující slova vroucně ruku, pak vzala to své dítě do náručí a tak se s ním laskala a mazlila, že i ty fifleny zadívaly se na tento bouřlivý projev mateřské lásky s úctou.

Primář obešel všecky postele a naposled se zastavil u novicky.

»Hrazanová — na to dítě můžete býti pyšná. Je zdravé jako buk... hleďte, ať mu dáte na venek dobrý základ.«

Děvče se ušklíblo, podívalo se na své dítě a vidouc je tak svěží, zdravé a plňoučké, samolibě se usmálo. V tu chvíli mělo týž pocit, jako by se podívalo do zrcadla. Ale hned v zápětí na to se nepěkné a nepříjemné oči její zakalily.

»Prosím — jak tu dlouho budu, pane primáři?« řekla polohlasem, jakoby se napřed lekala odpovědi.

»Jste zdravá, zachovalá a silná... pod tři měsíce si nedělejte valnou naději,« řekl profesor, stiskl zlehounka třemi prsty dítě na malém, tlusťoučkém ramínku a dobrotivě se usmáv odešel.

Hrazanové vyhrkly zlostí slzy z očí...

Ten celý den si dítěte takřka ani nepovšimla. Celou hodinu psala na kufříku nějaké psaní, jež si potom bezpočtukráte přečtla. Po polednách začalo její dítě slabě vrněti a v ústech dumlalo tkaničku od povijanu. Děvče zaslechlo tu a tam hlasitě pronesené poznámky, přestalo čísti a vztekle rozhrnuvši košili na ňadrech, vzalo děcko k prsu. To zrovna hltavě a nenasytně pilo. Horačka zadívala se na ni s laskavou a měkkou pozorností — zdálo se, jako by ji v duchu odprošovala, že jí v myšlénkách ukřivdila.

Ale tento mateřský záchvat netrval dlouho. Hrazanová odtrhla násilím dítě od prsu a nevrle jím hodila do peřin. Na tváři děcka bylo možno postřehnouti pocit nepříjemnosti a ne-

spokojenosti. Celý obličej byl najednou jako překřižován tenkými vráskami, jichž utvořil se kolem zavřených očí celý tlum. Malá ústa se odhrnula a navlhlý jazyk, pobíhaje zmateně z koutka do koutka, hledal dychtivě potravu.

Celé odpůldne sebou děcko na posteli netrpělivě pohazovalo a malé ručky jeho ustavičně po něčem hmataly. Matka, skrčena na stoličce za postelí, četla nějaký román, usmolený a zašpiněný jako dělnická zástěra.

Ten den bylo brzo tma, protože zase od rána do večera nepřetržitě pršelo. Asi na deseti postelích křičely děti až do ohlušení. Děcko Hrazanové spalo se svěšenou hlavou na prsou. Ústa jeho byla otevřena, a rty již nebyly červené. Měly bledě zelenavý nádech dušeného ovoce a okraje byly úplně vyprahlé a popryskané.

Asi dvě děvčata stála u okna. Najednou se okno prudce otevřelo, a děvče hodilo něco v papíru zaobaleného na dlažbu. Cinklo to asi tak, jako když házívají služky z oken kolovrátkářům měděné peníze v papírku. Po hozeném předmětu skočil nějaký muž, jenž se těsně krčil ke zdi, aby nepromokl na kůži. Byl to Véna, jemuž zrzavá jeho krasavice hodila — něco drobných, aby měl na doutník a pivo. Něco podobného opakovalo se za nějakou chvíli u druhého okna.

Hrazanová z dlouhé chvíle všecko pozorovala.

»Co to tam dělají?« otázala se svojí sousedky.

»Ty u okna? — ah — to je pošta — aby neměl milán hlad nebo žízeň, dávají mu ob den něco na přilepšenou. Okrádají sebe a dítě, aby měl ten flamendr na pivo a na doutníky . . .«

Hrazanová se usmála.

»To mají přece ony spíše dostávati peníze od nich,« řekla s přízvukem, jako by to, co pronesla, rozumělo se samo sebou.

Sousedka se útrpně usmála. »Ty obejdy, ty fifleny, které mají delší ofinu než spodničku? — ty jsou rády, že mají aspoň někoho. Umírají beztoho strachy, aby se jim nezvětřil . . . nu, a těmi dvacetníky je udržují. Až vyjdou odtud, strčí mu celý svůj výdělek, a on jim za to ještě nabije, co se do nich vejde. Tamhle ten zrzoun má ran na těle jako houska máku. Já tomu sice nemohu rozuměti, ale ona přece říká, že ho má k smrti ráda . . .«

Hrazanová založila si ruce pod hlavu a přemýšlela. Už neodpověděla a na nic se už také netázala.

Povahou bylo to divné děvče. Byla rozmazlenou dcerkou z velkého statku, jenž přišel na buben. Otec se oběsil a matka hořem a hanbou se usoužila. Dceři nezbývalo nic jiného, než aby šla do města na službu. Na kterési taneční zábavě seznámila se s mladým mužem, jejž si oblíbila proto, že měl bílé, neupracované ruce a skřipec na nose. Později se dověděla, že něco studuje —, aby se optala co, to jí ani ve snách nenapadlo. Přilnula k němu s otrockou vášní, a každé jeho přání bylo jí

zákonem. Student byl jedním z těch, kteří to své živobytí na vysokých školách bídně protloukají. Hrazanovou mrzelo, že nemá hodinek, a když si tak vzpomněla, že doma měl každý jejich chasník hodinky se stříbrným, těžkým řetízkem, zastyděla se za to, že jich nemá její milenec.

Za měsíc přinesla mu hodinky, které mu sama zapla do vesty. Později pozorovala jemným instinktem zamilované ženy, že se jejímu milenci lecčeho nedostává, a tak to došlo pomalu tak daleko, že mu dávala i peníze. Jednoho dne mu řekla, že se s ní stala změna. Mladý muž se strašlivě ulekl a děvče, které v první chvíli to nepovažovalo za žádné velké neštěstí, uleklo se k vůli němu.

Když pak přišla do ústavu, těšila se ustavičně tou myšlénkou, že snad děcko zemře. Ale zatím povila zdravé a silné dítě, jemuž se všichni obdivovali.

* * *

Druhý den ráno primář neobyčejně dlouho prohlížel její dítě. V Hrazanové byla malá dušinka. Zvážili dítě a profesor zjistil, že ubylo mu za ten krátký čas, co je v nalezinci, přes dvě stě gramů na váze. Primář se na matku ostře podíval, důrazně jí domluvil a nařídil opatrovnicím, by na ni dávali pozor.

Opatrovnice někdy takové rozkazy jenom slyší, ale — nevykonávají. Dítě očividně chřadlo, a co bylo nejdivnější, nechtělo více ssáti

z prsu matčina. Během týdne zjistil primař, že ztratilo to robátko na váze přes tisíc gramů.

Jednou v noci nemohla horačka usnouti. Nad postelí Hrazanové svítila noční lampa. V tom pozorovala horačka, že Hrazanová vstává tiše, jako zloděj z postele, a že se pozorně a opatrně na všecky strany ohlíží. Horačka přivřela oči, ale nespustila jí se zřetele. Hrazanová otevřela kufřík, něco z něho vyňala a pak se natírala na prsou. Horačka si myslila, že to bude buď nějaká masť nebo olej. Ale přece jenom vrtalo jí mozkem, proč to činí tak tajně a v noci, když všechno kolem pohrouženo ve hluboký spánek.

Ráno, když vešel primář, vzala Hrazanová ihned dítě k prsu. To ucuklo hlavinkou a hlasitě prskalo. Hrazanová dala se do pláče . . .

Na dítěti neshledány pražádné známky nějakého násilí. Když primář odcházel, odplížila se za ním horačka.

»Pane doktore . . .« zašeptala a při tom tetelila se strachy, aby jí někdo neviděl . . . »já viděla dnes v noci Hrazanovou, jak se něčím mazala a natírala na prsou. Mně se zdá, že chce to děťátko — umořit hladem.«

Primář se vrátil, prohlédl Hrazanovou a zjistil, že si natírala prsa — chininem a ještě jinými věcmi . . . Profesor si ošklivostí odplivl a měl se co přemáhati, aby se nezapomněl.

»Jděte — netvore —« řekl a v největším rozrušení odešel z ústavu.

* * *

Druhého dne ráno měl profesor v posluchárně přednášku. »Mortalita, pánové, v nalezinci se vzmáhá a vzrostla dnes na úžasné číslo sedmdesáti procent. Příčinou toho jsou v první řadě matky, jichž dobrá polovina jsou fifleny, jež děti nechávají hladověti, aby buď se dostaly brzo z ústavu anebo aby je umořily. Před týdnem přijal jsem do nalezince děcko, jež bylo krásné jako obrázek a jež vážilo přes 3200 gramů. Dnes to děcko váží pouze 2000 gramů — matka jeho umořila je hladem. Ale bestiálnost její šla ještě dále . . .« a nyní líčil profesor ty hrozné a neuvěřitelné prostředky, jimiž vlastní matka činí potravu vlastnímu děcku, po níž tolik baží a touží, odpornou a nechutnou. Mladí kandidáti lékařství trnuli hrůzou.

»Umínil jsem si, pánové,« pokračoval primář, »že vám ukážu děcko i netvora matku. Mám při tom na zřeteli mimo vědecký experiment ještě morální pohnutku. Myslím si, že se před vámi ta žena, až tu bude státi jako na pranýři, přece jenom zastydí a že se polepší.«

Dvéře se otevřely a opatrovnice vešla s mladou ženou s děckem v náručí.

Byla to Hrazanová, zardělá až po vlasy. Primář položil dítě na stůl. »Vidíte pánové — to je už jen pouhý stín toho krásného tvora, jemuž dala život . . a toho není schopna ani — (profesor řekl slovo velice ošklivé a drsné), toho je schopna jenom žena, je-li netvorem a je-li navedena anebo k tomu nepřímo vedena svým svůdcem.«

Hrazanová zvedla oči a bleskem přehlédla shromážděné. Najednou vztáhla ruce do výše jako lidé, již se topí, vykřikla a skácela se ve mdlobách k zemi.

O zeď podepřen, ve tváři zsinalý a bledý, stál mezi posluchači její milenec.

Z POLEPŠOVNY.

Hošíka, o němž hodlám níže obšírněji promluviti, naleznete v registratuře nalezince ve knize tak zvané »knihou základní« na stránce 732., jediného živoucího tvora na čtyřech stránkách, na nichž vedle jmen nalezenců všude úmrtní křížek. Nevím, chtěl-li tím osud docíliti něčeho jiného, že nakupil kolem něho malý knihovní hřbitůvek, než abych já jednou, přehrabávaje se v těchto úmrtních listech, nad nimiž statistika v rukou humanity ruce spíná, napsal malý obrázek. Dítě to narodilo se na tak zvaném bývalém »tajném oddělení« a opatřeno znaménkem v podobě římské jedničky, což vše znamená asi tolik, že matka měla asi důvody velice závažné nedati svému dítěti svého jména a že byla velice bohata. Jen tak mimochodem podotýkám, že všecky tyto děti dostávaly velice pěkná, zvučná a vzácná jména křestní, jako Alfred, Arthur, Richard, Alma, Irma, Berta k praobyčejným jmenům rodovým, která se nahodile vybrala, jako Kapička, Vondráček nebo Kubíček.

Dítě zanesené na stránce 732. se znaménkem I. jmenuje se zcela správně podle uvedené praemissy Arthur Koudelka. Dobře, že se jmenuje Koudelka — za těch čtrnácte let, co byl pod dozorem ústavu, navinulo se v registratuře s jeho jménem tolik akt, že dostal zvláštní přihrádku jako notorický darebák a tulák z professe u soudu. Za ta léta vystřídal devět pěstounův a sběhal čtyři okresy — zkrátka, natropil tolik kousků, že s ním měl ústav pravé soužení a trpké starosti jako tatík s nepodařeným synkem. Jistý učitel shrnul konduitu jeho v obsažné a výmluvné názvisko »arciluciper«, naříkaje si žalostivým tónem, že všecky tresty, hlad, bití, všecka napomínání zůstávají hlasem volajícího na poušti. Přímo bravurního kousku, který začínal prý míti velice vážné a pozoruhodné pozadí, dopustila se tato »arciluciperská« duše ve svém dvanáctiletém putování u sedmého pěstouna.

V obci bylo slavnostní svěcení praporu a zatloukání hřebíků — každý z odrostlejších školáků měl zatlouci jeden hřeb. »Ty zůstaneš doma« — řekl k nalezenci krátce a úsečně učitel veřejně přede všemi žáky. Hoch zůstal jakoby z kamene vytesán — vytřeštil oči a zbledl. Celý týden před slavností povídaly si děti o tom a těšily se na to, až vezmou malé kladívko do ruky a odříkají naučený veršíček. Nalezenec se také těšil — vždyť si sám vynašel z jedné staré, tlusté knihy pěstounovy dva pěkné řádky, které se mu tak libily a s kterými si zaběhl do lesů k rybníku, aby

se jim tam dobře naučil napaměť a aby se nespletl. »Čistý a neporušený jako to nebe nad hlavami našimi ať vlaje prapor tento ke cti této obce, celé země a krále našeho,« odříkával z plných plic, aby to řekl hezky nahlas, by to každý slyšel a každému slovu rozuměl. Tomu arciluciperovi vytryskly najednou jako jiskry z popela dvě veliké slzy z vyboulených očí. Celé nitro zatřáslo se hanbou, zlostí, lítostí a sklamáním. Stál před vysměvavými pohledy a škodolibým zamnutím rukou jako na pranýři, veřejně potupen a zahanben. Strnulé zraky jeho bloudily plaše, rozpačitě a nesměle s postavy na postavu, nenalézajíce nikde soucitného oka, přátelské tváře a útrpného pohledu. Tělo jeho se chvělo jako ze strachu a bázně před bitím a v koutcích bledých rtů kmitalo se křečovité škubání. Slzy prudce vytrysklé doběhly jen do půl tváře — uschly na suché, rozžhavené tváři jako na vyprahlém písku. Rty, které se zvolna v udivení pootevíraly, zůstaly v podobě polokoule vyšpuleny otevřeny, dodávajíce ustrašené a zlekané tváři rázu strašně směšného, hloupého a zoufalého zároveň. Oči, které s počátku neklidně bloudily s místa na místo, zahleděly se upřeně, strnule na učitele, jakoby se chtěly na něco optati, čemu duše neporozuměla a co nechápala. Hoch vyhlížel, jakoby zblbnul. Rty se v tu chvíli zavřely a otevřely, chtěly něco říci, chtěly se na něco otázati, ale hlas uvázl v hrdle, úplně selhal. Byl to instinktivní protest duše úplně ohromené, která měla dosti sil, aby stvo-

řila slzy, ale které se nedostávalo více sil pro slovo.

Učitel si nalezence více ani nevšiml — hoch za hochem, děvče za děvčetem jde k tabuli, na podium a se zaruměnými tvářemi, s jiskřivým okem a chvějícím se hlasem odříkává naučenou průpovídku. Učitel sedí u stolu, tu opravuje, tu kývá spokojeně hlavou, tomuto zase předříkává, onoho chválí, jiného kárá, tu zase zaměňuje naučený veršíček jiným, lepším a důraznějším. Nalezenec jakoby zapomněl, co se právě přihodilo — tváře se zapálily živým karmínem a oči rozšířené a zářící s radostnou a živou účastí sledují deklamatorské pokusy spolužáků. Zdá se, jakoby čekal na tu chvíli, až dojde řada na něho, usmívá se tak blaženě, spokojeně, sebevědomě — hoch tuší, že si vybral nejlepší, nejráznější heslo a něco mu tak svůdně našeptává, že je přednese nejlépe, nejvýrazněji, s citem, ohněm a porozuměním. Zase se mu ruce chvějí, oko plane tohou a rty se třesou nedočkavostí, jakoby si to heslo jeho vyběhlo z duše až na ten rudý práh a tázalo se, kdy že už dojde na ně řada. Hoch zaklopil ve snivé touze oči — v duchu vidí ten kostelík v prostřed vsi okrášlený červenými a bílými fábory, před kostelem stojí ve zlatém a stříbrném ornátě pan farář s velebným pánem, kolem do kola stojí zástupy lidí a uprostřed na dlouhém, bílém stole leží zelený prapor, vedle tyče hřeby se zlatou hlavičkou, béře kladívko do ruky a jasným, zvučným a čistým hlasem zavolá: »Čistý

a neporušený jako to nebe nad hlavami našimi ať vlaje prapor tento ke cti této obce . . .«

Hoch otevřel oči — líce jeho zarděly se studem a strachem do krvava. Všecko vstává s lavic, dívá se udiveně na něho, hoch u tabule, který se právě chystal k nesmělému začátku, hledí na něho tupě a zmateně — ale v tom okamžení viděl nalezenec jenom to, jak učitel prudce vyskočil, slyšel drsný křik, jako zmámený plížil se ke kathedře a snad ty dvě rány přes ruce ani necítil. Byl bit, ale proč, nemohl pochopiti. Všem dovoleno na podium, všichni odříkávají, a proč je za to bit, za co jiní jsou chváleni a hlazeni po tvářích a po vlasech? Už nesledoval výstupů svých spolužáků, ale hleděl zarputile do kouta, namáhaje se nadarmo nalézti důvod, proč mu poručil učitel, aby o slavnosti zůstal doma a proč ho potrestal, když odříkával své heslo. Vázal otázku k otázce jako článek řetězu ke článku, každou si zodpovídal, ale na pravou příčinu a na přesvědčivý důvod nemohl připadnouti. Celé dvě hodiny proseděl, zadumán a zabrán do křížového ohně otázek a odpovědí. Když pak šly děti ze školy, plížil se za nimi matným těžkým krokem, jakoby měl na nohou velké kameny. Hanbil se, styděl se za potupení, které mu vmetnuto ve tvář přede všemi, a proto byl tomu rád a povděčen, že zůstává pozadu, samoten. Ale děti se tím nespokojily, že byl před nimi zahanben, že byl ponížen, chtěly dáti průchodu své škodolibosti, kterou musily ve škamnech utlumiti a zatajovati, byly

příliš rozjařeny a rozradostněny vyznamenáním, kterého se jim dostalo před nalezencem, zachtělo se jim viděti jaksi to své štěstí, tu svou radost a tu svou pýchu ještě jednou na pokořeném, poníženém svém druhovi a proto si na něho počkaly. Nalezenec se zastavil. Zdálo se, jakoby přemýšlel, má-li vyčkati jejich příchodu nebo se obrátiti. V tu chvíli se zdálo, jakoby záblesk vzdoru a tvrdošijnosti zakmitl jeho okem. Nepohnul ani brvou, když se mu vysmívaly, zahleděl se na ně a jako ve snění, snad maní vyslovil otázku: »a proč já nesmím přibíjeti o slavnosti hřebík?« Sám si nemohl k této otázce odpověděti, snad si myslil, že se to doví aspoň od nich.

Jeden z hochů vystoupil ze řady, skrčil hlavu do ramenou, přiblížil se těsně k nalezenci a jako důvod, jako příčinu udal jeho neznámý, nezaviněný a nešťastný původ, vmetnuv mu do tváří ošklivou, drsnou a surovou nadávku, která činí ubohé ty děti vyhnanci, která je tak tvrdě zapuzuje z rodinného, útulného kroužku a která je strašlivě bolí, aniž by samy tušily proč. Děti se rozběhly jako stádo na všechny strany, jakoby si toho byly dobře vědomy, jak mnoho a jak krutě ublížily svému spolužáku. Týž zůstal stát jako přibit k půdě. Hleděl vyjeveně za utíkajícími druhy — najednou stiskl si hlavu do rukou, jakoby ucítil velikou ránu, zdálo se mu, že hlava, celé tělo jeho hoří studem a hanbou. Nešel domů, protože neměl žádného domova, protože neměl nikoho, komu by si požaloval

a postýskal, neměl nikoho, kdo by vlídným laskavým a srdečným slovem schladil rozpálené čelo a utišil rozbouřené, rozlítostněné srdce — utekl za ves, k lesům, kde byl jist, že mu nikdo tak ošklivě, tak ukrutně nebude přezdívati. Klidná samota a chlad vanoucí z hladiny rybníka stišily rozbouřené nitro jeho — zapomněl na lidi, na učitele, na děti, ale za to tím více a usilovněji kroužily myšlénky jeho kolem — zeleného praporu.

Hoch ve své bezmyšlénkovité toulce dostal se až na návrší před kostelem. Na malém prostranství před chrámovými dveřmi bylo už vše připraveno ke slavnosti. Kolem dřevěné tribuny postaveny byly malé smrčky, opodál dlouhý, úzký stůl, sbitý z prken, připravený pro prapor. Hoch se v tu chvíli zatřásl na celém těle, jakoby mráz proběhl každou žilou — viděl v duchu všecko zde shromážděno, viděl radostné, zářící, spokojené obličeje — všichni jsou tu, jenom on jediný sem nesmí, jenom on jediný musí zůstati doma, jenom on jediný nesmí se radovati, když se všichni veselí a v tu chvíli bude hanba jeho ohromná, všichni to budou věděti a všichni budou o tom povídati.

Hoch hleděl strnule na bílý stůl. Zdálo se mu, že tam vidí zelený prapor, o němž toho již tolik krásného a vzneseného slyšel povídati s kazatelny i s kathedry. Nejlépe líbilo se mu to, že každý, kdo prosloví něco nad praporem, jakoby jej požehnal a posvětil — bylo mu to v tu chvíli tak líto, že nesmí i on

jej požehnati, že nemůže říci nad ním vroucně, z plné duše krásná slova, která si pro něj vyhledal. V tom okamžení zdálo se, jakoby obličejem jeho přeletěl zvláštní úsměv — zahleděl se vzhůru k ohvězděnému nebi a dlouho hleděl v zanícení na ten veliký, ohromný prapor zelený, protkaný tisíci a tisíci zlatými hřeby. Když kráčel s návrší, nešel již tak bezstarostně, ba spíše kradl se jako člověk, který nechce býti poznán.

Zamířil ke škole. Okna byla otevřena — vlezl do vnitř a stál na místě, kde prožil tolik trpkých hodin. Jako stín kradl se chodbou a přes schody nahoru, až stanul před malým pokojíkem určeným pro různé školní předměty a pomůcky. Otevřel dvéře — plný, velký měsíc osvětloval bohatými proudy zlaté třepení kolem praporu, který ležel před ním jako křídla ohromného, báječného ptáka. Hoch, nejvyšší měrou vzrušen a dojat poklekl před praporem a šeptem, jakoby se modlil, pronesl pěkné, plné a výrazné heslo svoje.

V tom zaslechne za sebou drsné: »co tu děláš?« Ohlédne se — ve dveřích stál učitel. Tvář jeho byla strašlivá. Těžko říci, co dělo se v duši hochově v tu a v následující chvíli, kdy byl veden ke starostovi obce a kde blbě a tupě vyslechl hroznou, zdrcující obžalobu, že chtěl ze msty prapor buď ukradnouti nebo zničiti. Zalekl se tak, ba spíše zhrozil se, že nebyl s to, aby ze sebe jediné slovo vypravil. Hleděl s jedné tváře na druhou, mrkal očima a pohyboval rtoma, jakoby chtěl říci, že to není

pravda — bránil se a protestoval jedině tím vyplašeným, uděšeným okem, které se dralo z důlků ven a které za svým skelným, matným leskem skrývalo duši úplně strnulou a neschopnou každého záchvěvu. — —

Druhého dne bylo v celé obci pravé zděšení a prudká rozhořčenost proti nalezenci. Nikdo se ho na nic netázal, nikoho nenapadlo, aby pátral blíže po pohnutce tak ohavného činu — byl dopaden pozdě večer u praporu, do školy se vloudil oknem, před tím byl pokárán a proto byl — usvědčen a bit, hodně, spravedlivě bit ten arciluciper. Pak předveden byl k panu faráři — nebyl doposud nikdy na faře, měl jakousi nevysvětlitelnou bázeň před tou malou, jako přihrbatělou budovou, kam byly zvány ob čas děti ze školy, směly se proběhnouti v malé, hezounké zahrádce, která mu připadala jako pěkný, hodně pestrý a barevný výkres a kam on nikdy nepřišel. Zašel jednou se podívat, co tam vlastně dělají, přiblížil se k vysokému palisadovému plotu, nahlédl do vnitř a viděl, jak pan farář utrhuje kvítka ze záhonů a jak jimi poděluje jednoho po druhém. Vztáhl, aniž by o tom věděl, instinktivně puzen lítostí a svou osamělostí, ruku skrze lafoví — v tom cítil, že ho někdo ze zadu surově chytil za rameno, že jím hrubě zatřásl, až zrak se mu zakalil, a druhého dne musil za trest, že chtěl pana faráře okrásti, klečeti plné tři hodiny na tvrdých dlaždičkách.

A dnes stál v temné, studené, klenuté chodbě, čekaje, až ho pan farář zavolá. Na

stěně viselo několik cenných, lesklých obrazů, velikých a dlouhých jako domovní dvéře. Díval se na ně upřeně, ale přece nemohl na nich ničeho rozeznati. V ten okamžik byla duše jeho jako ty obrazy zatemněna, plná černých stínů a neznámých, úzkostlivých obav. Marně se namáhal, aby setřásl se sebe tupost a ztrnulost, která čím dále tím více uléhala na všecko jeho myšlení a cítění. Čekal již hezkou chvíli, pohlížeje ustavičně na temné, matně se lesknoucí obrazy, jakoby se snažil spojiti jasnější a světlejší místa v nějaký ladný, plný celek. Chvílemi zaujalo rozptýlenou jeho mysl na okamžik hlučné veselí a bujný, lahodný smích ozývající se za dveřmi po levé straně. Rozhlédl se kolem sebe, pohlédl na mlčící, zasmušilé obrazy visící po stěnách jako smuteční roucha, a udivený zrak jeho jakoby se tázal, jak přijde do těch vážných, klidných chodeb ten zvonivý a bezstarostný smích. V tom někdo otevřel dvéře — plný proud světla vnikl ze světlé kuchyně do tmavé, velké chodby. Ve dveřích objevila se dívčí hlava, farářova neť, jejíž vlasy ozářeny pruhem světla byly jako zlaté. Oči nezvyklé na šero se rozevřely — hoch zpozoroval na té usměvavé tváři náhlé zamračení, hněvivé a opovržlivé, dvéře se prudce zavřely a zabouchly. Hlas, který se prve tak pěkně a příjemně smál, zdál se mu najednou nepěkný, drsný a tvrdý. »I to je ten nezbedný kluk, to Práže«, slyšel zcela jasně a zřetelně. Divil se tomu, proč se to děvče, tak hezké a mla-

dinké, na něho zamračilo, ale nechápal ničeho. Pruh světla na druhém konci obrátil jeho pozornost jinam. V rámci dveří spatřil chladnou, přísnou a vážnou tvář knězovu. Viděl, že na něho kývá — popošel blíže a bojácně vešel do vnitř. Kněz se usadil na pohovku, skřížil ruce na prsou a hleděl upřeně nalezinci do tváře. V tom zahrčely na stěně hodiny — hoch pohlédl tím směrem a viděl, jak se nad ciferníkem odšoupla malá dvířka, jak spadla jako můstek dolů, na němž stanul malý, černý dřevěný pták, který několikráte zakukal. Hoch na všecko zapomněl a zasmál se tomu pitvornému uklánění dřevěné kukačky a dlouhým, čapím nohám i vytáhlému krku.

Přísný hlas knězův ho brzy upamatoval, kde se nachází. Díval se sice upřeně na kněze, ale neposlouchal ho. Ale pojednou začal hoch bedlivěji poslouchati. Kněz mluvil něco o nepolepšitelném srdci, o ústavu, jak to ty pány tam zamrzí, až se dovědí o posledním jeho kousku — a což kdyby věděla matka ... dodal vážně tonem měkkým a soucitným.

»Dobře, že už se toho ani nedoví,« dodal pan farář podivným tonem. Z toho, co dále kněz vypravoval, neušlo nalezenci ani slůvka. Celá tvář jeho plála horečným ohněm, obličej byl nadechnut onou nedočkavostí, která dodává mu vzezření udiveného překvapení. V tu chvíli se celé to mladé nitro bouřilo, převracelo a měnilo. To, co ještě nikdy nezavadilo o sluch jeho, to dnes poprvé slyšel, to drahé, sladké a konejšivé slovo matka. Za dvanácte

let viděl tolik té lásky, slyšel tolik vroucích slov, spatřil tolik něžných polibků a vždy a vždy hleděl na to tklivé skupení s lítostí a trpkým zármutkem . . .

Sám nevěděl o tom, jak odešel z fary, ba ani si nevšiml, kam ho vedou. Zavřeli ho za trest, že chtěl zničiti prapor, do tmavé komůrky s jedním oknem. Ku podivu — tolik lítosti bouřilo v tom mladém srdci, tolik nezaviněných pokut a křivd zranilo srdce jeho, a přece ani slzy neuronily suché, mrazivě jasné oči jeho. Co to slyšel — nyní teprve chápal, když mu slovo za slovem odříkávala jeho duše. Měl, má snad doposud matku, hodnou prý, zámožnou a snad i krásnou. Před rokem prý psala do ústavu, tázala se po svém dítěti a oni jí odpověděli, že to dítě jest zvrhlé, zkažené a nepolepšitelné. Zalekla se toho, div prý si nezoufala, touží po svém dítěti, má je ráda, blouzní po něm, vzpomíná na ně den co den — ale nesmí se nyní k němu hlásiti, nesmí přivésti svému muži dítě nehodné, zkažené, dítě cizí, musí na ně zapomenouti pro vlastní svůj klid a pro blaho a spásu vlastních svých dětí, třeba jí při tom srdce pukalo. Pak slyšel něco o penězích — poslala je prý jeho matka s úpěnlivou prosbou, aby se pokusili o jeho nápravu a lepší vychování.

Má tedy matku, které se po něm stýská, která po něm touží a kterou nezná, o které se nikdy nedozví, aby jí mohl pověděti, že není špatný, že trpí už po tolik roků nevinně za viny, kterých nespáchal — a dnes je zavřen

a sám neví zač a proč. Hanbil se za svou špatnost, sám si namlouval, že musí býti zlý a nenapravitelný, styděl se sám za sebe a zase se rozplakal, že se sám připravil o shledání se svou matičkou. Vytýkal si trpce, že kradl — ano kradl jednou, byl chycen a od té doby mu říkali, že je mladý, nebezpečný zloděj. Ale matičko má, já kradl proto, že jsem měl hlad, dostával jsem málo jídla a když jsem prosil o kus chleba, bil mě můj pěstoun a ošklivě mně nadával. Za trest jsem nedostal celý den do úst — utekl jsem, přelezl zeď a chtěl se nasytiti ovocem, kterého bylo na stromech, až se větve lámaly — chytili mě a tak surově se mnou smýkali. Stranil jsem se lidí, bál jsem se jich, protože se každý na mne utrhl a jim to nebylo také vhod — říkali, že jsem zarytý, tvrdohlavý a zavilý zarputilec.

Celý den a celou noc prožil nalezenec v samých omluvách a obžalobách sebe sama — všecko na sebe pověděl, jakoby naproti němu stála starostlivá matka jeho a pozorně poslouchala. Chtěl se ospravedlniti, chtěl se omluviti — žaloval na sebe, povídal na sebe všecko, na co se jenom dovedl upamatovati a neměl o tom ani zdání, jak ta duše jeho přibírala na sebe krásné, šlechetné roucho, jak zářila čistá, neporušená — ale také velká, nevinná trpitelka.

Ráno usnul. Probudilo ho slavnostní hučení zvonů. Přiblížil se k oknu, vyšplhal se nahoru a díval se na ty děti slavnostně oděné, jak jedno za druhým jde k praporu, béře chvě-

*

jící se rukou malé kladívko do rukou a nesmělým, třesavým hlasem odříkává naučenou průpovídku. Držel se pevně mříží, vise celým tělem dolů. Cítil, jak mu prsty nabíhají krví a jak modrají, ale přece se pevně držel a vyjeveným, horečně rozpáleným okem hleděl, jak se dlouží řada zlatých hřebíčků, jak se prapor v lehkém větru svíjí... zavřel oči a ještě jednou, po třetí opakoval tenkým, slabým jako umírajícím hlasem krásné svoje heslo. Zdálo se mu, že měkký prapor zavál kolem jeho hlavy, že ji zavinul tak hebce, jemně... v hlavě to zavířilo, oči se zatemnily, prst jeden za druhým odstával od rezaté mříže a v několika vteřinách zaduněla hluchá rána. Tělo spadlo na dlažbu hlavou. Zvony hlučně hlaholily, bubny vířily a v to mísilo se hlasité, ryčné volání slávy...

V registratuře nalezince je zaznamenáno: »Byl otcovsky, mírně napomenut, byl upamatován na svou matku, která je tak nešťastna, tak zoufalá nad jeho chováním, ale ani brvou nepohnul, ani slzy neuronil — jenom se nezbedně smál, nepromluvil ani slova, neprosil, nesliboval, že se polepší. Kdo by v tak mladém srdci hledal takovou zvrhlost a úplnou zkaženost a zvrácenost mravů. Za trest, že chtěl před samou slavností ukradnouti prapor a zahoditi jej někam, byl zavřen na několik hodin do šatlavy. Udělali jsme to také z obavy, aby, až vše bude shromážděno o slavnosti před kostelem, nedopustil se činu, jehož bídná duše jeho je plně schopna. Je to neuvěřitelno,

je to hrozné — ale čirá, hrozná pravda. Ráno nalezen hoch — s roztříštěnou hlavou. Pokusil se o — sebevraždu.

Uboha matka — jaké štěstí pro ni a pro rodinu její, že se dovedla zříci toho netvora. A několik stránek dále se dočtete, že se z něho vyvinul — zločinec. Někdo řekne: Jmenujte ale pro Bůh ty stupně, kudy to dítě dospělo k tak zavratné propasti? Šlo z ruky do ruky, od pěstouna k pěstounu, z místa na místo, s nímž každý špatně zacházel, protože byl oklamán ve svém očekávání. Řeklo se mu: je to dítě špatné, vyvrhel, ale má bohatou matku. Snad se přihlásí a odmění vás. Pěstoun čekal měsíc, dva, rok, ale konečně ho to omrzelo a vrátil dítě s hroznými obžalobami, že to není s ním k vydržení.

A tak se dostal ve svém čtrnáctém roce do učení. Mistr byl zavolán do ústavu, upozorněn na vše a slíbena mu odměna, podaří-li se mu z hocha udělati řádného člověka. A za čtrnácte dní byl ústav přímo poděšen — nějaký dopis šel z ruky do ruky a každý se nad ním křižoval a ruce spínal. Je to jenom několik řádek, povím vám je. Mistr psal následující: Zacházel jsem s hochem jako se svým vlastním dítětem, mírně, laskavě a shovívavě. Ale kluk, zbojný a tvrdý jako sloup, se nikdy ani neusmál, nepromluvil na nikoho ani slova a na každého hleděl tím svým velikým okem tak tvrdě ... Jednou k večeru jsem ho trochu tělesně potrestal — rozlil mně naschvál a zúmyslně několik kbelíků s roz-

dělanou barvou. Večer, když jsme ulehli, probudilo nás hlasité, úzkostlivé volání, že hoří — ano hořelo u nás, u mne, nad mou hlavou. Chytilo ve přístavku, kde spal nalezenec. Stál na zahradě a škodolibě se díval na dravý plamen. Když ho chytili, zapíral tvrdošijně — že prý byl v polích — ale nikdo jiný nezapálil než on . . .

Za takových okolností nemohl ovšem mistr zlotřilého učně na dále podržeti. Ale co s mladým, nenapravitelným ničemou? Byla dlouhá, vážná porada, jejíž výsledkem bylo — zavření nalezence až do jeho dvacátého roku do — polepšovny. To jsem ho viděl ponejprv, když ho přivedli — velký, štíhlý, vytáhlý hoch pravidelného, ale zamračeného, jako ve snění pohříženého obličeje. Pěkné, jasné oči jeho hleděly však pevně a upřeně na každého, s kým se setkal — řekli, že to pohled smělý, drzý a nestydatý. Zavedli ho do ústavu mezi ostatní. Divil se, kam ho to vedou, ale nepromluvil ani slova. Hoch ten mnoho prožil, mnoho zkusil. Nic ho nemohlo překvapiti, ničemu se nedivil.

Na otázku představeného, jak se chová nový chovanec, odvětili dozorci: »Hledí tvrdošijně před sebe, jakoby chtěl zapáliti.«

»Dejte na něho bedlivý pozor,« řekl vážně pan představený — »je to mladý sebevrah a žhář.«

NA DEN SV. BARBORY.

Ve dne to byla hospůdka s nějakým prabídným dolno- nebo horno- * * * ským pivem, v noci, respektive až do dvou hodin po půlnoci kavárna s nepatrným buffetem, zásobená několika lahvemi různých likérů, vlastně obarvených a alkoholem naparfumovaných vodiček. Jaký byl »úřední« její název, nevím, ale myslím, že ji překřtil každý kroužek pravidelných návštěvníků dle své choutky a libovůle. Říkali tam »u Toníčka« anebo »u Tondy«, protože se hostinský jmenoval Antonín, říkali tam »u harfy«, protože tam drnkala na tento Davidův památný nástroj stará žena, ale nejvíce bylo v užívání názvisko »u zlatého bodu« anebo »u zlaté čáry«. Hospůdka ta nalézá se v uzounké ulici na levém břehu Vltavy, zastrčena, správněji řečeno všoupnuta svými nepatrnými místnostmi do krátké slepé uličky. Naproti uličce není ani jediné lampy, chodníky jsou tu tmavé, a tu vždy, táhl-li se přes ulici dlouhý světlý

pruh, poznali noční návštěvníci z daleka, je-li otevřeno čili nic.

Jak jsem již řekl — není to hospoda a není to kavárna, je to obojživelník, jemuž se daří daleko lépe v noci než ve dne. V nejbližším okolí je několik větších a slušných restaurantů, které jsou hlavními dodavateli rozjařeného publika pro tuto celkem dost umouněnou místnost. Avšak tu nepopíratelnou přednost má přede všemi nočními kavárnami s harfou a harfenicí, že je — solidní a proto tam tak někdy zabloudí zámožnější řemeslník nebo menší úředník s paničkou a dcerkou na »punček« nebo »téčko«, dají si zahráti nějakou »tu ne ubrečenou« a odejdou s blahým vědomím, že učinili pro svou zábavu co mohli. Vlastní život, řekněme kavární jitro, začíná tam tak o půl jedné, kdy přijde první transport z hostince, který už pro pokročilou dobu zavřeli a kde dopilo se poslední pivo. Pak už se dvéře ani nezavrou, jeden podává je takřka druhému, a k jedné hodině je tam už jako v oule. Každý má toho proradného černého neb bílého moku trochu v hlavě, tudíž méně nebo více rozumu, jeden křičí přes druhého, všichni by rádi mluvili jako z tribuny, a každý by nejraději, aby ho všichni poslouchali jako kněze na kazatelně — do toho zadrnká unylým hlasem harfa, několik jich zpívá, dva nebo tři pískají, jeden zvoní prstenem o sklenici, druhý luská prsty nebo bubnuje na okno a to všecko dohromady je malý Babylon.

Nikdo by nevěřil, co všecko sem do toho zastrčeného kouta předměstského zabloudí, všecko bez rozdílu — několik diplomů a doktorandů všech tří fakult, professoři, úředníci, herci, umělci, poddůstojníci i vojáci bez hvězdiček, panští kočové i lokajové; zeptejte se jich všech, otažte se mne, žádný vám nedovede říci, proč tam vlastně chodí. Prosím — uvažte sami. Malá, nízká a klenutá místnost ve výměrné ploše asi třiceti čtverečných metrů, malovaná asi před dvaceti lety a místy a časem opravovaná samým hostinským, uprostřed jeden stůl pro dva tři večerní hosty, vyhražený pro ně v tom případě, kdyby se zdrželi do »rána«, po stranách pět stolů, pokrytých obyčejnými červenými ubrusy anebo vůbec nepokrytých, v jednom rohu harfa, červotočinou po stranách mosaikovaná, s harfenicí, ve druhém buffet, podobný spíše kuchyňskému regálu s nápoji pochybné kvality, v polovici jedné stěny popraskaná a spravovaná kachlová kamna, nahnutá jako Pisánská věž, na stěně švarcvaldské hodiny s kusem podkovy a paličkou od hmoždíře na místo závaží, na levo a na pravo po jednom obraze, z nichž jeden má býti věrným portrétem Napoleona I. a druhý generala Radeckého, a to je celý fundus instruktus noční kavárničky. Posluhu dosti liknavě obstarává mladé, asi dvacetileté děvče, o níž jeden malíř řekl, že má něco vilně smyslného v očích a v tazích kolem rtů. Stačilo by to, ačkoli je to pro všecky ostatní karakteristika velice relativní, ale když už se o ní

vůbec mluví, sluší dodati, že má dosti příjemnou tvář, velké, trochu potutelné oči, štíhlé a dost kypré tělo, a že má z pravidla špinavý krk, umolousané ruce a rozcuchané vlasy, že málo mluví a že klopí oči jako novicka.

To je hospůdka »u Tondy« a kavárnička »u zlatého bodu«.

Dle toho, co jsem napsal, může každý s naprostou jistotou tvrditi, že jsem tam byl také, a já nemám ničeho proti tomu. Jednou — bylo to v předvečer svátku sv. Barbory — zabloudil jsem tam z delší vycházky asi o sedmé hodině večerní. V místnosti bylo pološero a prázdno, na stěně tikaly líně a pomalu hodiny, v kamnech praskal oheň, prozrazuje se puklinami až nahoře u třetího patra, na buffetu před lahvemi s alašem, vanilkou a koňakem spal strakatý kocour, a na staré, vypelichané a odřené lenošce za buffetem klímalo děvče s novinami v ruce. Když jsem vstoupil, zívla na celé kolo, promnula si oči, protáhla se, až stará lenoška zaúpěla, vyskočila a pronesla nedbale přivítací svoji formuli: »Přejete si, pane?«

Byl jsem už na odchodu, když v tom vbatolila se do dveří harfa a za ní její majetnice. Je jí už sedmdesát let a den co den musí prožiti tolik hodin v dusném dýmu, křiku a smíchu, musí den co den za několik krejcarů hráti po několik hodin a na požádání i — zazpívati. Je to dost milá stařenka, v obličeji plná, okrouhlá a ku podivu zachovalá, jenom kolem retních koutků jsou dva veliké výmoly,

nasvědčující tomu, že stařena jest bezzubá. Usmála se na mne, učinila neohrabanou poklonu na půl ke mně, na půl k harfě, kterou přistavila ku svému stolečku, a vlídně řekla: »Pěkně vítám!« Pak vyňala z košíčku nějaké hadříky, klíč k regulování strun, vykládací karty, jimiž prý dotazuje se osudu, nabude-li slepý syn její zraku, nějakou chudou večeři a skývu chleba k ní, talířek na peníze, brejle s kostěným lemováním a nějaký starý, švabachem tištěný román, v němž s kraje i s konce chybělo několik stránek. Na to zahrábla vetchými prsty, jejichž mozoly při prvním doteku nepříjemně zaskřípaly, do strun, přehrála skočnou písničku, naladila struny jednu po druhé, několik okamžiků poslouchala a na to zahrála milý, táhlý a vleklý nápěv, zpívajíc k němu slabým hlasem:

Jsou jeptišky v klášteře,
zpovídají je tam páteře —
ta jedna se přepobožně modlí,
aby jí dal pánbůh všecko dobrý.

Píseň tato je jakousi společnou písní všech, všem stejně milou a oblíbenou, je to místní kavární hymna, kterou zpívají všichni s jiskřivým okem a usměvavým rtem; harfenice předzpěvuje slabým, sotva slyšitelným hlasem a ostatní ve hromadném a hlučném unisonu ženou se za ní jako smečka rozvášněných chrtů za skonávající laní. Je to vítací píseň většiny příchozích a malý pramének příjmů usměvavé stařenky, třesoucí se na každý krej-

car — sobě z toho nepatrného výdělku nedopřeje ničeho, vše přinese domů pro to své čtyřicetileté dítě, slepé od narození.

»Nu — a co dělá váš synek?« prohodí kdosi, hodiv furiantsky desetník na tácek; stařena úsměvem na rtech děkuje za dar a očima zalitýma slzami odpovídá na otázku. Říkává, že bude hráti až do posledního dechu a možno jí věřiti na slovo — když ne pro syna, tedy ze zvyku, protože hraje už přes čtyřicet let. Tak se někdy zdá, jakoby nehrála jen z řemesla, na výdělek a na přilepšenou pro svého syna, ale také trochu z lásky a příchylnosti k hudbě. Jednou v noci zabloudil ke »zlatému bodu« známý hudebník a virtuos na harfu — vzal harfenici nástroj z rukou a v zimníku, s kloboukem na hlavě a doutníkem v ústech hrábl do strun dovednou rukou, že rázem každý umlkl. Co hrál, nikdo nevěděl, ale každý poslouchal se zatajeným dechem — byla to improvisace rozjařeného umělce, rvoucí v šíleném a kvapném tvoření tony se strun, jako vichr květy s ratolestí, vysmívající se sobě samému, celé společnosti, ba i tomu umouněnému nástroji, zvyklému na obyčejné písně a všední odrhovačky. Stařena sepjala ruce a s přiblblým úžasem hleděla brzo na ruce umělcovy, míhající se na strunách, jako šídlo nad vlnami, brzo na krásnou hlavu jeho a jeho doutník, jenž hořel jako pochodeň. Tak asi dívá se kachna na majestátní labuť a kuře batolící se v popeli na skřivana v nadoblačné výši.

Tenkráte se ta ubožka styděla hráti a stařičké oči její hleděly s vyjevenou uctivostí na umělce, hrajícího s bravurní lehkomyslností hazardní hry v karty. »Pane, to byla hudba — jako sen,« říkává dodnes, vzpomínajíc na tu noc, jako na nejlepší chvíli ve svém životí. —

Stařena mi hrála neunavně píseň za písní, nezapomněla ani na oblíbenou v kruzích jedné kasty umělecké: »Když jsem já šel tou buďovskou branou« — a já? — snad jsem ani neposlouchal. Asi půldruhé hodiny byl jsem samojediným hostem. Pil-li jsem vůbec něco, činil jsem tak jenom proto, aby se neřeklo, že jsem se přišel jenom ohřát. V tom přišel nový host a sklepnice rozžala druhý hořák. Místnost nabyla tím trochu veselejšího a jasnějšího vzhledu. »Alášek, slečinko, alášek,« přál si nově přibylý, usednuv ke kamnům naproti mně. Je to starý, šedivý muž, dobrý šedesátník, v obličeji zmořený a co do zevnějšku schátralý. Vypil sklenku jedním douškem, zamlaskl si labužnicky, zapálil pracně vlhký oharek doutníku a utřev si ústa, řekl: »Jo jo, pane drahý — tak to je a nic jinak.«

Pohlédl jsem na něho zvědavě a dobrý ten muž, považuje tento pohled za dostatečné účastenství a pozornost k tomu, co řekl, spustil polo pro sebe a polo ke mně: »Vidíte, pane, jsem na tom bídně, tuze bídně, ale já si nezoufám, a když je mi nejhůř, tu si vždycky pomyslím, že když pánbůh živí toho mrave-

nečka, že vezme také nějaký ohled na mne.« Takovou vedl stále, opakuje za každou druhou větou oblíbené svoje pořekadlo: »Jo, jo, pane drahý, jedno jest milosrdenství boží a dvě jsou dešky Mojžíšovy.« Co všechno vypravoval o sobě a o jiných, nelze opakovati, a sice ze dvou příčin: všecko jsem neposlouchal a ostatní za mnoho nestálo. Jenom tolik mně utkvělo v paměti, že jako krejčovský chasník, na práci u jakéhosi mistra krejčovského v Železných dveřích, měl děvče až v Náchodě. »Jo jo, pane drahý, jedno jest milosrdenství boží a dvě jsou dešky Mojžíšovy — slečinko, alášek, na zdraví mé lásky ještě jeden — pane, to nebylo děvče jaky ty nynější — jo jo, pane . . . a ta její chůze! — když šla po náměstí, nesla se jako sardinka na oleji. Měl jsem ji rád, ale nic na plat, do světa jsem musel, daleko, až sem do Prahy.«

»Tu nadcházel čas první pouti, o které jsem protančil se svou kočičkou celou noc — a vidíte, pane, já praštil rozdělaným kabátem, zahodil jehlu a hajdy pěšky do Náchoda — pane, dvaatřicet hodin, ve dne v noci na cestě jako formanský kůň, celou cestu jsem se těšil a pane, jo jo, jedno jest milosrdenství boží a dvě jsou dešky Mojžíšovy — když jsem tam konečně došel, zdřevěněly mně klouby jako cepy, nohy opuchly, já ulehl a čtrnácte dní jsem ležel jako Lazar. Konečně jsem mohl na nohy, ale ještě se mně pletly jedna přes druhou jako měsíčnímu štěněti, chci ku svému děvčeti, potká mne kamarád a upřímně mi

radí, abych tam nechodil, že prý měla dnes — první ohlášky, Jo jo, pane, jedno atd.«

Na chvíli umlkl, zadíval se smutně na sklenička před sebou, (nevím, zda pro zradu děvčete, anebo proto, že byla prázdná) a najednou mne překvapil otázkou:

»A pane — což, bavil jsem vás dobře?«

»Ó zajisté,« přisvědčil jsem ochotně.

»Mám tři alášky — nic víc a nic míň, pane, jeden si naleju na vaše zdraví, a vy to laskavě zaplatíte,« řekl s roztomilou familiárností a aniž čekal na moje zajisté, křikl »alášek«, dal si zahráti: »žádnej neví, co já zkusím« a pohodlně usednuv, máchl významně rukou směrem ke mně, což přimělo sklepniči, aby neváhala a přinesla likér, a harfenici, aby zahrála.

Za to mne hovorný krejčík častoval historkami ze svého pohnutlivého života. Pozoroval jsem, že si z toho docela nic nedělá, že ho neposlouchám — — povídal, povídal, skláněl hlavu níž a níže, až usnul, breptaje ještě ze spaní: »Jo jo, pane, jedno atd.«

Sotva že usnul, shasla sklepnice světlo. V kavárničce zavládlo ticho, rušené jenom tikáním hodin a přidušeným chrápáním, harfenice slabikovala pracně román, a sklepnice, pokukujíc na mne se strany, šimrala spícího kocoura slámkou od viržinka v uších a na tlamě. Když ji to omrzelo a když poznala, že jsem takový nějaký »budiž k ničemu«, pleskla kocoura, že uděšen vyskočil, přehoupnuv se přes stůl do kouta, práskla dveřmi a odešla.

Harfenice zvedla oči a sklopivši je zase ke knize, řekla pro sebe: »Taky by mohli dát ty dvéře namazat.«

Sedím nečinně, kouřím, a jedinou snad prací mojí bylo vynasnažiti se, abych nemyslil na nic a přiblížil se tím způsobem co možná nejvíce brahmínské nirvaně. Tu se něco jemně dotklo mého lýtka, pohlédnul jsem dolů a dvě zelené oči na mne zasvítily. Napadlo mne, že snad i tomu kocouru je divno, proč tu sedím, a že mne přišel upomenout, abych šel domů.

»Jo jo, pane drahý, tak to je a nic jinak,« sekundoval krejčík ze spaní.

Švarcvaldky s podkovou a paličkou od hmoždíře odhrčely devátou. Harfenice, která asi zapomněla při čtení na mne, na krejčíka a na celý svět, zavřela knihu a s povzdechem řekla: »To to smutně dopadlo«. Sklepnice přišla se podívat na chvíli do lokálu, postavila se přede mne, zazubila se, přitáhla volný živůtek za cípy dolů, že ňádra tvořila nejdokonalejší oblouk, a když já zase ani muk — odešla, pokrčujíc rameny a pobzukujíc si nějakou písničku.

»Je tam nějaký host?« slyšel jsem z venčí mužský, hodně vypilý bas.

»Je — takový niněra,« zaslechl jsem málo uctivou odpověď, ať už se týkala mne anebo krejčíka.

Konečně se nade mnou smilovala harfenice, zahrála několik písniček s uplakanou melodií a plačtivým nápěvem, jak se dva věrně milovali a oba nešťastně skončili v rybníce

pode mlejnem. Patrně účinek smutného konce románu. — —

Stává se dost často, že si člověk zasedne někam do zastrčeného kouta, nechce se mu do práce, domov ho nevábí, a hlučná společnost nebo zábava by mu překážela. Sedí, nic neočekává, o ničem nepřemýšlí, jednu chvíli by rád se zvedl a odešel, ale nohy jsou zmalátnělé a vůle slabá jako třtina. V takových chvílích je líné odtikávání hodin, chrápání tulákovo a předení kocourovo celým světem. I duše lidská má svůj mrtvý bod, kde uleví ve své činnosti.

Několik minut před desátou hodinou tichá kavárnička neobyčejně oživla. S hlučným křikem a drsným smíchem vešli, vlastně vevrávorali do místnosti tři lidé, dle nejisté chůze a rozjiskřených zraků náležitě rozjaření. Jsou to lidé tělesně ku podivu vyvinutí, širokých, svalnatých a jako žulových ramenou, osmáhlí a opálení jako cikáni. Dva z nich jsou asi čtyřicátníci, třetí je mladý, statný a urostlý muž nanejvýše pětadvacetiletý. Oblečeni jsou jeden jako druhý; mají kožené, těsně přiléhající spodky ve vysokých juchtových botách, přes jejichž okraje vystupují asi na čtyři palce červeně a bíle pruhované vlněné punčochy, lehkou, modře a bíle linkovanou plátěnou bundu s vestou, ozdobenou silným, masivním řetězem stříbrným s těžkým závěsem několika dvouzlatníků, a přes bundu krátký kožich ovčinou podložený; strakatě kostkovaná čepice ze sukna se štítkem, nasazená do týla, hodila

se zcela dobře k celku. Všichni měli vlasy krátce přistřižené a obličeje holené, následkem čehož zdravé a bronzové tváře jejich tím lépe vynikly. Bujné, skalopevné zdraví a otužilost prozrazoval každý sval a kloub. Vešli hřmotně a těžkopádně jako dragouni, posunuli čepice s jedné strany na druhou, což mělo znamenati pozdrav, povytáhli s rachotem židle z pod trnožů a obsadili prázdný stůl.

»Pivo!« komandoval nejstarší, »ale ne do těchto skleněných štamprlátek, nýbrž do poctivých vesnických plecháčů!«

Nejmladší, zpozorovav, jak se zdálo, teprve nyní spícího krejčíka, vstal, zatřásl jím jako děckem a probudiv ho, podal mu plecháč.

»Na a napij se, ať nabubříš jako fasole,« pobízel ho se surovým smíchem.

Krejčík vzal plecháč do obou rukou jako novorozeně, utřel si způsobně ústa špinavým rukávem a chystal se k pití.

»Počkej,« zakřikl ho nejstarší, »pij hodně, ale pij na zdraví našich žen.«

Krejčík, patrně věčně žíznivý jako saharský písek, napil se, až se mu oči přelily slzami. »Jo, jo, jedno jest milosrdenství boží...«

»... a dva litry jsou v pekle,« dodal nejmladší z mužů, postaviv na stůl nádobu skoro prázdnou.

Pili všichni tři dost a dost, a krejčík jim vydatně pomáhal; usmívaje se na plecháče s pěnivou čapkou jako kdysi před lety na svou holčici v Náchodě. V tom zadrnčela harfa a jeden z mužů vyskočil, jakoby ho byla zmije uštkla.

»Babičko, my jsme tu tři.«

Harfenice se přívětivě usmála.

»Jsme tu tři, a čtvrtý přijde co nevidět.«

Stařenka přikývla hlavou, nevědouc chuděrka, co má vlastně tomu hromotlukovi odpovědít.

»My jsme všichni ženati.«

Ubohá žena, bojíc se, aby ho neurazila, kývla hlavou jako z partesů a přehloupě se při tom tvářila.

»Naše ženy se jmenujou Barbory, a za půl druhé hodiny je jejich svátek, a my ho oslavujeme, rozumíte, babičko?«

»Víte vlastně, kdo jsme my zač?«

Úsměv v levém retním koutku stařenčiny tváře znamenal asi toto: I můj božínku, jak bych tohle mohla věděti.

»Nevíte — já vám to tedy pořádně povím. Já a tuhleten a tamhleten soused se jmenujeme Kabrna, Matek a Svorák, jsme všichni z Březce a plavíme vory až do Hamburku — to je náramně daleko, tam byste už ani po železnici nedojela. To je jinačí město než Praha — kam pak s tou harfou. Celé léto, od jara až do podzimu, pokud nezamrzne řeka, jakoby ji s oběma břehy sešil, jsme ve dne v noci na vodě, a v zimě, tak do vánoc, do štědrého večera pracujeme v dřevárně, něco vyděláme a do jara si pěkně hovíme. A tak to jde, babičko, rok od roku, pořád stejně, na vlas jako ty vaše písničky. A teď nám něco zahrajte hezky od podlahy, aby si mohlo to pivéčko v hrdle poskočit, a pak něco na po-

čest těch našich »rebarbor«. Juchuchu — to jsou ženy, totiž ta moje a tuhle mých dvou kamarádů, slyšíte, babičko — jedna nám psala za všecky ostatní, a to jsme se dověděli pěknou věc... hahaha... no, potěš ho pánbůh... a hrajte, babičko, ať to stojí třeba celou borovici.«

»Jo jo, tak to je a nic jinak,« popřál si krejčík poznámku.

Ti lidé začínali býti vskutku zajímavými. Ti obři, drsní a neurvalí jako staleté kmeny v lesích kolem jejich rodné vísky, měli dětinskou radost z toho, že jejich ženy, kterých neviděli už skorem od jara, na ně vzpomněly. Na místo, aby oni jim blahopřáli k svátku, píšou ony jim. Mají radost a pijí, až sklepnice, na něco podobného zvyklá, ruce spíná. Už křičí, zpívá a pije s nimi všecko — v první řadě krejčík, sklepnice a naposled i stará harfenice, která se nadarmo vymlouvá, že už nic nesnese. Náchodský rodák vzpomněl si na svou historku o zrádné milence a opuchlých nohách s puchýři jako dvougroš, tuze rád by ji vypravoval, ale jazyk už se mu motá na podlaze jako nohy na podlaze — za to tím častěji proplítá natrženou osnovu milosrdenstvím božím a deskami Mojžíšovými.

»Eh, pij a nepovídej, když jazyk kulhá,« přerušil energicky jeden z jeho hostitelů nekonečnou motaninu slov.

»Ty, Kabrno, máš s sebou naše psaní?« vzpomněl si nejmladší z plťařů.

»Mám — co chceš s ním?«

»Teď bych ho rád ještě jednou slyšel,« zatoužil poněkud jemnějším hlasem.

»Hm« — poškrábal se Kabrna rozpačitě za uchem — »já už na čtení neuvidím; teď bych už tak tak rozeznal borovici od javora.«

»Já to přečtu, já to přečtu,« hlásil se přeochotně krejčík, aby si dnešní poctu aspoň něčím zasloužil.

Kabrna vyňal vážně z náprsní kapsy dopis, zabalený do trojích novin, a vybaliv jej podal s jakousi nedůvěrou krejčíkovi smačkaný lístek.

»Sláva — je to švabach — to to půjde jako s kočárem po silnici . . . tak, páni, pěkně pozor, počkejte chvilku, trochu se napiju — tááák a teď to může jíti.«

»»Nejmilejší mužové!

My jsme chvála bohu všechny zdrávy a těšíme se, že na štědrý den budete doma a . . .««

»Hm — hned, páni, tady je to nějak ušmodrchané — eh — hm — aha . . . tedy: —«

»»a všichni sousedé se na vás také těší tuze mnoho, že budete vypravovati noviny z Čech a Němec.««

»Vojna letos už nebude, to jim můžete směle říci,« dovolil si krejčík malou radu.

»»Pantáta Kutino'ic«« — pokračoval v předčítání — »»už doklepal, a kostelník Hloužek už taky mlátí z posledního. Nezapomeňte nám něco koupit — potřebujeme zimní jupky, teplé

bačkory, Marečka by ráda na trvanlivé šaty, Svoračka taky a já už chodím hnedle jako nějaká ledajaká. Děti naše jsou zdrávy jako buci v lese, rostou jako z vody, a Toník už hezky mluví. Ale malou radost bude míti Maruna . . .««

»Kdo je ten Maruna — to není nikdo z nás?« ustal ve čtení krejčík.

»Čti jen dál — do toho ti nic není,« zakřikl ho Kabrna.

»Jo jo, tak to je a nic jinak,« uklouzlo krejčíkovi se rtů, jakoby se nechumelilo.

»»— až přijde domů;«« — pokračoval ve čtení. »»Za čtyři dny po jeho odchodu na vodu narodil se mu klučík, a z jara se mu narodí druhý. To bude pro něho rána . . .««

»To věřím!« (poznámka předčítatelova).

»»— ani mu to raději neříkejte. A tak buďte s bohem, těšíme se na vás, vzpomeňte si na nás o náš svátek, a buďte zdrávi.««

Krejčík si za odměnu pořádně přihnul a ostatní pili na zdraví svých ženušek. Bylo znáti na všech čtyřech, že už to dlouho nevydrží — brzy tomu, brzo onomu poklesla hlava, ruce visely malátně dolů, a víčka těžce dopadala na oči. Stařenka drnkala melancholickou píseň, tiše a slabě, jakoby je chtěla co nejdříve uspati. Chvílemi některý spíše ze zvyku než žízně zvedl ochablou a těžkou ruku, sáhl po plecháči, zamumlal několik nesrozumitelných slov a nádobu převrhl. Krejčík, který se z večera poněkud prospal, byl z nich ještě nejčilejší, domlouvaje brzo tomu, brzy druhému,

aby nezapomněl koupiti ty bačkory a vatované jupky, udávaje zároveň ulici a krám, kde lze dostati nejlacinější a nejlepší zboží. Později začal sentimentální hovory, vzpomněl si na svou Náchodačku, co pro ni za těch dva a třicet hodin na té dlouhatánské cestě zkusil, jak mu nohy zdřevěněly a chodidla opuchla, a naposled utíral si oči politým ubrusem. A ten ubohý Maruna — a ten je na tom chudák teprve špatně! Zaplať pánbůh, že se mně ta holka zřekla ... bůh ví, co by byla vyváděla ... jo, jo ...«

Položil hlavu na stůl a usnul. Když odbíjely švarcvaldky dvanáctou, spali všichni čtyři.

* * *

V tom vstoupil do místnosti mladý muž s obličejem zohaveným a zbrázděným stopami po neštovicích. Jinak to byl urostlý, zdravý a silný junák jiskrného oka a bodré, upřímné tváře. Byl oblečen právě tak jako mužové, kteří před několika okamžiky usnuli — patrně patřil k nim.

Byl to ten čtvrtý.

Když zahlédl skupinu spáčů, usmál se shovívavě, jakoby jim to dnešní pití neměl za zlé. Ten úsměv ku podivu oživil a okrášlil zohavené líce — v tu chvíli byly oči a rty jeho vskutku krásné. Usedl ke stolu, poručil si pivo a hned prvním s kraje statečně zatřásl — v tom spatří něco bílého na stole, vztáhne po tom ruku, rozevře, čte ... a strašlivý vý-

křik projel jako blesk místností. Mladý muž zbledl a zavrávoral jako děcko, chytil se křečovitě za prsa, několikráte těžce vydechl a jako opilý vrávoral ze dveří.

Vyšel jsem za ním. Mezi dveřmi jsem si všiml, že se krejčík probudil a že se udiveně a hloupě kolem sebe rozhlíží. Když jsem vyšel ven, zaslechl jsem na cestě, vedoucí ke mlýnům, k vodě, trhaný a pracný dech a chvílemi vzlykot. U nárožní svítilny poznal jsem zcela dobře silhuetu mladého plťaře, puzen děsným tušením pospíchám za ním — ale více jsem ho nespatřil.

Přede mnou dlouhá, několika svítilnami slabě ozářená ulice — na jedné straně domy, na druhé voda, prudká, jak bývá pod mlýny. Obloha byla těžká, sytá sněhovými mraky a bez jediné hvězdy. Dole pode zdí hučela voda a vlna, tmavá jako hrob, rvala se s vlnou jako v zápasu o kořist. Zadíval jsem se do vody, která ve tmě slabě se mihotala jako hřbet zmije.

»Zde, v těch vlnách někdo zmizel na vždy,« projelo mi hlavou.

A v tom za mnou ozval se vrávoravý krok, a těžký, neohebný jazyk zabreptal: »Jo jo, tak je to a nic jinak.«

STOHY.

(PANU JANU VILÍMOVI.)

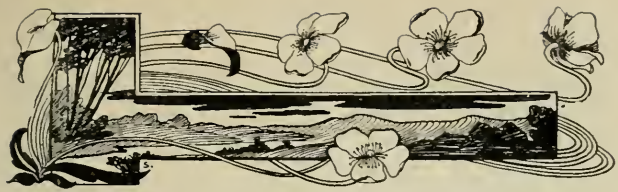

Pamatuji se, že jsem za mladých let jezdíval na svátky nebo na prázdniny se stísněnou duší. Už jako hoch jsem tušil, že doma není vše v pořádku, že čeká na nás všechny nějaká katastrofa, ale jakého druhu asi bude, neměl jsem ani zdání. Byli jsme na studiích ve velkém městě čtyři bratři — já, pak neustále chorobný a úžasně bledý Jindřich, trochu lehkomyslný, ale nadaný a bystrý Alfréd a vzorně pilný Miloš. Bydlili jsme společně v jednom z nejstarších domů Starého Města u ženského krejčího, který stářím a snad plně čtyřicetiletou neunavnou a piplavou prací s jehlou a nití takřka oslepl; závod, pokud se pamatuji, dosti čilý a výnosný, protože hlavními zákaznicemi byly šlechtičny a choť jakéhosi podnikatele staveb, zbohatlého do milionů, potřebující týdně dva župany a jedny šaty, vedly čtyři jeho dcery, z nichž tři — to vím určitě — byly velice nehezké, malé a s podraženými nohami, mrzuté staré panny s vráskovitými

lícemi, pojídající po celý den v cukru pálený puškvorec a popíjející s velikou chutí bílého vína s pomerančovou šťavou, kdežto čtvrtá, asi dvacetiletá a velice hezká, pěkně rostlá, lišila se od svých tří sester mimo jiné i tím, že nebyla pannou, protože měla asi tříleté nemanželské dítě, hezkého, buclatého klučinu, který by se byl nejraději celý den povaloval u nás, tahal knihy a zpřevrhoval kalamáře. Pro to dítě byly mrzutosti od rána až do večera. Starý mistr, který u vědomí člověka, pojídajícího chleba z milosti, šoural se z kouta do kouta ve svých plstěných bačkorách s ustrašeně pozornou tváří, jen aby nikoho nevyrušil a co možná nikoho na sebe neupozornil, měl to dítě rád, až to bylo proti pánubohu, jak říkala s úsečnou a drsnou jízlivostí nejstarší z jeho dcer. Vlastní matka jeho, která pracovala od rána až do soumraku a pošilháváním po svém dítěti, kde se batolí ve strachu, aby si neublížilo, kazila si krásné svoje oči, často proplakala celý den a zalila každý steh horkou slzou. Tomu všemu jsem tenkráte ovšem nerozuměl, ale upřímně jsem se nad tím pozastavil, jak se mohou ty tři mlsné ženské (jinak jsme jim neříkali, protože jsme o nich slyšeli, že by promlsaly nos mezi očima), zlobiti na to dítě, když po zadečku smýká se po světnici, mávajíc při tom tlustými nožkami jako vesly kolem sebe, a tak prostě a milounce se usmívá, že by se člověk samou láskou do něho zakousl. Každá ze tří sester volila pro svou potřebu různé pojmenování, pomocí kterého se

mezi sebou o dítěti dorozumívaly — jedna mu říkala »fakaně«, druhá »špunt« a třetí »rajstajbl«. Jednou, když se zase k vůli děcku strhl rámus, vlastně neladná kombinace z výčitek, sprostých nadávek, usedavého pláče a prosebného, stářím selhávajícího a harašivého hlasu, prohodil můj nejstarší bratr zvláštní větu, která mi na dlouhou dobu zůstala záhadnou a nejasnou: »Mně se zdá, že ty tři megery (mohl bych na to přísahat, že vyslovil toto ošklivé a nepěkné slovo) závidí své sestře to, čeho samy neužily.« Hledal jsem tenkráte v Lepaři i ve Vojáčkovi to slovo, ale nic kloudného jsem nenašel, leč od té doby jsem se na ně díval asi tak, jak mne zralejší věk o smyslu záhadné té věty poučil.

Asi tak na jaře rozhodl se nejstarší bratr, tehdy septimán, že se nebude již stravovati doma, ale že bude choditi na oběd do hostince. Když nám tento svůj úmysl oznamoval s podotknutím, že tak činí jenom k vůli novinám, že je to hanba, když tak starý student — faktum, můj bratr měl větší plnovous, než náš třídní — neví, co se kolem něho ve světě děje, že vyjde ze středních škol a že neví ničeho o politice, o socialismu, že o Viktoru Hugovi, Dostojevském, hraběti Tolstém, Zolovi a o mnoha jiných ví asi tolik co o Kamčatce nebo o zemi Františka Josefa, zdálo se mi, že se před námi omlouvá a jaksi táže o souhlas a dovolení, a to mne tenkráte zamrzelo. Pozoroval jsem už dávno, že nerad zasedá mezi ty tři . . . ta jedna hrozně ráda seděla vedle

něho a tuze nerada to viděla, když někdy na večer vycházel z domu ... že za celou tu dobu oběda nepromluví ani jediného slova. Jenom někdy se usmál na dítě, pohladil je po vláskách, které mělo po matce, a při tom úkradkem pohleděl na nejmladší z dcer pánových, který nesměl jísti s námi společně u stolu, protože prý byl ušňupaný jako sv.-**ský kostelník — a zatím proto, abychom neviděli, že dostává k obědu zbytky, odpadky a slivky. Samy si dopřály, co hrdlo ráčilo — vždy, kdykoli vyšly ven do města, zašly si k cukráři na čokoládu nebo zmrzlinu, nakoupily veliké kornouty divadelních bonbonů a drahé, celý dům příjemnou vůní naplňující ananasy, občas navštívily divadla nebo koncerty, učily se na citeru, vybírajíce si k tomu mladého a hezkého učitele, měly psa, takovou malou, protivnou a šerednou potvoru, na kterou jsem se nemohl bez ošklivosti podívati, protože měla hlavu jako chuchvalec chlupů se stále zalitýma a pomrkávajícíma očima, a k tomu ke všemu užívaly všech výhod modních předností svého závodu k vyfintění svého ubohého těla, které bylo asi bůh ví jak zmrzačeno. Míval jsem na ně někdy takovou zlost, že jsem se nemohl ani učiti. Večer, když šičky a švadleny odešly, hrály si se svými psy, a tu bylo ustavičně slyšeti hnusné mazlení: »Licínko, pojď maličká, lehni si na polštáříček, nebo, chceš-li, do klína;« psí ohava, celý den ospalá a líná, šourala se pomalu k ní a když jsem na to za chvíli zaslechl mlaskání, podobné na vlas hubičkování,

měl jsem tisíc chutí vyskočiti ze dveří, popadnouti čubku za chřtán a uškrtiti ji. A tu se dost často přihodilo, že ten malý »špunt« si někde v koutě hrál pod věšákem, kde visely rozdělané šaty a župany, a že jeden z nich strhl dolů, a tu býval ten malý capartík bit, po výprasku se stulil někam do kouta a díval se na to, jak čubička papá ananas a bonbony, až se jí samými laskominami zalévaly oči —

Jednou — bylo to asi pátého začátkem měsíce — dostal bratr z domova psaní, které nám ostatním bratřím nedal čísti. Stalo se tak poprvé; bratr byl na to neobyčejně vážný a zamlklý. »Rozmyslil jsem se,« řekl hlasem, jakoby jej skrze zuby cedil, »nebudu chodit do hostince na obědy.« Zapomněl jsem docela na to, proč nám nedal přečísti psaní, ale v tom kmitlo mi hlavou, že bratrovi něco vážného zabraňuje choditi do hostince na obědy, čísti noviny, a tu mně ho bylo tolik líto, že se nedoví ničeho o té politice, o tom socialismu, o Hugovi a o tom hraběti, kterého jsem si představoval velkého a ctihodného jako našeho velkopřevora maltánských Johannitů. Týž večer, když mne posýlal jako obyčejně pro kuřivo, překvapilo mne, že si neposýlá pro doutníky, o nichž s jakousi pýchou často říkával, že takové kouří i náš císař, nýbrž jenom pro obyčejný čtyřkrejcarový tabák do dýmky. Mne to trochu zamrzelo, ba skorem urazilo, protože jsem si vzpomněl, že týž tabák kouří naši oráči a že náš šafář kouří po celý den ovšem ty nejlacinější, ale přece jenom doutníky. Týž

večer bratr na knihy ani nesáhl a já věděl — bylo to na sobotu — že má velice mnoho práce a že má míti na zítřek český úkol, který vždycky velice svědomitě a rád pracovával. Když jsem ulehl do postele, tvářil jsem se, jakobych spal, ale zatím jsem ho z pod přivřených víček bedlivě a úzkostlivě pozoroval. Když myslil, že jsme tvrdě usnuli, vyňal s těžkým povzdechem z náprsní kapsy psaní od rodičů, dlouho a pozorně je četl, zastavuje se nad každým slovem, a když dočetl až ke konci, měl oči plné slz. Chtěl jsem vstáti, chtěl jsem ho nějakým způsobem vůbec upozorniti, že bdím, abych ho přivedl na jiné myšlénky, ale bázeň a stud před výtkou, že ho špehuji, mně v úmyslu mém zabránily. Díval jsem se na něho již ne potaji, ale plným, otevřeným okem, domýšlel jsem se toho a onoho a pátral v zarmoucené tváři jeho po utvrzení své domněnky. Šetrnost jeho, kterou dnes zahájil, byla mi v té zmatenině hádanek a domněnek vůdčí myšlénkou ... snad přišlo krupobití a zkazilo celou úrodu, otec nebyl asi pojištěn a to bude pro nás všecky veliká rána, snad nebudeme ani moci dokončiti studií, a co se z nás stane? A nyní jsem začal uvažovati jako rozumný člověk, kam se kdo z nás vrhne. Já, proto že jsem vyvinutý, zdravý a silný, půjdu na sladovnictví k našemu panu starému, Jindřich, ze všech nás nejslabší, půjde někam do lékárny za praktikanta, Alfréd, který už má na to dávno chuť, ať si jde tedy do kadetní školy — už se musí chtěj nechtěj maminka s tou

myšlénkou spřáteliti — ale co s Milošem? . . . Už je v sedmé a to by byla věčná škoda, aby s toho seběhl. A ke všemu je jedním z nejlepších studentů . . . A tu mi zase napadlo, že si dnes knih ani nevšiml a že snad na český úkol docela zapomněl. Snad jej ještě udělá, vždyť není tak pozdě, uchlácholil jsem na chvíli své obavy a dále jsem se zabýval jeho budoucností, kterou jsem velice snadným způsobem rozřešil — vezme si několik kondic, tu a tam dostane nějaký oběd nebo večeři a tak při šetrnosti udělá maturitu a pak může jíti do semináře — a to by se nějak matince zavděčil! Bláhové naděje a pestré obrazy mne brzo ukolébaly ve spaní. Ráno mne probudilo světlo lampy . . . bratr seděl u stolu a dopisoval český úkol a z toho jsem měl velikou radost. Bylo to jenom pokračováním mých večerních plánů, když jsem si pomyslil, že by nyní bylo pro bratra větší neštěstí, kdyby nepřinesl úkol, než krupobití samo, které mi ráno nepřipadalo už tak hrozným a zdrcujícím —

Týž den jsem něco zaslechl, co mne dlouho zarmucovalo. Odpůldne jsem nešel do školy, protože mi nebylo dobře. Lehl jsem si do postele, otočil se hlavou ke zdi, a abych zapomněl na bolesti v hlavě, vžil jsem se tak do budoucnosti, že jsem se najednou viděl, kterak jako pan starý přecházím po dvoře, jak rozkazuju, jak se strašlivě zlobím na sladovníky, kteří každou chvíli něco provedou, jednoho jsem na hodinu vyhnal (ale při tom jsem jen tak mimochodem si pomyslil, že až přijde

prosit, že mu odpustím a že to odnese příkrým napomenutím) — ale nejdéle a s největším zalíbením jsem prodlel při myšlénkách na »černou várku«, kterou uvařím na štědrý večer nebo v noci z bílé soboty na Boží hod velikonoční, kdy o tom nikdo nebude míti ani zdání, pivo pak, aby mi na ně nepřišli finanční dozorci, rozestavím ve svém salonu — to udělám několikráte a tak si v krátkém čase pomohu k pěknému jmění. V tom, jako když v proudu nejlahodnější melodie praskne a nepříjemně zafičí struna, zaslechnu z vedlejší komnaty, oddělené od naší studentské mansardy tenkou zdí na jednu cihlu, diškantový hlásek majitelky té psí obludy.

»Ty, Máry, kolikátého pak dnes vlastně je?«

»Šestého — celý den,« odsekla její sestřička, o které můj bratr nedávno řekl, že bude co nevidět slaviti čtyřicetileté jubileum své panenské zdrženlivosti.

»To je vskutku divné.«

»Co je divné?«

»Nu . . .«

»Ba že!«

Nyní, mezi těmito dvěma krátkými odpověďmi odehrála se asi němá hra vysvětlovací, kterou mi dodatečně objasnila hovorná a trochu podrážděná Máry svým struhadlovým diškantem.

»Ale teď už se docela nedivím, co právě čtu — píšou tu něco o »intelligentním proletariatu«, jak roste a se vzmáhá a jak vážné obavy budí pro budoucnost tato massa s universálním mozkem a žebráckou mošnou . . .«

Podle zpěvného spádu hlasu poznal jsem, že Máry něco předčítá, patrně z novin, čemuž jsem ovšem mnoho nerozuměl. Snad jsem ani příliš pozorně neposlouchal, protože jsem uvažoval, ví-li Miloš, když nemůže čísti novin, co je to ten intelligentní proletariát a co znamená armáda jeho pro budoucí časy? Najednou ve mně hrklo jako v hodinách, než začnou bíti.

»Ale je to nápad —« slyšel jsem hlas, protahující v jakémsi hněvivém udivení každou slabiku, »— nemíti peněz a dáti najednou čtyři hochy na studie a k tomu ještě do hlavního města . . .

»A jednu ‚slečinku' mají prý v dívčím ústavě v Zákupech,« pospíšila si s poznámkou druhá.

»— — předešlý měsíc —« rozjela se Máry svým diskantem jako jehlou na Singrově šicím stroji — »poslali stravovné teprve třetího. No, nemukla jsem tak ani onak — paní hraběnka * * * nás nechala také jednou čekat, ale u šlechty je to něco jiného, kavalírská zapomnětlivost; ale u takového nájemce dvora je to žebrácství. Čekám na peníze už sedmý den . . . tatínek by potřeboval nějaký nový oblek a my abychom měly zítra nebo pozítří na abonmá do německého divadla, přijde v sobotu gastýrovat Sonnenthal — a ty lidičky si naposled myslí, buď že máme bankál anebo že si ukrajujeme vzduchu. Ale na pány si to umí hrát — mají prý asi šest pokojů, ve čtyřech parkety z podbabské parketárny, v oknech jutové záclony jako v panském domě, mají landauer,

bryčku a kočárové koně, když to přijde do Prahy, hraje si to na vrchnost, ale aby pořádně platili, to jim ani nenapadne. Když jsem je brala do bytu, myslila jsem si, že se nám to vyplatí — na podzim pošlou několik pytlů brambor, několik hrnců převařeného másla, pár kop vajec — bože, vždyť na takovém dvoře je všude slepic jako máku — pak nějakou tu koroptev, bažantíčka nebo srnku, ale až po dnešní den zůstalo při laskomině. A toho ovoce — stromy se pod jeho tíží lámou . . .«

Rozhořčená slečna jen sípěla, až jí slabý hlásek přeskakoval.

»Ty, Máry, mir šajnt, že je ten okounek doma,« slyšel jsem přidušené, varovné napomenutí.

»Podívej se tam.«

Někdo vešel do mého pokoje — tvářil jsem se, jakobych spal, z bázně a zároveň ze studu za jejich řeči. Pamatuju se na to, jakoby to dnes bylo — stiskl jsem dechem trochu chřípě nosu dohromady, aby se zdálo, že dokonale spím, a při tom jsem úsilovně přemýšlel, proč mne vlastně nazvaly »okounkem«. »Okounek« je přece malá ryba . . . A nyní jsem cítil, že se nade mnou někdo naklání a že se mi dívá upřeně do tváře. Až mi bylo horko — myslím, že jsem se silně zapálil, vlastně jsem se zarděl namáháním, abych pravidelně chrápal. Když jsem zaslechl, že se dvéře zavřely, sípal jsem chřípěmi ještě nějakou chvilku z obavy, neposlouchá-li někdo za dveřmi.

»Spí jako dudek,« slyšel jsem na to trochu hlasitější poznámku ve vedlejším pokoji.

»Nu — a kdyby i nakrásně nespal,« kasala se Máry a hned na to spustila plačtivě rozmazleným hlasem: »Ale Licínko — co to dělá? vždyť si sedla na atlas s umouněnými pracinkami.«

Zvedl jsem se pomalu na loži, aby postel nezapraskala, a vypukl jsem najednou v lítostivý pláč ze studu, že rodiče nezaplatili, že jsme na šestý den dlužni stravovné, že máme ty nešťastné parkety z Podbaby, kam jsem chodil botanisovat, a nejvíce mne trápil ten proletariat — připadalo mi to slovo tak ošklivé, tak protivné! Najednou mne až zamrazilo — byl jsem tak sám a nejraději bych byl už někam utekl, ale za živý svět bych byl nešel pokojem, kde seděly slečny.

»Kdyby tak pánbůh dal a přišly teď peníze,« pomyslil jsem si a bylo mi při té myšlénce tak příjemně, jakobych skočil do teplé vody. »To bych se na slečnu Máry podíval...« a při tom jsem se zhurta postavil na podlahu.

V tom mne přišel navštívit soudruh ze školy. Vyptával se na to a ono, vypravoval, co přednášel professor nového z mathematiky a co z dějepisu, deset že jich dostalo dnes jeden za druhým z latiny nedostatečnou, protože nevěděli, kdy se užívá vazby akkusativu cum infinitivo, »primus« prý dostane z mravů »zákonku«, protože u něho našel třídní nemravnou fotografii. Při tom se smál a křičel a já byl jako na trní. Jen jsem se ohlížel

úzkostlivě a úkosem po dveřích, očekávaje, že každý okamžik vejde slečna Máry a že řekne: »Jste dlužni a ještě si sem vodíte návštěvy.« Ta hanba potom ve škole — mohlo by to míti dokonce i vliv na známky z prospěchu a z mravů.

Skutečně se mi trochu uvolnilo, když můj soudruh odešel. Přišli bratři domů, odhodili knihy, smáli se, škádlili se mezi sebou a já v jakémsi nevysvětlitelném studu a v rozpacích přešupoval kufr od kamen k posteli, abych tu jejich veselost těm vedle zakryl. Tu najednou si vzpomněl ten lehkomyslník Alfréd, že si zahrajou v karty, a poslal Jindru, aby si vypůjčil od slečny — karty. Hrůza mne obešla — v tu chvíli připadal jsem si jako člověk, který ví o podkopu a musí se dívati na ostatní, klidně se bavící a netušící ničeho o hrozné nástraze. Jindra otevřel dvéře a smělým, ba mně se zdálo, že dokonce rozpustile bezstarostným hlasem řekl: »Slečno Máry, půjčte nám laskavě karty.« Třepal jsem v rozpacích rukama, přešlapoval jsem s nohy na nohu, otevíral jsem ústa, chtěje něco říci a skrčuje zase malátně hlavu — ale celý můj zevnějšek, veškeré moje chování jakoby mluvilo: »Pro boha, co vás to hoši napadá — vždyť jsme dlužni.«

Ale na štěstí prošla ta jejich nestoudnost hladce, hráli asi hodinu, mlaskajíce kartami o voskované plátno, pohádali se několikrát, poněvadž oba fixlovali, a jednou se šel Jindra dokonce optat pána do vedlejšího pokoje,

platí-li nebo neplatí-li mariáš při hlášené stovce. Já zatím seděl na kufru, žmole šos kabátu v učiněný žvanec a dívaje se na ně smutně vyčítavým pohledem, z něhož ani jeden nevyčetl varovnou větu: »Kdybyste věděli, co já vím, to by vám zašla chuť ke kartám.« Alfréd si konečně všiml mého umučeného vzezření, ale také mne nepochopil, že mi toho bylo velice líto, ne k vůli mně, ale k vůli nim samým. »Mně se zdá,« řekl skoro s úšklebkem, »že Jára dostal nějakou »pecku«, že tu sedí jako mochnička na mezi.«

Jindra, o něco starší než já a v pyšném vědomí svých eminencí, řekl napomínavě: »Kdybys nezevloval a vzal raději knihu do ruky — k čemu jinému jsi tady vlastně?« A mně se zdálo, že řekl velikou pravdu, že bychom se měli všichni s horečnou pílí pustiti do učení, pokud ještě čas . . .

Druhého dne, když jsme obědvali, leccos jsem pozoroval, čeho jindy nebývalo. Každé sousto pálilo mne v hrdle a nejraději bych byl utekl od stolu. Jindy dostávali jsme každý po třetince piva, dnes nám dali poprvé vodu. Nikdo sice nepromluvil ani slova, ale byli jsme všichni v rozpacích — já se červenal, nejstarší bratr se zle mračil. Alfréd, na němž jsem pozoroval, že náhle zrudl hněvem, procedil zlostně skrze zuby: »Kde je ubrousek?«

»Jsou všecky v prádle,« odsekla slečna Máry se zlomyslnou radostí, že jí výpočty její nezklamaly.

»A maso je dnes jako houžev tuhé,« stě-

žoval si za chvíli bratr, který měl vůbec ve zvyku mluviti bez obalu.

Už ani nevím, co mu slečna odpověděla — měl jsem jen strach, aby nepropukla nějaká mrzutost. Velikou radost jsem měl z toho, když malý hošík, sedící na klíně matčině, hrabaje nemotornými prackami po stole, převrhl sklenici vody slečně Máry zrovna do klína. Bylo to něco příbuzného s pocitem, když sedával jsem ve škamně úplně nepřipraven a čekaje každou chvíli, že budu vyvolán, jsem si myslíval: »Kdyby tak nyní spadla pavlač anebo chytlo na půdě.« Slečna Máry, nadržená hněvem a vztekem jako oblaka před bouří elektřinou, vylila si svou zlost na dítěti a jeho matce.

Po obědě vraceli jsme se do pokoje našeho já a Miloš smutni, zaraženi a zahanbeni, Alfréd a Jindra, nemajíce ani tušení o našich trampotách, pohněváni a uraženi.

»To je přece nešetrnost přímo urážlivá,« ulevoval své zlosti Alfréd, přecházeje prudce po pokoji a uvolňuje si podél celého krku, do temna zrudlého, ukazováčkem těsný límec.

»Nu — a co to všechno vlastně znamená?« prohodil Jindřich, který snad jediný o celé té záležitosti rozumně přemýšlel.

»Miloši!« zavolal tohoto jako nejstaršího z bratrů vyzývavě Alfréd k zodpovídání.

Nastala ona kritická chvíle, kdy se vše musí rozhodnouti — byl jsem tomu skoro povděčen, že přece jednou budu zbaven strašlivých domněnek a trapné nejistoty. Na Miloše jsem v tuto chvíli pohlížel s úctou a vážností,

jak se mi potom po dlouhých a dlouhých letech více nepřihodilo. Nikoliv snad proto, že byl nejstarší, nýbrž proto, že skorem po celé dva dny tajil patrně před námi nějaké hrozné neštěstí v naší rodině nebo v hospodářství a že celou tíhu bolesti nesl sám a sám tak hrdinně, že toho druzí dva bratři, ač již odrostlejší, nepozorovali.

Miloš popošel ke dveřím a přimáčknuv je rukou, aby se přesvědčil, jsou-li úplně uzavřeny, vyňal z náprsní kapsy psaní a skoro šeptem nám oznamoval jeho obsah.

To byly děsné noviny — jako děti starého, dlouholetého a zkušeného ekonoma chápali jsme až příliš jasně jejich rozsah. Z jara postižen náš krásný dobytek — slynoucí po celém okolí a teprve na podzim předešlého roku zlatými medailemi, pochvalnými diplomy a cenami v dukátech vyznamenaný — dobytčím morem a všecko šmahem podlehlo zkáze — přes sto dvacet kusů skotu nejčistšího a nejušlechtilejšího švýcarského, alpského a uherského plemene padlo za oběť nenasytné epidemii. V týž čas, kdy mor řádil ve stájích a kravínech, zničeny ve výměře přes šedesát měr polí lány řepky housenkami . . .

»Drahé děti —« psala matka, těmito strašlivými ranami ochuravělá, »je u nás jako po vymření. Vyjdu-li na dvůr, všude cítím zápach krve dobytka v plné síle a bujarosti poraženého. V kravínech je hrobové ticho, skoták sedí před chlévem se založenou ve dlaně hlavou, nic jinak, než jakoby mu děti pomřely,

na provazech pod kůlnou visí několik stažených koží a bez pláče se nemohu na ně podívat. A letos měli jsme tak krásná telátka, byla jako laňky, z celého okolí chodili se na ně lidé dívat a tatínek chystal se s nimi na výstavu — a to je všechno pryč, mléko, máslo a tvaroh musím kupovat od těch lidí, kteří kupovávali od nás, a to mne nejvíce bolí, když musím dávati peníze na to, čeho bylo u nás až v nadbytečné hojnosti. Pán bůh dal, pán bůh vzal, budiž jméno jeho pochváleno — nerada vám to, drahé děti, píšu, protože se bojím a chvěji o vás, abyste nezmalomyslněly a nezapomněly na své učení, ale jednou se to dověděti přece musíte. Jsem ve velikých obavách o tatínka — však ho znáte, jaký je, že s nikým se neporadí a že nenadělá mnoho řečí — celé noci nespí a celý boží den prochodí jako bez ducha. Těšili jsme se nadějí, že nám kníže pán sleví aspoň jeden čtvrtletní nájem, velikými prosbami a domluvami vypravila jsem otce do Vídně, ale nadarmo jel a zbytečně se pokořil, že prosil — a to ho, tuším, nejvíce hněte. Odbyl ho, že prý nemá sám na zbyt — a nedávno prý prohrál na dostizích a v kartách skoro čtvrt milionu. Děti, nevím, nevím, jak to s námi dopadne... Nemýlím-li se, máme na řepku už na podzim vzatou zálohu, a to jistě aspoň pět nebo šest tisíc zlatých, a na řepu bude dozajista již také něco vybráno. Ta snad nás zachrání, je jí skorem přes tři sta měr a radost se na ni podívati, chrást není sice velký, ale za to má

kořeny jako slité a zvící dětské hlavy. Obilí je krásné, nejlepší prý v celém okolí — šafář mi včera vypočítal — tatínka se ani nesmím otázati — že budeme míti letos aspoň deset nebo dvanáct velkých stohů po čtyřech stech mandelích. Pšenice a žita máme nejvíce a to obé letos náramně platí. Peněz na stravu neposýlám — nemohla jsem jich sehnati. Poproste v mém jméně pána, aby nám měsíc posečkal. Má snad uznání a srdce v těle — vždyť ty rány stihly nás nejkrutěji.«

Nastřádaný nepokoj, úzkost, soustrast a lítost provalily se z duše mojí horkým proudem slz. Plakal jsem proto, že jsme utrpěli tak velkou ztrátu, plakal jsem při pomyšlení na ohromné starosti rodičů, o nichž jsem poprvé ve svém živobytí slyšel, že mohou očekávati to nejhorší, nouzi a bídu — ale pak jsem zvolna na ně zapomínal a div že jsem se při vzpomínce na náš dobytek nerozplakal právě tak lítostivě a žalostně. Hned s kraje vysokých, čistých a vzdušných stájí stál čistokrevný švýcarský býk s podélným, uprostřed něco málo prohnutým hřbetem, na celém těle černý s malou bílou lysinkou v podobě kříže pod zákořením rohů. Bylo to strašlivé zvíře, které, když zalomcovalo vzdorovitou hlavou, přetrhlo řetěz jako ruka silný jako motouz — nebylo jiné pomoci, než uvázati nezkrotné zvíře na nepodajný klanečník. Zvíře bylo odchovancem našich stájí a kolem do kola na levo a na pravo byly všecky jalovičky, starší krávy, mladší voli a telata jeho dětmi. Jako

desetiletý hoch nosíval jsem mu chléb se solí, zvíře mi zvyklo, a když jsem je šimral na choulostivém místě mezi rohy, mručelo spokojeně, a zelenavě hnědé oči jeho smály se pravou zvířeckou rozkoší; někdy vcumlalo struhadlovitým jazykem mou ruku až nad loket do tlamy, stisklo ji, a tu se mi zdálo, jakoby ty jeho velké a skutečně krásné oči pátraly, mám-li strach. Každý jiný, kdokoli mu přišel na blízko, byl v nebezpečí života, a já si s ním hrál, škádlil jej, klopil mu násilím masitá víčka na oči a spoutaný zuřivec jen pokukoval a výhružně chrastil řetězy. Když jsem odcházel ze stáje, točil po mně svou neohrabanou hlavu a ve stočených očích bylo znáti stopy stesku — já se obyčejně ještě na chvilku vrátil, ukradl z obročnice mírku ovsa, zasypal mu do žlabu a zvíře radostí z hluboka mručelo, jako když v dálce hřmí. Na to vše jsem si nyní vzpomněl a tu se mi zdálo, že vidím udivené a smutné oči jeho, když jej uvazovali ke sloupu u kůlny a zamávali mu palicí nad hlavou. Napadlo mi, zda si na mne to zvíře v posledním okamžiku vzpomnělo. Jak je asi nyní na tom našem dvoře, když ráno, v poledne a na večer nežene chasa skot k náhonu k nápoji — býk, který mezi ostatní nesměl, řval vztekle ve stájích, kopal do pažení a chrastil řetězy, jalůvky se plašily a telata, stojíce s roztaženými nohami, dívala se hloupě na ten rej a bučela. Toho mně bylo najednou tolik líto, že jsem plakal znovu. A ku podivu, na co vše jsem si vzpomněl —

na to teplo ve stájích, prosáklé dobytčinou a a čpící do nosu a do očí, na malé špinavé lampičky noční, blikající nad spícím skotem, na táhlé, rupavé oddechování, na pravidelné a vytrvalé přežvykování dvou nebo tří kusů, na křik a nadávky stájních děvčat v krátkých sukních a s obnaženými lýtky, na voláky, sedící na dojačkách, pokuřující z krátkých dýmek a volající chvílemi »lehneš!« — bez toho všeho jsem si nemohl ten náš dvůr ani představiti.

Z okruhu těchto reminiscencí, které tak zmírňovaly můj zármutek, vypudila mne vzpomínka na knížete. Kdyby byl tatínkovi odpustil čtvrtletní nájem, mohl koupiti jiný dobytek, maminka nemusila kupovati mléka a másla, a my bychom byli nezůstali dlužni stravovné — ale on toho neučinil, a to jsem mu měl velice za zlé. Byl velikým převorem, nosil černé sametové šaty s velikým bílým křížem v červeném poli na prsou, říkali o něm, že je dopoledne knězem a odpůldne obyčejným člověkem jako my všichni a že se nesmí ženiti — a ač mně bývalo divno, jak může míti tři dcery, které prý byly velice krásné, přece jsem na něho hledíval s obdivem. Byl vysoký a štíhlý, ale hlavu nosil ku předu nahrbenou; to prý činil naschvál, jen tak pro parádu. Umínil jsem si svatosvatě, že se na něho více ani nepodívám, kdyby se v kostele sebe pobožněji modlil — je to jenom klam a přetvářka, myslil jsem si, protože nemá s lidmi soucitu a milosrdenství.

Ve svém zadumání jsem ani nepozoroval, že se bratři mezi sebou radí, kdo a jakým způsobem má slečnám matčin vzkaz vyříditi. Těžký tento úkol připadl ovšem na Miloše, jako na nejstaršího. Mezi tím, co on vyjednával, čekali jsme každou chvíli, že slečna Máry si neodepře několik jízlivých a úštěpačných poznámek. Volněji jsme si oddechli teprve tehdy, když bratr — od té doby zůstala mu přezdívka vyslanec — se mezi námi objevil.

»Co říkala?« tázali jsme se ho takřka jedněmi ústy.

»Nic.«

»Docela nic?«

»Kývla hlavou a shodila Licínku s klína.«

»To měla kapitální zlost,« řekl znalecky Alfréd a víc se o celou záležitost nestaral. Asi třetí den na to přišel bratr s novinou, že dostal v jedné zámožné rodině kondici s celým zaopatřením.

»Aspoň ubudu já,« řekl s úsměvem, ale trpce. A já jsem si pomyslil: »Za to se může koupiti pěkná jalovička.«

* * *

Až do této doby žil jsem v tom blahém a lahodném domnění, že jsem synem bohatých rodičů, jenž nemá zapotřebí v ničem si činiti újmy; toto vědomí vzbudilo ve mně jakousi ctižádost nezůstati za ostatními bohatými druhy pozadu. Třetí den po tom, když jsem poprve slyšel, že se doma nedostává peněz, vybíralo

se ve škole na nějaký humánní účel. Když profesor vyvolal moje jméno, abych donesl příspěvek ke kathedře, zapálil jsem se a nesmělým krokem prošel jsem uličkou. Jindy jsem dával při podobných příležitostech celý zlatý, dnes byl jsem rád, že jsem sehnal — desetinu. Profesor se na mě přísně podíval, zakýval podivně hlavou, ale neřekl ni jediného slova. Když byla sbírka ukončena a zjištěna úhrnná suma, řekl, zavadiv o mne pohledem: »Někteří vylákají doma na rodičích mnohem více, než darují, a to z té příčiny, aby jim zůstalo na pamlsky, hračky a na všelijaké trety. Dovím-li se něčeho podobného, potrestám vinníka co nejpřísněji.« V tu chvíli se ve mně zatajil dech — chtěl jsem vstáti, chtěl jsem protestovati, chtěl jsem říci, že nám zhynul veškerý dobytek, chtěl jsem mluviti o řepce, o nájmu, o stravovném, o matce a otci, o knížeti pánu, o svém bratru, který dostal kondici a již s námi nebydlí, ale nepromluvil jsem ani slova, jenom slzy řinuly mně proudem po tvářích. Snad jsem v tu chvíli byl podoben — kajícím uhříšníku. Druhého dne, ač jsem se, hnán nějakým tušením, učil pozdě do noci, dostal jsem první — nedostatečnou, za ní druhou, třetí, v měsíční konferenci byl jsem jmenován mezi těmi, jichž mravy nejsou bezúhonny — a já nevěděl proč. Vzpomněl jsem si na matčinu výstrahu, učil jsem se, až mne hlava pálila, a když jsem byl vyvolán — nevěděl jsem ničeho z toho, co jsem uměl včera před usnutím napaměť jako otčenáš. Často-

kráte slyšel jsem z úst professorových hrozné narážky, kterým jsem někdy ani nerozuměl — pokazil prý jsem se, tropím prý bůh ví jaká allotria, starám prý se o vše možné, jenom o knihu nikoliv, atd.

Ke konci roku byl jsem počítán mezi nejhorší žáky, já, bývalý premiant, prý jen taktak že »prolezu«. Jednou mi napadlo: »to snad proto, že jsme zchudli«, a tu se mi zdálo, že to tak musí býti a nic jinak. Když jsem přinesl vysvědčení s dostatečným prospěchem a druhou známkou z mravů, divili se tomu všichni. »Vždyť se učil skoro den co den až do půlnoci,« vysvětloval Alfréd Miloši, který si myslil, že on je vším svým odchodem od nás vinen. Já se nehájil — nevěděl jsem, co bych vůbec odpověděl. Odpůldne jsem seděl sám doma. Vedle si něco povídali; vytrhl jsem se ze zadumání a slyším, že se mluví o nás.

»Všichni tři mají eminence — jenom ten čtvrtý ne — to je divné,« řekla jedna ze švadlen.

»Proč? — z té jednoduché příčiny, protože má na mozku kuří oka,« zadiškantovala si slečna Máry, a já jsem si při tom mani sáhl na hlavu, jakobych chtěl ta podivná kuří oka nahmatati.

Poznámka tato mne přivedla k přemýšlení, proč jsem vlastně obstál s tak špatným prospěchem. V tom vzpomněl jsem si na jedno místo v matčině dopise, který jsem od té doby několikráte přečetl. »Nerada vám to, drahé děti, píšu, protože se bojím a chvěju o vás, abyste nezmalomyslněly a nezapomněly na

své učení,« opakoval jsem si v duchu a moje vina zdála se mi mnohem menší. »Já za to nemohu,« omlouval jsem se, »všeho příčinou je ten nešťastný dobytčí mor a ty housenky.« Napadlo mi také jednu chvíli, abych řekl slečně Máry, že nemám žádných kuřích ok na mozku, ale k tomu jsem neměl dosti odvahy . .

Druhého dne jsme jeli domů na prázdniny. Celou cestu byl jsem zamlklý, přemítaje o tom, jak mne asi naši doma přivítají. Mezi námi dětmi a mezi rodiči, vlastně jenom otcem, byl zvláštní poměr. Matka byla dobračka, pro blaho naše byla volna podstoupiti každou oběť, všecky naše záležitosti vyřizovala ona, vychování dětí řídila jenom ona, do škol uváděla nás jen ona — otec si nikdy ničeho, co se dětí týkalo, nevšiml. Ba — byl to zvláštní člověk; jediný člověk na vsi, rolník a protestant, o němž povídali, že přečetl všecko na světě, řekl o něm: to je povaha — ostatní lidé nenazvali ho jinak než podivínem. S námi dětmi nepromluvil nikdy ani slova, leda když se na něco tázal nebo když nám rozkazoval. Při našem návratu na svátky nebo na prázdniny nikdy nás neočekával ani před domem, vždy jsme ho museli teprve vynajíti, a tu nám na přivítanou nastavil stranou tvář, jakoby chtěl říci: »No tak — ale honem, nemám mnoho času,« my ho jeden po druhém beze slova políbili, a když ho to omrzelo — přijíždívalo nás jeden čas až šest domů — odvrátil se ku své práci, a tak se často přihodilo, že já jako nejmladší jsem se někdy ani k polibku ne-

*

dostal. Kdykoli jsem však líbal otcovu tvář, míval jsem podivný, skoro nepříjemný pocit, protože drsné, několik dnů neholené vousy jeho píchaly jako bodláčí. Za tento pocit jsem se stydíval a později, po mnoha letech, když otec náhle zemřel a já si připamatoval, že jsem se svým otcem vlastně nikdy jako syn s otcem nemluvil, přehořce jsem plakával. Nad našimi vysvědčeními ronila matka i babička slzy radosti, kde kdo byl ve dvoře — šafář, poklasný, nádvorný, ovčák, skoták, přišel a s úctou nahlédl z daleka do vysvědčení — jenom vlastní otec náš se na ně nikdy nepodíval, vzal je z našich rukou bez jediného slova pochvaly nebo uspokojení, opatrně je složil a zaobalil a zavřel do svého psacího stolku, kde měl uloženy svoje nejdůležitější listiny. Matka ho omlouvala tím, že má v nás plnou důvěru — a možná, že měla pravdu.

A tu důvěru jsem ze všech dětí oklamal já první, a při tom pomýšlení bylo mi tak trapno, jakobych byl otce zradil. — —

* * *

Spal jsem první noc doma v pokojíku, odděleném skleněnými dveřmi od ložnice a pracovny zároveň. Dlouho jsem nemohl usnouti, protože večer, když jsme seděli pohromadě v jednom koutku, vypravovala nám matka všecky útrapy, které se nyní na ně hrnou, líčíc nám s pláčem trapné úzkosti, když už nadejde pátek, je sobota — mine ráno, mine

poledne a peníze na výplatu ještě nejsou pohromadě, ba už se také stalo, že musili býti lidé odkázáni na neděli ráno. Asi o půlnoci probudilo mne světlo v otcově komnatě. Co asi dělá? — kdož ví, bdí-li vůbec a nezapomněl-li shasit lampu, pomyslil jsem si, seskočil s postele, poodhrnul záclonu a nahlédl do pracovny. Otec stál u psacího stolku a prohlížel — naše vysvědčení. V tu chvíli div že mi stud nepodrazil nohy — v prvním okamžení jsem chtěl vejíti k otci a všecko mu vysvětliti, že za nic nemohu, že to všecko zase příští rok vynahradím, ale přísná a ledová tvář jeho mne lekala. Této dvojice citové — lásky k němu a zároveň strachu před ním — jsem se vůbec za jeho života nikdy nezbavil. Ulehl jsem, ale více jsem neusnul. Bál jsem se rána, prvního otcova pohledu.

Stalo se však něco docela jiného. Při snídani mně matka oznamovala, že se otec rozhodl, dáti mne na sladovnictví.

To mne zarazilo — všichni ostatní půjdou na studie, jenom já jediný budu se učiti řemeslu. Po celém okolí se bude vypravovati, že jsem buď propadl, anebo, že mne vyhnali ze škol. Bloudil jsem po polích a lesích, a jedinou mou touhou bylo, abych zase mohl do škol . . .

Zatím nastaly žně. Pracovali jsme všichni na polích jako ostatní dělníci — nejstarší bratr po celý den nakládal mandele, my mladší nakládali na povřísla, nahrabovali nebo snášeli snopy. V neděli nejeli jsme jako obyčejně v kočáře do kostela, nýbrž jsme šli pěšky,

celá rodina v čele s otcem. Všichni okolní nájemci přijížděli v elegantních ekvipážích s premovanými kočími — a my přicházeli polními pěšinkami se zaprášenými botami a upoceni. Pamatuji se, že sestry, které si rády hrály na velké slečny, plakávaly studem, vzpomínajíce na to, jak škodolibě na ně lidé zevlovali, prosily matku za přímluvu, aby nám otec povolil kočár, ale otec byl jak z kamene. Ve mně se dělo něco podobného; přemýšlel jsem ustavičně o tom, co všecko zavinily už ty dvě nešťastné rány, které nás stihly . . .

Už bylo po žních.

Na žitništi za stodolami stálo čtrnáct podlouhlých, v podobě stavení budovaných stohů. Vždycky, kdykoliv ráno jsem vyšel za stodoly, mezi stohy, připadalo mi to, jako bych vešel do ulic města. Bývalo tam velice příjemno — podél stohů vzrostlo vydrolené obilí v hustý pažit, který v ranním stínu, zatopen rosou, byl jako nejtmavší zelený aksamit. Tam jsem chodíval nejraději a vždy se mi zdálo, že ty stohy jsou jedinou mojí nadějí. Když se opřelo letní slunce o světlé jejich boky, vypadalo těch čtrnáct stohů jako zlaté balvany.

Jednou na večer přiběhla služka do pokoje se zprávou, že za Ervínovým lesem hoří. Vyběhli jsme na terasu a dívali se na ohnivou záplavu. Opodál nás pozorovala toto divadlo, — které naplní diváka vždy jakýmsi nepokojem, úzkostí a soustrastí — celá dvorská čeládka s dětmi, hádajíc, kde a co asi hoří. V tom okamžení vylítl do výše celý oblak jisker

jako zlatý déšť, a tu tam vymrštil se do výše celý ohnivý ohon jako kometa.

»Chytly stodoly nebo stohy,« řekl šafář. Jeden z chasníků, který v tuto stranu často jezdíval s obilím do mlýna, podotkl: »Hoří dvůr Alexandrov.«

»Je-li pořádně pojištěn, pomůže si nájemce k pěkným penězům,« prohodil někdo ze zástupu, a do dnes nevím, kdo to byl. Maně pohlédl jsem na naše stohy, které ozářeny požárovou záplavou, jakoby se chvěly neznámou touhou — po ohni. V tu chvíli mně připadaly jako vojsko v záloze, dívající se na zápas svých bratří a hořící touhou, nedočkavostí po boji.

Když jsme se vrátili domů, modlila se babička při hromniční svíčce.

»Zaplať pánbůh, děti, že jsme pojištěni,« řekla, zavírajíc modlitební knihu.

Tu noc jsem zase nespal. Měl jsem vyhlídku na stohy a s postele jsem je docela dobře viděl. Zavřel jsem oči, abych se na ně nemusil dívati, ale za chvíli jsem se zase na ně jaksi ztrnule zadíval. Najednou zmocnila se mne strašlivá úzkost, a já se začal, aniž bych si toho byl vědom, modliti. Když jsem odříkal všechny modlitby, které jsem uměl, zašeptal jsem zase nevědomky: »Zaplať pánbůh, že jsme pojištěni.« Konečně jsem usnul. Bylo hnedle k ránu, když jsem vyděšeně vyskočil z postele, třesa se na celém těle — zdálo se mi, že naše stohy stojí v jednom plameni. Vyhlédl jsem oknem a při pohledu na ty

ohromné kupy obilí, nedotknuté a zachovalé, pocítil jsem nevysvětlitelnou nelibost. Druhého dne, když jsem stál před domem a chasníci vypřáhali, poslouchal jsem jejich hovor.

»Pane, to se mu to vyplatilo — má peníze doma bez práce a bez starostí,« řekl někdo z nich, a já ihned věděl, že se mluví o nájemci alexandrovského dvora, jemuž včera shořely stohy na padrť.

»Kdyby tak naše stohy shořely,« kmitlo mi bleskem hlavou a bylo mi najednou, jakoby se o mne závrať pokoušela.

A té myšlénky jsem se vůbec nezbavil. Celý den jsem uvažoval, jaké by to mělo pro nás všechny a pro mne výhody. Otec by dostal ihned peníze, pomohl by si, a já bych nemusil na sladovnictví. A tu jsem si s trpkostí vzpomněl na školu, kde jsem tolik vytrpěl, na letošní prázdniny, kdy jsme musili tak mnoho pracovati, na sestru, která musí zůstati letos doma, protože by to otec nevydržel, a skoro ustavičně jsem chodil mezi stohy anebo na blízku nich.

Prázdniny blížily se kvapem ke konci. Prosil jsem matku, aby se za mne přimluvila u otce — šla k němu, ale nepořídila. Ten večer jsem otevřel ve svém pokojíku okno a v kuchyni jsem sebral škatulku sirek. Proč, to jsem doposud nevěděl, ale něco jsem tušil. Když otec ulehl, poslouchal jsem u dveří tak dlouho, až jsem se přesvědčil, že tvrdě spí. Vylezl jsem na okno, při čemž se mi třásly tak prudce nohy, že když jsem zavadil prsty

o pelest, zaťukalo to, jakoby někdo zaklepal na dvéře. Noc byla tmavá, obloha zamračená, bez měsíce a bez hvězd. Seskočil jsem s okna a několik okamžiků zůstal jsem v posici, jak jsem dopadl, naslouchaje se zatajeným dechem, neozve-li se v domě nějaký šramot. Všude ticho — jako zloděj plížil jsem se zahrádkou, kráčeje po travnatém okraji pěšinek, aby mne písek neprozradil. Stohy temnily se přede mnou jako pyramidy. Stál jsem v poli a za okamžik došel jsem ke stohům. V kapse tiskl jsem sirky; když jsem vytáhl ruku, světélkovala celá fosforem. Rozhodl jsem se, že zapálím prostřední stoh. Sebe menší šramot div mne k zemi nesrazil. Na zámecké věži bila jedenáctá — zdálo se mi, že je to brzo. Skrčil jsem se pod stoh a umínil jsem si, že počkám ještě hodinu. Zatím jsem uvažoval, co učiním, až podpálím. Bylo mi zima — byl jsem bos a v nočním oděvu. Schoulil jsem se do kotouče — bila půl. Ještě půl hodiny, a pak se to rozhodne ... Najednou se mi zdálo, že tma vůkol mne houstne a houstne, a já se usmíval při vzpomínce, jak se celý kraj ozáří, až ta spousta obilí chytne a čtrnácte ohromných pochodní osvětlí kraj — — —

Tu mne někdo objal, probudil jsem se, otevřel oči — zdálo se mi, že hoří. Byl jsem zkřehlý na celém těle — z ruky vypadly mně sirky. Dva nebo tři prudké, vášnivé polibky a horké slzy mne vzpamatovaly. Zároveň jsem cítil, že mne kdosi k sobě vášnivě tiskne. Otevřel jsem ještě jednou oči a v jakémsi bez-

vědomí, do kterého jsem upadl, jsem poznal svého otce. To bylo ráno, asi ve čtyři hodiny. Upadl jsem v těžkou nemoc, ve strašlivou horečku.

— — — — — — — — — —

MLYNÁŘ KORYBUT

I.

Tatínku . . . vám se něco nemilého přihodilo.«

»Nic, Jiříčku . . . nic . . . ale smutek mne napadl, že nám voda odplavala kříž, na matčinu památku postavený . . . a teď jdu spat . . . dobrou noc . . .«

Mlynář Korybut vstal od stolu, políbil synovu dceruśku, Jiříčkovi podal ruku a ohlédnuv se po snaše, která cosi na okně zbytečně kutila, zahučel hlubokým hlasem ještě jednou dobrou noc. Ještě mezi dveřmi se starý mlynář ohlédl a ve dlouhém, pátravém jeho pohledu, jímž mladou ženu synovu zhlídavě změřil od paty až k hlavě, zablýskla se výstraha a varování. Mladá Korybutka zachytila to ostré pohlédnutí a pohodila hlavou, až se jí krásné, po zádech rozpuštěné a jako hříva husté vlasy přesunuly na kyprá a svěží ňádra.

Syn prošel dvakráte světnicí a zastaviv se u dveří, zamyslil se na chvíli a potřásl hlavou.

»Mílo . . . vy jste si s tatínkem něco udělali.«

Mlynářka v tu chvíli jakoby čirou náhodou rozsypala škatulku sirek. Shýbla se a horlivě je sbírala.

»Já aspoň o ničem nevím . . . pan otec nadarmo nám svou zarputilostí kazí rozmar a náladu. Co bych mu udělala . . . dva dny zase nemluví a očima mne div neprobodá. A co vůbec na mne doléháš a pátráš, co za každým jeho zaškareděním vězí . . . víš přece, že mne nemá rád a že ti to nemůže odpustit, že jsi si mne vzal.«

Mlynář zadíval se na svou ženu. Vlasy jako zlatá záplava visely jí dolů, vinuly se svůdně po ňadrech a obhalovaly celé její úchvatné poprsí v omamující kouzlo. Mladý Korybut se usmál, shýbl se a zabořil svou hlavu do vonných a jiskrnatých vlasů.

»Nech ty sirky na zemi.«

A současně poklesl na kolena, strhl ženu ve svou náruč a přitiskl ji na svá mohutná a široká prsa tak prudce, až zajikla.

»Mílo . . . snad se nebudeš na mne hněvat . . . to víš . . . je to můj otec, a já bych vás tak rád smířil.«

Mlynářka skoro mocí vyvinula se z jeho náručí.

»Tak pusť přece . . . kdyby přišla holka, vysměje se nám . . .«

Korybut prudce povstal, a v očích jeho zakmitl silný blesk. V silném tom muži, svalnatém to obru, roztouženém svůdností ženinou

a planoucím po rozkoši, zaburácel vztek. Neušlo mu, že se mu žena vyvinovala z objetí s odporem, ba skorem štítivostí, a že slova »tak pusť přece« pronesla hrubě, drsně s příchechem ošklivosti. Mlynářovi v tu chvíli najednou napadlo, že to není poprvé, vzpomněl si, že už po nějakou dobu je žena k němu chladnou, studeně odmítavou ... a teď, před malým okamžikem, když ji k sobě přitiskl, pocítil, jakoby s hnusem odstrkovala jeho tělo a vyhýbala se jeho polibkům.

Vešla služka, aby sklidila se stolu. Mlynář sotva oddychoval. Vše v něm vřelo a burácelo. Vyrazil ven na čerstvý vzduch, aby se uklidnil a vzpamatoval. Znal svoji vášnivou prudkost, a měl až dosud tolik duchapřítomnosti a chladné krve, že se dovedl ovládati. Vyrazil ze mlýna, k řece, na její břeh, kde to tak chladivě vanulo a horečně bijící spánky tišilo. Dunivá a smutná píseň jezu působila na něho, jako by si horké čelo vinnými listy obkládal.

Na pažení pod mlýnem, zrovna nad jezem stál pan otec Korybut. Syn přistoupil k němu a rozjitřeným zrakem zadíval se mu ve tvář.

»Tatínku ... víte, co jsem tuhle slyšel?«

»Povídej, hochu, ... povídej.«

Mlynář nutil se do bezstarostného přízvuku, ale měl co dělati, aby zachoval klid. Otázka synova ho zrovna píchla ... věděl dobře, kam syn míří ...

»Tuhle jsme měli obecní řízení v panském pivovaře. Byl tam správce, adjunkti, zkrátka celá komise. Když jsme byli hotovi, pozval

nás pan starý na sklenici svého ležáku. Pilo se, až se hory zelenaly, a za čtyři hodiny byla celá komise hodně rozjařena. Začalo se mluviti bujně a rozpustile, míchalo se páté přes deváté, připíjelo se všemu na světě, až došlo i na ženy. »Ať žije Korybutova žena ... ta nejkrásnější ženuška na celé kolátuře,« zvolal pan lesní ... tu ale vzalo vše obrat. Pan starý sotva jazykem hýbal, ale tolik jsem přece rozuměl, abych prý si dal na svou ženu pozor ... že pan adjunkt Krušina po ní střílí očima a že by si nejraději přeložil revír ke mlýnu. Vyskočil jsem, jako by mne had uštkl, a na mou čest, že bych byl sládka srazil k zemi. Ostatní to omlouvali náladou — ale já jsem si povšiml, že adjunkt se zarazil a zbledl. Bylo po zábavě ... nebylo mně už volno a otrava rozežírala se mně po celé duši. Rozešli jsme se sice v dobrém, ale ve mně už se usadila hořkost. Ale cestou k domovu jsem se trochu uklidnil ... uvažoval jsem, v jaké chvíli slova ta padla, a konečně nemohl jsem přece připustiti, že by na tom tlachu bylo něco pravdy, a kdyby ... že by moje Míla jenom myšlénkou mohla mne klamat a zradit. Řekněte sám, tatínku, nejednal-li jsem správně, když jsem se Mileně ani slovem o tom nezmínil.«

Mlynář jen cosi zahučel.

»Dával jsem však dobrý pozor na každé hnutí adjunktovo. Od té doby se u mlýna ani neukázal. Ale za to jsem pozoroval cosi jiného.«

Starý Korybut na synovi očima takřka visel.

»Míla není už taková, jako bývala. Poznal jsem to teprve tehdy, když jsem byl poprvé tak silně rozrušen myšlénkou, že by si ji mohl někdo jiný nadbíhati. Tatínku, dej Bůh, abych se mýlil . . . ale já pocítil, že mezi nás vstupuje mrazivá cizota. Nemohu se dohádat, co je toho příčinou . . . ale najdu-li vinu na své ženě . . . já ji zabiju . . .«

Starý Korybut zatřásl se hrůzou na celém těle.

»Jiříčku . . . poslechni zkušeného otce . . . máš svou ženu příliš rád, a láska příliš černě všechno maluje. Pamatuj se . . . máš dítě a sám jsi v plném rozkvětu . . . zahubil bys jenom sebe a svého jedináčka. Na ten tlach nedbej, a ženě nekřivdi . . . vždycky člověk není v růžové náladě. Něco tě zamrzí, a ti, kdo jsou kolem tebe, už to pocítí. A zrovna tak je to s každým jiným a s tvou ženou také. Člověk se přenáhlí a pozdě lituje . . . jdi jen klidně domů a pamatuj si, co ti vždycky říkám: nepodezřívej . . . neboť tím jen svoje srdce užíráš a bodáš.«

Syn s otcem podali si ruku a rozešli se. Starý poznamenal na rozchodu, že se projde po vodě, anebo že se projede na řece po loďce.

»Dobrou noc,« volal za ním rozveseleným hlasem syn . . . »děkuju vám, tatínku, je mně, jako byste mně duši vykoupal . . .«

II.

Pan otec ploužil se volným krokem po břehu. Zastavil se na místě, kde stával kříž, jejž postavil na památku nebožky své ženy. Z památníku zůstal jenom žulový podstavec... kříž urvala dravá voda, smetla zábradlíčko, odplavala kytky, z kořene vyrvala mladou lípu i se sedátkem, na němž si pan otec tak rád hovíval. Korybut posadil se na kámen a založil hlavu do dlaní. Veliká bolest a strach vyhnal ho ze stavení Tak se tomu vzpíral a bránil, aby syn nebral si tu městskou krásotinku, rozmazlenou a povrchní osobičku, která kusa opravdového srdce neměla v těle. Pan otec, prchlý a vznětlivý jako jeho syn, slavně prohlásil, že k sňatku nikdy nesvolí a byl by dozajista prosadil svou. Ale v tu dobu zrovna roznemohla se jeho dobrá žena, a ta ho na smrtelné posteli užadonila, aby Jiříčkovi nebránil... Když se berou z lásky, bude prý to šťastné manželství. Pan otec tiskna umírající v náručí a dívaje se do těch prosebných, vyhasínajících očí, neodolal, slíbil... a slovo dané mlynář Korybut nedovedl odvolat a nedodržet. Rok, dvě léta po svadbě neměl nejmenší námitky proti své snaše... pravda, neměl jí rád, ale choval se k ní co nejšetrněji a nejlaskavěji. Celou svou lásku přenesl na miláčka, na vnučku, jež měla po matce čarokrásné vlasy, ale celou tvář, oči, úsměv po otci.

Hlava mlynářova skláněla se hloub a hloub. Dlouhé a těžké vzdechy draly se z jeho hrudi a okoralý a zvětralý jeho obličej sesmutněl a zasmušil se. Na jeho dítě, na jediného jeho syna, radost a chloubu starého mlynářského rodu Korybutů, valila se hrozná rána. Pan otec povstal a v rychlém kroku bral se hloub k lukám, jež zahaleny byly bílými parami.

»Co teď... co jenom učinit?«

Pan otec zalomil nad hlavou rukama. Stanul uprostřed luk a tupě se díval na své kostnaté ruce, malomocně sepjaté. »Oh . . . ty prázdná, ty bídná ženo!« Mlynář sám se ulekl, zaslechnuv svůj hlas, a uděšeně se kolem sebe rozhlédl. Kus cesty před ním vyčuhoval z načechrané páry mlýn . . . na pravo měsícem ozářen jako stříbrný prut bělal se hučící a rozpěněný jez. Mlynář dlouho se díval na tu stříbřitou čáru, a při tom hledal východ z hrozného zmatku, ve který ho uvrhla jeho mladá snacha. Ošklivostí se až otřásl, když si vše připamatoval, co viděl na vlastní oči. Jiří byl v městě, za úředním řízením na okresním hejtmanství a doma ho čekali až k půlnoci. Mlynář se vrátil z obhlídky hospodářství a zasedl za stůl, aby povečeřel. U stolu seděla vnučka... holka přinesla večeři.

»Kde je mlynářka?« napadlo panu otci, aby se optal.

»Nevím . . . už je dobré dvě hodiny pryč.«

Korybut podíval se na dítě, a podivný nepokoj se ho zmocnil.

»Dejte pozor na dítě,« řekl a nemoha se

ubrániti silnému pohnutí, políbil děvčátko na vlasy. Vyšel ze mlýna a beze všeho úmyslu zamířil k lesům. Bylo již silné šero, a mlynáři bylo nějak úzko a nevolno, jako bývá před velikými vodami. Došel k lesu a po měkkém mechu zvolna se šoural dál a dál, nemoha se nikterak k tomu odhodlati, aby se vrátil. Došel až k čekání, ke svěží budce, teprvé nedávno připravené pro panstvo ze zámku. Korybutovi napadlo, aby si sedl do vnitř . . . pohoví si tu, zakouří, čas mu ujde, a tak se přece dočká půlnoci a syna, jemuž půjde ještě kus cesty naproti.

Najednou ucukl, jako by ho kdosi udeřil do prsou. Mlynář vyjekl a vytřeštil oči . . . viděl svou snachu v náručí adjunkta Kučery. Oba zděšeně vykřikli . . . záletník prudce vyrazil druhou stranou a zmizel v lese. Korybut již již vztáhl ruku, aby ošemetnici udeřil . . . ale tu vzpomněl si na syna, na to malé robě, celým tělem projela mu hrůza a děs, co se stane z těch drahých a milých dvou bytostí.

Mlynářka schoulila se do kouta a urovnávala si v rozpacích rozcuchané vlasy. Korybut chtěl vykřiknouti, ale jenom zachrčel.

Vrazil do čekání, strhl celou ohradu a v divokém vzteku popadl cizoložnici za hrdlo.

»Budu křičet . . . sáhnete-li na mne,« zaječela mlynářka.

Korybut se rázem vzpamatoval. Ne . . . to nesmí dopustit . . . to musí zůstat pochováno, jakoby neviděno a nikdy se nestalo. Mlynářka

povstala a jako lasička proklouzla kolem něho ven.

»Řeknete-li něco Jiřímu . . .« zvolala drzým, výhružným hlasem . . . »uteku ještě dnes v noci . . . to víte . . . já vím, co by mi udělal . . .«

Mlynář svalil se na mechové sedátko. Ano . . . dobře to řekla . . . to by se stalo. Korybut zaúpěl . . . vždyť on musí mlčet, on sám musí se na to dále dívat, jak plouhají čest synovu v kalu a blátě cizoložství, nesmí se prozradit, že něco ví, aby neuvrhl vlastního syna v záhubu.

Co to stálo tenkráte starce za úsilí, aby syn na něm nic nepoznal, když se o půlnoci spolu setkali nedaleko strašného toho místa, kde tak hrozným způsobem byl pokořen a potupen. A nyní neví staroch, kam by hlavu svou položil, aby z ní vypudil děsné důsledky ohavného tajemství. Což má právo, aby mlčel a hřích podporoval a živil? Milence zastrašil svým překvapením . . . ale oni oba dobře věděli, že starý mlynář raději si jazyk vyřízne z hrdla, než by synovi něco pověděl. A mlynář hrozně trpěl, vše viděl a pozoroval . . . a dnes musil ještě svého syna chlácholit a uklidňovat.

Staroch bojoval několik hodin a když dlouho po půlnoci vracel se do mlýna, hrůza zrovna čišela z jeho obličeje.

Před mlýnicí setkal se s mládkem, jenž vracel se z nočních táčků. Mladík pozdravil, ale mlynář ho neslyšel. Stál na hrázi jako přibitý a nespouštěl očí z bělavých peřejí pod jezem, jež vinuly se a splítaly jako ohromná hromada hadů.

»Budu, musím mlčet,« zahučel mlynář . . . »ale jen pod tou podmínkou, když Jiřího očistím a zachráním . . .«

III.

Asi tři neděle později stala se ve mlýně hrozná příhoda. Mlynářka vyprosila si na svém muži novou, krásnou loďku, za kterou dal mlynář skorem tři stovky. Chtěla míti mermomocí na vlas takovou, jakou mají inspektorovic na zámeckém rybníku. Mlynářka radostí nad tou hezkou a omalovanou hračkou byla celá u vytržení. Celý den by se byla jen projížděla na řece. Korybut se jen mračil . . . starý mlynář takové rozmařilosti z té duše nenáviděl. Míla jen se kuckala smíchy nad jeho kaboněním a v bujném rozmaru vyzvala pana otce, aby se s ní projel. Sama se podivila, že starý mlynář poslechl a usedl k ní na loďku. Loďka se nesla jako labuť . . . už celou hodinu se volně kolébali v zátočině . . . ale najednou dostala se loďka do proudu. Míla se jen smála a tleskala rukama . . . vždyť pan otec je zkušený plavec . . . V tom uchvátil prudký vír loďku, jež jako lehká skořepka hnala se v divém úprku k jezu. Ještě okamžik . . . pronikavý výkřik zalehl okolím — loď se dostala až na jez, sjela prudce dolů, do peřejí, překotila se, a mlynář s mlynářkou spadli do hlubiny. Na neštěstí byli ve mlýnici zabráni v nej-

pilnější práci ... až najednou kdosi zaslechl ve mlýnském hukotu volání: »pomoc«. »To je pan otec,« vykřikl stárek, vyběhl ven s Jiřím i s ostatní čeládkou ... pod jezem viděli překocenou loďku, v peřejích pana otce, zápasícího s vlnami a volajícího o pomoc. Chtěli přispěti jemu ... ale mlynář odmítl přispění.

»Já vyplavu ... vsedněte na pramici ... mlynářka je pod vodou.«

Jiří zkameněl leknutím, takřka mžikem byl pod jezem s pramicí — ale mlynářky nenašli. Teprvé druhého dne k večeru vylovili její mrtvolu.

»Tatínku ... tatínku ... jak se to jenom mohlo stát,« hořekoval Jiří ... »vy, takový zkušený plavec ... jak jste se jen mohli dostat až na jez.«

»Vidíš ... synu ... sám se divím ... neznal jsem loďky ... je to taková hračička ... vír nás popadl, a už jsme byli v tom. Překotím se do vody, ohlížím se po Mile ... ponořím se několikrát pod vodu ... ale ani jsem o ni nezavadil.«

»Bože ... Bože ...«, naříkal mladý mlynář, .. »tatínku, to mne bude vždycky bolet a to si budu vždycky vyčítat, že jsem jí křivdil a že jsem byl zrovna ty poslední dny k ní tak chladný a urputný. Vidíte, tatínku, s tím adjunktem jsem jí přece jenom křivdil ... vždyť on prý má v úmyslu vzít si sládkovu dceru. Měl jste přece jenom pravdu ... člověk nemá podezřívat ... raní jenom sebe. A to mne tak bolí, že jsem se na vždy musili rozejít bez jediného slova ...«

Starý mlynář ani nedutl. Seděl před mlýnicí, slunce na něho jen jen pražilo, ale pan otec se přece jenom chvílemi otřásl, jakoby ho zamrazilo. A z jezu ani očí nespustil. Pak přitiskl svou vnučku k prsoum a hlasem slzami prochvělým řekl:

»Já nemohl jinak . . .«

»Ale . . . tatínku . . . kdo pak by vám mohl něco vytýkat . . . vždyť jste slyšel, co řekla komise od soudu . . . za neštěstí přece nikdo nemůže. Naposledy si budete dělat výčitky, že jste Míly nezachránil . . . ani já vám nemohu té nejmenší viny přičítat. To každý dobře ví, že jste znamenitý plavec a že byste byl Milušku hračkou vynesl na břeh . . . Ah . . . Bůh jinak usoudil . . . moje štěstí je zničeno, to veliké, závratné štěstí, jehož jsem si neuměl vážit.«

Starý Korybut jakoby každou chvíli chtěl něco zvolat, vykřiknout silným hlasem — ale vždy zaťal zuby zavčas do rtů, div že krev z nich nevytryskla.

Na pohřeb pan otec nešel . . . ráno dostal silnou hořečku a v blouznění mluvil divné a záhadné řeči. Lidé si o tom vypravovali po celém okolí, jak starý mlynář v deliriu zoufale naříká, že mlynářky nemohl zachránit . . . Pak ubožák starý spletl všechno dohromady . . . nikdo se v tom nemohl ani vyznati. Panečku . . . však je to rána pro otce, když mu takřka před rukama utone nevěsta, synem tak horoucně, tak neskonale a nevyslovitelně milovaná.

Dlouho to trvalo, než se starý Korybut vy-

křesal. Z lože vstal jako vetchý staroušek, kterého nemohli lidé ani poznati. To první, co starý mlynář učinil, že na místo odplaveného kříže postavil nový a naproti jezu druhý s klekátkem, kam chodíval s vnoučátkem — ale nikdo ho neviděl, aby u toho kříže poklekl a se pomodlil.

Ale za to celé hodiny trávíval na modlitbách u památníku nebožky ženy. Vnoučátko hrávalo si v trávě a kdykoliv je pak starý Korybut bral do náruče, plakával tak usedavě, div mu to srdce neutrhlo ...

IV.

Jedno neštěstí je kulichem, jenž přivolává druhé. Bůh suď jak se to stalo ... pan otec cosi spravoval nad kolem, najednou ho to chytlo ... až hrůza vyličovat. Donesli ho celého zkrváceného do světnice na mlynářovu postel. Stárek běžel pro doktora, mládek pro velebného pána.

Pan otec asi za půl hodiny přišel k vědomí. Strhané oči hledaly syna.

»Jiříčku ... pošli lidi ven,« chabě zaprosil starý mlynář.

»Hochu ... nedočkám se ani doktora ani kněze. Pojď sem ... nemohu mluvit, .. cítím, jak mně duše valem z těla prchá. Jiříku ... umírám s velikým hříchem na svědomí ... tebe jsem zachránil, ale jiný život obětoval ... Mu-

sím to říci, musím si ulevit... pálí to na duši jako oheň... Jiří... Míla tě klamala... já to viděl na vlastní oči... bál jsem se o tebe... tenkrát u jezu mne zachvátila přišerná myšlénka... sám jsem loďku vehnal do proudu, překotil... mohl jsem ji zachránit... mohl... dvakráte se mně chytla za ruku... já ji odvrhl... a odplaval od ní... slyšel jsem, jak křičela: »smilujte se...« a já... Jiří... pomodli se za...«

Veliký výkřik rozlehl se stichlým mlýnem. Lidé vrazili do vnitř... Jiří ležel celým tělem vedle postele — — —

LEGENDA.

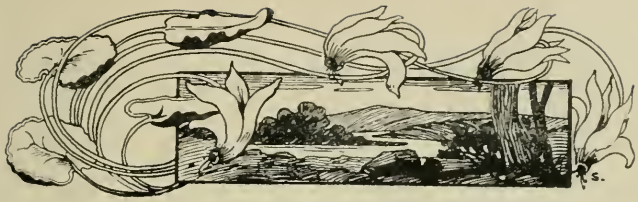

Polní podmaršálek svobodný pán Schönhals napsal ve svém díle o polních výpravách do Italie, nazvaném: »Vzpomínky rakouského vysloužilce z italské války r. 1848. a 1849.« toto: »Jak nekalých a nemužných prostředků užívalo se v piemontském vojsku, aby sesílena byla bojechtivost jeho proti nepříteli, o tom nejmarkantněji svědčí dokázané faktum, že důstojníci říkali před bitvou vojákům: »Braňte se ze všech sil, a chraňte se zajetí, neboť Rakušané — vypichují zajatým oči.« Po bitvě u Santy Lucie, kterou sám polní maršálek hrabě Radecký prohlásil za nejslavnější válečný čin v této válce, byly nemocnice ve Veroně přeplněny raněnými z obou táborů, přátelského i nepřátelského. Jeť smrt a nemoc největším parlamentářem. A tu přihodilo se, čehož byl sám podmaršálek Schönhals svědkem, že ranění piemontští vojáci se sepjatýma rukama a úpěnlivým hlasem prosili ... »aby jim aspoň oči byly zachovány«. V bitvě

Polní podmaršálek svobodný pán Schönhals napsal ve svém díle o polních výpravách do Italie, nazvaném: »Vzpomínky rakouského vysloužilce z italské války r. 1848. a 1849.« toto: »Jak nekalých a nemužných prostředků užívalo se v piemontském vojsku, aby sesílena byla bojechtivost jeho proti nepříteli, o tom nejmarkantněji svědčí dokázané faktum, že důstojníci říkali před bitvou vojákům: »Braňte se ze všech sil, a chraňte se zajetí, neboť Rakušané — vypichují zajatým oči.« Po bitvě u Santy Lucie, kterou sám polní maršálek hrabě Radecký prohlásil za nejslavnější válečný čin v této válce, byly nemocnice ve Veroně přeplněny raněnými z obou táborů, přátelského i nepřátelského. Jeť smrt a nemoc největším parlamentářem. A tu přihodilo se, čehož byl sám podmaršálek Schönhals svědkem, že ranění piemontští vojáci se sepjatýma rukama a úpěnlivým hlasem prosili . . . »aby jim aspoň oči byly zachovány«. V bitvě

u Santy Lucie děly se vůbec podivné věci. »Mezi kořistí,« píše vojenský autor, »nalezen byl veliký počet ďábelských škrabošek, a jeden piemontský voják takto zakuklen padl v bitvě. Tvrdilo se, že Vlachové chtěli tím Chorvátům — nahnati strachu.« Na jednom místě zmiňuje se Schönhals jenom několika slovy o tom, že dva dny před bitvou u Santy Lucie nalezena byla v aleji na silnici, vedoucí ze Sakky ke Goitu, mrtvola piemontského vojáka s prostřeleným srdcem a — s vypíchanýma očima. Je hrozno pomysliti, spáchal-li tuto bestiální surovost některý z rakouských vojínů.«

Ráno před bitvou bylo o případu tomto mluveno v generálské poradě. Ale v bouřlivých událostech příštích dnů zapadla celá událost v tůň zapomenutí. Je nade vši pochybnost dokázáno, že válečná čest rakouské armády, tak slavně v těch dobách za vedení generálů Radeckého, Hessa, Schönhalse, d'Assua z Hoonbroucku, Vratislava a Jiřího z Thurnu vítězící, nebyla touto sveřepou a tureckou brutálností pokálena, ale je naproti tomu ze soudních annálů zjištěno, že před válečným obdobím a po něm bylo v severní Italii spácháno několik vražd, kde vrahové nešťastné oběti tímto způsobem zohavili.

Před lety vystupoval z aktivní armády stařičký plukovník **ského pluku, jenž v bitvě u Santy Lucie dne 6. května r. 1848. byl jako poručík těžce raněn a vyznamenán válečnou medailí za udatnost. Na oslavu plukovníkovu dávána skvělá hostina, při které první toasto-

val stařičký veterán památce třiaosmdesátiletého reka a vítěze polního maršálka hraběte Radeckého. Večer, jak se samo sebou rozumí, vyplňovaly po většině . . . z úcty k oslavenci i pro zábavu — reminiscence na italské polní tažení. Plukovník byl nadšeným ctitelem polního podmaršálka Schönhalse . . . maršálka Radeckého ctila a milovala celá rakouská armáda — jenž byl jakýmsi generálním tajemníkem armády. Mezi důstojnictvem a mužstvem učinil se Schönhals proslaveným svým mladicky vášnivým, ohnivě energickým a resolutním denním rozkazem ze dne 12. března 1849, kterým po jeho vydání připravil králi Sardinskému mravní porážku, kterou den u Novary strašlivě zrealisoval. Schönhals postupoval jako Napoleon Bonaparte.

Stařičký pán hovořil velmi pěkně a s nadšením o svém zamilovaném generálu. Když pak se na chvíli odmlčel, řekl jeden z důstojníků: »A co je pravdivého, vlastně z čeho vznikla ta bídná a mrzká pomluva o vypíchaných očích?«

Plukovník dlouho neodpovídal, ale nikomu neušlo, že se vážně zadumal. »Ah, ano,« — pravil na to, ale doposud bylo na něm pozorovati, že myslí na něco docela jiného . . . »Schönhals píše o tom něco ve svých klassických vzpomínkách . . . ale . . . o tom neměl ani zdání, že jednu noc před bitvou u Santy Lucie událo se něco strašlivého, co je mně dodnes temnou záhadou. V mých válečných reminiscencích uvázla událost ta s pronikavou

svěžestí. Povím vám to, pánové, a bude-li se vám zdáti tu a tam něco záhadným a nejasným, nepodám vám vysvětlení, protože celou řadu let marně jsem se sám po něm pídil. Spíše jsem je tušil, než věděl . . .«

Na to plukovník vypravoval toto:

* * *

Den před bitvou u Santy Lucie byla armáda polního maršálka rozložena na mírných svazích veronských po pravém břehu Adiže. Brigáda Strassoldova ležela v Santě Lucii a přišla první do ohně. Ostatní brigády tábořily ve vesnicích Chievo, Croce Bianca, San Massimo, Roveggie a Porta San Zeno. Proti 20.000 rakouského vojska stálo večer před bitvou úplně pohotově 41.000 piemontských vojáků. K tomu ke všemu mělo naše vojsko za zády nebezpečný podkop, nedávno pokořenou Veronu. Posádka její byla tak nepatrná, že stačila k udržení pořádku — jedno z těch strategických opatření, jehož existenci zachovává strach a nejistota pokořeného obyvatelstva. Polní maršálek Radecký uznal za dobré vzkázati občanům města Verony, že obrátí ji v ssutiny, podnikne-li se něco na úkor a proti rakouskému vojsku.

Ten den před bitvou, kterou voják tuší jako za dusného a parného dne bouři, pracovalo se od rána do večera na opevňování každé příznivější posice. Polní podmaršálek

Schönhals byl šestnácte hodin na koni a jenom jednou jedl. Všecky dvory a dvorce změněny v pevnůstky; do sýpky dvora poblíže San Massima navežena děla, jež příšerně vykukovala z uzounkých otvorů. Všecky zdi byly provrtány, a všude nadělány skuliny pro střelce. Poblíže silnic, ústících do vesnice a z vesnice, naneseny valy na dělová stanoviště, a z kamení a hlíny naneseny vysoké barikády. K večeru, když většina opevňovacích prací byla ukončena, řekl setník Brand: »Byla by škoda, kdybychom to byli zřídili nadarmo.« Jiný důstojník, ukazuje na hluboký příkop, řekl: »Sem se vejde tisíc Piemonťanů.«

S večerem ulehla do kraje tma a na vojáky únava. Bylo dosti chladno, a rosa byla neobyčejně studená a pronikavá. Vykonal jsem svou obchůzku a zašel na hřbitov v Santě Lucii, kde tu noc přenocovalo několik důstojníků. Kdo by se byl nadál, že o čtyřiadvacet hodin později bude nahoře více mrtvých, než jich za dlouhou řadu let dolů uložil hrobník. Chlap hanebně utekl ... mrtvých se nebál, ale před smrtí utíkal. Hřbitov je na mírném návrší. Tma ještě tak neulehla, aby nebylo viděti do údolí a vzdálenější planiny. S pravé strany, kde tábořila jízdecká brigáda Simbschenova, bylo slyšeti zřetelně zvonění podkov a ržání koní. Ani jediný večerní zvon se neozval ... nebylo tu nikoho, kdo by byl odzvonil večerní Ave Maria. Nedaleko zpíval kdosi melancholickým hlasem vojenskou písničku:

Palba tu řádila
do nepřátelských čet,
mrtvých zařadila
kamarádů počet.

K severu zavěšena byla na tmavě zeleném obzoru světlá záře, která prozrazovala, že pod ní leží město Verona. Večerní oheň zažíhal se jeden po druhém, a v tu chvíli bylo při vyskakování těchto ohnivých chumáčů mnohem volněji a veseleji. Pamatuji se, že jednou řekl poručík Jiří Kurulski, Polák odkudsi od Krakova: »Ty ohně před bitvou připadají mně jako umrlčí svíce, které lidé rozsvěcují napřed před svou smrtí.« Mne pamatovaly na domácí krb, na ohně po strnišťatech a lukách a jeho zase na smrt. Na samém konci hřbitova u kostnice nebo hrobníkova obydlí hořel veliký oheň. U něho seděl jediný muž ...

»Dobrý večer, milý Jiří,« pozdravil jsem týmž tónem, jímž pozdravujeme, když vcházíme do hostince mezi známé. Poručík Jiří Kurulski se ani nehnul. Zabručel něco, čemu jsem naprosto nerozuměl.

Přisedl jsem k ohni. Poručík hleděl podivnýma očima do ohně.

»Schönhals tvrdí, že zítra bude parný den,« řekl jsem.

»Kde je polní maršálek?«

»Noclehuje ve Veroně.«

Delší chvíli jsme mlčeli oba. Kurulski si zapaloval papirosu. Když mně nabízel jednu z nich, řekl ku podivu smutným hlasem: »Tak se mně zdá, že těch papiros ani nedokouřím.«

Věděl jsem, kam míří, a proto jsem s bezstarostnou ledabylostí řekl: »Nestarej se, já ti pomohu.«

Pak jsem chvílemi ještě něco prohodil a když neodpovídal, kouřil jsem a hrál si palašem s hořícími oharky. Kurulski byl zvláštní muž. V pluku se o něm vypravovalo, že vypadá jako člověk, jenž pomýšlí každou chvíli na sebevraždu. Nenadělal mnoho řečí, nehrál karet, nepil a se ženskými neměl žádné pletky. Byl rozhodně hezký muž, a chování jeho bylo uhlazené a elegantní. Žádal-li něco od kohokoliv, dělo se to až s měkkou něžností, kupoval-li si u markytánky cigaretky, řekl: »Dejte mně laskavě deset papiros.« Neměl dluhů, s představenými mluvil bez ostychu a bez devótní podlízavosti, uniforma jeho byla vždycky bezvadná a čistá, a danému slovu dostál vždy a za všech okolností. Nebyl sice oblíben, ale každý si ho vážil. Přeli-li se o něco důstojníci, stačilo, řeklo-li se, že to může dosvědčiti Kurulski.

»Nespěcháš nikam?« řekl po chvíli.

»Ne — dnes bych proseděl třeba celou noc.«

»Dobrá . . . něco ti povím. Dnes v noci měl jsem divný sen . . . aspoň myslím, že to byl sen, ale tak markantně živý, že chvílemi je mně až úzko, když na to myslím. Šel jsem zvolna alejí po silnici ze Sakky ke Goitu . . .«

»Dnes ráno tam našli . . .« poznamenal jsem.

»Počkej . . . nevyrušuj mne — buď tak la-

skav. Bylo trochu podmračno, a měsíc přitlumeně svítil. Pamatuju se, že jsem byl poněkud rozechvěn a že jsem měl nepříjemný pocit, jako když na někoho čekáme, jenž dlouho nepřichází. Půlnoční dělový signál s hradeb veronských jsem slyšel — o tom vím zcela dobře, pak následovalo volání stráží, jedno za druhým jako ozvěna v lese. Podepřel jsem se o strom . . . na věži zámečku v Goitu odbíjela půlnoc — pamatuji si také zcela dobře, že jsem jeden úder počítal za druhým. Když vše utichlo, slyšel jsem, jak hučí splav pod obloukovým kamenným mostem před zámkem. Tyto podobnosti přivádějí mne k zoufalství. Chvílemi si myslím, že mám za sen věci, které jsem za noci před ním několikráte zažil. Podepřen o strom čekám asi deset minut . . . v tom vidím ve zúžené aleji stín a ustoupím za strom. Ke mně blížil se piemontský voják . . . vystoupím ze stínu, střelím a voják se svalí na znak. Ani nehlesl a když se skácel, necuknul ani údem . . .

Ráno se probudím a chvíli přemýšlím, byl-li to sen nebo skutečnost. Bylo teprve pět hodin a o půl šesté byla vojenská lokální konference. Vstanu a zavrávoral jsem jako opilý. Když jsem přišel do rady, řekl mně někdo, že vypadám, jako bych byl celou noc nespal. V tom pozoruji mezi důstojnictvem nějaký rozruch, jako by se bylo událo něco neobyčejného a hrozného.

Přistoupím blíže . . . poslouchám, co si povídají, a cítím, že blednu ve tvářích. Na silnici

ze Sakky ke Goitu nalezena byla mrtvola piemontského vojáka s prostřeleným srdcem a — vypíchanýma očima. Úžas všech přítomných důstojníků byl veliký, ale můj byl největší a hrozný. Promluvil-li v tu chvíli na mne někdo, nevím, ale to vím, že bych byl nedovedl vypraviti ze sebe ani jediného slova.

Odešel jsem a zeptal se, kam uložili mrtvolu Piemonťana. Chtěl jsem ji stůj co stůj viděti. Když odhalil voják prostěradlo s mrtvoly, vytřeštil jsem oči . . . byl to týž Piemonťan, kterého jsem ve snu viděl a kterého jsem . . . ve snu střelil. Ale to strašlivé zohavení . . . ty vybodnuté oči byly hrozné, byly křiklavě příšerné a strašlivé. Zakryl jsem si oči rukama a zaúpěl . . .

»Je to bídnost a nízká špatnost, pane poručíku,« řekl voják a při tom si nad tou špatností odplivl.

»Je to beztoho nějaká léčka,« řekl, a přetahuje prostěradlo až za hlavu mrtvoly, kterou nadzvedl a podstrčil pod ní cíp, aby povlak se nesvezl, dodal smutným hlasem: »Spi klidně, kamaráde — my ti to neudělali.«

Stál jsem nad mrtvolou zdrcen a hluboce rozrušen, jako by to byl můj nejbližší příbuzný. Slyšel jsem docela dobře, jak kdosi za mými zády polohlasem řekl:

»Což pak ho znal?«

»Znal, neznal,« řekl s nádechem rozhorlenosti voják, jenž přikrýval mrtvolu prostěradlem — »ale je to hanba.«

Kurulski se na dlouho odmlčel. V ležení

bylo už ticho, jenom tu a tam ozvalo se ržání koní. Otvory, nadělanými ve hřbitovní zdi, pozoroval jsem, že ohně tu a tam pohasly. Mezi hřbitovními vraty kmitla se vysoká a štíhlá silhouetta některého z inspekčních důstojníků. Viděl oheň, zahlédl naše postavy, ale nevešel. Byl to jistě důstojník, který se nebál kulového deště, ale na hřbitov se mu přece nechtělo. Druhého dne večer leželo tu na čtyři sta mrtvol — možná, že byl mezi nimi. Chvílemi bylo slyšeti dunivě jednotvárné hučení, jež jsem si nemohl nikterak vysvětliti. Teprve později jsem si vzpomněl, že to hučel splav, a že se o hukotu tomto zmínil také Kurulski. Bylo deset hodin — polní maršálek Radecký teprve večeří, a Schönhals si jde dvě nebo tři hodiny prospat. Kurulski byl v tu chvíli podoben kamenné soše. Upřímně řečeno, až do této chvíle jsem pranic nechápal, co chce svým podivným snem vlastně říci. Seděli jsme na hřbitově, a tu jsem si myslil, že zalehla do duše jeho trochu podivná a fantastická sentimentálnost.

»Přede dvěma lety manevrovali jsme v severních Čechách,« začal najednou Kurulski svěžejším hlasem, a já měl skutečně velkou radost, že na Piemonťana i jeho vypíchané oči zapomněl. »Byl jsem ubytován u nějakého hospodářského správce na osamělém, ale velikém dvorci. Večeřel jsem s rodinou . . . bože, jak se ti lidé jenom jmenovali? Nu — nevadí... snad na to později přijdu. U stolu seděl správce, bývalý voják, muž asi pětačtyřicetiletý,

doposud statný, svěží a zachovalý; subtilní, ba skorem hubená paní správcová, chováním a taktem pravá aristokratka, asi šestnáctiletý hošík, gymnasista, jenž propadl asi ze tří předmětů a jenž kouřil papirosy jako starý dragoun, osmnáctiletá jejich dcera a já. To děvče bylo skutečně krásné ... hoch jí byl nápadně podoben a proto jsem řekl, že jsem jednou také propadl. Slečna měla svého bratříčka asi velice ráda, protože klasicky modré oči její se na mne vděčně upřely. Za večeře prohodí propadlý gymnasista: »To už inženýr asi nepřijede.« Protože jsem se tázavě podíval s jednoho na druhého, prohodila paní správcová: »Ah tak... promiňte — snoubenec naší dcery.« Tak se mně zdálo, že to nebylo slečně příliš vhod. Hoch při nalévání piva ze džbánu do sklenice trochu přelil, a děvče řeklo hněvivě »ty nešiko«. Ten nešika ale patřil na vrub jeho prostořekosti ...

Poručík se zase odmlčel a já nadarmo přemýšlel, k čemu a proč vypravuje s takovou podrobností celkem zcela bezvýznamnou epizodu z manevrů.

»Na mou čest,« řekl Kurulski pomalu a vážně... »to děvče byl bych mohl milovat. O tom inženýrovi se občas prohodilo nějaké slůvko, jako vůbec o člověku, jenž měl mezi námi seděti a jenž patří k domácímu kroužku. Ona sama o něm vůbec nepromluvila ... ale co to bylo vše platné, když přece jenom byla snoubenkou. Už jsem si vzpomněl ... Hofman se jmenoval ten správce.«

Tímto slovem řekl Kurulski velice mnoho a jedinou tou větou obnažil celou svou bodrou a poctivou povahu. Žena mu byla něčím více než pouhou ženou . . . snoubenka byla nedotknutelna. Za tím vězí závazek a slib, který u něho platil jako čestné slovo u čestného muže . . .

Mezi večeří potuloval se kolem stolu s roztomilou a neomalenou neohrabaností velký bílý novofundlanský pes. Byl to slečnin miláček a proto si tak leccos dovolil. Po večeři se produkoval tím, že chodil po pokoji na zadních nohou. Tak uplynul hravě večer a nikdo ani nepozoroval, že je půlnoc. Hošík mne doprovodil do přízemí, kde bylo pro mne ustláno.

»Sem se před týdnem dobývali zloději na pokladnu,« povídá hoch, já se usmál a vyňal jsem z pláště pistoli.

»Tatínek po nich také střelil,« řekl chlapec a já pozoroval, že by rád se mnou ještě chvíli pobyl. Ráno jsem ale musil časně vstávati a proto jsem se začal svlékati. Hoch dal dobrou noc. Za pět minut jsem tvrdě usnul.

Spal jsem asi hodinu. — Ve spaní, tvrdém a hlubokém, slyším podivné zvuky, podobné vrzavému zvuku, vzbuzenému přejížděním nehtů na strunách. Zúplna jsem se snad ani neprobudil . . . já vůbec se na velice málo pamatuji. O tom vím zcela dobře, že bylo škrábáno na okenice . . . přiskočím k oknu, rozevru prudce okenice . . . před oknem stála vysoká bílá postava. Střelím — postava se svalí . . . já lehnu a usnu, jako by mne do vody hodil.

Co se stalo? . . . Zastřelil jsem psa, který ubožák mně chtěl dáti na jevo, že je na blízku. V noci ránu v domě neslyšeli, poněvadž jsem střelil z klenuté a masivní světnice ven. Ráno našli psa v kaluži krve . . . a já o ničem nevěděl . . .«

»To přece není možné . . .« řekl jsem se shovívavým úsměvem, ale oči moje hleděly pátravě a zkoumavě na poručíka, jenž byl nyní neobyčejně rozčilen, v obličeji do temna zarudlý a hlas, když řekl slova »a já o ničem nevěděl«, zněl podrážděně a skorem hněvivě.

»Nu — věř tomu — já ráno jsem se díval z jednoho na druhého, když mne přesvědčovali, že jsem psa zastřelil, udivenýma očima. Mluvím pravdu — na mou čest. Na sen teprve později jsem se upamatoval . . . ale na ránu, na výstřel se nepamatuji. Nevím o něm . . . ale z pistole bylo vystřeleno. Mám ji dosud . . je to stará, ale doposud velice dobrá zbraň. Je to památka po mém otci . . .«

Na zámecké věži v Goitu bila půlnoc. Kdykoliv jsem se podíval na Kurulského, bylo mně jaksi úzko a nevolno. Zvuk hodin, hučící do hrobového ticha, byl dunivě smutný a hluchý. V tu chvíli litoval jsem, že jsem z večera řekl, že bych dnes proseděl až do rána. Jiří vypadal v tu chvíli neobyčejně rozpačitě . . . připadal mně jako zločinec, jenž uvažuje, má-li se přiznati. Některou chvíli se na mne ostře zadíval. Pak zahleděl se do prázdna a oči jeho zabodávaly se před sebe se strnulým zármutkem.

»V minulosti naší rodiny událo se něco

strašlivého . . . nejsi dosud ospalý, povím ti aspoň tolik, co vím já.«

»Vypravuj,« řekl jsem a zapálil si papirosu, kterou mně nabídl.

»Můj otec měl velkostatek nedaleko Krakova . . . měl proto slušnou cenu. Dnes už nám patří tak asi polovice — mojí zásluhou. Byla léta, kdy jsem nesmyslně hýřil. Něco pohltili koně, něco zhltly ženy . . . dnes se za to věru stydím. Mám jedinou sestru . . . jednou zaslechl jsem, jak kdosi řekl: »Dostala by hezké věno, kdyby Jiří všecko neprohýřil.« S tím, co mně asi patřilo, byl jsem hotov . . . a bylo po hýření. Nu . . . a to vlastně sem nepatří. Otec mně zemřel, když jsem byl asi tříletý. Ani ho nepamatuji . . . Ale s tou jeho smrtí je spojena strašlivá záhada.

Otec měl bratra, který byl pokladníkem nebo něčím podobným v Římě. Jednou přišlo psaní, v němž žádá otce za velikou peněžitou půjčku . . . nepomůže-li, že bude on ztracen i celá rodina. Co se stalo a proč potřeboval tak nakvap peněz, jsem se nikdy nedověděl . . ale skorem všem těmto důtklivým žádostem předcházejí malversace. Já bych se zastřelil . . ale to je vlastně horší zbabělost, než zůstati na živu. Faktum je, že otec i matka nebyli ani na okamžik na rozpacích, co učiní. Otec sehnal peníze a vydal se s nimi sám na cestu.

Osudná cesta. Domů se více nevrátil a nám dětem bylo řečeno, že se na cestě roznemohl, že — oslepl na obě oči a že zemřel. Mně bylo tři léta a sestře rok. Dorůstali jsme

a já přišel na gymnasium. Už jako dítě zarážela mne matčina až chorobná zádumčivost; bylo v její očích neustále, i tehdy, když se usmála, něco hrozně tesklivého a bolestného. Jednou událo se něco zvláštního se mnou ve škole. Byl jsem ve čtvrté latinské. Profesor vypravuje ve stručnosti děj Sofokleova dramatu »Oidip král« a končí touto větou, kterou jsem už nezapomněl: »Hrozné tyto osudy dolehly na Oidipa krále s takovou těžkostí, že si oči — vypálil.« Profesor dočetl děsné toto slovo, já zbledl, strašlivě vykřikl a upadl do mdlob. Tehdy jsem stonal prudkou horečkou asi dva měsíce.

Když matce vypravovali, co se se mnou přihodilo, zbledla, zakryla si tváře rukama a usedavě zaplakala. Profesoři nechápali ani mne, ani mou matku.

»Jsou lidé, kteří mají nervy jako pavučina jemné,« řekl katecheta a tím myslil, že celou záhadu dostatečně vysvětlil.

Uplynula čtyři léta. Tu událo se něco na vlas podobného. Matka přijela do města a když si zařídila svoje záležitosti, šli jsme se podívat do obrazárny. Mimo nás nebylo v sále nikoho . . . chodíme od obrazu k obrazu společně, sdělujíce jeden druhému své dojmy. Najednou všichni tři oněmíme hrůzou . . . na vysokém, podlouhlém plátně zobrazen statný a krásný muž — s oslepenýma očima. Pod obrazem byl tento nápis: »Jaromír, kníže český«. Matka zavrávorala a já ji s těží zadržel, že neklesla k zemi. Byl to druhý, hrozný případ

a já tušil, že něco děsného nás všecky, zejména však naši matku pronásleduje.

Tentokráte se roznemohla matka. »Ještě jedno podobné vzrušení nepřežije,« řekl lékař a nám oběma, mně i sestře, domlouval nejasný instinkt, abychom nemluvili o záhadných těchto dvou episodách, za kterými, jak nám pravil varovný vnitřní hlas, skryto bylo velké a strašlivé rodinné tajemství. Za nemoci matčiny jsme se sestrou střídavě bděli u jejího lože. Jednou nalezl jsem vedle matčiny postele nějaký zápisník. Poznal jsem okamžitě, že je to deník otcův. Asi na deseti stránkách byly různé obchodní a domácí poznámky. Uprostřed čistých a nepopsaných listů bylo na jednom několik kalných skvrn a pak v třesoucích tazích napsané jméno: Verletti.

Písmo to bylo nápadně změněné, ale přece jsem poznal známou otcovu frakturu. »Ty skvrny jsou způsobeny krví,« řeklo mně příšerné tušení, jehož jsem se už později nikdy nezbavil. A tu noc, kterou jsem probděl u matčiny postele, nabyl jsem sice nejasné, ale pevné přesvědčení, že otec nezemřel smrtí přirozenou, ale že zahynul hroznou a strašlivou smrtí. Jméno, osobu nebo věc, označenou názvem »Verletti« hledal jsem a hledám po několik let. Jsem o tom přesvědčen, ač vlastně ničeho nevím, že otec, buď před smrtí anebo v předtuše, že se mu něco děsného přihodí, napsal toto jméno jako výstražný a nezapomenutelný odkaz pro svého syna, pro mne.«

Poručík zakryl tvář rukama a více nepro-

mluvil. Na východě slabě svitalo. Ležení se zvolna probouzelo, ale doposud se nic nehýbalo. Chovalo se jako spící člověk, jenž se sice probudil, ale z lože ještě nevstává.

To, co poručík vypravoval, učinilo na mne hluboký a dusný dojem. Ne proto, co vypravoval . . . ale spíše proto, že to vše mluvil hlasem zastřeným a že to všecko bylo tak smutné a ponuré. To vše mně bylo důkazem, že dojde k bitvě za několik hodin. Staří důstojníci aspoň vypravovali, že ten večer před bitvou stávají se vojáci melancholickými a že rádi vypravují truchlivé věci. Kurulski chtěl něco říci, ale sám nevěděl, jak a kudy do toho. Z toho, co jsem slyšel, bylo mně mnohé vysvětlením pro podivné chování jeho . . ale ostatnímu jsem valně nerozuměl. Tušil jsem jako on za otcovou smrtí nějaké drama, ale tušení to nebylo ani tak jasné, abych se mohl ustáliti na nějaké pevnější a konkretnější představě. Díval jsem se delší chvíli na svého soudruha, jenž hleděl ztrnulýma očima do blikajících oharků. Pak na mne přišla mdloba a já podepřev hlavu o zeď tvrdě usnul.

Probudil jsem se jarním chladem asi o páté hodině ranní. Kurulski byl pryč.

Když jsem vstal, až jsem slabostí zavrávoral. Přede mnou kmitl se nějaký voják. Poznal jsem poručíkova famula. Podivná myšlénka projela mně jako blesk mozkem.

»Ty — povídám k vojákovi . . . »byl tvůj pán na včerejšek v noci venku?«

»Byl, pane poručíku.«

»Nepamatuješ se, kterou hodinu to asi bylo?«

»Pamatuji, pane poručíku. Byla půlnoc, když už byl z domu . . .«

»A kdy se vrátil?«

»Asi k jedné.«

»Měl s sebou nějakou zbraň?«

»To nevím . . . ale myslím, že měl s sebou svou pistoli.«

»A podle čeho tak soudíš?«

»Protože na noc jsem pistoli nabíjel a když jsem ji ráno prohlížel, bylo z ní vystřeleno.«

»Kam šel tvůj pán?«

»Před chvílí jsem ho potkal za hřbitovem. Řekl, že se jde projít.«

»Kterou stranou se dal?«

»Ke Goitu.«

V tom zatřeskl tichem ranním, prosyceným vůní a rosou, poplašný signál. Levé křídlo Piemontské armády se pohnulo a jako ohromný hlemýžď posunovalo se ku předu. Setník Brand, velitel 10. polního mysliveckého praporu, vrazil s koněm na hřbitov a spěšně pozdraviv, řekl: »Za dvě nebo za tři hodiny bude tu soudný den . . . a nevím, jak to s námi dopadne.«

Bylo 8 hodin a pravé křídlo nepřátelské armády vyrazilo rázně ku předu. Půl sta tisíce vojáků se hnulo a zvlnilo ohromnou plochu, která byla v tu chvíli jako živé jezero.

Setník Brand se neklamal . . . už bylo nade vši pochybnost jisto, že první přijde do ohně brigáda Strassoldova, jíž bylo uloženo, aby za každou cenu uhájila posici u Santy

Lucie. Proti celému levému křídlu, jež odloupnuvši se z hlavního tělesa, čítajícího asi 50.000 mužů, vzalo s sebou dobře 15.000 hlav, byla brigáda naše směšně slabá. Čítala celkem dva prapory, dvě škadrony a šest děl, dohromady asi 2300 bojovných sil. Setník Brand disponoval še svým praporem a třemi děly asi sto kroků pod hřbitovem. Asi deset minut před útokem na přední naše stráže přijel ke hřbitovu a řekl bodrým svým hlasem, stoje mezi vraty: »Zaplatíme vstupné, ale — nedostaneme se dovnitř.«

Za půl hodiny po nepatrné šarvátce s předními našimi strážemi přijel setník ještě jednou ke hřbitovu. Bylo už devět hodin a slunce příjemně hřálo.

»Ti lidé nemají patrně ani potuchy, co je to za pohovu při práci za rosy,« prohodil polo žertem a polo do opravdy setník Brand a opět odejel . . . tentokráte již do tuhého boje.

V tom závratném zmatku a horečném předbitevním rozčilení jsem na Kurulského úplně zapomněl. Brigáda naše napadena byla prudkým a divokým útokem. Za několik takřka vteřin byl myslivecký prapor Brandův klínem, vraženým do nepřátelské přesily. Tento klín způsobil malý válečný zázrak . . . odrazil nepřítele a zahnal od hřbitova. Zrovna v tu dobu a ve svrchovaný čas dorazil ohroženým na pomoc velitel prvního armádního sboru polní podmaršálek hrabě Vratislav se čtyřmi setninami granátnické divise pěšího pluku Haugwitzova a arciknížete Sigmunda.

V pravé poledne obnovili Piemonťané útok se zuřivou prudkostí. Do jedné hodiny zuřil na hřbitově strašlivý boj. To jsem mluvil naposledy s Brandem.

»Doposud jsou raněni tři důstojníci,« řekl setník Brand.

»Ten jeden jmenuje se Jiří Kurůlski,« dodal.

»Tušil to,« pomyslil jsem si a hned na to jsem na Poláka zapomněl.

O jedné hodině odpolední zmocnili se Piemonťané hřbitova a brigáda Strassoldova byla nucena vykliditi hřbitov a celou osadu. Na tomto ústupu, kde jsme strašlivě draze zaplatili každou píď ztracené půdy, sražen jsem byl s koně. Byl jsem raněn kulí do levé strany prsou. V tu chvíli jsem měl pocit, jakoby mně někdo vyškubl kus masa z těla. Vzpomněl jsem si na několik věcí najednou . . . moje vědomí bylo v tu chvíli jako hořící hranice, jež vzplane mohutnou září naposledy před uhasnutím. Nejintensivněji vzpomenul jsem si na Kurulského. »Ten je vším vinen . . . svůj osud tušil a mne k němu připoutal.« Tuším, že jsem byl ještě asi dvě nebo tři minuty při vědomí. Ležel jsem mezi koňskými kopyty a rád bych se byl dopátral, je-li to můj kůň. Ale to jediné, co bylo na celém mém těle schopno pohybu, byly oči, jež v tu chvíli bez oslabení a zaslzení zíraly do žhavého slunce. Aby tak teď jela kavalerie . . . zrovna kolem mne . . .« pomyslil jsem si a instinktivně jsem zavřel oči. A při tom vzpomněl jsem si na vypíchané oči a na ostré záhyby koňských

podkov. Když jsem na to za chvíli opět otevřel oči a viděl to čisté, bezmraké nebe nad svou hlavou, zdála se mně země strašlivě veliká a to nebe malé a nepatrné, jako útulné a bezpečné místečko, po němž jsem zatoužil s neskonalou a přímo dětsky něžnou teskností. Pak mně bylo, jako bych usínal a já se tomu spánku bránil. Bylo mně zrovna tak, jako když jsem čítával v posteli a kniha mně zvolna a těžce padala z ruky, já sebou dva nebo třikráte trhl, přečetl s nejasným pochopením několik řádek, abych na to tvrdě usnul. V této smrtelné únavě, kdy cítil jsem, že mně stydne čelo a nohy a že mně tuhnou ruce, jež byly těžké jako balvany, napadla mne těžká lítost, že jsme musili ustoupiti. Pak zachytil jsem na tmícím se obzoru svých představ silhouettu setníka Branda, o němž jsme říkávali, že bude jednou se smrtí o svůj vlastní život v karty hrát, vzpomněl jsem si na hrozný jeho vtip o vstupném bezprostředně před bitvou, pak chtěl jsem ještě jednou otevříti oči, abych naposledy viděl modrou oblohu, zlaté slunce a bílé světlo . . . ale už jsem neměl ani tolik síly, abych víčka otevřel . . .

Probudil jsem se v nemocnici na Veroně, kam byli nemocní z obou táborů houfně transportováni. Nade mnou skláněl se nějaký člověk, snad lékař.

»Jak to dopadlo?« bylo moje první, co jsem promluvil.

»Dobře.... Bylo bojováno až přes pátou hodinu.«

Teprve nyní jsem se podíval, s kým mluvím. Byl to rakouský lékař.

»Tedy jsme přece vyhráli,« oddechl jsem si, a tato útěcha mně vrátila plné vědomí.

Zrovna vedle mně po pravé straně ležel — Kurulski. Všiml jsem si, že tvář jeho je strašlivě bledá a obličej hranatý a špičatý. Po levé straně sténal piemontský voják.

Bylo asi devět hodin. Zavolal jsem na Kurulského jménem, ale ve tváři nepohnul se ani jediný sval.

Právě přistoupil k němu rakouský voják, určený k obsluze nemocných.

»Jde se podívat, je-li ještě živ,« pomyslil jsem si a otevřel jsem dokořán oči, aby viděl, že doposud žiju.

V tom bylo slyšeti z venčí otevřenými okny nějaký hluk. Slyšel jsem docela jasně, jak kdosi úpěnlivě prosebným hlasem vlašsky zvolal: »A nevypícháte nám očí?«

Pamatuji se, že jsem se při těchto slovech otřásl hrůzou a že jsem se podíval na Kurulského. Bylo jisto, že zvolání toto, jež bylo uděšeně pronikavé, zaslechl. Oči jeho se otevřely, a ústa jeho se několikráte pohnula, jako by chtěla něco na toto zvolání říci ...

V tom přihodilo se něco zvláštního. Piemonťan, zvednuv se s napjetím veškerých sil na loži, vykřikl: »Slyšíte ... slyšíte ... vy barbaři, uděláte nám to všem jako Verlettimu ... Ten to snad zasloužil ... otec jeho byl bídák, který loupil a vraždil a který svým obětem ještě ke všemu oči vylupoval ... ale nás ušetřte

... my bojovali za svého krále zrovna tak věrně a poctivě, jako vy za svého císaře ... vy ...«

Piemonťan, vyčerpán tímto hrozným rozčilením, svalil se polomrtev na lože.

Na Kurulského bylo v tu chvíli hrozno se podívati. Když vyslovil Piemonťan jméno: Verletti, zvedl se na loži, vytřeštil očil a zbledl ještě více.

»Ježíši Kriste ... co to řekl? ... Verletti ... tedy je to přece pravda? ... oh ... já už se pamatuji.«

Kurulski zahekl, škubl nohami, prsa jeho se vzedmula, pravá ruka zamávala nad hlavou, která svezla se s podušky dolů a několikráte zachroptěl. Lékař konstatoval, že právě vypustil duši. Do sálu vešel právě setník Brand. Jeho zásluhou přišel aspoň — do ohromné šachty, vykopané na hřbitově v Santě Lucii ...«

* * *

Když plukovník domluvil, nikdo se dlouho neozval. Pak rozmlouváno v cerclech o podivném příběhu. »Zítra se podívám,« řekl jeden mladý poručík, »mluví-li Schönhals o podobném případu s vypíchanýma očima.«

»Dva dny před bitvou u Santa Lucie nalezena byla v aleji na silnici, vedoucí ze Sakky ke Goitu, mrtvola piemontského vojáka s prostřeleným srdcem a vypíchanýma očima,« pro-

*

mluvil za jeho zády prochvělý baryton plukovníkův.

Zároveň předložil před užaslého poručíka otevřenou knihu, kde bylo místo, jež právě přečetl, zaškrtnuto červenou tužkou — —

PŘIJEDEME!

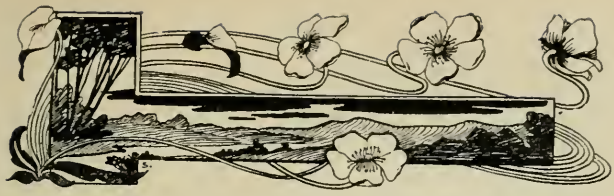

I.

S jakousi podloudnickou opatrností roznášela se po městě pikantní zprávička. Vzklíčila v divadle, v šatně před zrcadlem, kde abonentka páté řady sedadel svěřila ji abonentce z druhé končiny přízemí. Novinka šla z úst do úst jako při hostině znamenitá pochoutka z ruky do ruky. Někdo si vezme hodný kousek, kdo nepřijme nabízené, aspoň se podívá, co se mu podává. Toho večera zůstala dvě sedadla prázdná . . . abonenti manželé Narvalovi poprvé scházeli. Náhodou dával se kus, prosycený manželskou nevěrou. Posluchačky, zasvěcené v nejnovější skandál, ochotně a třeba také mimoděk assimilovaly a zaměňovaly jména. U Narvalů přihodilo se něco delikátního, co nelze jen tak plnýma ústoma říci, jak to povídal na jevišti hovorný francouzský statkář. Nestoudnost je prý příznakem celé aféry a divadlem a společenskými schůzkami v kon-

versaci vyškolená haute volée našla už ve svém slovníčku příslušné eufemistické označení. Dobrý ton žádá, aby se nikdo dychtivě nepídil po podrobnostech ... však ony detaily dojdou s jiné strany anebo se obratným způsobem vymakají. A zatím se na jevišti hrálo, a o manželské nevěře deklamoval svůdce cynické aforismy. Obě prázdná sedadla v naplněném jevišti působila pro zasvěcence dojmem křiklavě rušivým. Na levém sedával vážný účetní rada Jindřich Narval, jehož všichni kolegové dosáhli téže hodnosti teprve na sklonku své úřadní kariéry ... a Narval byl už řadu let radou a dosud nebyl ani padesátník. To vše jako by z toho prázdného sedadla se hlásilo ... neobsazený prostor jako by chvílemi se rozestupoval na všecky strany, šířil a prohluboval v zející propast, ve kterou až hluboko na dno škodolibost posazovala radu Narvala, svrhujíc ho v tu chvíli se společenského křesla, jehož abonentem stal se svou karierou, svou neporušenou ctí, tušenou zámožností, spořádaným životem a rodinným štěstím. Z druhého sedadla vanulo cosi pikantního. Narvalova žena měla v divadle houfec obdivovatelů, kteří své dojmy shrnovali v malý prostor divadelního kukátka, o němž kdosi dobře řekl, že je v něm více drzosti než v přívalu neomalených slov. Prozrazuje hladovost po sblížení, po něčem určitějším, přivinujíc k diváku lepé formy a vtírajíc se v nejintimnější záhyby a zákoutí. Pod ním vidíte pootevřené rty, za ním skrčenou do ramenou hlavu, která jako by tetelila se touhou

vsunouti se celá do kukátka, hodně blízko k obdivovanému tělu. Věru, že vypadávají tito společenští gourmandi ve svém skroucení a se svými kukadly jako pavouci před svou sítí na číhané.

Narvalovi bývalo v ohni těch skel nevolno a horko, ač dobře věděl, že ani jediné kukátko o něho nezavadí. Zdávalo se mu, že žena jeho volí z marnivé samolibosti pro své obdivovatele hodně vděčné a pohodlné posice. Růže zatknutá v mírně obnaženém poprsí dráždila Narvala každým svým lístkem. Častý pohyb krásné ruky ke květu namlouval mu jakousi duševní spojitost mezi obdivovanou a obdivovateli, kterým rozčechrávání stolístky zarůžovělými prstíky působilo závrať a zmatení, a kteří úzkou trubici kukátka v tu chvíli div že v oči nevtiskli. V těch vrstvách způsobilo prázdné sedadlo paní Narvalové sklamání. Jakási hořkost, promísená nejasnou výčitkou, rozlila se jim v útrobách, a uražená samolibost probouzela zahanbení, jen těmto lidičkám vlastní. Nevěra byla tu věcí vedlejší, byla něčím, co každý ve svém egoismu připouštěl ... a na skle kukátka, jež tolikráte obíralo se tím, co se dnes povídalo jako hotová událost, jako by oko hledalo odpověď na otázku, kdo je ten šťastný smrtelník! Skla v zimničném chvatu honem hledala vhodnou a po čase vděčnější náhradu, ob chvíli ze zvyku zavadila o prázdná sedadla, a uražená dušička vmetla v sedadlo Narvalové zahalenou výčitku slovem »nevděčnice« a na sedadlo radovo slinu

škodolibosti a satisfakce pro svou osobu poznámkou »ty hlupáku«.

Tradice patricijských rodin, hrdých na vzorné a bezúhonné vychování svých dcer, viděly v pádu Narvalovy ženy něco zcela přirozeného. Vznešené matrony ze starých zájezdných hostinců, pivovarů a závodů, které v moderní přeměně staré Prahy dominují svými dvě stě let starými usedlostmi, neubránily se pokrčení ramenou. Což Narval nevěděl o jejich neporušených rodinách, o bezúhonné minulosti, vzorném vychování a značném věně jejich dcer? Léta chodil do společností jejich, byl zván na soukromé dýchánky ve starých salonech s gotickým klenutím, po celá ta léta byl u několika rodin v pečlivé revisi a reservě ... a pak dopustí se na společnosti, která ho uvedla v svět, tak bezohledné beztaktnosti, a vezme si za ženu dceru pomocnice ku porodu! »Fi, pane účetní rado ... jsou ploty, v nichž někdy klacky po letech se zazelenají ... to bude něco pro vaši květomluvu,« řekl na nejbližše příštím dýchánku lokální causeur, jenž si liboval v metaforách zvlášť appartních. Posluchači sice úplně nepostihli smyslu aforistické rakety, causeur snad sám by byl přišel do rozpaků, kdyby se byl našel skromný člověk, jenž by se byl přiznal, že větě nerozumí, a požádal o bližší vysvětlení ... ale to každý vytušil, že je v tom nějaká urážka, a to postačilo. Narvala nemohlo nic jiného čekati ... prosím vás ... dcera ... Snad si nemyslíte, že slečinky poskvrnily svoje cudné rty vyslovením slov: porodní babičky ...

A při těch všeobecných, pichlavých a jedovatých poznámkách, kterými špikovaly všecky kruhy a vrstvy denní svoje schůzky a hovory, nikomu ani ve snu nenapadlo, aby si vzpomněl na dcerušku manželů Narvalových. Když nic jiného, aspoň povolání babiččino mohlo je zavésti k nevinné té postýlce. Klepy však . . . třeba pramenily ze skutečné události . . . nemilují soucitu. Velké město nepovažuje něco takového praobyčejného, jako je nevěra, za nějaké obzvlášť hrozné neštěstí. Zavadíte o dítě, a vše se rázem změní. Umlčeli je . . . vždyť samo také nedovedlo pochopiti, jak hroznou trojici ran matka způsobila . . . jemu, sobě a otci . . .

II.

Kdyby se byl účetní rada Narval přes noc stal ve svém úřadě diurnistou, byl by zasedl oddaně a trpělivě ke stolu a byl by si řekl: »Jindro, mlč, trp, sedni a pracuj . . . dost možná, že se přece jednou radou ještě staneš.« A když by byl opsal svou porci, dovedl by toho, že by nesl spisy do pokoje radova s pokorou nejnižšího aspiranta praktikantského povýšení.

To mu napadlo cestou do kanceláře po hrozném onom objevu, jenž učinil z útulné jeho domácnosti špinavý a sprostý pelech. Šlapal po bílém sněhu, viděl nad svou hlavou oblohu

čistou a neporušenou jako svoji úřadní konduitu, na které nebylo ani jediné skvrny, srovnával tu ženu v duchu se vším možným, ale každé srovnávání zavrhl, poněvadž všecko na světě lze očistiti, jenom nevěrnou ženu ne. Disciplinárky se časem zapomenou, opilý člověk vystřízliví, důstojníci degradováni byli na kmány a zase povýšeni... on... rada Narval by se mohl státi diurnistou, a pak zase z diurnisty radou ... ale jeho žena už nikdy nemůže se státi ženou počestnou. V mravním smyslu zůstane torsem, jako člověk, jenž přišel o jedno oko a nahradil je sebe dovednější napodobeninou, zůstane jednookým.

Ztrnul nad ztrátou ušlechtilé této přednosti, ale nepocítil při tom lítosti se svou vlastní osobou. Nepovažoval ani tak sebe v té míře za oloupena jako spíše svou ženu, ku které přišel čirou náhodou. Až do čtyřiceti let žil jen pro svůj úřad, pro své představené, svou kariéru a jisté společenské závazky. Postupoval v úřadě a současně rostl ve společnosti, a kolikráte ho napadlo, že vlastně snahy i úkol člověka na světě je velice jednostranný. Zasaď své existenci ránu, otřes jí, a všecky vztahy k celému okolí se oslabí, utrpí ... zvadnou jako nedostatečně zalitá květina. Buď tedy dobrým a pečlivým zahradníkem svého já, a máš vyhráno. Svou ženu připoutal k sobě jenom z egoismu, poněvadž viděl před sebou ženu úchvatně krásnou. Na to se pranic neohlížel, že byla dcerou pomocnice ku porodu ... »radovou stane se sňatkem se mnou a společen-

ská rehabilitace bude úkolem její krásy,« řekl si Narval, a co si umínil, to provedl. Chcete snad třeba věděti, jak se s ní seznámil? Byl kamsi pozván na křtiny, kde nemohl se jen tak planě vymluviti. Šel tedy, a poněvadž babička vzala s sebou i svou dceru, setkali a viděli se poprvé.

Za rok na to prokázala matka svojí dceři službu, na kterou se plných třicet let prakticky připravovala.

Pět let uplynulo, a Narvalovi nikdy ani ve snu nenapadlo, že by v pozornostech, jež muži jeho ženě věnovali, vězel zárodek a zkáza jeho domácnosti. Považoval za nejsvětější povinnost svojí družky, aby i jako žena i jako matka bděla nad svou neporušeností. Jemu to připadalo jako něco tak přirozeného, jako jeho závazek, aby svojí ženě dával na vydržování domácnosti dvě stě zlatých měsíčně. Všecko považoval za povinnost... sám jednou dokonce řekl, že povinností přírody je, aby vydala květy a plody, a povinností manželů je, aby se milovali. Slovo povinnost bylo u něho tím čarodějným proutkem, jenž každou temnotu, každou špatnost zapuzoval. Byl ke své ženě šetrný, pozorný a dvorný, chodil s ní do divadel, do koncertů a do zábav..., ale v duchu svém několikráte zařadil projevy tyto mezi povinnosti ne valně příjemné. Žhavějších a ohnivějších záchvatů duše jeho nebyla schopna. I svatební objetí jeho mělo ráz obřadný, odměřený, chladný... v malých očích pod zlatými brejlemi něco rozkřesalo prchavou jiskru,

ale ta byla příliš malomocná a neduživá, než aby rozvířila vášeň v horoucí plamen. Za několik neděl po svadbě nadhodila mu tchyně dost obratným způsobem, že se chová ku své mladé a krásné ženušce jako polární medvěd. Narval zrovna ztrnul a přišel do rozpaků. Tchyně čekala na odpověď, rada cídil si brejle... a oba se rozešli mlčky, bez jediného slova.

»Je mně tě, Lenko, líto,« řekla ku své dceři porodní bába ... »ale pochybuji, že svého muže předěláš.« Na její pokrčení ramenou řekla mladá žena pouze »jaká pomoc«.

Porodní bába zahleděla se zpytavě na svou dceru a pythicky odvětila:

»Nebudeš první ani poslední.«

Narval nešel tentokráte rovnou cestou do kanceláře. Stalo se poprvé za dvacet let, že ještě o 9. hodině nebyl ve své úřadovně, kde abnormalita tato vzbudila všeobecné vzrušení. »To se stalo něco velikého,« mínili staří kancelářští kozáci ... »buď ho ranila mrtvice nebo zlomil nohu.«

Rada probíral s puntíčkářskou svědomitostí celé lustrum svého manželství. Bylo mu při tom asi tak, jako když mu byl svěřen obzvlášť mohutný svazek důležitých spisů za tím účelem, aby podal o něm své dobrozdání. U oné interpelace se strany svojí tchyně se zarazil. Nejasné tušení mu pravilo, že tady je skryto cosi závažného. Znělo to tehdy jako výstražné napomenutí a výtka zároveň ... a ta předpokládala jakousi mezeru, nedostatek čehosi, co náležitě a v plném rozsahu nepochopil. Kdyby

na něco podobně nejasného přišel v účtech, byl by dozajista na tom místě zamodral se veliký otazník nebo vykřičník. Tenkráte chtěl se ptáti na vysvětlení, ale ostýchal se před tchyní. Bylo-li to pochybením a vadou tehdy, vlekla se ta chyba celým manželstvím jako vada v účtech. Narval mimoděk, za nejtužšího mrazu smekl klobouk a utíral si s čela bohatý pot. Pokračoval dále ve své revisi a tak se mu zdálo, že chyba ta všude proskakuje, a že zakaluje ty nejčistší stránky. Jisté nahodilé poznámky ženiny padaly jako reflex na onu památnou rozmluvu s tchyní. Ve druhém roce jejich manželství dostala protější okna nové obyvatele. Byli to novomanželé, kteří se po celý den cukrovali jako dva holubi. Jednoho večera zastal Narval svou ženu v zadumání u okna. Za chvíli zaslechl ztlumený, ale naříkavě hořekující a lítostivý vzlykot. Rada se zarazil a přemýšlel, co asi ženu rozžalostnilo. Svědomí jeho u hrdém sebevědomí, že pláč ten nebyl zaviněn jeho vinou, bylo nevysvětlitelným pláčem nelibě dotčeno.

»Apoleno . . . proč pláčeš?« řekl svým známým přízvukem, jenž vždy a za všech okolností byl načichlý úsečností muže, zvyklého mluviti jenom k podřízeným.

»Ah . . . to by tebe nezajímalo . . . tak mně protáhla duší žalostivá tesknost . . .«

Naproti hořela v útulném obydlí růžová lampa. Záslony nebyly zakryty a každý předmět vypadal, jako by byl zalit večerní červánkovou září. V pozadí stály vedle sebe dvě postele,

jejichž načechrané vystlání vypadalo jako závěj kameliových květů. Na polovině růžové koule na lampě, obrácené k oknům, jasně bělal se počátek něžné průpovídky: »Smavé štěstí a ra . . .« Ostatek jako by se zatáčel do vnitř, k zarůžovělé dvojici loží, kde roztoužené a zaslzené oko mladé ženy tušilo dokončení bílých slov. Naproti oknům stáli mladí lidé, novomanželé, jejichž hlavy v něžném zatulení vlasy spínaly do vlasů, a jejichž zanícené pohledy stápěly se ve hlubiny roztoužených a blahem navlažených očí. A to růžové světlo, měkké a hebké jako prášek liliových kalichů, jako by zvalo a vábilo k těm načechraným povlakům . . .

Narval jediným pohledem zavadil o rozkochanou tuto idylku, která vzbudila v něm pocit zahanbující dotěrnosti a vtírání se v intimnosti sousedů.

»Marie,« řekl na to ke služce klidně a vážně . . . »stáhněte přece ty záslony.«

Mladá žena odběhla do pokoje, zabořila hlavu do peřin a usedavě si poplakala.

I při této episodce se Narval ve svých myšlénkách zastavil. Tady vězelo něco příbuzného, něco, co upomínalo na to, čeho se dovolávala u něho jeho tchyně. Narval najednou zhrozil se otázky, které si nedal a kterou cosi v jeho nitru vzbudilo:

»Snad nežádala žena něco podobného i ode mne?«

Chtěj nechtěj myslil rada na manželský párek z protějška. Vzpomíná si, že mladý muž byl profesorem. Jednou při obědě přinesla

služka Marie pivo, zardělá ve tváři jako pivoňka, a násilím tlumíc nevázaný a nespoutaný smích, který tak tak že držela za cípky mezi rtoma bílými a silnými svými zuby.

»Co pak vás tak rozveselilo, Marie?« ptá se vlídně a ze zvědavosti mladá žena.

Holka vybuchla na plné kolo a smála se, až slzela.

»Protější pan profesor se rozstonal.«

»Táak . . . a co pak mu chybí?«

»Nic,« rejholila se služka . . . »ale ženušce jeho se prý tuzince stýská a proto se pan profesor roznemohl.«

Mladá žena přelila pivo a pan rada se zakabonil.

»Pak svěřte takovému učiteli svoje dítě,« poznamenal s jizlivým posměchem.

»A to by mu odpustila každá matka,« odsekla na to podrážděně a s hořkým přízvukem žena.

Z kuchyně zaléhal do pokoje hlučný smích služek.

»To bych ale rád věděl, co je na tom k smíchu,« uklouzlo radovi, jemuž smích ten byl protivný.

»Ba věru . . .« prohodila zadumaně mladá žena . . . »ono to je tolik k pláči«

Narval ani nepozoroval, že ve svém zadumání došel až do Chotkových sadů. Mráz mu chrupal pod nohama jako zalupání rozjetého kruhadla. Praha ve svém zachumelení, jehož bílé třásně špinila našedlá mlha s kalnými šmouhami továrního dýmu, působila na Nar-

vala dojmem zmateným. Na stezce, zatáčející se pod Belvederem dolů, tiskli si zmrzlé ruce dva blázínkové, kteří se nemohli a nemohli rozloučiti. Pekařský hluk, jenž tudy uháněl s pečivem, jež chrastilo v nůši jako jeho drkotající zuby, hodil na zamilovaný párek poznámku: »Jo . . . jo . . . vy byste takle potřebovali putnu uhlí . . . to by bylo hubiček . . . co?« Narval zadíval se na prostořekého kluka, rozpačitý párek, a sám potom později nemohl pochopiti, proč s tak podivnou hořkostí si vzpomněl, že nedávno koupil fůru uhlí. Pro koho? Příbytek je prázdný . . . a vytopená kamna ne vždycky znamenají útulný rodinný krb. Žena, dítě i služky prchly před hněvem, který očekávaly a který nepropukl. Naproti v oknech hořelo mírné a záhřevné růžové světlo, mladý muž něco předčítal, a plavovlasá jeho žena poslouchala s nadšením a s uctivou pozorností. Rada přistoupil k oknu, aby stáhl záclony. Někdo zazvonil a Narval šel otevřít, aby přivítal svého právního přítele. A mezi tím, co Narval ledovým hlasem prováděl pytvu nevěry své ženy, zahleděl se advokát ku protějším oknům. Rada mimoděk upřel týmž směrem svoje kalné oči, jejichž koutky zataženy byly krvavou síťkou, a na otočené kouli na lampě dočetl druhou polovičku nápisu . . . »radost kéž je tu domovem.« Mladé lidi omrzela kniha, vyskočili od stolu jako skotačivé děti a zatulili se pod zažloutlou záslonu. Teď oba jako by se dívali do protějších oken . . . zrovna ve chvíli, kdy advokát v zamyšlení nad tou

idylkou maloval fantastickou obrubu kolem záhlaví: »Rozvod manželů Narvalových«.

Narval stál ještě na téže stezce a povšiml si kluka, jenž vracel se s prázdnou nůší.

»Pane, ztratil jsem cestou pět housek a dva loupáčky... budu bit, bude-li mně chyběti jediný krejcar,« zažadonil kluk ustrašeným hlasem a skřehlýma a zamodralýma rukama zaprosil o náhradu. Narval slyšel jen to slovo »ztratil« a jako by vítal příležitost, že si může ze své duševní samomluvy uleviti hlasitým slovem, zamumlal... »já ztratil mnohem víc...«

Pak brodil se vysoko napadaným sněhem bez cíle a bez zřetele na vyšlapané cesty. Zapomněl na svou revisi, tápaje nahodile po křižovatce jednotlivých příběhů svého krátkého manželství. Hledal světlé momenty a podivil se, že jich mají upomínky tak málo ve svých vonných ložích. Vzpomněl si na jednoho svého úřadníka, otce četné rodiny, jenž v každém měsíci aspoň dva dny simuloval nemoc. Ve slabé chvíli se přiznal, že to činí jenom k vůli svým dětem a své ženě, aby jich také přece jednou po celou řadu hodin neporušeně užil a s nimi se potěšil. Hodinu před pravidelným odchodem z kanceláře byl jako na jehlách... a když už dávno všichni odešli, sedával Narval v kanceláři nad nepřebranou spoustou aktů ještě tři i čtyři hodiny. Jiní pospíchali do kaváren, jiní na promedádu na Ferdinandově třídě, druzí do divadla, jiný k milence... jenom Narval nečíhal na hodinách po každém obratu ručiček, jenom on nikdy z kanceláře nepospí-

*

chal, nikoho nepohřešoval, k vůli nikomu si nepopílil a na nikoho nemyslil. Měl jenom to nebezpečné, ale zároveň hrdé vědomí, že ručí za správnost i chyby skorem třiceti podřízených, a že každá jejich roztržitost přikládá polínko na jeho velkou zodpovědnost, která je základem a sloupem jeho chefovství. To by to krásně vypadalo, aby se tak rada zamiloval jako dvacetiletý praktikant, jenž na úřadní akt, který putoval k nejvyšší instanci do Vídně, napsal na místě suchého data: »psáno na den sv. Žofie léta Páně 18..« Hm... a vida... a už je přece oficiálem...« napadlo s jakousi hořkou výčitkou panu radovi, jenž nespolehlivému praktikantu zamlčel v konduitě dvě disciplinárky jenom proto, aby povýšil a mohl se konečně oženit. A kdož ví, nestane-li se jednou se všemi těmi škraloupy svého konduitního archu také radou... Bude mezi nimi nějaký rozdíl?... Rada Sehnal je zrovna tak radou jako Narval, a dvakráte mu hrozilo pro nejhrubší porušení discipliny předčasné pensionování. Hm... stejná práva, stejné odměny a při tom plnění povinností tak diametrálně různé. Úřadu věnoval každou svou myšlénku... ale jak pochodil při tom jeho život! Či žádá to někdo na světě, má k tomu vůbec někdo právo, aby člověk svému povolání věnoval každý úder tepny?

Radovi kmitaly trpké myšlénky hlavou s jakýmsi cukavým a násilným trháním. »No, to se těším zítra na neděli,« slyší hlas dětmi požehnaného oficiála... »to je vám, lidi, po-

dívaná, když moje žena ty caparty koupá. Ono je to jako kapři ... postaví se to ... plácne bříškem na vodu a už mám plný obličej.« Kdyby byl řekl, že se těší na husí játra nebo »biskupa«, bylo by to tehdy pro radu přáním daleko pochopitelnějším. Teď mu teprve napadlo, že neděli co neděli a svátek co svátek seděl za svým psacím stolem a dobře věděl, že tuto jeho mimořádnou horlivost úřadníci těžce nesou, poněvadž aspoň ti svědomitější se nutili, aby nezůstali pozadu. A zase mu napadl ten oficiál ... co ten člověk spohltil papíru, násadek, per a inkoustu. Kradl je ... prozradil ho světlý svrchník, do kterého uložil špatně zazátkovanou láhev od vína, naplněnou inkoustem. Někdo zavadil o kabát, láhev se naklonila a svrchník se zalil černou tekutinou. Rada tušil, že nosí všecko domů pro své děti, a nedovedl příkře na něho dokročiti. I staré noviny ten chlap nosil domů, všecky staré papíry zkasírovaných registratur, hromadil balíky k balíkům v alkovně, pak je prodal a za stržené peníze koupil ženě buď rukávník nebo klobouk ...

Rada ho považoval za ludráka svého departementu a v jeho přítomnosti neubránil se pocitu štítivosti. Oficiál byl náruživým kuřákem, ale kouřil jenom tehdy, když se někdo smiloval nad lačnýma jeho očima a dal mu doutník. Ba stalo se, že mohl-li, lepší doutník prodal. A teprve dnes, na opuštěných hradbách, za Belvederem, napadlo Narvalovi, že ten chlap je vlastně svědomitým otcem, jemuž se to asi

těžko ohání s dvanácti sty a sedmi hladovými krky. Vzpomněl si, že ho nedávno prosil, aby se v sezení za něj přimluvil, by dostal na vánoce mimořádnou podporu. »Divím se vaší drzosti,« odbyl ho příkře rada, »jste v restu s třiceti akty a žádáte mimořádnou odměnu.« Teď si vzpomíná, že tomu tatíkovi vyhrkly slzy z očí, a že odcházel váhavě a se schlíplou hlavou. A pak bylo slyšeti od jeho stolu přitlumený povzdech: »Ach, Bože . . . děti . . . děti . . . to budou smutné vánoce . . .«

Narval zadíval se na zasněženou pláň, ve které za noci prudký vítr narovnal hebkou vlnu za vlnou. Dole pod hradbami na silnici vlekl staroch s chundelatým psem malé sáňky, naložené stohem vánočních stromků. Málem by byl na něho Narval zakřikl, aby mu ten nejštíhlejší nahoře dovezl domů.

Domů? . . . Komu? Sklonil hlavu a šoural se sněhem, a v tu chvíli prudká bolest zalomcovala jeho nitrem. Otočil se a zadíval se za starochem, jenž v tom svém jehličí na sáňkách vezl tak velkou tíhu radosti a štěstí. Co pak to bylo loni s tím oficiálem? Aha . . . neměl na vánoční stromek, a kolegové učinili mezi sebou sbírku po desetníku, aby ti caparti měli slušný vánoční stromek. Slyšel a pozoroval vše . . . už chtěl vyskočit a to žebrácství jako nedůstojné tak velkého úřadu zapovědít . . . a v tom slyší rozechvěný, přitlumený hlas . . . »zaplať Pánbůh . . . lidičky . . . ti puntíci se mně vyjeví . . . to bude strom jako Prašná brána . . .«

Staroch se saněmi zmizel, a rada zvolna vracel se do města. Už vloni chtěla Apolena koupit stromek a Narval se jí vysmál. »Nač?... čtyřletému dítěti ... napřesrok už spíš.« A tu najednou si vzpomněl na to koupání ... na ty tužky, péra, inkoust a papír, jež nosil oficiál domů. »Můj Bože ... co já jsem tomu svému dítěti kdy přinesl a koupil? Ani ten bídný piškotek ne ...«

Narval založil ruce na prsou a zadíval se před sebe do země. Úřad pohltil jeho ženu i jeho dítě, které vyrůstalo bez oteckých něžnůstek a láskyplného mazlení. Zdálo se mu, že mnoho zameškal a že toho je tolik, co musí dohánět. Jeho dítě zjevovalo se jako světlý bod v ponurých mračnech rozbité jeho domácnosti. A člověk, kterého se štítil a kterého nazval ludrákem kanceláře, tlačil se k němu se všech stran a imponoval mu svým obětavým otcovstvím, jež naložilo na jeho bedra tolik strádání a věčné sebezapření.

Hezky dlouho stál tu rada, necítě mrazení v nohou a chladu na celém těle. Probudily ho ze ztrnulosti dvě děti, jež nesly s nábožnou pozorností pestré řetězy na stromek. Narval viděl zarudlé jejich tváře, svítící neskonalým blahem, a všiml si, že ubožáci mají rozedrané boty. Něco vlahého rozlilo se v jeho prsou, a tklivá měkkost zjemnila jeho duši. V tom vyjel z Brusky staroch se saněmi. Obrat v duši Narvalově hledal a toužil po dobrém skutku, po něčem, co by ho táhlo blíž k tomu, co nejasně tušil a po čem tolik toužil. Když dojel

staroch až k němu, zastavil ho a koupil krásně urostlý stromek.

»Dovezte jej do úřadu *⁂* a uložte k vrátnému,« řekl rada zmateně, podávaje starci pětku. Na svatovítské věži odbíjela jedenáctá. Rada sebou trhnul, podíval se na hodinky a ku podivu rychlým, ale zároveň svižným krokem ubíhal nejkratší cestou do úřadovny.

»Milostpane .... milostpane .... dostanou zpátky,« volal za ním stařec.

Rada Narval zamával odmítavě rukou, aniž by se už obrátil ...

III.

Narval vrazil do své kanceláře jako mladík. V řadě pokojů v tu chvíli nezaskříplo ani péro. Jako generál na inspekci prošel rada všemi kancelářemi. Třicet lidí pokorně povstalo ze svých sedadel, ale ve všech očích zračil se úžas a podivení. »Je to náš rada? ... Je to Narval?« tázal se druh druha, z nichž nikdo nechápal tu jasnou, oduševnělou tvář, ze které od nepaměti jenom shlídavá přísnost čišela, která kontrolovala a vyhrožovala zároveň.

»Pane Kafko ...« oslovil rada z čista jasna oficiála ... »buďte tak laskav.«

Ubohý oficiál zbledl jako plena, a nohy se mu podchvěly, jakoby mu žíly podřízl.

»Ó je ... ten toho nahrabe,« pošeptal kancelářský šašek sousedu.

Oficiál vplížil se do radova pokoje jako stín. Narval stál u okna a se zalíbením prohlížel si ledové arabesky. Pak se zvolna ohlédl a prohlédl si Kafku, jakoby ho poprvé viděl. Oficiál bloudil očima po parketách a utkvěl na plivátku, v němž utvořena byla v zahnědlém logru pěkná hvězda z pilin.

»Vy jste žádal za mimořádnou pomoc . . . jaké důvody můžete uvésti . . .?«

»Pane rado . . . ono je jich, prosím, celá řada . . .«, koktal oficiál, jenž ustavičně přemýšlel, co asi provedl . . . »dětem rád bych koupil zimníčky . . . nu . . . a žena už také tak schátrala, že se mně ostýchá chodit naproti . . . stydí se před kolegy . . . a nejstarší kluk mne sužuje o niklové hodinky . . .«

Narval přešel několikráte po pokoji. Po očku díval se na oficiála, kterému by byl tak rád řekl, aby pokračoval. To všecko on mohl koupiti, vše, nač si jen láskou a touhou po štědrosti provanutá duše může vzpomenouti. Takové kouzlo spočívalo v tom vypočítávání, kterému jakoby se teprve učil a které jako by se bál aby nezapomněl. Ta touha po penězích starostlivého otce ukazovala mu docela jinou dráhu, docela jinou perspektivu. Kafka měl lásku, ale neměl peněz . . . Narval ukládal peníze do spořitelny a při tom netěšil se ani tou lákavou nadějí, že bude míti dcera jednou slušné věno. Cítil jakési uvolňování v tu chvíli, kdy začal si přesně a jasně uvědomovati svoje závazky, které srdce tvoří a láska vymýšlí. Postavil před sebe toho ustaraného

ubožáka, aby postřehl tu báječnou přeměnu, kdy radost dětem způsobená jeví se ve šťastném úsměvu na tváři, jejž vyvolalo sebeobětování. Nové, doposud neznámé a netušené povinnosti hlásily se o místo ve stupnici, která nezdála se vykazovati ani jediné mezery. Životní úkol, jehož přesně vymezené dráhy kreslilo pravítko, zatoužil po arabeskových ozdobách a lahodnějším vybočení. A ten malý zázrak, to obrození stvořilo dítě ve chvíli, kdy matka poskvrnila bránu jeho početí, používajíc zároveň práva a věčně stejné litery zákona, aby připoutala je k sobě a zavinula ve kletbu svého provinění. A to dítě přivinoval poprvé s probuzenou láskou na svá prsa otce ... ale co s těmi cáry hanby, pokoření a smrtelné urážky? Přestřihni to špinavé pouto kdekoliv ... jeden útržek povleče za sebou žena, ale druhý bez zavinění i dítě.

»Co by asi udělal tenhle člověk?« kmitlo hlavou Narvalovou, když oficiál připamatoval svou trapnou přítomnost rozpačitým zakašláním.

Je to víc odpustiti anebo je to větší obětí zahrabati a udolati všecky svoje vášně a choutky a strádati z lásky? Rada vzpomněl si na staré balíky novin, které oficiál skrýval pod svrchníkem, a zhrozil se pomyšlení, že by třeba i on jednou i takovou oběť měl přinésti. Jakou má vůbec příležitost, aby se svými tisíci příjmů prokázal vůči svému dítěti nějakou oběť, sebezapření nebo strádání? A co se stane s jeho dítětem, když uvrhne jeho matku na

veřejný pranýř potupy? Jako hříchy otcu znatelny bývají na dětech ... zrovna tak poznamená to dítě, jehož početí bylo tak čisté jako čerstvě navalené sněhové vlny.

A co jsem tomu dítěti až doposud prokázal, co by vyžadovalo a předpokládalo ústupek a změnu v dosavadním pohodlí a zvyklostech?

Na ledových květech pozahrál paprsek, a sněhové lilie zazářily v růžových kalíších. Narval zastavil se u okna a kdesi v dálce zalahodila oku známá růžová lampa. Rada octl se tam, odkud ráno vybočil ve zmatku, když postihl své svědomí v rozpačitém kolísání. Což jestli on sám pomáhal viklati onou závorou, za kterou v malomoci svíjely se hřích a provinění? Což jestli sama vinnice přijde s výčitkami? ... pak ztrácí odpuštění glorioly oběti a přesně analysováno plíží se až k hranicím těch ztrnule vykrystalisovaných povinností.

Tvář Narvalova v duševních těchto zápasech se vyjasňovala, a výraz očí měknul a jihnul. Bylo mu už v tyto konečné chvíle zápasu jako člověku, jenž doposud sice ještě bloudí temným lesem, ale jemuž se zdá, že na jedné straně objevila se známá a bezpečná stezka.

Kdyby se ho byl někdo otázal, co vlastně zamýšlí, byl by se na něho zahleděl v rozjařené rozpačitosti; ale odpověď by dáti nedovedl. Tušil jen, že se sebe setřásl něco, co ho tížilo, co olupovalo ho o pravou radost, a pro co neměl dost přesného výrazu. Tušil spíše

než viděl průsek z bludiště, k němuž půjde pevnou nohou a s rukama, připravenýma na kácení . . .

V tu chvíli dočkal se zaražený Kafka něčeho, co vzbudilo v něm svrchované vyjevení. Rada přistoupil těsně k němu, naklonil svou tvář hodně blízko, a oficiál s naivním úžasem sledoval široký a plný úsměv na té přísné, odměřené a chladné tváři a rozjiskřené oči.

Rada poklepal užaslému úřadníku na rameno a s chvatem a třesavým, rozechvěným hlasem řekl: »Tak, pane Kafko, se můžete těšit na mimořádnou vánoční podporu . . . bude větší než obyčejně . . . . můžete jít domů a oznámit to svým capartům. Zastavte se ale napřed dole u vrátného . . . je tam vánoční stromek, který jsem pro vás koupil . . . . tak jděte . . .«

Oficiál vytřeštil na radu oči. V první chvíli pod bezprostředním dojmem podivného a nevysvětlitelného chování radova ho napadlo, že se Narval zbláznil. Vedle spínali úřadníci ruce, nechápajíce z toho všeho ani zbla. Kdosi právě vešel. Byl to vrátný, jenž se přišel ptát, pro koho je ten vánoční stromek, jejž přivezl staroch z venku. Zároveň vrátil stařec tři zlaté, jež nemohl kupci dodati. Oficiál zbystřil při vyslovení prvních slov uši.

»Tak je to přece pravda,« zajásal, a dobré oči ustaraného a sešlého tohoto otce zalily se slzami.

»Ty peníze si vezměte k tomu . . . na řetězy a cukroví,« zašeptal rada a zamnul si ruce.

»Poctivý muž, tenhle staroch,« zamumlal Narval, když osaměl v kanceláři. »Proč vracel ty peníze? Bída a nouze z něho čiší . . . ale něco vyššího a čistšího nedopouštělo, aby jednal jinak . . .«

Rada Narval zakryl si obličej rukama a dlouho, dlouho tak postál v rohu své kanceláře. Tlustá jeho šíje škubala sebou, a skrze prsty hledaly si cestu slzy. Pak zvolna, jakoby váhavě spouštěl ruce dolů, a zdálo se, že nerad opouští ten kout, kde poprvé po tak dlouhých letech popřál svému srdci a své duši, aby po své vůli si ulevily . . .

Pak sedl ku stolu a nepřetržitě pracoval po několik hodin.

* * *

Dopoledne před štědrým večerem byl Narval jenom dvě hodiny v kanceláři. Před polednem vzal dva posluhy a koupil spoustu hraček. Neobyčejně dlouho prodlel u klenotníka Rummla, u něhož koupil drahocenný náramek. Ve vedlejší ulici koupil skvostnou visací lampu s růžovou koulí . . .

Bylo k páté hodině, když Narval vstoupil do svého obydlí. Všecko bylo mile prohřáto a vytopeno a v kuchyni bylo slyšeti neznámé ženské hlasy. Na malém stolku stál vysoký vyzdobený stromek a pod ním a kolem něho celá vánoční výstava.

Rada požádal děvče z kuchyně, aby rozsvítilo lampu. Lahodné růžové světlo rozlilo

se po pokoji. Na kouli bílými literami bylo napsáno: »Pane, zůstaň s námi, neb se již připozdívá.«

Narval stál uprostřed pokoje. Domovník oznámil, že dole čeká povoz.

»Prosím . . . mám stáhnouti záclony?« tázalo se děvče.

»Ne . . . není třeba.«

Radova tvář byla jasná, ale vážná a klidná.

»Na kterou hodinu se máme chystati s večeří?« optalo se ještě děvče.

Narval podíval se na hodinky.

»Přijedeme za půl hodinky« — odpověděl Narval a vyšel z pokoje, rychle sestupoval po schodech, vskočil do kočáru a zvolal na kočího:

»Rychle . . . Apolinářská ulice . . .«

HLÍDAČ SEEHORN.

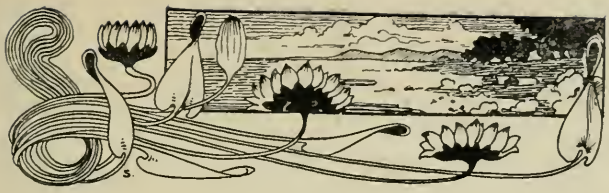

I.

Historie je rozvedeným citátem písma. Vyslechl jsem ji, a již při exposici mě napadlo, že by bylo radno, aby se dostala na forum veřejnosti. Má svou hrůzu i morálku, jako jádro ze skořápky se vylupující, a člověk tak ztěží odolá, aby člověčenstvu nepřipamatoval memento odplaty, jež trouchniví, aby svým kořínkům zjednalo sílu, výživu a pravý okamžik k výpadu a ráně. Každého přece jenom blaží a hřeje to vědomí, že přítomnost má a tají v sobě zárodky pro zodpovědnost budoucnosti, o které aforismus básníka dí, že je četníkem Boha. Vypravovaná příhoda celou svou interpretací oddychovala tímto milým, bezpečnost vzbuzujícím pocitem a suggesce konala tu pravé divy u všech posluchačů. Byla trvalá, přilnavá, tak že s neodbytnou dotěrností a umíněností vymohla si zastoupení hned v prvních řádcích.

Lidé bohatých a pestrých zkušeností mají zvláštní smysl pro účinnou vervu ve srovnáních. Autor historie měl mimo to tu přednost, že při svém živém líčení činil dojem, jakoby z bohatého zřídla svých reminiscencí jednotlivé partie vyvažoval okovem. To bohužel nedá se odkoukati a napodobiti. Kdo by se o něco podobného chtěl pokoušeti, docílí asi takového efektu, jakoby žíznivému vypravoval o tom, jak lidé lokali plnými doušky pramenitou vodu. Proto líbívá se mně upřímnost těch, kdož mají něco živějšího vypravovati a předávají slovo hbitějším a obratnějším ústům. Tato poctivost skromnosti ozvala se i v pisateli, jenž nabízí se vypravovateli pouze za sprostředkovatele.

Asi před dvaadvaceti lety vzrušila klidný a všední běh světového chodu zpráva o strašlivé železniční katastrofě. (Zdá se, že vypravovatel líčí pohromu u Švarcenavy r. 1874.) Výkřik hrůzy a zděšení projel veřejným míněním, když vyšlo na jevo, že neštěstí bylo dílem bídné a ohavné zlomyslnosti. Při pohřbu obětí příšerného činu neznámého stály v duchu miliony s obnaženou hlavou a hlubokým, opravdovým soucitem. Ďáblova nástraha, s chladnou krví a ohavnou duchapřítomností nalíčená, zůstala při divém a slepém řádění katastrofy neporušena. Pod hromadou trosek a zřícenin, skropených krví, ukryta byla jako hadí hnízdo. Jedna kolej byla ze svazu vybavena a posunuta do prostřed mezi kolejnice. Hřeby byly pomocí kleští vytrhány a po náspu rozhozeny.

Ještě nad neoschlou a nezčernalou krví jako nad teplou mrtvolou konáno přesné a dokonalé vyšetření. V rychlosti té zračila se snaha zachytiti stopy, jež zločinec ve zmatku po sobě zanechává. Ale zmizely pod údery pohromy jako kroky v orosené trávě pod úžehem prudkého slunce. Povoláni znalci a odborníci ze všech končin — všichni dávali na jevo, že jsou si vědomi vážného svého poslání, hledali, pátrali, prohlíželi a do jednoho v duchu pokrčovali ramenoma. Vypočítali, že padouch byl se svým dílem hotov za čtyři minuty, poněvadž kolejnice byly připevněny k pražci pouhými hřebíky.

Po trati došla řada na personál. V první řadě byl zodpovědným hlídač trati. Člověk ten zlomil ostří hněvu a zodpovědnosti, na jeho hlavu navalené. Pamatuji se velmi dobře na první setkání s ním. Byl to člověk asi pětadvacetiletý, silný a ramenatý. Jmenoval se Seehorn a byl svoboden. Když první příval chvatného, rozrušeného a nervosního vyšetřování ho překvapil, stál před svými soudci jako socha z kamene. Úžas katastrofy podruhé zalomcoval těmi, které zodpovědnost zasahovala již ve vzdálenějším kruhu, a kterým tato odstředivost ulehčovala. Seehorn, jenž byl očitým svědkem, jak rozbitá massa řádila a vraždila, oněměl hrůzou a zděšením.

Zjev toho muže drtil a otřásal. Zamával nad hlavou rukama, jež jako centové dopadaly dolů, kde zůstaly bezvládně viset. Stranou ležely mrtvoly pod plachtami, do nichž vtisko-

vala se beztvárnost těl, jichž zohavení vykřikovala do okolí veliká krvavá kola na plachtě. Hlavy jako pouhé koule tlačily se ven, a každý se chvěl při myšlénce, co asi za výrazy skryto pod povlakem. Několik menších těl prozrazovalo se pod plachtou, jež ve službě svého němého milosrdenství nemohla zapříti a zatajiti, že jsou to mrtvoly dětské. Kdosi přiběhl s jektavým nářkem a v šílené bolesti, jež nemá smyslu pro hrůzu jiných, odkryl plachtu. Vytřeštěné oči mžikem přeběhly celou řadu, tělo neznámého sebou škublo, sklonilo se, jakoby se zlomilo, noha vykročila ... ale tělo nemělo sil ani k výkřiku a skácelo se, jakoby ze zadu zasaženo bylo smrtelnou ranou.

Nikdo mu nepomáhal ... všichni s vyděšenýma očima, jež nemohly se odvrátiti a odpoutati, tkvěli na hromadě mrtvol, jichž obnažení ohromovalo a drtilo. Z každé úpěla bolest a úžas, jenž vtisknut byl v každou část těla. Diváci zrovna hroutili se do sebe a přitiskovali údy ku svému zdravému a neporušenému trupu. Někdo chtěl zaplakati a zavyl tak táhle a zlomeně, že se každý otřásl. Přiběhl železniční zřízenec, jenž s jakýmsi rozdurděným chvatem, jakoby chtěl všechny šmahem vyhubovati za to, kdo mrtvoly odkryl, plachtu přehodil. Ve zmatku a hrůze se zapomnělo, že před chvílí k hromadě mrtvol klesl omdlelý člověk. Všem se znatelně ulevilo, když plachta hrozné divadlo zahalila. V tom kdosi na ni pohlédl a spatřil, že se pod pokryvkou cosi pohnulo. Tento pohyb

na mrtvolách vyrazil celou hrůzu přítomných, a dvacet lidí dalo se na divý, šílený útěk.

Seehorn stál asi deset kroků před plachtou. Vypadal a činil dojem opilého člověka, jenž by rád každého přesvědčil, že docela dobře stojí a že pranic nevrávorá a se nekolísá. Spodní čelist se třásla tak prudce, že bylo chvílemi slyšeti drkotání zubů, při němž mráz běžel po těle. Lidé, kteří ho měli vyslýchati a kteří na něho na chvíli zapomněli, poněvadž smrt je strhla ve svůj strašlivý majestát, ustoupili od něho na několik kroků. Jeden z nich sebral všechny svoje síly, aby mu předložil otázku, ale několik těch slov zakoktal. Hlídač trati měl něco společného s těmi mrtvolami, onen výkřik nezaviněného neštěstí, jež odzbrojuje.

Přísnost a úřední bezohlednost měla spoutané ruce soucitem. Než první tříska vagonu vrazila se do prsou těch pod plachtou, podřízla katastrofa jazyk tomu, jenž dle své povinnosti měl dáti výstrahu ohroženému vlaku. Velemocná vis major omlouvala jeho provinění, jež on sám nejtíže cítil a pod nímž jako pod balvanem úpěl a klesal. Hrozící zhouba počínala si s prohnanou promyšleností zločince, jenž napřed otráví psy, aby mohl tím bezpečněji loupiti. Tajemná touha zběsilého řádění rozpoutaného netvora ohromila a odstranila napřed toho, jenž tu stál proto, aby strašné její dílo v zárodku zničil a překazil.

To byly myšlénky, jež vyvolával zdrcený a zlomený zjev hlídačův. Zapomínalo se na

mrtvoly, a soucit soustřeďoval se na osobu Seehornovu. Přišel lékař, jenž jednal s ním měkce a laskavě jako s děckem. Hlídač zlekaně se krčil a tupě se díval ustavičně na hrozné vypukliny na plachtě. Chvílemi vychrlil se sebe skřek, jakoby tetelil se mrazem, a zakrýval rukama tvář . . . ale zas a zase díval se vytřeštěně na plachtu. Bylo zřejmo, že nebohý muž hrozně trpí, a že katastrofa zasadila mu ránu na místě nejcitlivějším a nejbolestnějším. Najednou vrhl se vpřed, zvolna, jakoby kdosi ze zadu hrubými ranami ho pobízel, nohy se podlamovaly v kolenou a tělo se celou váhou řítilo v dřep, ruce vzpíraly se ku předu, jakoby se chtěly něčeho zachytiti a o něco opříti . . . až dovrávoral k samé plachtě, před kterou rázem, jako podražen, upadl na kolena a pak celým tělem převalil se na jednu z mrtvol. Seehorn vyrážel ze sebe chraptivé zvuky, jež měly ráz řvavé, bolestné naříkavosti. Byly to skřeky, upomínající na vyjevené a z hrdla chrlené lkání lidí, kteří byli děsným snem polekáni a kteří nemohou býti vzpamatováni a úplně probuzeni. Rukama křečovitě zatknutýma hrabal po plachtě a hlavou třel o její drsný povrch, nohy zarývaly se do země a celým tělem lomcovalo škubání, jež křivilo a kroutilo údy jako záchvat padoucnice. Konečně udolán a ztráven sžíravou bolestí skulil se do kotouče, obtočiv hlavu oběma rukama, a více se nepohnul. Lékař sklonil se nad ním a přistoupil k železničním zřízencům, kteří vzali jeho tělo a položili na draisinu.

Seehorn ležel v ní jako ty mrtvoly pod plachtou. Kdo stál kolem, s němým úžasem zahleděl se na zničeného mladého muže, jehož bol byl právě tak porážející, jako neznámého cestujícího, jenž v řadě mrtvol našel bytost ze svých nejdražší. Zřízenci chystali se k odjezdu s draisinou. V tom proniklo vzduchem volání:

»Josefe . . . Josefe . . .«

Seehorn sebou prudce pohnul, nazvedl hlavu a poslouchal. Na zsinalém obličeji jeho zachycovaly se ztuhlé rysy nového úžasu. Podepřel se oběma rukama o plech, až to zaruplo. V tu chvíli přiběhlo sem venkovské děvče. Bylo skorem v úplných nedbalkách. Bylo na první pohled viděti, že vyskočilo z lože a že uhánělo na trať. Vlasy byly rozpuštěny, a život na prsou na polo rozhalen a rozevřen. V prudkém vlnění mladistvých ňader jevil se šílený její let a v nestřeženosti její půvabu nevšímavost k lačným pohledům, před kterými cudnost zapomíná na vrozenou opatrnost. Ve chvílích všeobecné hrůzy nahost ženského těla ztrácí svůj půvab. Oči vidí, ale smysly zapomenou vnímati. Děvče rozevřelo obě ruce a s jásotem spěchalo k hlídači, jenž prudce se vymrštil až do zadu draisiny, nastavil proti ní ruce a vyrazil ze sebe odpuzující, nenazačitelný řev. Pak máchl oběma rukama, vyskočil z draisiny a než se kdo nadál uháněl do polí, kde klopýtl přes hroudu a jako palicí udeřen svalil se celým, rovným tělem. V bezvědomí dopraven s krvácející ranou na čele do ná-

draží, odkud pomocným vlakem zároveň s raněnými dopraven do nejbližšího místa do nemocnice. Děvče jako věrný pes dlouho běželo za vlakem a usedavě naříkalo.

II.

Vyšetřování zločinu a pátrání po strůjci katastrofy pomalu usínalo, až úplně ustalo. Zahájeno s horlivostí a prudkostí vymrštěného péra chablo čím dále tím znatelněji, až nikdo toho nepozoroval, že vlastně ničeho nebylo vypátráno. Nad hroby zarůstaly rovy travou, a dvě tři jiné pohromy uložily na katastrofu silné vrstvy nových, účinnějších zájmů a dojmů, jimiž tak snadno pamět se nepropracovala. Jako ve všech podobných případech nezvěstnosti pachatele odkázáno vyřízení celé affairy budoucnosti a náhodě, ve které má spravedlnost přece jenom svého nejspolehlivějšího detektiva. Pohroma zkomírala ještě ve zostřených instrukcích, jež za tu dobu valně se uvolnily, a v živé paměti byla jen v nejbližším okolí, kde ještě za půlstoletí tradice dochová si řadu podrobností.

Seehorn a jeho osud odzbrojil a dojal i samo ředitelství dráhy, jež uznalo, že v katastrofě nutno spatřovati přímé zasahování v samu ochrannou službu, a tím zároveň vyloučení povinnosti a zároveň zodpovědnosti.

Stav hlídačův byl tak zvláštní a mimořádný, že příčilo se přímo lidskosti nasypati na ubohou hlavu jeho ještě řeřavé uhlí nějaké viny. Všichni, kdož přítomni byli scenám na trati, potvrzovali, že Seehorn bolestí div nezšílel, a že by byl dozajista v nestřežené chvíli na sebe vztáhl ruku. Byl zdrcen, byl ohromen a poražen hrůzou a bolestí, plakal a úpěl... ba ve své malomyslnosti a vyděšenosti ani svou vlastní milenku nechtěl viděti. Vše ustupovalo stranou, pro nic neměl smyslu... jen děs bouřil v jeho nitru a rval jeho duši, zjevenou hrozným divadlem. A kdykoli nějaká pochybnost nebo stín nejasného podezření hrozil zahýbati tajemnou záhadou zločinu, vždy našel se kdosi, jenž cosi varovného připomínal omračujícím faktem, že Seehorn — hrůzou oněměl. Ztráta řeči v osudném tom okamžení byla nezvratně psychologickým vývodem, že povinností svých dbalý zřízenec postižen byl touto fysickou pohromou jenom následkem ohromného leknutí a závratné, bleskurychle vyvrcholené obavy, zda-li přece jenom při vší své ostražitosti něco nepřehlédl, a zda-li nedalo se ještě svědomitější prohlídkou katastrofě předejíti. Právě tato přílišná úzkostlivost přivodila u hlídače domnělou možnost výtky a s ní spojených následků, čehož nejpádnějším dokladem je ochromení, kterým postižen byl asi v okamžení, když katastrofa nastala. Bylo zjištěno, že trať prošel, byl dvěma svědky na své obchůzce spatřen... a jakoukoli vinu v jiném směru vylučuje jeho oněmění, jež

jasně dokazuje, že Seehorn nižádným způsobem katastrofu předvídati nemohl, a že byl jí nejsvrchovanější měrou překvapen. Tak asi, pokud se dovedu upamatovati, byl případ, pokud se Seehorna týče, definitivně vysvětlen a objasněn. Dalším důsledkem toho ovšem bylo, že Seehorn ponechán dále ve službě, že přeložen, aby osudné místo a strašlivé dojmy a vzpomínky ohrožené duševní jeho zdraví nadobro nepodkopaly, a že vyhledáno pro něho zaměstnání, jemuž němota jeho nebyla na závadu.

Asi za rok po katastrofě spatřil jsem hlídače odět. Byl bych ho nepoznal, ale kdosi zavolal ho jménem, jež svou řídkostí utkvělo mně v paměti. Ohlédnu se ... přede mnou stál vychrtlý, vymořený chuďas, na první pohled aspoň čtyřicetiletý. Obličej jeho měl barvu skorem špinavě nazelenalou, a ve hluboce zapadlých očích pobíhala jako ve zmatku nervosní a nestálá plachost.

Pohlédl na mne se strany a mně zdálo se, že se poněkud zarazil a ulekl. Staniční úředník povšiml si mého překvapení, soustrastně se usmál a přehodil:

»Ten ubožák dostal strašnou památku.«

Vzpomněl jsem si na děvče, jež tenkráte za Seehornem plno uděšení přiběhlo a jež tak neklamným projevem prozradilo velikou svou lásku.

»Seehorn je dosud svoboden? ...«

»Ne ... oženil se asi před dvěma měsíci. Stal se z něho divný člověk ... ale trochu

toho moroustvi je malým zbytkem toho, čeho se lékaři obávali.«

»Hm ... čeho pak ...«

»Že ho z nemocnice zavezou do blázince. Dvakráte si chtěl v návalu šílenství rozbiti hlavu o zeď. Řval jako tigr a roztrhal pokryvku na padrť. Jindy zase napaden byl velikou bázlivostí, zahrabal si hlavu do klína opatrovatelky, objímal ji křečovitě a úpěl, až ostatní nemocní utíkali z korridoru. Jednou požádal o papír a tužku. Byl rozechvěn, neustále plakal, modlil se a tázal se, jsou-li i smrtelné hříchy odpustitelny. Když mu řekla opatrovatelka, že ano ... papíru více nepřijal a nic nenapsal. Chudák ... zkusil dost a ještě se úplně nevykřesal. Ale duševně je prý úplně zdráv ...«

»Odkud je jeho žena? ...«

»To je jeho stará láska. S tou svatbou je to skutečně podivné. Myslím, že to v hlavě jeho není všechno v pořádku. Považte ... to děvče měl šíleně rád a ona jeho. Nu, Seehorn býval chlapík. Ale holka byla z chalupy, dostala několik stovek, a starý nechtěl o hlídači ani slyšet. Kdyby prý byl aspoň průvodčím vlaku ... ale hlídač trati je prý tolik jako nádenník v munduru. Seehorn se tužil, aby se dostal k vlaku, byl svědomitý, spořádaný, naprosto spolehlivý ... to je všechno pravda ... ale když zažádal o místo, řeklo se mu, že před dvěma nebo třemi lety není na povýšení jeho ani pomyšlení. Tenkráte se mělo všeobecně za to, že si něco udělá ... Jak se zdá,

spravilo to několik hubiček, které mu jeho Mařenka potaji štědře udělovala. Sám jsem je jednou viděl, když jsem jel po jeho trati na draisině. A co tomu řeknete, že si ji Seehorn nechtěl vzít . . .«

»Jak to . . . tomu nerozumím . . .«

»Když Seehorn byl propuštěn z nemocnice a tady nastoupil, přišla za ním jeho Márinka. Hezká holka a hodná, věrná jako Mařenka z pohádky. Přišla svému milenci oznámit, že tatínek proti jejich sňatku nic nenamítá, že se mohou ihned vzít, že se tatínek obměkčil neštěstím, které ho stihlo, a že vůbec si ho zrovna od té doby zamiloval. Seehorn stál před ní jako zařezaný, třásl se na celém těle, dal se do tklivého a bolestného pláče, podal Mařeně ruku, smutně se na ni podíval a rychle odešel. Holka zůstala jako ohromená. Musili jsme zakročit my, domlouvali jsme mu — ale Seehorn jen vrtěl hlavou a napsal na lístek: »Ne . . . nemůže to býti.«

»A proč . . .« zvolal jsem už podrážděně.

»Chlap se najednou svalil v kanceláři na pohovku, zakryl si rukama tvář a spustil takové lamento, že jsme se jeden na druhého vyjeveně dívali. Dali jsme mu na ten den pokoj, Mařenka přišla zase za týden, přišla ještě jednou, pan přednosta a my všichni jsme mu promluvili do duše, a milý Seehorn si dal konečně říci. Z hluboka si vzdychl a podal Mařeně ruku na znamení, že si ji tedy milostivě vezme. Víte . . . my mu rozuměli . . . je to poctivá duše . . . holka je jako malovaná, má ně-

kolik stovek, a tu myslil, aby jednou nelitovala, že si vzala němého. Ale svatba byla pěkná... až na toho nevlidu, jenž dělal tak zarmoucený obličej, že jsem nemohl pochopiti ... marno povídat ... vy jste neviděl jeho ženy ... Jestli ta ho neuzdraví ... podívejte se ... tamhle zrovna jde ze stanice. Poslouhuje u přednostů, jen aby mu mohla dát na přilepšenou.«

Poznal jsem ji okamžitě. Jako krev a mléko byla ta žena ve svém mladém manželském roztoužení, jež jiskry nítilo v její očích, a pružnou svižností dařilo každý krok. Asi na sto kroků od nás se manželé setkali. Z obličeje kypící ženy zrovna vyšlehovala láska a vášeň. Seehorn byl zamlklý, ponurý a zaražený. Ona pohladila ho s přítulnou a chtivou laškovností po tváři a div že se na špičky nestavěla, aby mu byla blíže a těsněji u těla a hlavy. Celé její tělo chvělo se radostí a ochotou, a její hlas dušen byl nevystihlou touhou, jež celé nitro zaplavuje a hlasivky tísní. Seehorn dotkl se po straně ženy své, patrně, aby ji na nás upozornil. Ohlédla se rychle a plaše, začervenala se, stiskla mu ve chvatu obě ruce, a jako laňka ubíhala přes koleje ku svému domku, za jehož okny plamenným květem svítily chumáčovité květy pelargonií.

»Viďte... ta žena je jeho dobrodiním,« poznamenal staniční úředník... »uvidíte, že ona tu jeho melancholii vypudí...«

Žena zmizela v domku, ještě jednou se po svém muži ohlédla a plným obličejem usmála.

Seehorn toho pohledu nezachytil... šoural se mezi kolejemi se shrbeným tělem, přendavaje nohy přes koleje, jakoby je měl kameny obtěžkané.

III.

Za několik roků zavál mne opět vítr do stanice S... Na nádraží mne kdosi pozdravil divným, nepříjemně chraplavým, jako souchotinářským hlasem. Podívám se člověku tomu do tváře... a zůstanu s podivením a úžasem na něho hleděti.

»Tak se mně zdálo, jakobyste byl Seehorn.«

»Ano... pane **... jsem skutečně Seehorn.«

Moje překvapení rostlo každým okamžikem. Přede mnou stála kostra a ne člověk.

»Nu... to jste rád... jak pak jste zase nabyl řeči?«

Seehorn se zachmuřil a beze všeho účelu třel si vráskovité čelo.

»Je tomu asi rok... najednou cosi ze mne vyhrklo... já o tom ani nevěděl... moje žena vykřikla: »Ježíš... Maria... Josef... ty mluvíš... promluv ještě něco... promluv... ať vidím, že jsem se nemýlila: řekni jenom jedno slovíčko ještě... vidíš... Pánbůh tě osvítil...«

Seehorn chtěl něco říci, ale přestal, jako když utne. Zbledl a narazil si v nepochopi-

telném rozechvění čapku do očí. Pak zasalutoval, obrátil se docela na jinou stranu a zašel za vůz. Celou cestu kašlal tak, že se člověku zdálo, jakoby slyšel štěkání. Z protějšího domečku jen jen smály se za oknem kytky a uvnitř... Tak mě najednou napadlo, nemají-li Seehornovi děti. Za hovoru jsem se jakoby mimochodem na to zeptal staničního úředníka.

»Nemají... nemají... a dle všeho asi míti nebudou.«

»Nono... jak pak můžete tohle tvrditi.«

»Inu... to víte... Seehorn... je pořád na stejném. Paní přednostová udělala narážku... že jako už by tu mohlo něco být... to víte, jak se mezi ženskými mluvívá. A tu se dala Seehornka do pláče. Měli prý o tom s mužem řeč... ale sotva že o to zavadila, vyskočil, jakoby ho zmije uštkla, a vykřikl: »nikdy... nikdy... to by mne Bůh ještě více musil potrestat...« Tak co s ním... vzpomeňte si, co jsem vám povídal... Seehorn má v hlavě nějakého červa. Je to chuďas... jinak by to byl ten nejřádnější a nejspolehlivější muž...«

* * *

Asi za dva měsíce došla zpráva, jež poplašila celou kancelář. Ze stanice S*** došel telegram: Dnes ve dvě hodiny odpoledne zachycen byl vozem železniční zřízenec Josef Seehorn. Utrženy mu obě nohy. Je velice pravděpodobno, že Seehorn se zúmyslně dal

vlakem strhnouti. Když sbíhali se k němu lidé, volal: »nechte mne umřít... slyšte... já jsem tenkráte tu kolej uvolnil a nastražil... chtěl jsem se vyznamenat.... chtěl jsem dát vlaku znamení, že je trať poškozena... a za to jsem myslil, že povýším a že si budu moci vzíti Mařenku. Ale než jsem mohl dáti výstražné znamení... vlak vrazil na osudnou kolej...« Seehorn vypustil duši na kolejích...

MRTVOLA VE STATKU.

I.

Z malého přízemního domečku, zastrčeného na dvoře velkého statku sedláka Koziny jako holubník nebo psí bouda v nejzadnějším koutku, vyšel shrbený a vetchý stařec. Za ním vyběhlo do vysoko napadlého sněhu vyhublé, ale hezounké asi šestnáctileté děvče. Stařec byl už v polovici dvora a zaslechnuv za sebou klepot střevíců, zastavil se, zvolna se obrátil a spatřiv před sebou děvče, vlídně se usmál.

Děvče postavilo se před starce, sepjalo ruce a něžným hlasem domlouvalo:

»Dědoušku . . . hleďte to vyrovnati po dobrém . . . víte dobře, na koho by se to potom všecko svezlo. Jen na vaši starou hlavu a na mne. Řekněte jí to po dobrém . . . vy to umíte tak pěkně říci . . . dovedete tak dojemně rozebrati lidskou duši. Snad se slituje nad pře-

nešťastným naším tatíčkem, snad jí přece jenom srdce roztaje, a snad si přece vzpomene, jak velikou a hroznou bolest tatíčkovi působí. Prosím vás . . . nezapomeňte se . . . hněvem a prchlostí mohl byste všecko pokaziti . . . a věřte, mně by to srdce utrhlo . . .«

Při posledních slovech vyhrkly děvčeti z krásných modrých očí slzy jako hrách. Stařec byl tklivým přízvukem její slov tak dojat, že se bál promluviti, aby také nezaplakal.

»Nestarej se . . . děťátko, nestarej,« těšil ji za chvíli, když svoje pohnutí poněkud utlumil. »Víš dobře, že jsem dlouho četl v bibli, než jsem se k této veliké cestě odhodlal. Jsem na vše připraven. Cestou opakoval jsem si slova, jež jsem před chvílí četl: »Dnové moji rychleji minuli, nežli od tkalce plátno odstřiženo bývá, a stráveni jsou beze vší naděje. Rozpomeň se, ó Pane, že jako vítr jest život můj a oko mé, že neuzří více dobrých věcí . . .«

Při posledních slovech zatřásl se pevný hlas starcův a oči naplnily se vláhou.

»Jdi . . . jdi . . . nastydneš se ještě . . . jdi, jen jdi . . .« odstrkoval stařec děvče skorem násilím, jakoby se bál těch vnitřních hlasů své duše, jež již již valem hnaly se nahoru ke hlavě.

Děvče odběhlo do přízemního domku, a stařec rousal se napadaným sněhem přes dvůr ke stájím. Odtud hlaholil bujný a bezstarostný smích několika lidí. Mladý chasník zahlédl starce a hlasitě zvolal:

»Koukejte . . . koukejte . . . snad nejde pantáta do statku?«

Smích přestal jako když utne, a několik mladých děvčat a chasníků nahrnulo se ke dveřím.

Stařec minul stáje a zvolna šoural se k hospodářovu obydelnému stavení.

»Jistě ... už je tomu tak,« zvolal mladý chasník, když stařec vešel do stavení.

»Není tam ten ...?« prohodilo jedno z děvčat, zatleskavši rukama, jakoby těšilo se na nějaké divadlo.

»Nu a ... kdyby,« poznamenal starší, rozvážný chasník, zaměstnaný horlivě číděním koňského postroje ... »přece si nebudete mysleti, že to pantáta už dávno neví. Snad nemyslíte, že se to dá utajiti. Už jakoby to tušila i tahle němá tvář,« řekl s trpkým přízvukem chasník, pohodiv rukou směrem ke koním. »Když jsem včera hnědku hřebílkoval, povídám k ní: ‚Vidíš, vidíš, hnědko ... už asi se svého hospodáře nedočkáš ... a dostaneš-li nového, ten už tě nebude míti tak rád, jako mívával Kozina.‘ A tu hnědka smutně zařehtala, že mně na mou duchou hnedle bylo do pláče ... Ah ano ... časy se mění a lidé v nich. Nadarmo asi pantáta do statku nešel ...«

»A poslouchejte, Sekyro ... co pak je vlastně vejminkáři po tom, co mladá selka dělá,« uklouzlo prostořekému mladšímu chasníkovi, jenž byl dobře o dvacet let mladší než Sekyra.

Sekyra zvedl vážně hlavu a ku podivu klidně řekl:

»Ty ani nevíš, co jsi řekl za nepředlože-

nost. Je vidět, že jsi teprve předevčírem přišel z kraje k nám. Nemáme hospodáře . . . a bohužel, že musíme o něm říci, že není mrtev a není také živ. Nezapomenu nikdy na slova, jež řekl o našem hospodáři Kozinovi náš pan farář: »Za nikoho na světě nemodlete se tak vroucně jako za hospodáře Kozinu. Jeho nemoc nevyléčí nejslavnější lékaři, ani ti ne, co slouží císařům a králům. Kozinovi může pomoci jen Bůh a nikdo jiný . . .«

Sekyra se odmlčel, horlivě při tom cídě mosaznou sponku na koňském postroji.

Mladý chasník zůstal, jakoby ho vařící vodou polil.

»A co se vlastně tomu vašemu hospodáři přihodilo, že se dostal do tak hroznych míst?« ozval se za chvíli hlasem nesmělým, chtěje pokorným tímto dotazem staršího svého soudruha udobřiti a usmířiti.

»Hm . . . . co se mu vlastně stalo? . . . . chlapče . . . upřímně řečeno . . . to snad neví nikdo. Přišlo to tak náhle, jako když z čista jasna uhodí. Už je tomu hnedle rok . . . ba . . . zrovna dnes rok je tomu. Ano . . . ano . . . zrovninka rok . . . na den a na hodinu. Bylo to loni jako dnes před štědrým večerem. Hospodář vrazil jako velká voda do stáje, skočil jako divý ke hnědce, vyhoupl se na ni a zařval na koně strašným hlasem. Kutil jsem něco vzadu u telat a hned jsem tušil něco hrozného, když jsem ten příšerný hlas zaslechl. Přiběhnu ke koním, a do dnes nemohu zapomenouti na divoký a zjevený obličej hospo-

dářův. Oči měl na vrch hlavě a celá ústa zakryta byla chumáčem pěny jako sněhovou koulí. Kopal do koně jako divý, a kdyby to byl býval jiný kůň než hnědka, byl by ležel hospodář na dlažbě stáje s roztříštěnou hlavou. Ale byla to na štěstí hnědka, kterou hospodář vychoval a na které mohl dříví štípati. Nikdo jiný nesměl k ní přistoupiti . . . vždyť mne samotného, který ji znal jako neposedné hříbě, nadosmrti poznamenala.«

Chasník při těchto slovech sehnul hlavu, rozhrnul husté prošedivělé vlasy a ukázal pozorným a bedlivým posluchačům hlubokou a dlouhou, ohnivě rudou jizvu, způsobenou kopytem rozhněvané hnědky.

»Pozoroval jsem,« pokračoval chasník ve vypravování smutného příběhu, »že chce sedlák s koněm někam vyjeti. Doposud jsem nechápal a neměl ani nejmenšího tušení o hrozném neštěstí, jež hospodáře postihlo.«

»Hospodáři . . . hospodáři . . . pamatujte se přece . . . co chcete probůh dělati,« zvolal jsem na Kozinu, jenž se s koněm již již blížil k východu . . .

‚Hejsa . . . ven . . . ven . . . pryč . . . daleko odtud . . .‘ křičel sedlák hrozným a pronikavým hlasem . . . ‚pojedeme ve dne v noci, týden za týdnem, měsíc za měsícem, až dohoníme poctivost, lásku a věrnost. Chachacha . . .‘ rozesmál se Kozina divokým smíchem . . . ‚to bude honba . . . to bude let . . . dostihy, jakých svět neviděl. Utekly . . . na vždy ujely ty tři krásné sestry . . . napřed zmizela láska, za ní pocti-

vost a pak věrnost. Od nepaměti zůstávaly v tomto statku a od nepaměti dávali jim Kozinové štědré pohostinství ... až mně daly výhost ... opustily mne ... ale já je dohoním ... doženu je se svou bystrou hnědkou ... a přivedu je zpět ... všecky tři ...'

»Vytřeštil jsem na sedláka oči. Než jsem se vzpamatoval, vyletěl jako vítr na neosedlaném koni ze stáje. Vyběhl jsem za ním, volal, křičel, prosil, aby se vzpamatoval, aby se vrátil ... ale kůň uháněl po lukách jako mračno po obloze. Vrazím do hospodářova obydlí a hledám selku ... ale po té nebylo nikde ani stopy. V zadní sednici našel jsem Kozinovu dceru Ludmilu. Děvče klečelo u postele a usedavě naříkalo.

»Co se to pro umučená hodino stalo s hospodářem?« vzkřiknu ve svrchovaném zděšení.

Děvče otočilo na smrt bledou a uslzenou tvář.

»Něco hrozného ... něco hanebného,« zahořekovalo děvče. »Já nic nevím ... jen tuším, že macecha dopustila se něčeho strašlivého. Otec vrátil se náhle a neočekávaně domů, vrazil do macešiny sednice ... pak jsem slyšela hrozný výkřik ... někdo rychle utíkal kolem oken ... a brzo na to vevrávoral otec sem se zsinalou tváří a s vytřeštěnýma očima.

‚Oh ... já to tušil ... to je hrozné ... věčný Bože ... té hanby jsi mne měl ušetřiti. Svou vlastní ženu ... tu ženu ... kterou jsem tak miloval, že jsem zapomněl i na svoje dítě ... viděl jsem v náručí jiného. Či snad

jsem se mýlil . . . proč ale neřekla na svou omluvu ani jediného slova? Proč jen tak zarytě mlčela . . . proč neodpověděla na moje důtklivé prosby? . . .'

»Udolán velikou a sžíravou lítostí svalil se na zemi jako slabé dítě. Chvíli se svíjel v němé bolesti, najednou divoce vykřikl, prudce vyskočil se země a jako bez rozumu vyřítil se ven.«

Krev ve mně tuhla a já poslouchal s vyjevenou tváří. Co se to stalo? . . . co to vše znamená? Bylo to možno, aby se selka tak zapomněla? Neměla sice nejlepší pověst, když si ji sedlák jako druhou ženu bral . . . ale přece nevěděl na ni nikdo nic špatného nebo nehodného. Tolikráte byl varován, aby jediné své dceři nedával tak mladou macechu . . ale sedlák, jemuž přece už začaly vlasy stříbrem prokvítati, byl do ní zamilován jako dvacetiletý mladík. Byla sice krásná jako obrázek . . . ale duše a srdce její bylo tvrdé, nepřístupné jemným citům. A než se rok s rokem sešel . . . vyhnala mladá selka svou pastorkyni do výměnku k hospodářovu otci . . . a rok na to tak neblahý výstup se udál ve statku, v němž přede dvěma lety slavena hlučná svatba, při níž celou tu noc proplakali dva lidé . . . pastorkyně a vejminkář . . .

Hodinu na to, když sedlák vyjel na neosedlaném koni jako divý vítr do polí, přivedli ho lidé svázaného provazy jako nejnebezpečnějšího zločince. Kozina třásl se na celém těle a dojemně tklivým hlasem prosil a žebral, aby ho posadili na hnědku.

‚Lidé dobří . . . zlatí sousedi . . . pusťte mne . . . sice zmeškám a už nikdy více bílé ty tři sestry nedohoním. Už už jsem je dohánĕl . . . už jsem je z daleka zahlédl . . . šly spěšně vedle sebe a bílé obleky jejich jakoby na mne vlídně kývaly. V tom jste mne strhli dolů, sestry zašly do lesa a já už je nikdy více neuvidím . . . slyšíte, lidé dobří . . . vy ani netušíte, co to znamená, že ty bílé zjevy už nemám nikdy spatřiti . . .‘

»Sedlák propukl v usedavý pláč. Sháněli jsme lékaře a selku. Možná, že ta jediná mohla ho v tu chvíli uzdraviti. Pak poklekl s jedné strany k němu otec jeho a s druhé jediná dcera. Kozina nepoznal ani dceru ani otce. Když stařičký otec jeho pro smilování Boží ho prosil, aby se vzpamatoval, otevřel sedlák oči a znavené rty jako po paměti odříkávaly:

‚Byly tři . . . a nezůstala tu ani jediná. Poctivost . . . věrnost . . . a láska. Zašly do hlubokých lesů a moje hnědka jako zmatená pobíhá kolem hvozdů, tmavých jako hrob a hlubokých jako skalní rokle . . . zmizely . . . a nevrátí se . . .‘

‚Byly tři . . . a na místo nich příšery tmavé vidím obíhati kolem svého statku . . . Zavřete honem vrata, dokud je čas, a ucpěte všecky skuliny v oknech. Zavřete, než bude pozdě . . .‘

»Za půl hodiny se vrata otevřela. Na voze, slamou vystlaném ležel jako mrtvola, uštván hroznou nemocí, Kozina. Hnědku musel jsem třikráte švihnouti, aby se hnula z místa. Za

mnou jako kamenné sochy, které už nemohou a nedovedou plakati, seděli vejminkář a Kozinova dcera Ludmila. To byla ta nejsmutnější jízda, kterou jsem za svého života prodělal. Zavezli jsme milého hospodáře do filiálky zemského ústavu pro choromyslné v Kosmonosích. Selku jsem při odjezdu nadarmo hledal . . .«

»To je, chlapče, vše, co se sedláku přihodilo,« dodal chasník ponurým hlasem a dále cídil mosazné ozdoby na koňském postroji, že třpytily se jako zlato . . .

II.

Vejminkář Kozina vešel do statku po hroznem odchodu hospodářově poprvé. Stařec zůstal přede dveřmi státi, oddychuje, jakoby vykonal bůh ví jak dalekou cestu. Konečně smačkl kliku a vešel do světnice, kde naposledy seděl za stolem tehdy, kdy svému synu rozmlouval sňatek s tou, která přivedla sedláka v tak smutné konce.

Mladá selka překvapeně pohlédla na vstupujícího starce. Kosina nevěnoval jí takovou pozornost, aby postřehl, že nápadně zbledla v hezké a svěží svojí tváři. Kozinova »vdova po živém«, jak jí ve vsi říkali, byla ženou skutečně neobyčejně krásnou. Ale ty spanilé, pravidelné a jako namalované rysy obličeje byly přece jenom tuhé a drsné. Byl to hlazený, krásný mramor, do něhož nikdo nevloží ani cit ani útrpnost.

Vejminkář zůstal státi u samých dveří.

»Přišel jsem, abych vám něco pověděl, co snad nevíte,« řekl po chvíli stařec vážným hlasem, když nedočkal se odpovědi na svůj vlídný pozdrav.

Selka poněkud zrudla v obličeji, ale neodpověděla.

»Zítra tomu bude rok, co jsme odvezli Kozinu do ústavu. Už tam tedy bude podruhé slaviti smutný štědrý večer . . .«

»Pantáto . . . to vím také a přišel-li jste jenom proto, to jste si mohl uspořiti cestu,« odsekla podrážděným hlasem selka.

»Přišel jsem pro docela jinou příčinu,« odvětil klidně, ale rozechvěným hlasem starý Kozina. »Byla jste také tuhle v kostele, když pan páter na kazatelně řekl, že největší neštěstí, jež může člověka na tomto světě postihnouti, je, když mu shasne zlatá záře mozku v hlavě. Velmi krásně to řekl, ten velebný pán . . . až lidi rozplakal. Povšiml jsem si vás . . . seděla jste jako na rozžhaveném uhlí, ale jedinou slzu jste neuronila. Nu . . . spravte si to s Bohem a se svým svědomím sama . . . já nemám práva, abych vám to vykládal ve zlé.«

»To víte . . . pantáto . . . něco takového se nedá nutiti . . .« prohodila selka ledovým hlasem, až se stařec zachvěl na celém těle jako osyka.

»Mluvíte jako o cizím člověku . . .« posteskl si stařec smutným hlasem . . . »a je to přece jenom váš muž, jenž vám ani v nejmenším neublížil. Ba naopak . . . vším vás

zahrnul a obdařil, takže zanedbával z lásky k vám i svoje vlastní dítě, jež tu žilo na statku svého vlastního otce jako nalezenka, z milosti přijatá do domu. Ale proto jsem nepřišel, abych jitřil staré rány. Sobě pusobím bolest a žal a vás přivádím do rozpaků a jak pozoruji, ještě dráždím.«

»Máte skutečně velmi bystrý zrak,« poznamenala suše mladá selka, vzdorně pohodivši hlavou.

Stařec na tuto bezohlednou poznámku odpověděl hlubokým povzdechem.

»Zítra je štědrý večer,« řekl výminkář za delší chvíli měkkým a tklivým hlasem.

Selka obrátila hlavu docela ke zdi.

»Druhý štědrý večer, který můj syn, váš manžel a Ludmilin otec, tráví mezi ponurými zdmi blázince,« mluvil stařec dále hrobovým hlasem, násilím a trhavě vyrážeje slovo za slovem.

Selka seděla na svém místě jako žulový balvan.

»Před dvěma měsíci jsem k vám poslal pana faráře, aby vás poprosil, byste se smilovala nad svým mužem a šla se na něho do ústavu podívat, odprosit ho a smířit se s ním . .«

Kozinová se prudce obrátila. Obličej její hněvem krvavě zrudnul a v očích zakřižil zlověstný blesk.

»Ano, to jste udělal . . . poslal jste na mne pana faráře a před tím vzbouřil jste proti mně celou vesnici. Lidé na mne pokřikují, že jsem svého muže duševně zavraždila, že jsem mu

vyrvala mozek z jeho lebky a že budu míti také jeho smrt na svědomí. Ano . . . to jste způsobil vy a to protivné vaše vňouče, které mne nenávidí proto, poněvadž jsem nedovolila, aby sedlák hověl její fintivosti. Zakoukala se do mysliveckého mládence, jenž sám takřka nemá, co by dal do úst, rádi by se vzali . . . ale napřed potřebují k tomu tenhle statek, který nevydám, poněvadž jsem byla tak opatrná, že jsem si jej dala připsati na svoje jméno. Naposled řeknete, že jsem ten postup na Kozinovi také vymámila. Ludmila dostane svoje dva tisíce . . . vy do smrti svůj výminek . . . ale víc ani krejcaru . . . rozumíte? . . .«

Kozinová mluvila s takovou rozníceností a vášní, že se až zajíkala. Stařec vyposlechl tyto výbuchy se svěšenou hlavou.

»Kozinová . . . o tom všem dobře vím a nezávidím vám. Když vám vaše svědomí nečiní výčitky, že jste jediné dítě tak hrozně zkrátila . . . požehnej vám ten statek pánbůh sám. Ale tak jsem si myslil, že aspoň z vděčnosti, když už ne z lásky a soucitu, učiníte vše možné, čím by se mohlo nešťastnému synu mému uvolniti. Vy jste sice pana faráře vyslechla . . . ale ani jste ho nepozvala, aby se posadil, a do ústavu jste nejela. Pak jsem vám dal poslati psaní z ústavu, jež poslal doktor z blázince našemu starostovi a jenž mu dopsal na mou prosbu a na mé naléhání . .«

»Vím . . . vím . . .« vzkřikla podrážděně selka . . . »ale nenamahejte se, pantáto, zbytečně . . . psaní jsem vám vrátila, ale nečtla . . .

Stařec sebou prudce pohnul a rty jeho se zatřásly.

»Vy že jste to psaní ani nečtla?« vyhrkl a slzy vyrazily mu z očí. »Přečtu vám tedy, co v něm bylo... já znám to skoro napaměť, slovo za slovem jako modlitbu. »Sedlák Kozina . . . píše ten hodný muž, pracizí člověk . . . »vzbudil ve mně tu největší soustrast. Je mně ho z té duše líto, když vidím, jak tak silný, mohutný a zdravý muž valem chřadne . . . na těle a na duši. Zde v ústavě mu nepomůžeme . . . Prozatím není ani radno, aby ho navštívil jeho otec nebo dcera. Ti by ho jenom vzrušili. Ale myslím si, že by měla blahodárný vliv dobrá vůle a něžnost se strany jeho ženy. Pozoroval jsem, že Kozina ženu svou do dnes miluje, a je dost možná, že kdyby sem přišla jako kající, pokorná, oddaná a obětavá žena, že by ho to mohlo ještě zachrániti a zachytiti na srázu propasti, kam se nevyhnutelně zřítí. Je to moje pevné přesvědčení, které je správné a neklamné. Kozina má ke mně velkou důvěru. Asi dvakráte mne v zahradě navštívil. Viděl jsem mu na očích, že ho něco tíží a že má něco na srdci.

»Tak co, Kozino . . . vaše oči jsou dnes tak smutné . . . povězte mně, co vás trápí,« řekl jsem k němu co nejvlídněji.

‚Pane doktore,‘ odpoví Kozina . . . ‚byla mně až doposud dodána správně všechna psaní, jež mně byla do ústavu zaslána?‘

»Ano . . . všechna . . . pokud se pamatuji, píše vám každý týden vaše hodná dceruška, a

jednou za měsíc dává si na vás od starosty psáti dopisy váš otec.«

‚A jiného dopisu na mne nepřišlo?' tázal se se smutným pohledem Kozina. Zavrtěl jsem záporně hlavou a Kozina bez pozdravu odcházel mezi ostatní nemocné s hluboko svěšenou hlavou.

Od koho by mohl sedlák očekávati psaní? Od nikoho jiného než od svojí ženy, kterou má, jak aspoň já soudím, ještě rád. Něco se mezi nimi přihodilo . . . co, nevím, poněvadž jak se zdá, věc ta zůstala neobjasněna . . . ale nebylo to snad nic tak hrozného, co by nemohl sedlák odpustiti. Byl uražen a snad také velice potupen . . . Kdož může dnes říci, co způsobilo tak náhlé zatemnění jasného a zdravého rozumu jeho . . . ale to je moje pevné přesvědčení, že den co den očekává příchod svojí ženy a že den co den touží po tom okamžení, až by mu řekla, že ho nepřestala nikdy milovati. Ať je to pravda nebo ne . . . ale soucit, lidskost a útrpnost s ubohým a nešťastným tím mužem by snad mohla vésti k této oběti, možno-li tu vůbec o oběti mluviti. Kozina vzbuzuje u nás vážné obavy a jeho žena by neměla otáleti, ač nechce-li se státi co nejdříve . . .«

Stařec nedořekl . . . zadíval se upřeně na mladou selku, které při posledních slovech tak podivně zaplanula tvář . . .

»Svrchovaný Bože . . . vy tušíte, co následuje a po tvářích a v očích přeletěla vám radostná záplava,« zhrozil se stařec, jemuž se zdálo, že ztěží dovedla utajiti . . . radost . . .

»Pantáto . . . doufám, že jste mne nepřišel urážet,« bránila se selka, kterou výkřik starcův záhy a v čas vzpamatoval.

»Dej Bůh, abych se byl mýlil,« řekl šeptem stařec, sepjav ruce jako k modlitbě. »Není toho už mnoho, co vám chci říci! Dopis ten už máte skoro dva měsíce ve svých rukou a nečtla jste ho. My tedy nadarmo čekali na tu chvíli, až vás Sekyra poveze do ústavu. Nyní však víte, že můžete mému synu mnoho prospěti. Zítra je štědrý večer . . . přišel jsem vás snažně prosit, abyste zítra zajela do ústavu. Je to tak veliký, vznešený a významný svátek. Smiřte se s mým synem . . . a dost možná, že se vám podaří, abyste nám ho zase vrátila, abyste mu vrátila jasný rozum . . . a já budu do poslední chvíle žehnat vaší dobré vůli, vašemu velikému dobrodiní . . . Vidíte . . . já pláču jak malé dítě a spínám před vámi ruce, jako jsem činíval na modlitbách před svou matkou . . . smilujte se, jeďte do ústavu . . .« Stařec rozechvěním sotva se na nohou držel. Z dobrých starých jeho očí od nepaměti poprve tekly tak bohaté proudy slz. Ruce jeho se třásly, když je držel sepjaty na prsou, a celé tělo navahovalo se touhou ku předu . . . touhou po laskavých slovech a příznivém rozhodnutí.

Selka vstala a přistoupila k oknu. Bylo viděti, že je v rozpacích a že stařec hluboko zahrábl do těch míst, kde tlouklo její srdce.

»Nemohu . . . až jindy . . . snad po svátcích . . . jsem na svátky pozvána,« vyhrkla konečně trhavým hlasem.

»A kdo je vám na světě bližší, dražší, než váš muž ... vždyť přece dobře vím, že jste sirotek a že na celém širém světě nemáte příbuzné duše,« doléhal starý Kozina, duse v sobě s napjetím všech sil usedavý pláč.

»Nemohu ... nemohu ... až jindy ... jak jsem řekla ...« odmítla po druhé mladá žena a nepohlédnuvši na starce odběhla do druhé světnice, zabouchnuvši za sebou prudce dveřmi. Jako zmámený díval se stařec v ta místa, kde selka zmizela, a zesinalé rty jeho zašeptaly mimoděk žalm krále Davida: »Spravedlnost Tvá, Hospodine, jako hory nekonečné a soudové Tvoji jako propasť nesmírná.«

Jako by ke hrobu svému šel, tak pomalu a ztěžka kráčel stařec přes zasněžený dvůr ke svému výminkářskému koutečku. Na prahu čekala ho s dychtivou tváří vnučka Ludmila.

Stařec vzal hlavu její na svá prsa a zlehka ji políbil na vlasy.

»Nepojede ... nemůže ... pojedeme tedy zítra sami dva. Mám tak divnou předtuchu ... jdi k Sekyrovi a řekni mu, že nás zítra poveze do Kosmonos ...«

S uslzenýma očima běželo děvče do stáje. Za malou chvíli vrátilo se děvče s nepořízenou.

»Dědečku ...« vyřizovala Ludmila ... »Sekyra by prý tuze rád jel ... sám by prý zase jednou tatínka rád spatřil ... ale musí prý zítra se selkou do Slatiňan.«

»Věčný Bože,« ... zahořekoval stařec ... »tam tedy jede ... za hříšnou a bídnou touhou svojí lásky ...

»Soudové Tvoji jako propasť nesmírná jsou,« zašeptal stařec a rychlým krokem zamířil ke staré truhlici, ze které vyňal dobře ukrytou tobolku s penězi.

»Pojedeme však přece . . . s cizími koňmi — ale pojedeme přece. Za dobré peníze vůz dostanu všude,« řekl staroch, snad ani nepozoruje, že slzami kropí peníz za penízem. Pak natáhl na sebe starý svůj kožich a zamířil do sousedního statku, aby tam poprosil a zaplatil příležitost, by mohl navštíviti svého syna, hospodáře Kozinu, majetníka největšího statku ze vsi.

Druhého dne asi k desáté hodině vyjel z Kozinova statku hezký žlutý vozík, tažený dvěma statečnými a bujnými koni v nových a jako zlacených postrojích. Na voze seděla jako kněžna selka, oblečená v nejnádhernější svoje šaty a vyzdobená všemi skvosty, které jí před dvěma lety koupil sedlák Kozina v hlavním městě.

Několik minut na to vyjel ze sousedního statku druhý povoz. Na slaměných, houní pokrytých sedadlech seděli vedle sebe výminkář Kozina a jeho vnučka Ludmila.

Vůz dal se zcela opačnou stranou než vůz selky Kozinové.

III.

Bylo ke čtvrté hodině odpolední. Před mřížovými vraty ústavu pro choromyslné v Kos-

*

monosích zastavil selský povoz. Kočí se zpozdil o dobré dvě hodiny, poněvadž neznaje dobře cesty volil polní cesty, vysoko sněhem zaváté. Z povozu sestoupili Kozina a jeho vnučka.

»Rádi bychom mluvili s panem doktorem H**,« hlásil stařec vrátnému.

»Musíte aspoň půl hodinky počkati ... zavedu vás zatím do čekárny,« řekl příchozím vlídně starý vrátný. »Je tam hezky teplounko a pěkně se ohřejete. Páni lékaři jsou u těžce nemocného ... kdož ví, zda nepracuje už k smrti.«

»Ubohý muž ... dopřejž mu pánbůh lehkou smrt,« řekl soucitně Kozina a poznamenal se se zbožně křížem.

Po dlouhém a dlážděném dvoře, po jehož jedné straně je ústavní zahrada a po druhé dlouhá ústavní budova, kráčeli příchozí s vrátným do čekárny.

»A co byste dělali v čekárně ... pojďte ... podíváme se do korridoru na číslo XI. ... aspoň uvidíte, jak se u nás slaví štědrý večer, navrhoval dobromyslný vrátný a zavedl starce s dívkou do dlouhého přízemního korridoru, jenž byl zvlášť upraven pro štědrovečerní ústavní slavnost. Ohromný sál, asi třicet metrů dlouhý a pět metrů široký, byl příjemně vytopen a jednoduše, ale útulně vyzdoben. Na samém konci stál dobře čtyři metry vysoký vánoční stromek pro chovance a chovanky ústavu, jichž bylo tehdy v ústavu něco ke čtyřem stům. Ludmila byla tak dojata, že až slzy vyhrkly jí z očí. Stromek až ohýbal se pod

tíhou různých drobných darů, určených pro nešťastné a ubohé účastníky štědrovečerní slavnosti. Dojala ji ta pozornost ústavu, jenž nezapomíná v těch dnech, kdy celý svět se raduje a kdy celým světem vane láska a štěstí, i na svoje svěřence, vynasnažuje se, aby tu velikou bolest a tu hroznou samotu a opuštěnost jejich zmírnil a oddálil.

Pod stromem bylo na sta menších dárků. Bylo tu snad vše možné, nač by si kdo jen mohl vzpomenouti.

»Každý z nemocných dostane něco . . . z pravidla to, po čem celý rok touží,« vykládal ochotně vrátný. »Většina z nich přeje si novou dýmku, a těch tu bude dobře přes padesát. Ale jsou tu také jiné věci . . . tuhle tahací harmoniku dostane M*.*, housle bývalý kapelník R*.*, pěkný Kozenův atlas pan učitel V*.*, vojenskou bluzu pan major šlechtic K*.* z K*.*, tuhle malou secí hračku hospodářský správce N*.*, počítadlo a tabulku malá V*.*, obrázkové knihy student C*.*, okarinu varhaník J*.*, noční vyšívanou čepičku mydlář D*.*, župan s pořádnými třapci komorník hraběte Z*.*, krajky slečna B*.*, vyšívaný čepeček paní stavitelová A*.* . . .«

Ludmila při tomto výpočtu ani nedýchala. Čekala každou chvíli, že vrátný bude jmenovati také jejího otce, a byla zvědava, co asi on dostal a co si asi on přál. Již již chtěla se otázati, co asi je určeno pro jejího tatínka, ale otázka ta nemohla a nemohla vydrati se z jejího hrdla.

»Pro každého z nemocných ústav něco koupil,« vysvětloval dále vrátný, jenž, jak se zdálo, měl z toho nadělení sám největší radost. »Pro štědrovečerní slavnost má totiž pan ředitel zvláštní fond, který se rok od roku zvětšuje. Letos na příklad ustanovil pan ředitel, že do fondu přijdou všecky peníze, stržené v naší zelinářské zahradě. To jsou pěkné peníze . . . myslím, že letos bude štědrovečerní slavnost státi více než tisíc zlatých. Podívejte se, co je tu jen nových mužských i ženských obleků, klobouků, holí, rukavic, střevíců a podobných věcí,« vykládal dále vrátný, ukazuje na otevřené šatníky, přeplněné tím nejrozmanitějším šatstvem. »Jsou tu ovšem také dary, které poslali příbuzní, přátelé a známí chovanců. Ty jsou srovnány vedle na stolech . . . podíváme se tam také.«

Na dvou dlouhých stolech narovnáno bylo nepřehledné množství pěkných darů. Bylo tu zejména velice mnoho skřínek lepších doutníků a škatulek cigaret, pestře malované kasetty na psací papíry, stříbrné kalamáře, špičky na doutníky, nádherně vázané knihy, dámské klobouky, jemné, kožešinou podšívané rukavice, několik čerstvých a svěžích květin, krásné a drahocenné harmonium, elegantní vásy . . .

Stařec nad tím bohatstvím na chvíli zapomněl, v jak smutném místě se nalézá a koho přišel do dusných těch místností navštívit. Protíral si oči, poněvadž mu napadlo, není-li to vše jen sen. Pak si vzpomněl na svého syna a tak rád by se byl hovorného průvodce

otázal, jak se mu daří, co dělá, je-li nějaká naděje na jeho uzdravení a vzpomene-li si také někdy, že na něho doma tak teskně vzpomíná otec a dcera. Ale měl týž pocit jako před chvílí jeho vnučka ... chtěl se na tak mnohé tázati, ale jazyk vypovídal mu službu. To, co viděl kolem sebe, tu něžnou a laskavou pozornost ke všem chovancům bez rozdílu, tolik ho potěšilo. Mezi těmi všemi je také jeho syn ... a kdož ví, zda i jeho to neobšťastní a zda i on se večer, až rozhlédne se tu kolem sebe, šťastně a blaživě neusměje. V tom nahromaděném štěstí zdálo se starci, že vidí také povinný podíl svého syna, jehož vřelá otcovská láska nedovedla postrádati.

V tom, co pozorují všichni vyložené dary, objevilo se na korridoru několik podivných lidí. Stařec se těch tichých a zamlklých postav až ulekl. V první chvíli se mu zdálo, že to nejsou ani lidé, že jsou to pouhé lidské přeludy a stíny.

»Aha... naši nemocní,« zvolal dobrácky vrátný... »zapomněl jsem zavříti na klíč a oni přišli se podívat na to nadělení. To jsou naši »dělníci« ... vše, čeho je v ústavě potřebí, udělají s ochotou a bez odmluvy. Říkáváme jim také »kuřata«. Nosí vodu, topí, štípají dříví, zatápějí v celém ústavě, škrabou brambory, skládají do sklepa uhlí a dříví, cídí kotle... inu, nač přijdou, udělají jako stroj. Jsou tu po větším díle všichni přes dvacet roků a snad ani nevědí, že jsou v ústavě. Jsou všichni umístěni v tak zvaném pracovním oddělení a

s ostatními takřka nepřijdou ani do styku. Sami jim říkají »nemocní« a když některý si zaburácí, poznamenají soucitně jeden ke druhému: »Chudák... už to na něho zase sedlo.«

»Nu... a to jsou také blázni?« otázala se Ludmila, dívajíc se poděšenýma očima na ploužící se postavy. »Pst... panenko... pst... to slovo se tu nesmí vysloviti,« zakřikl ji přidušeným hlasem vrátný... »to nejsou blázni... to jsou nemocní. Tak se jim nemá říkati... to je nepěkné slovo... drsné a tvrdé. Panu řediteli se ani nelíbí ten náš úřední název »ústav pro choromyslné«... Nemocní to jsou... všechny ostatní nemoci dovedou lékaři vyhojiti... jenom tuhle ne. Proto je to ta nejhroznější nemoc... jak se hojí, to ví jen Pán Bůh sám, jenž také jediný ji zná.«

Stařec přiskočil, hluboce dojat, k dobráckému vrátnému a silně mu stiskl ruku.

Stařičký dozorce ústavu mu porozuměl.

»Inu... milý brachu... sešedivěl jsem v této službě a hezkou řadu jsem jich doprovodil na hřbitov,« odvětil starouch za to uznání ku podivu měkkým hlasem. »To je hezká hromádka let, co tu stojím u těch mříží... a tuze mnoho je těch, které jsme odtud vyvezli. Jenom jednou jsme s naší ústavní věžičky vyvěsili bílý prapor... bohužel... jenom jednou...«

»A co, prosím vás, znamenal ten bílý prapor,« otázala se Ludmila.

»To znamenalo, že za celý měsíc nám tu nikdo neumřel a že jsme tu nikoho nepochovali. Ale jiná léta... až smutno povídati. Také

umírali ubožáci ubozí až po deseti denně. Nu... ani jsme nestačili dělati rakve... od těch dob máme totiž svého rakváře v ústavě. Povídával vždycky nebožtík pan řiditel... oh... škoda, přeškoda zlatého jeho srdce... že se každému uleví a že Pánbůh dobře ví, proč je bral tak šmahem k sobě do toho svého nebeského ústavu. Ano... odtud přijde každý do nebe... nu pověz, Nežerný, jak to přijde, že všichni, kdo tu umřeli, přijdou do nebe.«

Vrátný oslovil bílého, dobře osmdesátiletého starce, jenž ztrávil v různých ústavech celé půlstoletí.

Staroušek živě zajiskřil starýma svýma očima, přihladil si pozorně překrásné svoje vousy a tenince zpěvavým hláskem povídal bůh ví už po kolikáté svou pohádku.

»Tak poslouchejte . . . lidičky . . . jak je Pánbůh dobrý a laskavý. Sedí na svém diamantovém trůně a pán Ježíš mu povídá, co se ve světě děje. Andělé sedí kolem do kola a poslouchají napjatě, co Kristus Pán vypravuje. Najednou zaslechnou všichni úpěnlivý nářek. Poslouchají, poslouchají . . . andělé blednou, Pánbůh zakrývá si tvář a Kristu Pánu valí se v pramenech slzy z očí. Až do nebe zněl pronikavý, žalostný, přesmutný a srdcervoucí nářek, kvil, pláč a bolestné sténání.

»To je na zemi,« zašeptal anděl, jenž Adama a Evu vyháněl z ráje.

I podivil se Pánbůh tomu nářku a tomu lkání a byl by rád poznal to neštěstí a tu bolest, která ulevuje si tak žalostným naříká-

ním. I poslal anděla, aby sletěl k zemi, vypátral, kdo to tak úpěnlivě naříkal, a přišel povědět, co se na zemi stalo.

Anděl se poklonil a letěl na zemi. Nesl se oblaky dlouho a dlouho, a letěl po nářku, až se snesl nad touhle budovou. Bílý anděl zastavil se před branou a najednou vypověděla mu křídla službu. Slyšel bolestný nářek, ulekl se, srdce mu zakrvácelo, slzy vyhrkly mu z očí a anděl se obrátil a letěl zase dlouho a dlouho do nebes, kde Pánubohu na diamantovém trůně vypravoval, co slyšel . . . ale prosil Pánaboha za odpuštění, aby mu prominul, že nemohl dále a že ničeho nevypátral. »Snad bych byl lítostí zahynul,« vypravoval anděl se slzami v očích, »kdybych byl vstoupil dále.«

Zadumal se Pánbůh na diamantovém trůně a zavolal anděla, jenž Tobiáše provázel po jeho cestách.

»Jdi, podívej se tam a přines zprávu, aby upokojeno bylo moje otcovské srdce,« nařizoval Pánbůh andělíčkovi. Ten se poklonil a letěl k zemi. Ale za dlouhou a dlouhou dobu vrátil se zrovna tak s nepořízenou, jako anděl první.

I zadumal se zase Pán a zkoumavým zrakem zadíval se do řady andělů a vyvolal z nich toho, jenž viděl devět těžkých ran egyptských. I čekali na trůně dlouho a dlouho s napjetím, až se vrátí posel Boží. I vrátil se anděl a zarazil se Pán, když viděl slzy v jeho očích.

»Viděl jsem, Otče nebeský, jak v Egyptě

vody všecky v krev byly obráceny, viděl jsem druhou, třetí a čtvrtou ránu, již dopustil jsi na Egyptské, viděl jsem, jak mor strašný uchvátil veškerý dobytek, viděl jsem lidi svíjející se pod mračnem vředů a puchýřů, zhrozil jsem se krupobití s ohněm smíšeného, viděl jsem tmy a kobylky, viděl jsem poslední a největší ránu, ránu desátou, pobití všech prvorozených, ale do toho ponurého a zamračeného domu, odkud valí se jako široký proud žalostivý nářek, jsem vejíti nemohl.«

I podivil se tuze Pánbůh a rozpačitě se kolem sebe zadíval. A tu vstal sám Ježíš Kristus a řekl, že se na zemi podívá sám.

A Otec políbil Syna vznešeného a Syn vážně a zadumán šel. A dlouho to trvalo, než se vrátil, a když konečně stanul před diamantovým trůnem, byla tvář jeho nevystihle smutná . . .

A vypravoval Ježíš Kristus svému nebeskému otci, že přišel před zamříženou bránu ústavu, odkud nářek zaléhal, a že krvavé slzy nad těmi naříkajícími uronil. Ale nevrátil se a vešel dále, a všude viděl hroznou bolest a všude viděl zástupy lidí, nevinně trpících. I podíval se Ježíš Kristus, co těm lidem chybí, a podivil se ještě více, když mu řekli, že to nemoc, kterou lékaři na světě nedovedou vyléčiti. I vzal Kristus bolest jejich dobrovolně ve svou duši a dlouho, dlouho s nimi trpěl, aby mohl nebes Pánu dáti podrobnou a věrnou zprávu.

A zasedl Syn Boží po straně nebes Pána

a dlouho vypravoval, až všechny anděle rozplakal.

Všechny bolesti vzal Syn Boží na sebe, všechny protrpěl a o všech vypravoval, až sám Bůh zaslzel a hluboko k prsům sklonil svou vznešenou hlavu. A vyprávěl Syn Boží o tom, jak vyhasla záře rozumu ve hlavách lidí a jak na místo ní usadily se do hlavy, pod lebky, podivné a zvláštní, nevylíčitelné bolesti, jimž není konce, na které není léku a pro které není vysvobození než ve smrti. A podivení vzbudil Kristus Pán, když vypravoval, že je v tom hrozném domě také jeden člověk, jenž myslí o sobě, že je sám Bůh, a jenž všechno tak dělá, jak svatí vypovídali lidem. A ten ubohý muž trpí nejvíce, protože o sobě praví, že všechny bolesti celého světa přenesl do svého srdce, a že všechny hříchy světa do krve zraňují srdce jeho. A ještě větší podivení vzbudil Kristus Pán, když vypravoval, že viděl a mluvil s člověkem, jenž k němu řekl: »Jsem Ježíš Kristus — syn Boha živého.«

A dlouho, dlouho takovým způsobem vypravoval Ježíš a zarmucoval se víc a více Otec nebeský a žasli andělé.

A když domluvil Syn Boží, veliké ticho jako ohromný těžký oblak rozprostřelo se kolem diamantového trůnu. Pánbůh dumal, přemýšlel, až zavolal všechny chóry andělské k sobě a oznámil jim jasným a velebným hlasem:

»Ode dneška všechny duše z těch ponurých zdí láskyplně vezměte ve svou bílou náruč a přímo s nimi odleťte do nebes . . . neboť jejich

je království nebeské v tu chvíli, kdy duše od těla se odloučí.«

I zaplesali a zaradovali se hlučně a hlasitě andělé, a Kristus přiklonil zlatou hlavu svou k prsům Otce nebeského, aby z vděčnosti si v náručí jeho ulevil pláčem nad bolestmi, jichž tolik viděl . . .«

Staroušek dopovídal svou krásnou a něžnou pohádku, kterou snad zná kde kdo v boleslavském kraji. Zadíval se kolem sebe a spatřiv slzy v očích starcových a v očích mladé jeho průvodkyně, pokývl smutně hlavou . . .

»Plakal sám Kristus Pán, plakali andělé, zaplakal sám Pánbůh . . . jak by neplakali lidé . . .«

A v tom zahlaholil nad ústavem smutně tklivým a žalostným hlasem zvon.

Staroušek, co před chvílí dopovídal svoji pohádku, smekl čapku, poklekl na kolena a nadšeným hlasem řekl:

»I vzal anděl duši jeho ve svou bílou náruč a přímo s ní odletěl do nebes . . . neboť řekl Pán . . . jejich je království nebeské v tu chvíli, když duše od těla se odloučí . . .«

Ústavní umíráček doprovázel duši »nemocného« do nadhvězdných končin.

»Ubohý Kozina . . . už tedy dotrpěl,« řekl vrátný a poznamenal se křížem.

A dvojí pronikavý výkřik zalehl prostranným korridorem.

»Svrchovaný Bože . . . to je můj syn,« vykřikl stařec.

»Věčný Bože . . . to je můj tatíček drahý,« zahořekovalo děvče.

A staroušek, co pohádku vypravoval, potřásl bílou svou hlavou a vážně řekl:

»Nezapomeňte, co řekl Pán . . .«

A umíráček zněl dále smutně a žalostivě.

Za hodinu na to nakládali na prostý venkovský vůz tělo sedláka Koziny, uložené v jednoduché rakvi. Starý Kozina vyprosil si mrtvolu synovu a správa ústavu mu ji vydala výjimečně i s rakví. A když rakev vynášeli z ústavu jeho »dělníci« . . . ta dobrá »kuřata«, šoural se za rakví stařec pohádkář.

A když rakev naložili na vůz a stařec i děvče hořekovali nad ní, naklonil se pohádkář ke Kozinovi a důtklivě mu řekl:

»Což jste vy to za otce, že svému vlastnímu dítěti nepřejete nebeskou radost, které už je nyní súčasten.«

A výminkář vděčně stiskl jeho ruku, několik lidí za mřížemi zvolalo »s bohem« . . . »s pánembohem«, kočí práskl do koní a smutný náklad brodil se vysoko napadaným sněhem alejemi starých lip dolů . . .

A zvonek dlouho za nimi spěl a daleký kus cesty je doprovázel, až umlkl a dolkal nadobro, jako to tělo ubohého Koziny v rakvi.

IV.

Skorem k půlnoci zastavil povoz před statkem. Ve statku nebylo více života než v tom ztuhlém těle v rakvi na voze. Z oken šklebila se tma hrobky a na dvoře neozval se ani pes,

aby přivítal svého pána, jenž tak podivným způsobem odcházel ze statku, a jenž tak divně se vracel zpět... na cizím voze a v cizím lůžku...«

»A kam ji, drahou hlavu uložíme?« otázal se v rozpacích v inkář, jenž ve svém koutečku tak tak že ašel místečka pro svou vnučku.

»Pantáto, myslím, abychom dali hospodáře kam patří,« mínil kočí z vedlejšího statku.

»Baže... svatou pravdu jsi řekl,« souhlasil výminkář. »Počkej, seběhnu do výminku pro klíče... ře jsem je schoval, ač jsem jich už léta neuzil.«

Stařec odkvapil a za malou chvíli vrátil se s klíčem.

Všichni tři snesli rakev dolů. V celém statku neozvala se ani živá duše. Ani ten dobytek se neozval, jakoby tušil, že se to vrací do statku ten, jenž má k tomu plné právo, aby si pod rodným krovem odpočinul.

Staroch s kočím odnesli rakev do sednice a postavili ji do prostřed světnice na dvě židle.

»A což, pantáto, abychom dali hospodáři do hlav věčnou lampu,« ozval se kočí.

»Nu... měl bys pravdu... měl, hochu... ale nedáme... však jsi slyšel, co povídali v ústavě... je v nebi ta moje zlatá hlava... duše jeho tone ve světle a záři, a tělo patří hrobu, temnotám...«

Ještě se s nebožtíkem rozloučili, odšoupli víko pod postel, aby se nepovalovalo, zavřeli dvéře... a z oken zase šklebila se tma hrobky.

Za chvíli odjel kočí, zajel do vedlejšího statku, odkud bylo slyšeti, jak pospíchá s odstrojováním koní, ve výminkářském domku Kozinově zaplanulo světlo, za chvíli uhaslo a v celém statku byla tma jako v těle nebožtíka . . .

Pak zvolna, v hustých chumáčích padal sníh . . .

Asi za dvě hodiny zacinkaly na návsi z vesela rolničky. Před statkem Kozinovým zastavil druhý vůz. Čeledín Sekyra musil pomáhati selce z vozu, jak byla vymrzlá a vykřehlá.

»Brr . . . to je zima,« zadrkotala zuby mladá selka . . .

»Ve světnici bude přece jenom teplounko . . .« potěšil ji čeledín.

»Však se těším . . . ani dočkati se nemohu . . .«

Kočí zajel pak pod kůlnu a slyšel docela dobře, jak zavrzl v zámku klíč, a jak selka za sebou prudce zabouchla dvéře.

Odstrojoval koně a rozmlouval po starém zvyku s hnědkou.

»Co to?« trhl sebou čeledín a ztajil dech. »Přece jsem slyšel výkřik . . . ale odkud? Tak se mně zdálo, jakoby to bylo přišlo z hospodářova stavení.«

Čeledín vyšel z pod kůlny a zadíval se k hospodářovu obydlí.

Sekyra zavrtěl hlavou.

»Ku podivu . . . selka si ani nerozsvítila. Co pak to znamená? Abych se tak byl prvé nemýlil a skutečně dobře slyšel. To byl ale podivný zvuk . . . až mne mrazí po celem těle.

Ale kdo to jen mohl býti ... aby tam byli zloději? Snad abych se tam podíval ... Ale ne ... to by mohlo tuze špatně dopadnouti ... hahaha ...« nutil se čeledín do smíchu, ač mu to nikterak nešlo. »Co pak by si selka o mně pomyslila ... to ona se převalila ihned na postel a usnula, jakoby ji do vody hodil. Vždyť mně přece už podřimovala ve voze, a co jsem se jí jen nabudil ze strachu, aby mně naposledy nezmrzla na voze. Eh ... hlouposti ... co pak jsem dítě nebo mám ve hlavě ... zaskučel vítr nebo ve stáji se něco hnulo ... a mně lezou hned do hlavy tak podivné myšlénky. Selka už asi spí a má pěkné sny ... však se dnes dobře pobavila ... až do syta. Inu ano ...« povzdechl si čeledín ... »Kde pak jsou asi tamhle ti,« pomyslil si, zahleděv se na výminkářský přístavek. »Ti asi nebudou ještě doma ... to ten sníh všecky stopy zavál a zametl, a člověk se v ničem ani nevyzná. Dost možná, že se hospodáři přitížilo ... povídali lidé, že to s ním nebude dlouho trvati ...«

»Slyšíš-li pak ...«, povídal čeledín hnědce, zaváděje koně do stáje. »Ta se toho nemůže ani dočkati ... a ten její »ženich« teprve ne ... Nu ... odpusť to selce pánbůh ... ale hezké to není. Lidé budou na ni nadosmrti ukazovati, že hospodáře přivedla napřed do bláznice a pak do hrobu. Bylo by mu lépe ... nebo Bůh ví, jaké hanby by se ještě dožil.«

Sekyra už odstrojil koně, dal jim něco do žlabu, zapálil si dýmku a nerozhodně zůstal státi na plácku.

»Bože . . . to je mně dnes nějak úzko . . . tak se mně zdá, jakoby tu všecko nebylo v pořádku. A že ti se z toho ústavu nevracejí . . . aspoň bych se poptal, jak se daří hospodáři. Jestli mu to tak řekli, proč musel jeti pantáta s cizími koniky do ústavu. A kdož ví . . . snad by to už ani nechápal . . . už prý mu ten rozum zmizel z hlavy nadobro jako na podzim se stromu listí. Je lépe pro něho, když se nic nedozví a když nic nechápe.«

Sekyra šel ke dveřím stáje, aby je zavřel. Ač byl už na polo svlečen, vyšel přece na dvůr a podíval se k oknům. Chvíli pozorně poslouchal . . . všude hrobové ticho.

»Co jsem to měl za bláhové slyšení,« řekl si čeledín a mnohem uspokojenější vešel do stáje a ulehl na palandu.

»To je divná věc . . . tak je mně nějak smutno . . . a co ta hnědka je tak nepokojna! Jak jsme vjeli do statku, zafrkala a pohazovala tak podivně hlavou. Jakoby byl někdo před námi přijel.«

Sekyra zvedl se na palandě a zahleděl se ke koňské stáji.

»Co pořád točíš tu hlavu ke dveřím?« zakřikl hnědku . . . »snad toho nemáš ještě dnes dost . . . co? . . .«

V tom zvíře táhle zaržálo a zadunělo kopyty o pažení.

»Aha . . . už asi jedou . . . cítí je zdaleka . . . vida to zvíře dobré . . . ah . . . ah . . .«

Sekyra několikráte zívl, dýmka vypadla mu z úst a za chvíli silně chrápal — —

Ráno o páté hodině jím někdo zalomcoval. Čeledín protřel si oči a s hloupým úžasem poznal před sebou pantátu.

»Což vy jste v noci přijeli?« ptal se výminkář.

»Inu ovšem ... selka se najednou rozhodla, že pojede domů, a nedala se nijak přemluviti k sečkání.«

»A kam šla selka na noc?«

Čeledín vyskočil s palandy Podivné mrazení přeběhlo mu všemi údy.

»Co to, pantáto, povídáte? ..«

»Nu ... co bych povídal jiného, než co slyšíš ... Kam šla selka spat?«

»Ale pro pánaboha, pantáto ... vy nějak zmateně hovoříte ... Kam pak by šla jinam než domů ...«

»To není možná,« vykřikl stařec, až se čeledín ulekl.

»Ale je, pantáto ... vždyť jsem slyšel, jak za sebou bouchla dveřmi.«

»A co bylo potom?«

»Co by mělo býti? .. pantáto ... vy dnes tak divně mluvíte.«

»Rozsvítila si selka?«

»To ne, pantáto ... ale ... Ježíši ... teď si vzpomínám ... Když jsem odstrojoval koně, zaslechl jsem ve statku, z hospodářova obydlí hrozný výkřik ... ale pomyslil jsem si, že to buď bylo zahučení větru nebo nějaký hlas ze stáje ...«

Stařec v tu chvíli vypadal jako by z hrobu povstal. Prudce popadl čeledína za ruku a vlekl ho po zápraží k hospodářovu obydlí.

»Pojď... pojď...« křičel temně... »vždyť je ve statku mrtvola... jak by tam mohla býti selka, která s ním nechtěla býti pohromadě živa...«

Čeledín díval se po straně ustrašeně na starce. Měl svatosvatě za to, že se stařec nad neštěstím synovým pominul rozumem.

Stařec otevřel svým klíčem domovní dvéře. U sednice kopl do dveří, ty se rozlétly... a čeledín zaječel, a staroch temně vykřikl...

Uprostřed sednice spočívala na dvou židlích rakev. Tvář Kozinova, vyzáblá a hubená, byla klidna a jako ozářena.

Vedle rakve ležela mrtvola selčina...

Co se stalo v noci, když přišla domů, ví jen Bůh. Nedaleko mrtvoly její ležela pohozená sirka a svíčka...

Světlo svíčky musilo ozářiti rakev a v ní mrtvolu Kozinovu...

V tu dobu, když vjeli do statku koně, byla v něm jedna mrtvola... Když odváděl Sekyra koně do stáje... byly tam již mrtvoly dvě.

U TŘÍ ZASTŘELENÝCH.

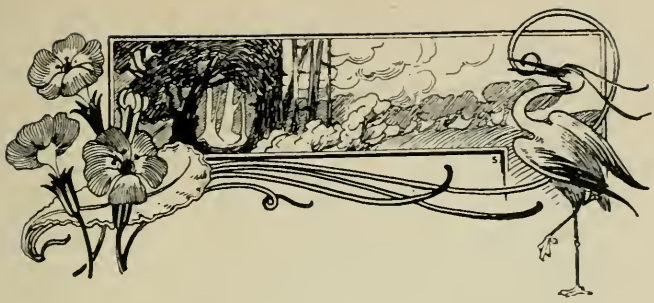

Zatulena do hlubokých lesů a vystavěna na mírném kopci vypadala sendražická myslivna jako rozkošný lovecký zámeček, určený pro výletní sídlo a odpočinek některého kavalíra. Kdysi tam říkávali »na krásné vyhlídce«, poněvadž od myslivny byl úchvatný pohled do divukrásného kraje, jemuž nádherné a po dlouhou řadu let šetřené lesy dodávaly milého a svěžího vzezření. Rozkošná vyhlídka je dodnes chloubou šťavnatě zeleného a poetického zákoutí, ale »na krásné vyhlídce« se tam už dávno neříká a lidé skorem už nadobro zapomněli, že se tam tak někdy říkávalo.

Myslivna dostala nové, děsné a příšerné pojmenování. »U tří zastřelených« byl název, jenž do zapomenutí přivedl pojmenování »na krásné vyhlídce«.

Smutná kronika stala se otcem tohoto podivného jména! Myslivna není tak stará, je

dodnes ještě skorem zánovní, ale záhy stala se smutně proslavenou. Byla zbudována nedaleko malé, lesácké vesničky Sendražic, ve které byl každý druhý člověk náruživým a vášnivým pytlákem. Majitel panství Arthur hrabě Davour zrovna zuřil, když slyšel o novém podařeném kousku sendražických pytláků, svolával svoje lesníky do svého zámku na Kohorách k poradě, zdvojnásobil počet jejich, zvýšil všem platy, sliboval velké odměny, podaří-li se jim pytláckou kokotici z jeho panství nadobro vypleniti . . . ale všechno úsilí lesníků, kteří byli ve dne v noci na nohou, bylo marné a vzácná zvěř ve hraběcích lesích jakoby byla pro pytláky výhradně určena. Lesníci konali ve své službě pravé divy, byli neúmorní a neohrožení, dávali svoje životy v šanc, při každém odchodu z myslivny loučili se tklivě a dojemně se svými rodinami, poněvadž nikdo z nich nemohl říci, že se na večer vrátí domů živ a zdráv, k ruce jejich dána byla celá armáda jako hora urostlých hajných, po většině vysloužilých vojínů a bývalých četníků — ale proti báječné vychytralosti a ostražitosti pytláků byli malomocni.

A bylo čím dále tím hůře, hrabě přijížděl na své panství jenom proto, aby svému lesnickému personálu uděloval důtky a vyslovil jim naprostou nelibost, lesníci vyslechli jej se zakaboněnou a zamračenou tváří — ale už se ani nebránili, poněvadž tím ničeho nezískali na své reputaci a hraběte darmo ještě spíše dráždili a hněv jeho jitřili.

Tu se konečně rozhněvaný kavalír odhodlal k tomu, že v samém doupěti pytláků vystaví novou myslivnu, kam usadil jednoho ze svých nejlepších a nejhorlivějších myslivců. Nový lesník hlídal a chránil svůj revír jako oko v hlavě a pytláky pronásledoval s bezohlednou prudkostí. Hrabě byl s ním úplně spokojen, zvyšoval mu plat a po kraji záhy začalo se vypravovati, že lesník Stakora z »krásné vyhlídky« sendražické pytláky úplně zkrotí a zničí.

A najednou rozletěla se krajem strašlivá novina . . . lesník Stakora nalezen asi padesát kroků od myslivny mrtev. Byl střelen dvěma dobře mířenými ranami zákeřnickým způsobem od zadu, patrně ve chvíli, když vracel se domů ku své rodině. Zahájeno rozsáhlé vyšetřování, kde kdo ve vesnici byl, každý podroben přísnému a podrobnému výslechu, ale vrahy lesníkovy vypátrati se nepodařilo. Na místě, kde nalezena byla mrtvola nešťastného lesníka, dal hrabě postaviti krásný pomník, nad nímž mohutné koruny královsky vzrostlých buků šuměly smutné písně. Uplynul rok, myslivna zůstala neobsazena a na truchlivou událost se zvolna zapomínalo. Jenom děti nebohého lesníka chodily se k pomníku pomodlit a šel-li kolem myslivec nebo hajný, smekl čepici, poznamenal se křížem a odcházeje, z těžka si povzdechl. Každému z nich napadla teskná myšlénka, nečeká-li i na něho tak smutný a hrozný osud.

Pytláci řádili dále s touž drzou a nestoudnou odvážlivostí jako dříve. Kdo by se lesní-

kům divil, že ve své horlivosti značně ochabli a že leckdy raději přimhouřili oko, jen aby pytláky nedráždili. Každý z nich měl rodinu a zapomněl-li celý svět, lesníci na smrt Stakorovu zapomenouti nemohli. Ten pomník pod opuštěnou myslivnou byl pro ně strašlivou výstrahou.

Pytláci to dobře věděli a proto byli čím dál, tím smělejší a drzejší. Stříleli takřka pod okny myslivců, jenom aby dali lesníkům na jevo, že se pranic jejich pušek a psů nebojí. Brzo na to překvapil hrabě Davour lesní svůj úřad rozkazem, aby na myslivnu »na krásné vyhlídce« dosazen byl myslivec, jenž má považovati za svůj přední a hlavní úkol pytláckou chasu všemi možnými prostředky pronásledovati.

Lesmistr svolal celý lesní personál a vyzval lesníky, aby někdo z nich za revírníka na »krásné vyhlídce« dobrovolně se přihlásil. »Do tří dnů čekám,« řekl lesmistr . . . »nepřihlásí-li se nikdo z vás dobrovolně, určím do myslivny kohokoli z vás.« Minuly tři dny a na lesním úřadě v Kohorách marně čekali, že by se byl někdo z lesníků objevil. Druhého dne ráno ustanovil lesmistr za revírníka na osudné myslivně svobodného mládence Sýkoru, jenž ovšem zároveň povýšen za lesníka. Zároveň mu bylo sděleno přání pana hraběte, aby se do tří roků neženil. Vědělo se ovšem ihned proč . . . hrabě se obával, aby v případě, kdyby pytláci odpravili i Sýkoru, nebylo panství obtíženo starostí o osiřelou rodinu.

Sýkora byl mladý muž, jenž byl zaslepen tím, že tak záhy stal se samostatným lesníkem. Vždyť za jiných okolností by byl musil ještě aspoň dobrých deset let mládencovati. Uplynul rok a nový lesní byl živ a zdráv. Mladý lesník konal svoje povinnosti sice svědomitě, ale kde se to dalo, pytlákům povoloval, aby s nimi nepřišel do příkrého a zapřisáhlého nepřátelství. Ale tu přihodilo se něco, co proti němu všechny pytláky šmahem pošťvalo. Sýkora srazil se s pytlákem, jenž po něm vystřelil — Sýkora se jen uhnul a kulka mu odstřelila kus klobouku. Do lesníka vjela nesmiřitelná zášť — zamířil, střelil a pytlák skácel se s prostřeleným srdcem k zemi.

Bylo všeobecným míněním, že osud Sýkorův je neodvolatelně zpečetěn. To se ještě nestalo, aby pytláci nepomstili svého soudruha! Uplynul měsíc, minuly dva a o Sýkoru ani jediný pytlák nezavadil. Jednou časně z rána zaslechli hajní výstřel, pustili se směrem, odkud rána zahoukla, a našli pod myslivnou Sýkoru, dokonávajícího v kaluži krve. Byl už v mrákotách a nemohl ze sebe vypraviti ani slova.

Neušel ubohý svému osudu. Než rok s rokem se sešel, bělal se v zelené lesní houštině druhý pomník, postavený na památku mladého, sotva sedmadvacetiletého myslivce Sýkory.

Myslivna zůstala zase na nějaký čas neobsazena. Tři z panských lesníků dali výpověď a obdrželi službu na jiném panství, kde pytláků vůbec nebylo a kde měli docela po-

hodlné a bezstarostné živobytí. Lidé se tenkráte domnívali, že hrabě vůbec žádných lesníků nedostane. Bláhoví . . . jak může někoho napadnouti něco takového v době, kdy na jedno sebe menší uprázdněné místo čeká sta a sta lidí! Na uprázdněná tři místa lesníků na panství hraběte Davoura přihlásilo se tehdy přes dvacet lesníků, z nichž vybral si hrabě síly nejlepší a znamenitě osvědčené.

Jednoho z přijatých jmenoval ihned správcem revíru »na krásné vyhlídce«. Byl to lesník Hevera, jenž sice byl ženat, ale neměl žádných dítek. To ovšem byl z ohledů úsporných moment velice závažný. Nový lesník věděl, kam byl dosazen, věděl dobře o strašlivém osudu svých dvou předchůdců, ale přece jenom sebevědomě prohlásil, že se nebojí a že pytlákům jak se patří zatopí. »Co stihlo dva, nemusí býti osudem třetího,« řekl bezstarostným hlasem a také skutečně ukázal, že významné pomníky v bezprostřední blízkosti myslivny nepůsobí na něho v žádném směru výstražně.

Hevera stal se pro sendražické pytláky pravou metlou. Lesník umínil si, že půjde na tu vražednou sběř docela jinak, že je musí stůj co stůj polekati a zastrašiti. Hevera byl ve dne v noci na nohou, obklopil se celým štábem hajných a výtečných psů, byl ostražitý jako liška, a běda tomu, koho ze sendražických v lese přistihl. Klukům napráskal, co se do nich vešlo, starým ženám bral nasbírané jahody a houby a potkal-li některého sendražického »ničemu«, jenž sotva že se batolil pod

nákladem nasbíraného klestí, připlížil se k němu jako kočka, vytáhl svou jako břitva ostrou žabku a v následující chvíli válel se »ničema«, na znaku položený jak byl dlouhý, ve hromadě klestí, jehož obvaz lesní přeřízl.

Zdálo se, jakoby methoda lesníkova se osvědčovala. Už dvě léta spravoval revír a sendražičtí nadarmo mezi sebou potají a škodolibě šeptali, »že už má v městě objednaný pomník«. Ostatní lesníci, kteří z počátku nad počínáním svého neohroženého druha trnuli hrůzou, začínali se těšiti nadějí, že snad už jednou pro ně nastávají lepší časy.

Ale lesník Hevera nedočkal se lichého roku svého působení na panství hraběte Davoura. Asi na týden před vánočními svátky, kdy se toho nikdo ani ve snu nenadál, nalezen mrtev v sněhové závěji.

Třetí vražda ohromila celé okolí, celá četa četníků pátrala po úkladném vrahu . . . ale opět s týmž výsledkem, jako v obou předcházejících případech. A když pozakvetly na lesní půdě první sasanky a první pták zapěl tu svou hymnu na oslavu omladlé a probouzející se přírody, konala se v lese pod myslivnou třetí dojemná slavnost postavení pomníku na místě, kde již třetí lesník skolen kulkou z pytlácké pušky.

Od té doby přestali říkati lidé osudné myslivně »na krásné vyhlídce« a dostala nové jméno, příšerný název »u tří zastřelených«.

Tentokráte zarazil se už i sám hrabě, jenž

prohlásil, že na nešťastnou myslivnu nedosadí žádného lesníka.

»Bylo by to, pane hrabě,« řekl tenkráte zasmušilým hlasem šedivý lesmistr, »jenom obětováním nového života. Utrpíme ovšem veliké škody, pytláci, když uvidí, že prorazili svou vůli, budou řáditi jako diví . . . ale buď si . . . Bůh je spravedlivý a není možno, aby trojnásobný zločin nechal bez zasloužené odplaty.«

Tak se stalo, že myslivna spustla, byla zavřena a živá duše neukázala se v její okolí.

Tu jednoho dne byl starý lesmistr neobyčejně překvapen návštěvou a nabídkou myslivce asi čtyřicetiletého.

Příchozí nabídl se, že přijme místo lesníka v myslivně »u tří zastřelených«.

»A víte-li pak, co za hroznou minulost má nešťastná ta myslivna?« tázal se užaslý lesmistr.

»Právě proto, že to vím, žádám o to místo,« řekl dutým hlasem neznámý. »Jmenuji se Jan Havran a zde mám svoje listiny, z nichž se dovíte, že jsem dobrovolně vystoupil ze služeb hraběte Harburga, jenž mne nerad propustil a sliboval velmi značné zvýšení gáže.«

Lesmistr se stále větším úžasem díval se na smělého odvážlivce, jenž nelekl se strašného osudu tří nebohých obětí pytlácké zlotřilosti. Myslivec byl vůbec zvláštní muž i svým zevnějškem. Byl dobrý sáh vysoký a jméno Havran jako by si byl schválně vyvolil. Byl v obličeji snědý jako cikán, měl černé, velké

oči, tmavé vlasy a vousy až po pás dlouhé. Hlas jeho byl hluboký a dutý, jakoby z hrobu vycházel.

»Rozhodli jsme se,« řekl lesmistr, že revír ten už více neobsadíme, poněvadž svědomí nám kázalo, abychom trojnásobnou, tak strašlivou výstrahu respektovali. Je-li to však vaše přání — můžete nastoupiti třeba ihned.«

»Děkuji,« řekl Havran, »ještě dnes odnesu si do myslivny svoje věci.«

»Dovolte, pane lesní,« oslovil ho lesmistr, pozoruje, že lesník chystá se k odchodu, »jednu otázku: proč vlastně jste se rozhodl nastoupiti dobrovolně tak nebezpečnou službu?«

»Celou tu smutnou kroniku myslivny »na krásné vyhlídce«, odpověděl Havran zasmušilým hlasem, »sledoval jsem od prvého případu a po každé vraždě zajel jsem na místo ohavného činu. V tom všeobecném zmatku nikdo si mne nepovšimnul. Jsem o tom přesvědčen, že vrahem všech tří lesníků je jeden člověk a týž pytlák, a uložil jsem si za svůj životní úkol, vraha odhaliti a nevinné oběti pomstíti. To vám sděluji jako tajemství a rozumí se samo sebou, že se o něm nikomu ani slovem nezmíníte. Zároveň žádám pro sebe plnou moc, abych co na vypátrání vraha za dobré uznám, mohl podniknouti. Tolik pravím napřed, že do té doby, než se mně můj úkol podaří, nebudu lesníkem, nýbrž jen a pouze mstitelem.«

Lesník mluvil záhadná svoje slova hlasem tak přesvědčivým, že mu lesmistr podal ruku,

srdečně jí potřásl a řekl: »Konejte, co uznáte za dobré . . . dávám vám k tomu plné právo.«

Nový lesník se uklonil a odešel rovnou cestou na místo nového svého působiště.

Objevení se nového revírníka způsobilo v celém kraji nesmírný poplach. Sami pytláci v Sendražicích kroutili nad neuvěřitelnou touto novinou hlavami a druh druhu říkal:

»To přece není možná — a je-li to pravda, pak je ten člověk šílenec, nebo ďábel sám.«

Z celého okolí dívali se na večer, když zaplanulo v oknech myslivny světlo, bázlivými a ulekanými pohledy nahoru k lesům.

»Zase jeden ubožák, jenž sama sebe dobrovolně k smrti odsoudil,« říkali v chaloupkách, a ve mnohém asi stavení dobrá duše vroucně se pomodlila za odvážlivce, jenž tak smělým způsobem Pánaboha vyzýval a pokoušel.

Nový lesník druhého dne odjel a večer teprve se navrátil. Přivezl s sebou šest velikých, strašlivých psů, z nichž zrovna hrůza čišela. Psi ho poslouchali na pouhé znamení... křikl-li, schoulili se na zemi a plazili se k němu tak skrouženě, jakoby to byla malá štěňátka.

Pytláci se jen škodolibě usmívali.

»Tak pan fořt si myslí,« říkali mezi sebou s úšklebkem, »že nás zaleknou a zastraší jeho psi. Nu . . . uvidíme, co mu prospějí, a jak dlouho je bude míti.«

Ale stala se divná věc . . . psi jsou přece už v myslivně na čtvrtý den, a nikdo je dosud

ani okem nespatřil. A nový lesník z myslivny takřka také ani paty nevytáhl.

To nešlo lidem na rozum . . . co je to za lesníka, který do lesa ani patu nevytáhne, a co to má s těmi psy, že se s nimi po celý den uzavírá? Kdo se náhodou k myslivně přiblížil, zůstal na místě státi a udiveně se k ní zahleděl. Z myslivny bylo slyšeti táhlé vytí a řvaní několika psů, a při těch podivných a nevysvětlitelných zvucích bylo posluchači nevýslovně smutno a teskno.

»Až jsem se zatřásl,« vypravoval sousedům známý houbař sendražický, o němž se vědělo, že je také pytlákem . . . »když jsem slyšel tu psí havěť tak naříkati, napadlo mě, zda-li se lesníkovi nic nepřihodilo, a neleží-li naposledy v myslivně v posledním tažení. Věřte mně, tak vyjí a lkají psi jenom tehdy, když pobíhají nad mrtvolou.«

Ale druhého dne bylo lesníka viděti kolem myslivny. Byl úplně zdráv . . . ale nějak byl zadumaný a zasmušilý.

Pro pytláky začala zase zlatá doba, a v noci a časně z rána houkaly jejich pušky se všech stran.

Lesník se před stavením ani neukázal, a psi se vůbec neobjevili.

»Nu . . . tohohle fořta jistě pytláci nezastřelí,« smáli se lidé v okolí a libovali si, jak lesník na pány vyzrál.

Asi osmý den, co se lesník Havran usadil v myslivně »u tří zastřelených«, vešel k němu starý lesmistr. Byl v myslivně dobrou hodinu,

a lidem ihned napadlo, že pan lesmistr Havranovi pořádně vycinkal a že mu asi z přímá řekl, že takového lesníka naprosto nemohou potřebovati.

Za dva dny na to jel lesník z myslivny »u tří zastřelených« do krajského města, kde navštívil velitele četnické stanice. Pobyl prý tam plné dvě hodiny.

»Co by tam jiného dělal,« hádali v Sendražicích . . . »než že se ucházel o to, aby četníci jej hlídali. To je podařený strašpytel, tenhle lesník . . . toho postraší a poleká každá bába s houbami.«

»Ale co je to u všech kozlů s těmi psy,« durdili se někteří . . . »to už není k vydržení . . . celou noc vyjí a táhle řvou, že člověku vstávají vlasy hrůzou na hlavě.«

Tu jednoho večera objevila se u všech tří pomníků zvláštní novinka. Ve hlavách každého pomníku postavena byla rudá svítilna, ve které ve dne v noci hořela lampička. Lidé se až polekali, když ubírali se kolem a najednou viděli u pomníku rudé, až krvavě rudé a ohnivé světlo.

Kdo tam dal ty svítilny? Nikdo nevěděl a nikdo nemohl dáti vysvětlení. Dotazovali se na lesním úřadě . . . tam neměl nikdo ani tušení, kdo by to mohl býti, ptali se ostatních lesníků a hajných, a ti jen pokrčili ramenoma. Nikdo se k tomu nehlásil, každý se tomu divil, a jenom staří lidé říkali: »Ale . . . ale . . . lidičky . . . vždyť je to docela v pořádku . . . jen ať to světélko plane dále za duše těch nebohých.«

Druhého dne čekalo na lidi ještě větší překvapení. Starý pytlák, houbař ze Sendražic, přiběhl do vsi celý uřícen a udýchán. »Pro Krista Pána, lidičky ... povím vám, co jsem viděl ...

Jdu vám lesem (nikomu v tu chvíli ani ve snu nenapadlo, aby se ho otázal, zda-li tam hledal po tmě houby) a přijdu k pomníku lesníka Sýkory, a tu najednou zježily se mně na hlavě vlasy ... po obou stranách pomníku sedí ohromní černí psi, a oči jim svítí jako ta červená lampa. Věřte mně, v první chvíli jsem myslil, že to tam sedí dva ďáblové!«

K půlnoci byl celý kraj zburcován hlasitým, smutným a táhlým vytím, daleko široko po celém kraji slyšitelným. Vytí bylo čím dále tím truchlivější, že lidé zabedňovali okna okenicemi a znamenali se křížem.

Psi vyli až do jedné hodiny a pak najednou utichli.

V tom ozvali se na novo .... tentokráte u samé vsi Sendražic, kolem níž pobíhali jako diví, vyli, až mráz člověku po těle pobíhal, a pobíhali jako příšery. Ti, kdož měli tu odvahu, že nahlédli oknem, viděli za měsíčného svitu na kraji vsi vysokou postavu Havranovu, jemuž vlál dlouhý vous kolem hlavy, jako hadi.

Lesník strhl pušku s beder, zahoukl výstřel, a psi utichli, jako když utne.

Druhého dne si lidé o příšerném zjevu jenom šeptali, a v lese se nikdo ani neukázal. Za to celý den bloudil v nich lesník Havran,

*

jemuž se každý, kdo ho náhodou z okolí potkal, vyhnul na kolik kroků.

A v noci na to zase vyli psi u pomníků celou hodinu mezi dvanáctou a jednou a pak jako ďáblové obíhali kolem vesnice Sendražic, kde se nepohnul ani člověk ani pes. I ta němá tvář bála se a ztichla před hrozným vytím ohromných svých černých soudruhů.

A Havran zase vystřelil za humny, a psi utichli, jakoby je všechny tou jedinou ranou postřílel.

Minul celý týden, a vytí a výstřel opakovaly se noc co noc. Sendražičtí se usnesli, že si půjdou stěžovat, a svůj úmysl také provedli. Ale špatně, tuze špatně pochodili. »A to vám není vhod,« řekli páni na úřadě, »když pan lesní chrání svůj život a majetek svých pánů, ale když z vaší vesnice pytláci zastřelili tři nevinné lidi, to jste se nikdo ani neozval!«

Teď najednou začalo sendražickým v hlavě svítati a všichni věděli, proč byl Havran u velitele četnické stanice, proč byl u něho pan lesmistr, kdo dal svítilny k pomníkům, a proč si lesník svoje psy po tak dlouhou dobu v myslivně uzavíral.

A psi vyli dál, noc co noc, a každou noc příšerněji a strašlivěji. Lesník Havran chodil lesem po celý den, ale stále bez psů. Ti po celý den leželi u pomníků jako živé sochy.

Minul měsíc, a v lese nezahoukla ani jediná pytlácká rána. Na psy učiněny všechny možné nástrahy, každou chvíli nalezl lesník

nedaleko pomníku otrávenou krmi, ale psi se jí ani netkli.

A tak vyli dál, noc co noc, a sendražičtí div že o rozum nepřišli. Šli s prosbou na pana hraběte až do Prahy, ale tam teprve špatně pochodili.

Pytláci jakoby byli nadobro vymřeli.

Tu najednou začali si lidé všímati nejodvážnějšího a nejmstivějšího pytláka Karhana, jenž byl v důvodném podezření, že aspoň jednoho lesníka zastřelil. Ale Karhan byl tak schytralý, že ani soudy nemohly se mu dostati na kůži. Třikráte byl vyšetřován, ale vždycky se dostal zase na svobodu, poněvadž se mu nemohlo pranic dokázati.

Karhan se z počátku jen posmíval a pošklebovал, když lesník Havran dostal se na myslivnu. Ale najednou byl starý pytlák jako vyměněn. Chodil neustále se svěšenou hlavou, oči jeho hluboko zapadaly, a vlasy začaly mu valem šedivěti. Když pak lesník Havran slyšel, že si dal Karhan do svých oken udělati pevné a těžké dubové okenice, aby prý mohl spáti, významně se usmál a jenom pokývl hlavou.

A od té doby vyli psi zrovna za jeho stavením, a pytlák svíjel se na loži a úpěl, jako by trápen byl těmi nejstrašnějšími bolestmi.

Pod večer Karhan ze svého stavení vůbec nevycházel. Lekal a bál se každého stínu, a všude se mu zdálo, že vidí ty strašné, ďábelské Havranovy psy. Na večer dlouho se prý modlíval, což nikdy nečinil, pak hory a doly sliboval věrným svým pytláckým soudruhům,

když tu psí čeládku postřílejí. Ale pytláci jakoby ztratili všechnu odvahu, podívali se ulekaně na svého druha, z něhož stal se již učiněný kostlivec, a jeden po druhém odešel, nedav mu ani odpovědi.

Jednoho dne přiběhl hajný Havranův do myslivny celý udýchán.

»Pane lesníku, víte-li co nového?«

»Nu?«

»Pytlák Karhan se oběsil,« hlásil hajný novinu. »A víte, co našli pod hambalkami na půdě, kde ho odřízli jako stuhlou mrtvolu, za lístek?«

Teď zbystřil Havran sluch.

»Učinil jsem svému životu dobrovolně konec,« stálo na lístku, na němž byl zlosyn ten podepsán, »vím, že by mne ta psí banda svým vytím dohnala k vyznání, a pak bych zahynul ještě bídnější smrtí. Ano, já zastřelil všechny tři lesníky.«

Oné noci vyli psi ještě strašlivěji, vyli ještě druhou a třetí noc naposledy po pohřbu vrahově. Vícekráte se ani neozvali a Havran již nestřílel v noci před vesnicí, ale za to není dnes v celém kraji ani jediného pytláka!

Lesník Havran má do dnes svoje černé psy, jimž v Sendražicích říkají »černí ďáblové«.

ZLATÉ SRDCE.

I.

K malé a chudičké faře v pohorské osadě pod Rudohořím zajely už k samému večeru s veselým zvoněním obyčejné selské sáně. Bylo zrovna před Vánočními svátky a sněhu napadlo, jakoby chtěla zima tu českou zemi mílovými závějemi srovnati s vysokými horami. Z nízkých dveří vyběhla mladá holčice, přiskočila hbitě k saním a pomáhala hostovi z houní a kožichu, jimiž byl zabalen až nad hlavu. Sotva že vyprostila se jedna ruka z chlupatých obalů, děvče ji rychle políbilo a uctivě řeklo: »Vítám vás, velebný pane.«

Už seskočil i starý kočí s kozlíku, aby velebnému pánu pomohl na zemi z vozu. Z obalů vyklubal se mladý, asi čtyřiadvacetiletý kněz, jehož obličej měl ku podivu něžnou, skorem dívčí pleť. Mrazem zarudla celá tvář a velké černé oči svítily jako uhlíky. Bránil se přehnané ochotě těch dobrých dvou lidiček ze

všech sil, ale poněvadž viděl, že mu to nic není platno a že s nimi pranic nesvede, svěřil se jim s dětsky oddanou resignací.

»Pan farář vzkazuje, aby velebný pán laskavě prominul, že ho nepřišel přivítat,« šveholilo děvče a při tom s mladickou horlivostí sbíralo tlumoky, nakupené v zadní části saní. »Chudák strýc nemůže se ani na nohy postaviti,« pokračovalo děvče, představujíc se takto mimoděk jako farářova neť . . . »trpí kloubním hostcem a leží na pohovce jako Lazar.« Slova tato pronesla holčice smutným a soustrastným hlasem, který ale v zápětí zmizel. »Pamatovali jsme na velebného pána už od božího rána a topíme v pokoji jak v cihelně. Chvála Pánubohu . . . dříví máme dosť a zejména letos nám přišly velice vhod pařezy, kterých poslali ze dvora plné dva žebříňáče. Pokoj se těžko vytápí, poněvadž zrovna pod ním máme sklep. Ale za to tam máme v létě pěkný chládeček.«

»Bože, holka . . . co pak velebného pána zdržuješ . . . vždyť vidíš, že je jako rampouch,« ozvala se ode dveří dobrácky hněvivým hlasem scvrklá a hubená stařenka.

»Ruku líbám, velebný pane . . . vítám vás pěkně,« obrátila se k mladému knězi laskavým a pokorným hlasem. »Je to švadronilka . . . je to div, že vám ještě nepověděla, kolik máme slepic a kolik telátek.«

Mladičký kněz se shovívavě usmál, ale při tom otřásl se zimou na celém těle.

»Honem, honem, velebný pane . . . sem, sem . . . do pravých dveří,« pobízela ho s chva-

tem stařenka, které toto otřesení neušlo. Mladý kněz zaklepal a vešel do nízké, klenuté jizby, z níž ovanulo ho příjemné teplo, prosycené pryskyřicovým zápachem; pařezy bouchaly v ohromných, starodávných, kachlových kamnech jako hmoždíře, a pryskyřice syčela v nich jako pára z továrních kohoutků. Těsně vedle kamen polo ležel asi čtyřicetiletý, statný a silný muž, pan farář, zaobalen v houních jako v peřinách.

»Vítám vás, pane bratře,« zvolal farář bodrým a zvučným barytonem, rozesmáv se celým obličejem, jakoby chtěl tím úsměvem nahraditi své nedostatečné přivítání.

»Odložte, prosím . . . jako doma . . . jako doma. . . « pobízel dále, nahrazuje svou nehybnost živým pokynem obou rukou a zjasněnou, usměvavou tváří. »Chytlo mne to, milý příteli, pořádně za pačesy . . . to brouzdání sněhem od vesnice k vesnice je pro nohy pravý zabiják. Nehněte se pěšky ani krok . . . nerad bych, abyste na svou substituci naříkal. Dáme si stůl ke kamnům, nebudete-li nic proti tomu namítati . . . ah . . . co vás to napadá . . . ale prosím, pane bratře, já zavolám lidi z kuchyně,« zvolal pan farář rozpačitým hlasem, když mladý muž popadl stůl vejpůl a i s lampou přenesl jej ke kamnům před pohovku.

Teprve nyní podali si kněží ruku a farář stiskl pravici mladého muže tak silně, až se tomuto v očích zajiskřilo. »Zapalte si doutník, příteli . . . mám výborné . . . dostal jsem je od hraběte darem. Sám bych si něco podobného

ovšem nemohl dovoliti . . snad jste si všiml, že mám tu svou farku jako klícku. Doufám, že se vám tu nezasteskne . . . však vás tu zbytečně nebudu zdržovati. Ale do jara, myslím, že tu přece budete musit zůstati . . . doufám, pevně, že mne to nebude déle trápiti. Ale jste vy mladičký junák,« dodal dobrý kněz s očividným zalíbením, dívaje se na bujarou a svěží tvář kaplanovu, jež ve vytopené jizbě zrovna hořela. »Teprve v létě jste vysvěcen, viďte?«

»Ano, pane faráři.«

»A hned vás dají na substituci!«

»Sloužím Bohu . . . kdy a kde, potom se netážu,« řekl mladý muž s nadšeným zápalem, že farář dojat stiskl mu prudce ruku.

Jako duchové vešly do jizby stařena s děvčetem, prostřely obratně na stůl a hned na to přinesena kouřící polévka. Mladý kněz, jenž urazil na saních skoro tři míle cesty, pustil se do jídla s chutí, jak to dovede jenom vyhladovělý žaludek a vykřehlé tělo. Okřál jako po parní lázni a celým tělem provanulo mu příjemné a lahodné teplo. Děvče právě přinášelo zajíce na stůl, když v tom zazvonily rolničky. Farář povytáhl brvy a poslouchal. Nějaké sáně zastavily před farou.

»Hm . . . to je nedobré znamení,« řekl vážně farář. Na chodbě ozval se cupot vysokých bot a někdo zaklepal. Vešel mladý, asi dvacetiletý výrostek s bičem v ruce.

»Prosím, velebný pane . . . račte odpustiti . . . paní Havelkové se přitížilo, na večer přivezl

jsem doktora, a ten řekl, že do rána nevydrží. Ani jsem nevypřáhl a jedu sem plným tryskem.«

Kaplan, sotva že pochopil, oč se jedná, odložil lžíci, rychle vstal a klidně řekl: »Hned pojedu . . . «

Výrostek teprve nyní přiskočil k faráři a políbil mu ruku. Pak nesměle a bojácně zahleděl se na mladého kněze.

»To je nový velebný pán, jenž mne zastupuje a jenž pojede s tebou,« řekl farář a obrátiv se ku své neteři, prohodil polohlasně: »Tak to, děťátko, odnes . . . počkám, až se velebný pán vrátí . . . «

Za deset minut uháněly sáně s větrem o závod po sněhové pláni přes pole a rybníky k velkostatku »Alexandrovu«, kde na smrtelném loži čekala na poslední útěchu choť majitele statku paní Havelková . . .

II.

»Jak daleko je do dvora?«

»Hodina dobré jízdy, velebný pane,« odpověděl výrostek, s čilou ochotou se obrátiv.

»Ve dvoře všecko pláče . . . paní Havelková je tuze hodná paní. A což teprve ty ubohé děti! Je jich jako kuželek a nejstarší dceři je teprve šestnáct roků. To Bůh sám ví, jak to tak přijde, že se zdravý a silný člověk najednou na smrt roznemůže. Tady málo umí-

rají lidé, ale když, tak padnou jako strom v lese. Před týdnem tak umřel hajný Vejnar. To byl člověk jako hora, inu lamželezo . . . odpoledne přišel na paseku, vynadal lidem a najednou se svalil, jakoby mu nohy podrazil. Myslili, že se opil, a on zatím byl nadobro nebožtík.«

Prudký mrazivý vítr šlehal výrostkovi do očí. Mladého kněze napadla najednou nevyslovitelná tesknost, kterou vyvolal bodrý ten chlapec svým teským a mírným hlasem. Vzpomněl si na ty děti; napadlo ho, že jde poprvé zaopatřovat, a že svým zjevem těm poděšeným dětem poví, že je zle. A tu najednou se mu zdálo, že mu také vlhnou oči, i přitáhl si kožich až na oči.

»Milostpán telegrafoval taky do Prahy pro profesora,« povídal dále výrostek, shýbaje se dolů do saní, aby velebnému pánu přibalil nohy do houní. »Pan doktor řekl, že si to nebéře na zodpovídání. To prý bude státi aspoň tři stovky, a možná, že pojede nadarmo ... Velebný pán zajisté taky zná Prahu . . . bodejť by neznal,« usmál se výrostek, ale bylo na jeho hlase znáti, že má něco na srdci.

»Baže, hochu . . . každý kout; ba skoro každý kámen.«

»Taky se tam musím podívat . . . až budou jezditi ty lacinější vlaky. Rád bych se na něco pozeptal v tom ‚Červeném domě' . . . «

Mladý kněz sebou nápadně škubl a prudce se sebe shodil kožich.

»Velebný pane,« křikl výstražně výro-

stek... »račte se zabalit . . . ten vítr řeže jako pila.«

»A co ty máš co dělat v porodnici?« tázal se kněz znatelně ulekaným hlasem.

»Ah... mnoho, velebný pane... tuze mnoho. Někdy mně to vstoupí do hlavy a tu chodím jako vrtohlavý. Narodil jsem se v ‚Červeném domě' a do ‚Alexandrova' jsem přišel na vychování. Pěstouni už dávno umřeli, a tak bych se rád poptal, kdo mně vlastně dal život. Hnedle budu míti vojenská léta . . . to vy neznáte, velebný pane, co to je za bolest, nemíti ani matky ani otce. Když jsem dnes viděl ty děti tak usedavě plakat . . . věřte mně, já jim tu bolest a ty slzy záviděl. Člověk by si aspoň rád poplakal na tom hrobě . . . když nic jiného . . . aby mohl sám sobě říci . . . ‚tuhle leží moje matka' . . «

Kněz neodpověděl . . . hoch zadrhoval v řeči a kněz zmizel v kožichu.

»No tak . . . hi . . . hi . . . pojedete-li přec,« pobízel hoch koně a při tom plakal. Pak se prudce obrátil . . . tak se mu zdálo, jakoby za sebou zaslechl ozvěnu svého pláče . . .

III.

Na dvoře stálo několik žen a asi mandel dětí. Ty sesypaly se kolem kněze a rvaly se mezi sebou o jeho ruce. V průjezdě obydelného stavení civěla v soustrastné nedočkavosti

příštích událostí čeládka. Všichni smekli, ale hned za zády kněze se dali do hovoru.

»Vidělas? . . . má ve tvářích dolíčky . . . víš, co to znamená?« pošeptala holka z kravína děvčeti z mlékárny.

»No, hezounký je . . . to ani nemá být, aby velebný pán byl tak hezký,« zafilosofovala si holka z mlékárny, která před chvilkou se slzami v očích vrátila se z panského obydlí.

Kněz rychle přešel chodbu a schody bral po třech jedním krokem. Něco ho hnalo nahoru a prsa se mu úžila nevyslovitelnou úzkostí.

Nahoře v pokoji nemocné byla shromážděna celá rodina. Podél lože klečelo sedm dětí. Majitel velkostatku stál u okna, ochlazuje horké čelo o zledovatělé tabule. Nemocná ležela na loži bez hnutí a zavřené oči s velikým, černým obrvím tvořily na zsinalé tváři mohutná kola.

Děti jedno po druhém políbilo knězi ruku. Majitel velkostatku se na něho překvapeně zahleděl . . .

»Jsem substitut pana faráře,« představil se mladý kněz.

Nemocná, zaslechnuvši šramot, otevřela oči a spatřivši kněze, matně se usmála. Z očí zároveň vytryskly jí velké slzy, jež pomalu plynuly po tváři. Otec odvedl děti a kněz přistoupil k loži nemocné, aby ji připravil k poslední zpovědi.

Minula už půlhodina a kněz nevycházel. Konečně otevřel dvéře . . . Tvář jeho byla

smrtelně bledá. Pokynul dětem, aby se šly s matkou rozloučit . . .

Usedavý pláč přivedl naposled matku jejich k vědomí. Otevřela oči, zdálo se, jakoby se chtěla usmáti, zvedla malátně ruku, a poslední pohled utkvěl na knězi, jenž s vytřeštěnýma očima sledoval každé její hnutí.

Pak už více nespatřil její obličej. Zmizel, přikryt hlavičkami těch malých capartů, jež líbaly matku se všech stran. »Maminko . . . maminko . . . slyšíš . . . slyšíš . . . neodcházej . . .« volalo jedno po druhém v pronikavé úzkosti.

Kněz přiskočil prudce k loži, poklekl ke hlavám a v usedavém pláči zvolal: »Matko!«

Umírající se naposledy usmála, ruka se slabě pohnula, rty se pootevřely, v prsou to zajeklo . . . a slabý dech ustal nadobro . . .

Zatím nahrnula se do komnaty všecka dvorská čeládka. Všichni viděli, jak kněz usedavě pláče a jak horoucně líbá ruku zesnulé.

»Klekněte . . . « povídal přitlumeně šafář . . . »už je po všem.«

»A jeden po druhém poklekli . . .

»Podívej se . . . srdce mu to může utrhnouti,« pošeptala holka z mlékárny své sousedce.

»Prosím tě . . . je to mladý kněz . . . má snad také matku . . . snad mu taky už umřela . . . a teď vidí tu drobotinu . . . bodejť by neplakal . . . má jistě zlaté srdce — —«

»Mlčte, holky,« okřikl je přiduseným hlasem, ale hněvivě šafář.

Kněz zvedl právě hlavu a v naprosté od-

danosti vroucně se modlil. Světlo visací lampy plným proudem dopadalo na tvář zesnulé a obličej knězův . . .

»Ježíši . . . koukni, Barčo . . . ten je nebožce podoben . . . jakoby jí z oka vypadl . . . «

IV.

Hodina ubíhala za hodinou, a ve dvoře nepomýšlel nikdo na spaní. Dvorská čeládka, ač prací zemdlena, zapomněla na únavu a na to, že musí ráno vstáti před šestou hodinou. Smrt na vsi je zjevem řídkým a v osamělém dvoře byla velkou událostí.

Pomalu se lidé vytratili ze světnice a všichni nahrnuli se do ratejny, kde poklasný topil jako v cihelně. Holky si šeptaly o knězi a muži teskně vzpomínali posledních okamžiků nebožčiny vlády.

»Ještě chudák před týdnem vyběhla na mne a vycinkala mně, co se do mne vešlo, protože jsem několikráte šlehl koně bičem,« vzpomínal šedivý koňák, jenž nahoře usedavě plakal.

»A mně zas říkala, že se budu vadit ještě na smrtelné posteli,« poznamenal šafář.

Na chvilinku přišel se ohřát výrostek.

»Co pak je s velebným pánem . . . pojede nebo nepojede?« tázal se nevrle.

»Nu . . . však se dočkáš . . . už k vůli nebožce,« pokáral ho šafář.

Pak začaly ženy, ale každá se dala nejprve do pláče. »Ty děti . . ty ubohé děti . . . jak to tak Pánbůh ten svět divně spravuje. Já mám tuhle šest synů . . . dej jim Pánbůh svého požehnání, všichni mají vojnu za sebou a mne tu Pánbůh pořád nechává, abych se tím světem dále bídně plahočila.«

Slova tato pronesla stařičká žena, kterou trpěli ve dvoře z milosti a soucitu s její neštěstím. Stařena ta dočkala se malých radostí na svých dětech. Šest synů odchovala, všechny zaopatřila, jak mohla a dovedla, a všichni odplatili jí černým nevděkem. Všichni provozovali řemeslo, všem dařilo se dobře, ale ani jediný nepřišel, aby řekl: »Matko . . . tak už toho dření nechte a pojďte si ke mně odpočinout.« Stařena to zkusila u jednoho a ten ji odkázal na druhého, a tak obešla všechny a všichni ji odmítli.

Šafář, jenž byl znám svou až bezohlednou přímostí, užuž měl na jazyku: »Poslouchejte, Košťačko . . . ti vaši synové by zasloužili pořádný pardus, ale ne požehnání Boží.« Ale včas si vzpomněl, že nahoře leží nebožka, a že by to v tuto chvíli všeobecného zármutku dvojnásobně zabolelo.

Pak se podíval na hodinky a až se ulekl, že bude hnedle půlnoc. »Hm . . . hm,« pokyvoval hlavou . . . »co tam ten kněz nahoře dělá!« Šel se podívat nahoru. Z dětí už nebylo vzhůru ani jediné. Vedle nebožčiny postele na zemi ležel s hlavou na tlapách zamilovaný její pes, velký a černý novofundladský hafan.

*

Kaplan právě se chystal k odchodu, statkář s ním rozmlouval a tiskl mu ruku.

»Děkuji vám, děkuji z celého srdce, velebný pane, za tu poslední útěchu,« pravil k němu pan Havelka; ale kněz neodpověděl a vrávoravým krokem kráčel kolem šafáře, jemuž za pozdrav ani nepoděkoval.

Ženy, sotva že uslyšely na schodech kroky, vyhrnuly se ven, aby knězi políbily ruku.

»Pánbůh vám to zaplať, velebný pane,« skuhrala v slzách stará Košťačka, líbajíc knězi ruku. »Zlaté srdce vám dal Pánbůh, velebníčku, zlaté . . . a nic jiného bych si nepřála, než abyste se za mne také jednou tak vroucně pomodlil.«

Hoch zašvihl bičem a koně vyletěli ze vrat jako diví. Rolničky zněly jako umíráček a po bílé pláni uháněl povoz jako přísera, a svítilna vypadala jako ohromné, krvavé oko její.

Asi sto kroků za dvorem se hoch obrátil. Viděl, že kaplan se také obrací ke dvoru, jenž se zvolna ztrácel ve tmách. Jenom dvě okna byla osvětlena . . .

»Velebný pane, odpustí Pánbůh na smrtelné posteli všecky hříchy?« tázal se nesměle hoch.

»Kdo upřímné činí pokání, tomu Bůh odpustí.«

»A je to hřích, velebný pane, když matka se nestará o své dítě?«

»K čemu se tážeš?« řekl temným hlasem kaplan.

»Protože paní Havelková měla prý také takový hřích,« řekl hoch v rozpacích.

»Co mluvíš . . . jak to víš?« křikl prudce kaplan a vztyčil se až k samému kozlíku . . .

»Ženské si to povídaly, velebný pane . . . prý za svobodna zhřešila . . . A když pak se vdala za jiného muže, svěřila se mu se vším, ale děcko se prý ztratilo a nebylo k nalezení. Stala prý se nějaká mýlka v Praze v nalezinci při rozdávání dětí — já tomu nerozumím . . . ale ženské říkají, že jenom proto nebyla nebožka nikdy vesela, a že ji neviděl nikdo se usmát . . .«

Kaplan sklesl do saní jakoby omráčen.

Ta žena, kterou právě zaopatřil a kterou viděl umříti, byla mučednicí a světicí zároveň.

»A proto jsem se vás, velebný pane, ptal, je-li to hřích,« plačky povídal hoch . . . »Protože mám strach, aby moje matka snad taky jednou nešla s hříchem k Pánubohu. Což kdybych ji také nikdy nenašel . . . Ach Bože, Bože, člověk by si aspoň rád na hrobě zaplakal« —

Kaplan neodpověděl . . . hoch také umlkl.

V.

Pan farář čekal na svého substituta až do půlnoci. Konečně ho přemohla dřímota a bodrý kněz usnul v lenošce. Ale ještě ve spaní trápily ho obavy, zda se velebnému pánu nepřihodilo nějaké neštěstí.

V jednu hodinu konečně kaplan přijel. Farář se probudil při prvním zazvonění rolniček. —

»Vy jste plakal,« přivítal mladého kněze, sotva že tento vstoupil.

»To jste jistě poprvé zaopatřoval?« dodal a při tom se usmál, jakoby chtěl říci: »zvyknete, zvyknete«.

»Ano,« pravil mladý kněz, přál faráři dobrou noc a odebral se do kaplanky . . .

Rolničky slabě cinkaly z dálky, a svítilna na saních letěla tmou jako krvavý pták.

»Člověk by si aspoň rád na hrobě zaplakal,« opakoval si kaplan slova výrostkova. A teď mohl si na jednom hrobě zaplakati . . . Nalezl matku a ztratil ji v téže chvíli opět na vždy! Bylo mu tak podivno u srdce, tak úzko, neskonale smutno.

Cítil se opuštěným od celého světa, opuštěnějším, než kdy dříve. Býval stále sám, ale měl naději, doufal a čekal, že setká a obejme se kdysi se svou matkou. Naděje ta byla nyní zničena, pohřbena, on pak dvojnásob sám. —

To byla jeho první štace — nenadál se, že bude na ní tak uvítán — byla to proň jedna ze zastávek bolestné pouti Kristovy na Golgotu . . .

Hleděl ven, tam bylo temno a ticho, jakoby se tam všady klenul jeden velký hrob, v němž i jeho naděje pochovány.

A to rudé světlo na saních, mizící v černé noci, připadalo mu jako jeho srdce probodené a jako srdce toho nešťastného, opuštěného výrostka, jenž tam venku ujížděl do tmy a mrazu. —

ÚSPORY.

I.

Bylo k večeru, když do vesnice vjel prkeňák, vystlaný peřinami. Lidé vybíhali ze stavení a vystupovali na špičky, aby viděli do vozu. Jeli krokem, aby nárazy byly co nejmenší. V zadu seděla stará Košvanka, uplakaná a ustaraná jako umučení. Pozdravila na levo, na pravo... ale nikdo jí neděkoval a každý v tu chvíli díval se někam jinam. Košvance přišlo to tak líto, že sklonila hlavu a usedavě zaštkala.

Na její klíně ležela hlava mladého muže, do hola ostříhaná a s oholenýma tvářema. Nemocný ležel se zavřenýma očima a vypadal jako umrlec. Byl hubený a vychrtlý tak, že ho bylo na peřinách malá hromádečka. Byl v černých šatech a zdálo se chvílemi, že usnul na věky a že ho zrovna položí do truhly. Najednou otevřel oči, strhané a kalné, hluboko za-

padlé, vzal za ruku svou průvodkyni a slabým hlasem řekl:

»Maminko . . . už jsme doma . . . viďte . . .«

Košvanka pohladila ho na spoceném čele, ale neodpověděla, aby syn neviděl, že pláče. Nemocný s namáháním nadzvedl hlavu a rozhlédl se po návsi. Lidé ukazovali si na něho prstem a div že ho svými pohledy nehltali. Nemocný se bolestně usmál a jako by ho kdosi srazil, klesl matce do klína. Zavřel zase oči a vzpomínal. Osm let uplynulo od té doby, co tak divně rozloučil se s touto návsí a těmito lidmi. Bylo to tenkráte také večer, co ten milý kout viděl naposledy. Slunce zapadalo jako dnes a červánky všechno zrovna zatopovaly. A tu vydraly se zpod zavřených víček dvě veliké slzy, matka sklonila se k němu a vroucně políbila ho na čelo, aby to všichni viděli, že se za svého syna nestydí, a že ho má ráda, jak ho milovala dřív, před tím, než se stala ta strašná, hrozná událost, která jí ho bezohledně vyrvala z náruče.

Vůz zastavil před malým, nachýleným a do země sraženým baráčkem. Malá, dovnitř vtlačená a pokřivená okénka vypadala v té rachotině jako churavé a nemocné oči pod starým a vráskovitým čelem. Kolem vozu nastavěly se děti s vyjevenou zvědavostí, nahlížejíce do vozu, z něhož namáhavě a s napjetím všech sil, opíraje se o vetchou svou matku, vystupoval mladý Košvan. Jedno z odrostlejších dětí zvolalo hlasitě: »Jéjej . . . vždyť on vypadá jako dědeček.« Děti se strkaly a šouraly blíž,

aby jim z této podívané nic neušlo. Ve dveřích a na zápražích baráků stály ženy a muži, sledujíce každé hnutí na voze se zamračenou a nevlídnou pozorností.

»Čistá návštěva,« zamumlal soused od naproti a odplivl si přes plot.

Stará Košvanka div že se zatajovaným nářkem nezadusila. Čekala aspoň soucit s tím nebožákem, na němž přece je vidět, že má smrt na jazyku ... a na místo toho viděla všude chladné, tvrdé, zrovna odpuzující pohledy. Večerní zvonek na návsi zrovna zahlaholil večerní Ave Maria a všichni obnažovali hlavy ... ale ten nevlídný, ponurý a zamračený pohled smírná tato chvíle nezahnala a nezaplašila. Košvan smekl, zastavil se a měkkým pohledem zadíval se na kapličku, na které se třepetal zvoneček jako motýl.

»Lidičky, koukejte ... ten má bílou hlavu,« křikla mladá, kyprá holčice vyjeveným hlasem. Košvan mimoděk přejel si hlavu hubenou a kostnatou rukou, ohlédl se po děvčeti ... to uteklo za roh s voláním »hu ... ten vypadá jako smrtonoš« a Košvan zalit v obličeji náhlým a prudkým ruměncem, zamířil do stavení.

Mezi dveřmi se zastavil ... jako blesk mu projela hlavou myšlénka na osudný ten okamžik před osmi lety, kdy mu četník na tomto prahu připínal železa. Celý jeho ztracený a zmařený život zjevil se mu v té chvíli v celé své nahotě, nitro jeho se zachvělo a otřáslo v tom okolí, kde přišel na svět a kde prožil

mladá, krásná svoje léta, a Košvan se už více neudržel, položil hlavu na trám a usedavě zaplakal. Byl doma, v tom svém drahém, milém rodném koutečku . . . ale jak zubožen, jak zmrzačen na duchu i na těle se sem vracel. Teď ho to teprve přepadlo, na tom prahu mu všechno připamatovalo, oč přišel, jak je ubohý, bídný, povržený a malomocný. Tolik toužil po té chvíli, tak neskonale se na ni těšil, ale zapomněl, že každý kámen, ta rozviklaná okna, zprohýbaný a přelámaný plot, starý, omšený baráček, to vše že bude k němu hovořit němou výčitkou, proč zavinil tak bolestné shledání.

Matka vzala ho vlídně za hlavu a jako nemocné děcko vedla ho do světničky. Košvan znova vyrazil v prudký, škubavý pláč. Všecko tu bylo jako před osmi lety . . . tam v zadu stál jeho otec jako hromem zasažený, s vytřeštěnýma očima a zsinalou tváří. »S bohem, tatíčku . . . s bohem . . . odpusťte mně . . . « zvolal tenkráte nešťastný syn, ale nedostal odpovědi . . . slyšel jen, jak cosi zadunělo, jako když tělo kácí se k zemi. Byl už rok v trestnici, když se dověděl, že se tatík žalem a hanbou utrápil, že umřel, když byl doma sám a sám a že tu nebylo nikoho, komu by mohl říci, že svému dítěti odpustil.

V okně objevily se dvě tři dětské hlavy, zvědavě nakukující dovnitř. Košvan usedl do kouta a plaše se díval z předmětu na předmět. Košvanka zatáhla záslonky, ale nepromluvila ani slova. Bála se dáti na jevo svoje roztrp-

čení nad tím vším, co zažili, aby svému dítěti ještě více nepřitížila. Běhala jako mladice a sháněla, aby mohla svoje dítě po tolika dlouhých a hroznych letech pohostit. Mžikem se převlékla, prostřela, doběhla pro džbánek piva a s úsměvem, za nímž slzy se ukrývaly, zvala syna, aby jen s chutí pojedl. Syn zavrtěl jen hlavou, svěsil ji hluboko k prsoum a tupě se díval na upěchovanou hlíněnou podlahu. Matka viděla, že v prachu pod ním dělají se hvězdičky, podívala se na své dítě a když viděla ťu zvadlou, spadlou jeho postavičku, to vyzáblé tělo, jež hroutilo se v sebe a takřka před očima se ztrácelo, přitiskla ruce k prsoum a bez hluku, tiše vyšla ven, na sporou zahrádku, kde ukryta před zraky zvědavých bolestným pláčem ulevovala svému nesmírnému žalu, jehož míra nebyla ještě dovršena a naplněna . . .

II.

Zatím před každým stavením živě se hovořilo o Košvanově návratu. Byla tak lákavá příležitost celou tu smutnou kroniku si připamatovat, ač ji každý znal na paměť. Celkem všední událost, na které není pranic zajímavého a zvláštního. Košvan zamiloval se do děvčete z vesnice a měl ji tak rád, že by byl pro ni do ohně skočil. Sám byl chuďas, jenž mimo své ruce neměl kusa majetku, a jeho Mařenka nebyla ani o prst bohatší. A tu najednou

dostal soka . . . Krejčí Zeminka vrátil se z města, usadil se ve svém domku, potřeboval ženu do domácnosti a vyhlídl si zrovna Košvanovu zaslíbenou. Její rodiče byli v sedmém nebi . . . Holka bude paní mistrovou, ve svém vlastním domku, a tak se stalo, že Košvanovi ukázali dvéře. Děvče sice nechtělo o Zeminkovi ani slyšet, ale staří nepovolili . . . a konec konců byl, že začalo se vážně mluviti o svatbě. Ubohý Košvan tehdy div, že o rozum nepřišel a v té zmatenosti napadla ho bláznivá myšlénka . . . znič mu tu velikou jeho přednost, zapal mu barák a budete si rovni. Košvan provedl svůj hrozný nápad, zapálil, tenkráte div že celá vesnice nelehla popelem . . . nu . . . . to ostatní je na vlas takové, jak to bývá v novinách. Kdosi ho viděl, jak utíkal od Zeminkova baráku, zatkli ho, odvedli, odsoudili na deset let . . . a Mařenka si Zeminku pak přece vzala. Košvan v trestnici vadl a chřadl a když poznali, že by se konce svého trestu nedožil, navrhli ho pro milost, aby aspoň na rodné své posteli umřel . . . A tak se dostal o dvě léta dříve domů.

Když se stará Košvanka do syta vyplakala, vrátila se do světnice. Syn se jídla ani netkl, a matka ho už nevybízela. Rozsvítila a měkce řekla: »Dej Pánbůh dobrý večer.«

Košvan odpověděl dutým, jako hrobovým hlasem. Matce bylo zrovna úzko z toho jeho hlasu, jenž jakoby ani z toho těla nevycházel. Minulo asi deset minut a nikdo z nich nepromluvil.

»Maminko . . .« ozval se najednou syn »jak se daří Marii?«

Košvanka si z hluboka vzdychla. Vždyť ona je vlastně příčinou celé té zkázy.

»Hochu . . . špatně . . . tuze špatně . . .«

Syn zvedl prudce hlavu a oči jeho zasvítily.

»Vzali se . . . ale štěstí s nimi nešlo. Rok to ucházelo . . . Zeminka nemohl ani stačit, jak se mu práce hrnula. Ale načichl ve městě nezvedeným živobytím a netrvalo to dlouho, začal pít a karbanit. Co vydělal, propil a prohrál, dva tři dny hýřil a pak zase doháněl, co zanedbal. Mařenka je pravý tahoun, pracovala za tři, snažila se, aby svého muže odnaučila zlým návykům, ale nepodařilo se jí to. Rok od roku bylo to horší, až ji začal Zeminka trýznit a bít. Jednou . . . je tomu asi dvě léta . . . utekla sem před ním i s dětmi. Kdybys ji byl viděl, co se pro tebe naplakala a jak naříkala, že jsi se tenkráte tak zapomněl. Kdo ví, zda byste se byli přece za sebe nedostali.«

Košvan zakryl si tváře oběma rukama. To všecko bylo tak kruté, tak černé . . . . nikde a v ničem neviděl trochu úsvitu, trochu záře, které tolik potřeboval pro své setmělé jitro a po které práhnul jako žíznivý po chladivém nápoji.

»Domek už jim nepatří,« vypravovala dále matka smutnou kroniku bývalé jeho milenky. . . . »Zeminka je více opilý než střízlivý, ženu bije na potkání . . . a ona chudinka je umořená a vyhladovělá do kosti a kůže. Je z ní

učiněný víšek, namáhá se, dře, aby těm dětem kousek chleba sehnala ... ale myslím, že to takhle dlouho s ní nemůže trvat. Občas zaběhnou ta robata sem, něco jim seženu ...« Košvanka najednou se odmlčela, jakoby uvažovala, má-li říci to, co jí zatanulo na mysli.

»Marie má už sedmiletou holčičku ...« pokračovala po chvíli »věru ... ten Zeminka si to dítě ani nezaslouží. Jednou se ke mně přitulí a pošeptá mně: »Tetka ... váš Josífek prý měl rád naši maminku ... co pak je to něco špatného, že ji tatínek za to bije a že jí to vždycky tak ošklivě vytýká ...?«

Košvan bolestně zaúpěl.

Matka se odmlčela. Viděla, že synovi srdce rozdírá, a raději umlkla. Josef se neptal už na nic ... to, co slyšel, bylo tak kruté, že už ani více neočekával. Vzalo to tedy s nimi oběma smutný konec ... a žádná naděje na vyváznutí z té neumořitelné bídy, z té životní nicoty, z toho bláta, v němž bořili se oba až po krk.

Košvanka nasadila si brejle a předříkávala si polohlasem v nebeklíči. Syn přeložil ruce křížem na prsou a s tupým pohledem do prázdna poslouchal smutný a tklivý hlas matčin, jenž zněl usedavě a naříkavě. Když zavřela matka knihu, vstal Josef, přistoupil k ní a pohladiv ji po bílých vlasech, zadíval se do její upřímných starých očí.

»Maminko ... chtěl jsem vám něco říci... Teď jste se pomodlila ... tu si tak myslím, že to spíše snesete. No ... neplačte, maminko, dobrá ... vidíte ... vy to také víte, že jsem

na shasnutí a že jsem si přišel k vám naposled vydechnout.«

Košvanka chopila jeho hlavu, přitiskla ji k sobě a mírně hladila ty ostré, bílé hrubé vlasy: »Nemluv tak, Josefe ... snad Pánbůh jinak usoudil ... tady je docela jiný vzduch! ... já ti budu vařit silnou polívčičku, masíčko budeš míti každý den a uvidíš, že se vykřešeš ...«

Košvan zavrtěl hlavou. »Ba ne, maminko .. to se nedá zastavit ... já vím, že dojdu jako hodiny, které nelze už natáhnout. V nemocnici ležel jsem vedle medika a ten mi řekl, že mně nic na světě nepomůže ... ani prý v Meranu bych se nespravil. Víte ... tam hledají ztracené zdraví souchotináři z celého světa, denně jich tam několik umře ... ale nikdo o tom ani nezví, aby ti, kdo tam jdou, měli aspoň naději. Neplačte ... maminko ... mně je pak teprve bolno a těžko u srdce. To se nedá změnit ... přejte mně tu radost, že ta moje duše nepoletí k Pánubohu zamřížovanými okny ... A ještě jsem vám chtěl něco povědět. Vydělal jsem si v trestnici nějaký groš ... dělá to dohromady dvaasedmdesát zlatých a osmačtyřicet krejcarů ...«

Košvan vytáhl z náprsní kapsy balíček peněz, zavinutých ve staré noviny. Košvanka vzala jej do ruky a v tu chvíli zatopila jej přívalem slz.

»Ty noviny mně dejte, maminko, do rakve ... tam je o mně psáno, když jsem byl před soudem: »Mladý zničený život ...« tak to ten-

kráte napsali, a já měl tolik vůle, přičinit se, aby se to nesplnilo. Tak, maminko ... tuhle dávám stranou to, co je přes padesátku ... schovejte si to, abyste neměla se mnou nějaké rozpaky. Myslím, že to postačí ... a pak jsem vás chtěl poprosit, abyste proti tomu nic neměla, když s ostatními penězi naložím, jak mne moje nitro nabádá ...«

»Josefe ... Josífku ... udělej co chceš ... vždyť já bych ti tak ráda udělala nějakou radost ...«

Košvan políbil matce ruku, svlékl se a položil na chudé lože, jež mu připadalo jako pohádkový kouteček.

»Maminko ... po osmi letech ... oh ... to se nedá povědět, co je to za slast ...«

III.

Stará Košvanka šla druhého dne po své práci. Byly žně a ve vesnici nezůstalo takřka ani živé duše. Košvan vyšel přes práh a zavolal na malou holčičku, jež šla kolem.

»Tu máš desetník ... a podívej se, je-li Zeminka doma.«

»Je ... to je moje maminka.«

»Tak ... to je tedy tvoje matka ...«

Košvan shýbl se k dítěti prudce a náhle, jakoby je chtěl obejmouti. Ale v posledním okamžení ucukl celým tělem a pohladil dítě pouze po vlasech.

»Je sama doma maminka?«

»Je . . . dnes nemohla ani do práce . . . a tatínek jí za to ještě nabil . . .«

Košvan se vrátil, vzal klobouk a zamířil k Zeminkovům. Děvče hopkovalo radostně vedle něho a ustavičně žvatlalo. »Víte, co povídal tatínek? Že ten kriminálník přišel domů zhebnout . . .«

Mladý muž jen hlavu k prsům naklonil. Do stavení ho děvče předběhlo. Když Košvan vešel, stála uprostřed žena, kterou na první pohled nepoznal. Oba hleděli na sebe vyjeveně a ustrašeně . . . jeden druhému byl strašlivým zrcadlem. Podali si ruku a při tom pohledy si pověděli, jak je ten svět zbídačil a zbičoval. Nemusili si nic vypravovat a objasňovat . . . Každý měl svoje neštěstí a svou bídu napsanou na své tváři. Oba se přemáhali, aby jeden nad druhým nezaplakal, oba dusili a potlačovali svoje slzy, aby bolest ještě více nenítili.

»Já jsem tě viděla už včera . . .«

A Košvan rozuměl, co tím chtěla říci . . . že už včera věděla, jak ubohý se vrátil.

»Přišel jsem se na tebe podívat . . . a poprosit tě, abys mně odpustila. Dost možná, že by to bylo bývalo s tebou dopadlo jinak . . . ne snad se mnou . . . ale vůbec . . . kdož to může vědět. Nemohu se dlouho zdržet . . . to víš . . . jenom tobě bych ublížil. Jsem zřícenina . . . ale lidé by přece jen po tobě hodili kamenem. Viděl jsem tě . . . a nic víc jsem si na světě nepřál . . . Po celých těch osm let jsem na tebe myslel a snad jsem proto neumřel, že

*

mne živila a udržovala naděje, že tě přece ještě jednou uvidím. Den co den jsem myslel jen na tuto chvíli, celých dlouhých osm let ... a teď ani nedovedu říci, co mám na srdci. Vidíš, Marie, udělala bys mně velikou radost.. tuhle jsem si něco uspořil ... vem si to ... pro ty děti ... mně tím prokážeš nesmírné potěšení ... Marie ... vezmi to ... jsou to čisté, neposkvrněné úspory ... to byla moje radost, když mně ten kapitálek rostl ...«

Zeminka propukla v usedavý pláč ...

Josef položil jí peníze do klína, stiskl jí ruku a s obličejem jako osvíceným vycházel ze stavení. Když se v poledne vrátila matka, ležel v posteli, usmál se na svou rodičku ... ale slova ze sebe nemohl již vypraviti. Košvanka už nešla do práce, běžela pro doktora, vrátila se už pod samý večer, když náves oživla lidem, vracejícím se z polí. Kolem oken batolily se bohatě naložené vozy, zapadající slunce zabloudilo do světničky a za ním tklivé zvuky večerního zvonku. Děvčata zpívala veselé písně, hoši na ně pokřikovali a z bujnosti práskali bičem, jako když střílí.

Josef už matky nepoznal. Stařenka na smrt ulekaná rozsvítila hromniční svíčku.

V tom povstal venku na návsi křik. Košvanka poznala hlas Zeminky, jenž v opilosti vřískal a jásal. Do světnice vplížila se malá jeho holčička, bojácně přišourala se k stařeně a pohlížejíc zděšeně na umírajícího, zadrkotala: »Tetka ... tatínek mamince ty peníze ukrad ...«

TESAŘ TŘMÍNEK.

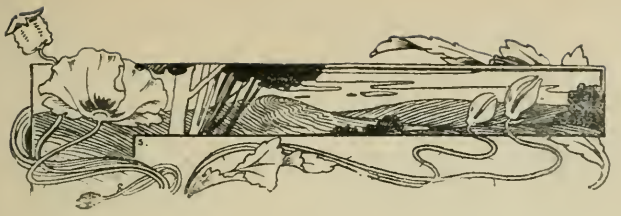

I.

Po nedělním kázání mluvilo se všude jenom o ženě tesaře Třmínka. Na vřelá slova knězova se skoro úplně zapomínalo. Třmínkova žena svalila se najednou jako špalek a udeřila hlavou o dlažbu, až to zadunělo. Odnesli ji do sakristie, pokropili svěcenou vodou, jež byla hezky chladná, a poradili mužovi, jenž se třásl na celém těle a byl bledý jako stěna, aby s ní co nejšetrněji zacházel. Pan páter stál v rohu sakristie a zkoumavým zrakem díval se na plnou a statnou postavu tesařovy ženy, v jejíž očích byla neodůvodněná plachost a zděšenost. Ulekaný Třmínek vzal pozorně svou ženu pod paží, a děkuje sousedkám za jejich láskyplnost a pomoc, skoro zahanbeně s ní vycházel z malých a nízounkých dveří, vedoucích na hřbitov. Jakoby se za to styděl, že žena jeho způsobila v kostele takové pohoršení.

»Andulko . . . Co se ti to jenom stalo?« řekl k ní muž, dosud rozechvěn hrozným tím pádem, tím dunivým úhozem, při němž ho až zamrazilo. Stál pod kruchtou a nevěděl v první chvíli, komu se to přihodilo. V tom kdosi k němu řekl: »Třmínku . . . mně se zdá, že je to tvoje žena.« V tu chvíli jakoby se ho to nepříjemně dotklo . . . ale to podivné, nevyslovitelné a nejasné dotknutí přišlo tak najednou, že si nedovedl nijak vysvětliti, jak povstalo. Zastyděl se za to a bolelo ho, že v takové chvíli, kdy jeho ženu potkala tak neočekávaná pohroma, probudil se v jeho nitru tak chladný, cizí pocit.

Žena nedala mu odpověď. Pozoroval, že se třese na celém těle, že prsa její prudce a nepravidelně se zvedají, a že násilím tlumí pláč. A k tomu byla tak ošklivě zabarvená na tváří . . . až do zelena hrála, klopila hlavu a chvílemi vrávorala. Třmínek si umínil, že nebude na ni doléhat. Šli volným krokem vedle sebe nejkratší cestou, aby byli co nejdříve doma. Bylo na podzim a nebylo zrovna příjemno. Ze zaoraných polí to fičelo hezky zostra. Třmínek se zapjal až ke krku, a když tak šel po pěsině za ženou a pozoroval její kyprou a živou postavu, zachmuřil se a řekl si, že se musí na to zeptat lékaře. Kdyby to bylo v parném létě . . . ale v kostele bylo jako v lednici. Aby to naposledy nebyl příznak choroby. Třmínek popoběhl a přidružil se po bok své ženy. Tvář její byla tvarohově bílá.

»Nebolí tě nic, Andulo?«

»Ne . . . nic . . . Josefe . . . prosím tě . . . nemluv o tom,« zvolala jeho žena tak prosebně a bolestně, že se Třmínek zarazil. Ustoupil zase zpět a šel za svou ženou po pěšince. Nemohl se už ani dočkati, až přijdou domů. Uvidí, co tomu řekne matka jeho. Je mnohem zkušenější v takových věcech a dost možná, že se to nějak vysvětlí. Třmínek dobře cítil, že usazuje se mu kdesi na dně duše nějaký nepokoj, jenž nápadně vzdaloval se od vlastní nehody a zabíhal kamsi dál, kde se tesař nijak nevyznal a kde mu bylo nevýslovně úzko a nevolno.

Se ženou nevyměnil už ani slova. Šla se převléknout do komory. Třmínek zašel rovnou cestou do kuchyně ku své matce, jež chystala oběd.

»Maminko, víte, co se stalo?«

Třmínkova matka prudce se obrátila.

»Andula omdlela v kostele.«

Stará Třmínková podívala se na svého syna a poznala na něm, že je zaražen.

»To byl asi poprask . . .« řekla hlasem, jakoby celé věci nepřikládala žádné váhy . . . »nu . . . Andula není ani první ani poslední. To bude slabostí od žaludku . . . dám jí krapek višňovky, a bude dobře. A prosím tě, nevěs hlavu, jakoby Bůh ví co Anna provedla. A kdy se jí to stalo? . . to musilo být zrovna o kázání . . .«

»Pan páter skorem končil. Dnes zrovna měl takové pěkné kázání.« Třmínek usedl za

stůl a založil hlavu do rukou. »Škoda, maminko, že jste nebyla v kostele.«

»O čem pak vlastně velebníček kázal?«

»Vidíte, maminko, ještě nikdy jsem nebyl tak dojat slovem Božím, jako dnes. Ale tomu panu páteru člověk musí všechno věřit ... snad proto, že tak umučeně vypadá. Ten nebude dlouho živ ... Mně se vždy zdá, jakoby chtěl všechno povědět dřív, než shasne. Dnes měl tak podivně zapadlé oči a tak to na něm bylo znát, že se o každý kousek toho hlasu s těma plícema rve. Kázal o tom robátku z Bučalek ... víte ... o tom Pražátku, které jeho pěstoun skoro do smrti ztrýznil. Kdybych vám jenom dovedl naznačit, co velebníček v tom surovém skutku našel a co z něho dovozoval. Kde se to v tom knězi vzalo, to Bůh ví. Ty rány na tom drobném tělíčku, tak malomocném a bezbranném, musí zabolet každého z nás a horkými slzami bychom je měli hojit a vymývat. Tak nějak to bylo ... to víte, opakovat to nedovedu, ale cítil jsem, že mne to škube v nitru a v očích, že to řeže a pálí. To, co povídal, bylo tak prostinké, jednoduché ... ba, nevypadalo to skorem ani jako kázání ... ale člověk s něho nespustil očí, a celé jeho nitro se při tom zalévalo hořkou bolestí a soucitem, o němž ani nevěděl, že ho tolik má ve své duši. Na to kázání nezapomenu do smrti ... mně se zdálo, jakoby mi uvnitř se zazelenalo, co dlouho leželo ladem a ouhorem. Tolik je v našem kraji těch dětí, a pravdu má velebný pán ... každý se na ně

utrhne, každý mluví o nich s pošklebkem a opovržením, a každý myslí o sobě, že je něco lepšího, povznešenějšího, že má právo o ně se otřít a hodit po nich kamenem. A nikdo nevidí jejich němé, vyčítavé, bolestné pohledy a nikdo se o to nestará, proč tak často zalézají do ústraní a tak usedavě pláčou, div že to srdce netrhá. Nemají ochrany, nemají zastání . . . jsou to siroty, kterým svět ve svém ukvapeném a nespravedlivě bezohledném soudu vypálil na čelo znamení hanby, kterou bičovány a mrskány jsou od lůna mateřského tak dlouho, dokud buď neklesnou pod touto falešnou kletbou anebo dokud nadlidským úsilím nedonutí svět k zapomenutí. Ten malý bučalský mučedník stojí tu se svým zohaveným a zjizveným tělem jako strašlivý žalobce, před nímž ve zmatku musíme prchati a do nejhlubší duše se hanbiti. Není sám . . . a v tom jeví se hrůza obžaloby. V létě bylo v lese plno hub. Kdosi se vrátil na smrt uděšen z lesa . . . že prý málem šlápl na zmiji. Lidem sželelo se nechati hříbky ztrouchnivěti . . . ale báli se poslati svoje děti do lesa. Tu připadl kdosi na příšerný nápad . . . děti do lesa šly, ale cestu zkoumal a vyšlapoval nalezenec. Je-li zmije v lese . . . nuže, ať uštkne toho, kterého prý nikdo nebude oplakávat. A ty malé, zatracené nohy bořily se do mechu a ploužily se křovím, to ničí dítě bylo nastrčeno, aby chránilo a po případě svou smrtí vykoupilo bezpečnost ostatních dětí. Co dále mluvil, nedovedu ani postihnouti . . . jen tolik vím,

že mně slova stoupala do hlavy, že zaplavila mou duši, oči se zamžily, srdce jihlo, a že rodilo se cosi nového, neznámého a dosud netušeného . . .«

Stará Třmínková poslouchala svého syna s rozevřenýma očima a s největším napjetím. Třmínek seděl při tom pořád s hlavou do rukou založenou, jakoby se díval do své duše jako do studně. V tom ozval se v jizbě přidušený, bolestný pláč. Třmínek zvedl rychle hlavu, a matka jeho se mrštně obrátila. Anna stála v koutě a obě ruce tiskla k prsům.

»Holka . . . tobě přece není dobře,« ulekla se Třmínkova matka . . . »počkej . . . já ti dám krapek višňovky . . . uvidíš, že budeš míti žaludek jako fialku čistý . . .«

Tesařova žena vrhla se na židli a propukla v usedavý nářek. Třmínek stál nad ní s hlavou k prsům sraženou, jeho matka leknutím upustila skleničku.

»Hochu, musíš pro doktora,« zašeptala opatrně svému synu do ucha a sklonila se s rozrušenou účastí ku své snaše, aby ji uchlácholila . . .

II.

Ve středu na druhý týden měl bučalský nalezenec pohřeb. Ráno řekla Anna svému muži, že půjde na svaté pole. Bylo na ní znáti, že se přemáhá a že potlačuje slzy a pláč. Tesař to nerad slyšel, ale ani si netroufal

aby to ženě rozmlouval. Od předešlé neděle vystěhovala se od nich radost a spokojenost. Anna nedopustila, aby zavolali lékaře, poněkud se utišila . . . ale ta divná změna, co se s ní stala. Sousedky říkaly sice, že to nic není, že ji někdo uhrančivýma očima obkoukl — ale Třmínek tomu nevěřil. Ono podivné, záhadné zamrazení, jež požahlo ho ve chvíli, když žena jeho omdlela, vracelo se častěji a právě ve chvílích, kdy Anna byla nejzamlklejší a nejzaraženější. V její ztrnutí i v její vzdechu bylo cosi jinorodého, cizího, co vyvoláno bylo něčím hodně daleko mimo něj a co v něm probouzelo lítost a bolest, kterou jenom on sám, v nejhlubším svém nitru byl raněn, a která odpuzovala soucit k trpící ženě. Dnes v noci se probudil křečovitým pláčem své ženy. Měla hlavu zabořenou do peřin, ale i to utajované štkání ho zburcovalo. Třmínek se ani nepohnul a poslouchal. V tom nářku bylo tolik lítosti, tolik palčivé bolesti . . . a tesař nadarmo hledal a pátral po ráně, která zavinila toto krvácení srdce a duše. Zpytoval svoje svědomí a hledal vinu a původ v sobě. Jsou tři léta spolu, a dosud jí ani hrubším slovem neukřivdil. Žena ležela vedle něho a křečovité záchvěvy jejího těla jako vlny se k němu přenášely. Kdyby aspoň něco vypátral, co by mu pomáhalo zaplašiti tento tajený zármutek. To Třmínek věděl, že si ho Anna nebrala z lásky. Dlouho to trvalo, než ji udolal a než svolila, že bude jeho ženou. Domlouvali jí ze všech stran, že je tesař řádný, hodný

muž, vydatný řemeslník, že má domek jako z cukru a něco polí, a že ji bude zrovna na rukou nositi. »Právě proto, že je to tak dobrý člověk, si ho nevezmu,« řekla kdysi, a tetky v rozhorlení jí zahrozily, aby jí Pánbůh za ta slova jednou nepotrestal. Třmínek tenkráte, když to slyšel, zarazil se a cosi ho zrovna píchlo. Slýchával, že měla Anna v městě nešťastnou lásku, a z toho usuzovali, že je tak zamlklá, že se straní lidí i zábav ... Jiní zase povídali, že si příliš mnoho domýšlí na svou krásu a že čeká na někoho onačejšího, na ženicha s lepším živobytím, než s nádenníckým chlebem a dřením. Tak to trvalo dvě léta, Třmínek byl Anně ustavičně jako stín v patách, a konec konců byla z toho ovšem svatba.

Celou tu dobu Třmínek probádal, proputoval v myšlénkách celou minulost od prvního setkání ... ale ani na jediný kámen úrazu nenarazil. Nenašel a neobjevil ničeho, co by objasnilo velké a hluboké toto rozjitření.

Žena jeho asi za hodinu na to usnula. V tom ruce její, měkké a palčivě horké, obvinuly se kolem hlavy tesařovy a rty vášnivě přitiskly se k jeho čelu ve dlouhém, žhavém a vášnivém polibku.

Třmínek ležel jako ztuhlý. Zhrozil se toho polibku, o němž věděl, že mu nepatří a že nikdy tak žhavé vřelosti nepoznal, A přece neměl tolik síly, aby zapudil a vyhladil závratnou sladkost toho okamžiku, jenž omamoval. Teprve v tu chvíli poznal, co nebylo

v jeho manželství a čeho za ta tři léta nezakusil. Pak ruce ženiny bezvládně klesly, a na obličeji rozestřel se úsměv neskonalé blaženosti. Tesař zvolna, opatrně se pozvedl na loži a zadíval se v ženinu tvář. Tak ji doposud nespatřil. Byla v ní záře velikého štěstí, jež utajeno bylo kdesi v nejskrytější hlubině duše. Co obsahovala ta báječná studánka, jež dovedla vykouzliti toto svítání a tyto červánky? Třmínek neznal ani původ bolesti její, ani tajemnou záhadu tohoto ohromného převratu. O bolesti věděl tolik, že je výronem skutečnosti ... a bylo mu tak blaživou útěchou, že ten úsměv blaha mohl vysvětliti milosrdným snem. Dokud pouze trpěla, nezdálo se mu býti tak znepokojujícím a hrozným ... vždyť bolest znamená tolik, jako nedosažení a neukojení ... ale zhrozil se toho, kdyby ten úsměv blaha a štěstí byl vytouženým vykoupením ze strádání, z marných nadějí a tužeb, jež došly svého splnění a nasycení.

Třmínek podrobil úvaze každý krok své ženy. Ale stínu nenašel na její počestnosti, nikdy a nikde nepřistihl svou ženu tam, kde mohl by se zakotviti a usvědčiti její zdrcenost z touhy po uvolnění od muže, jenž stal se jí odporným.

Třmínek zatajil dech. Žena ve spaní cosi šeptala ... tak měkce, něžně, sladce a přítulně ...

»Andělíčku Boží, strážce můj, rač vždycky být ochránce můj ...« splynulo s kyprých rtů jako teplý vánek.

Tesař zmaten ulehl na lože. Do rána nezamhouřil ani oka. Přemýšlel, uvažoval a zkoumal. Když obrátil hlavu ke světlu, jevil se na ní veliký, hluboký smutek a zármutek. Opatrně naklonil se k čelu své ženy a vtiskl na ně vřelý polibek. Vstal s hlubokým vzdechem, a když v předsíni setkal se se svou matkou, řekl smutným hlasem:

»Maminko ... už jsem na to přišel ... už vím, proč je Anna tak změněná a rozbolestněná.«

Stará žena se až ulekla. Syn vypadal, jakoby se dověděl něco hrozného, šeredného.

»Ale jdi .., to ti jistě někdo něco nekalého namluvil ...«

»Ba ne ... dnes v noci mně to napadlo, a věřte, že se nemýlím. Nic jiného to nemůže být ... jen si to rozložte ...«

»Tak co vlastně myslíš ...?«

»Anna se trápí, že nemáme dětí!«

Stará Třmínka ani nehlesla. Syn řekl pouze to, co ji dávno trápilo. Viděla ho, jak se svěšenou hlavou zašel do komory, odkud se vrátil s nářadím. Byla by nad ním zaplakala, jak zaražen a rozpačitě se díval kolem sebe, jakoby se za to styděl.

»Maminko ... je to tak. Tuhle nás potkal můj mistr a povídá: »Tak kolik už těch capartů máte?« Anna zůstala, jakoby nůž do ní vrazil. A každou chvíli člověk přijde do takových rozpaků. Povšimněte si jen Andulky, když vidí malé děti ... je vždy, jakoby ji polil, a několikráte jsem viděl, že má slzy

v očích. Nic neřekne, ale trápí ji to. A proto ji to tenkráte tak dojalo s tím bučalským nalezencem ... sama je plna mateřské touhy, a tu najednou slyší, jak jiní jsou zasypáni zrovna štěstím, o které ona tolik stojí a kterého se nemůže dočkat. Já si to tak aspoň vykládám ... jinak ani nevím, zda li bych to dále snesl ...«

Třmínek odešel se širočinou, přehozenou přes rameno. Blýštila se mu zrovna u samé hlavy, matka se za ním dívala, a tu ji najednou přepadla při pohledu na svislou jeho hlavu a tu širočinu za ní taková lítost, že dala se do bolestného vzlykotu ...

II.

V poledne nesla stará Třmínková synovi oběd. Měl na pilno a nerad by dvojí cestou promrhal tolik drahého času. Tesař posadil se na kládu, jedl ... ale jakoby s nechutí. Matka nespustila z něho očí. Složila pak nádobí do koše, ale nějak se jí nechtělo odejít.

»Josefe ... chtěla jsem ti něco říci ...«

»Nu ...?«

»Tak mi dnes dopoledne napadlo, že byste si mohli prozatím vzíti nějaké to Pražátko ...«

Tesař zrychla na matku pohlédl, ale obličej jeho současně se rozjasnil.

»Maminko ... to je dobrý nápad ... prosím vás, promluvte o tom s Annou. Dost možná,

že to bude naše štěstí ... máte pravdu ... to uděláme ... koukněte na Liskovy z Rožďalovic ... ti to udělali zrovna tak a teď je mají radši než jiní své vlastní.«

Třmínková zamířila zrovna na hřbitov. Věděla, že tu svou snachu najde. Počkala, až bylo po obřadu, a nemohla se ani dočkati, až vyjdou ze hřbitovních vrátek. Řekla snaše přímo, co v poledne Josefovi navrhla.

Anna zbledla a zůstala jako k zemi přimrazena. V zápětí zarděla se její tvář a oči zasvítily.

»A co říkal Josef?« vyhrklo to z ní ulekaně i radostně.

»Co by říkal ... div že mne za můj nápad neobjal ...«

Celou cestu k domovu hovořila jenom tchyně ... snacha byla zamlklá a zaražená. Třmínková tím horlivěji se přimlouvala za svou myšlénku.

Snacha se brání ... uvažuje ... pomyslila si a umínila si, že bude kouti, dokud je železo žhavé. Snacha neříkala ani tak ani onak. Večer chodila jako vyjevená z místa na místo a plaše se dívala po svém muži, jenž se zrovna rozplýval v hovoru o Liskovic schovance.

Když chystali se na lože a stará na snachu doléhala, aby se přece nějak rozhodla, nedostala vůbec odpověď. Tesař přistoupil k ženě a ulekaně ustoupil ... její rty byly modré a třásly se jako v zimnici.

»Vidíš, Andulo ... to's musila na ten pohřeb

chodit . . . já to věděl, že se zase rozžalostníš . . .« vyčítal měkkým, laskavým hlasem.

Ulehli všichni, rozladěni poněkud a neuspokojeni.

Mladá žena vůbec neusnula. Dvakráte vyšla v noci na dvůr, a když muž za ní přichvátal, vymlouvala se, že se může ve světnici zadusit. Ve čtyři hodiny ráno probudila muže a řekla mu, že se rozhodla a že si pojede do Prahy pro nalezence.

»Tak co . . . hocha nebo holku?« zvolal vesele Třmínek . . .

»Raději děvče . . . Třmínku,« prohodila se smíchem Anna, ale hlas se jí při tom zajikl. Tentokráte šel tesař do práce a hlaholivě si prozpěvoval. Matka právě vyšla se snachou, aby ji doprovodila na nádraží. Dost možná, že žena s holčičkou večer už přijede . . . povídala sousedka, pěstounka nalezence, že se dítě někdy nahodí v tu ránu.

Třmínek prozpěvoval si po celý den.

»Ta naše maminka . . . vida . . . ta na to přišla . . .« liboval si v duchu, a širočina lítala nad trámem jako šidlo nad hladinou.

»No no . . .« povídali si soudruzi v práci . . . »Třmínek jakoby byl vyhrál terno . . .« — —

V osm hodin večer přišla žena s holčičkou. Anna byla jako vyměněna . . . Třmínek chvílemi nevěděl, jestli pláče anebo se směje. Nalezenka byla asi pětiletá, boubelatá jako jablíčko a švitořivá jako špaček. Tesař posadil si ji na stůl, zvedal ji do výše a žadonil, aby mu řekla tatínku. To bylo jásotu, když se do-

*

věděl, že se jmenuje Aninka. Tchyně i syn obskakovali nalezenku a byli by jí snesli pomyšlení. Tesař posadil si ji na klín, pohladil ji po vlasech a měkce řekl: »Tak poslyš, Andulko... ode dneška já jsem tvůj tatínek... tamhle je tvoje maminka... a tohle je tvoje babička...«

Dítě dívalo se zaraženě a vyjeveně z jednoho na druhého. Bylo umdleno a zaraženo změnou, které ještě nechápalo. Pod očima mělo tmavé prouhy od pláče, jímž oplakalo svou dosavadní pěstounku. Když poněkud seznalo nové okolí, napadla je tesknota, a děvčátko dalo se do nářku. Chtělo stůj co stůj domů, ku své mamince, a za nic na světě nedalo se uchlácholiti. Usnulo konečně v náručí Třmínkově, jenž s něžnou a tklivou opatrností položil ji na postel.

Teprve nyní věnoval se tesař svojí ženě. Viděl, že je rozechvěna a rozčilena... vždyť vpravovala se v úkol mateřské ošetřovatelky k dítěti zcela cizímu a neznámému. Vyzval ji, aby se posadila vedle něho a vypravovala mu, jak dítě dostala. Anna byla dnes tuze špatnou vypravovatelkou. Souvisle nepověděla ani jednu větu... nalezenka byla prý náhodou se svou pěstounkou v ústavě, musili ji vrátit, poněvadž prý se stěhují někam do Uher, a tak se stalo, že jí páni holčičku nabídli.

»Jak pak se jmenuje vlastně to dítě?« otázal se Třmínek.

»Bože... ani nevím.... docela jsem na to

zapomněla . . já si vzpomenu . . . budu míti někde lístek . . .« odpovídala Anna, zadrhujíc každé slovo. Třmínek jen zářil nad rozjasněnou její tváří, nad oživenýma očima a nad tím milým, vábným úsměvem, jenž oduševnil její obličej při každém pohledu na spící děcko, jež umouněné od rozdírání slz bylo přece jen roztomilé a hezounké.

»Necháme si je už . . . co říkáš, Andulko,« řekl měkce tesař. Anna přitlumeně vykřikla, veběhla mu divoce v náruč a oběma rukama vášnivě ho k sobě přitiskla. Třmínka ten výbuch zarazil, zase něco se v něm ozvalo, co nedovedl nikdy zachytit a jasně si uvědomit . . . ale to objetí bylo tak vřelé, tak omamující, tak připomínalo ten noční polibek, že na vše zapomněl a žil a věnoval se jenom okamžiku, jejž by byl rád ve věčnost proměnil. — —

S tesařem se něco dělo, co nedovedl nikdo vysvětliti. Tak asi od té doby, co si vzali do domu nalezenku, chodil jako bezduchý. Jeho žena zrovna kvetla a kypěla, byla čerstvá a svěží jako po vykoupání, zpívala, smála se a nesla se jako mladice. S nalezenkou vyváděla jako s učiněným klenotem . . . ale nic naplat, každý ji musil za to jenom pochválit. Třmínek slyšel o tom na potkání, jen se usmál, pokývl hlavou a pohledem jakoby chtěl říci, že se to rozumí samo sebou.

Byl zamlklý a zaražený. Tížila ho záhada, jejíž rozřešení mu ustavičně ubíhalo. S jeho ženou se něco přihodilo, co nemohl pochopiti, co ale tu musilo býti, poněvadž ho to na-

plňovalo nepokojem a nevysvětlitelným strachem. Vzpomínal ustavičně na onu noc, kdy si myslil, že tajemství ženino odhalil. Nemohl si nijak vysvětliti, jak je to možná ... ale tenkráte musil býti na omylu. To, co volili na odstranění její zádumčivosti, účinkovalo ... to viděl a poznával na první pohled každý ... ale Třmínek nemohl a nemohl se sebe střásti tu mrazivost, kterou pociťoval při každém něžném projevu ženině k nalezence. A to si vždy vzpomněl na onen podivný pocit, jenž se v jeho nitru tak mohutně přihlásil, když v kostele jeho žena omdlela.

Vše se obrátilo ... žena jeho spala zdravým, silným spánkem, tesař převaloval se na loži a bděl, obíraje se svou mučivou hádankou. Den co den jasněji poznával, že na manželství jeho leží černý, dusivý a umořující stín. Dříve vadla a trpěla jeho žena ... nyní souží se on. V čem probůh vězí ten neblahý rozkol, jenž nepřipustí objasnění a dorozumění, které by je snad k sobě připoutalo?

A tesař přece jen miloval svou ženu tak, jako v den svatební, a zamiloval si i nalezenku, která vrátila ženě jeho radost ze života. Ba, ona svým příchodem obdařila i jeho ... žena jeho byla od té doby k němu docela jinou, v její polibcích už nebyla ta chladná lhostejnost, ta suchá střízlivost — objímající ruce její se třásly a chvěly zanícením a smyslným napjetím, a ona klesávala mu v náruč jako sluncem osmahlý květ k lodyze se klonící. A na co tenkráte zapomněl ve varu

vášně . . . to nedalo se už odehnati a zapuditi, otravovalo každou intimnost a stávalo se tak silným a mocným, že se tesař začal stykům takovým jenom proto vyhýbati, aby ono neznámé, to cizí, to tajemné, co bilo a tepalo ho v celém nitru, nevyvolával a neprobouzel.

Jednou Třmínek náhodou pohlédl na otevřený ženin kufr, kam ukládávala cennější věci, peníze i listiny. Bez všelijakého úmyslu zahrábl pod šaty a vytáhl malou skřínku. Nahoře bylo něco ušetřených peněz, spořitelní knížka, domovské a křestní listy, na samém dně malý lístek, žlutý, několikráte přeložený, o nic větší osmerky. Třmínek papírek rozevře . . . nahoře bylo vytištěno: Král. český zemský nalezinec. »Jediný dokument naší berušky,« řekl soucitně Třmínek . . . v tom vytřeštil oči, obličej se zkřivil hrůzou a zděšením, a silný muž zavrávoral. Na lístku bylo jméno nalezenky . . . vlastní jméno jeho ženy.

Tesaři se zdálo, jakoby uvnitř něco puklo a se provalilo. Nalezenka byla vlastní dítě jeho ženy. Ono cizí, chladné a neznámé, co po léta žilo, spalo a chodilo s nimi, bylo zde, přihlásilo se a obnažilo.

Třmínek hodiny proseděl nad tím malým, nepatrným papírkem, Když vyhlédl oknem a spatřil ženu, matku a nalezenku, vracející se domů, vyšel zadem přes humna a zamířil k lesům. Pozdě večer bral se k domovu. Nikoho nepozdravil a nikomu neděkoval. Když se ubíral kolem fary, zaslechl otevřeným oknem pláč. Kdosi na dvoře pronikavým, žalostně

udiveným hlasem volal: »Velebný pán právě vypustil svou zlatou duši . . .«

Třmínek smekl a s obnaženou hlavou bral se k domovu. Vzpomněl si na všechno, co s mladým knězem ještě tu žilo, jakoby dosud byla tvůrkyně jeho šlechetných snah v jeho těle, a hořko zmocnilo se jeho duše, když si vzpomněl na svůj dojem tenkráte v kostele . . . to se mu zdálo, jakoby chtěl všechno krásné povědět dřív než shasne.

Bylo pozdě, když přišel domů — matka už spala, žena klečela u postele nad spícím dítětem a modlila se. Tesař zahučel pozdrav . . . Přistoupil ke stolu a mlčky položil na stůl dětský lístek z nalezince.

Anna vyskočila, hrábla po lístku, rozevřela ho . . . poznala svůj lístek . . . zajektala . . . a ve chvíli na to vrhla se Josefovi k nohám.

»Odpusť . . . Josefe . . . ty nevíš, co jsem vytrpěla . . . já neměla k tomu sil . . .«

Horké slzy smočily ledově studené ruce tesařovy.

Pohlédl do její vyděšených očí, a horko rozlilo se mu po útrobách. To, co je odcizovalo, spadlo s něho jako šupiny . . . cítil neskonalé uvolnění, cítil, jak úplně mizí a prchá ten mrazivý pás, jenž horká jejich těla a duše po souzvuku a splynutí toužící a planoucí od sebe odpuzoval, neptal se na nic, netoužil po zpovědi její . . . ale ruce jeho se rozevřely v tu chvíli, co slovo kající vydralo se z její úst a co v duši jeho jako chorálem zazvučelo veliké a radostné odpuštění. —

K SOUDU.

(PŘÍTELI JANU JIRÁČKOVI Z KNĚŽMOSTA.)

I.

Bylo po žních, a v ovenickém kostele lidu na požehnání, jak by nabil. Na večer slavily se společné obžínky, a lidé přišli pánubohu poděkovat za bohatou úrodu. V loni tou dobou bylo při téže příležitosti asi padesát lidí. Sklizeň byla tak nepatrná, že to nestálo takřka ani za kosení. Co nepotloukly kroupy, odplavila průtrž mračen, a lidé hlasitě reptali. Dnes jakoby se za to každý styděl, a zejména ženy modlily se vroucně a upřímně. I sedláci přišli do kostela všichni. Báli se faráře, který na své kazatelně býval bezohledný a bezbožníka, jenž vyhýbal se kostelu, třeba jménem pojmenoval. Zrovna v loni stalo se to prvnímu sedlákovi ze vsi, Nechojdomu, jenž o posvícení veřejně před lidmi řekl, že modlitba mu nepřinese, co zničily kroupy a co splavila voda. Farář tehdy pochopil malomyslnost svých osadníků, plamennými slovy povzbuzoval k dů-

věře a naději a zpupného sedláka jmenoval jako výstražný příklad, jenž ve svém furiantství zapomíná, že soudy boží na sebe volá.

Na Ovenicku drží ještě lid na Boha a na kostele lpí s dětinskou důvěrností a oddanou úctou. Všem zatajil se ve hrudi dech a oči všech s vytřeštěnou bázlivostí zahleděly se na kněze, jehož jiskřivý zrak a vztažená ruka mířila směrem, kde leží sedlákův statek. Po té všechno jako na povel ohlédlo se na skupinu, kde stál sedlákův syn, a do posledních lavic, kde seděla sedlákova chasa. Když pak bylo po pobožnosti, holky zůstaly státi před vraty a daly se do usedavého pláče.

»V tom domě nebude požehnáno,« řekla ke skupině plačících holek půllánice Kejmarová, jejíž syn byl letos vysvěcen na kněze. Stařena si na tom velice zakládala a těšila se proto veliké úctě a všeobecné vážnosti. Zkusila pro toho synka dost a dost a ustavičně slyšela úštěpky, že ho tomu světu a životu vnutila a takřka vypiplala. Hoch totiž do desíti let postonával, a proto ho dala selka na studie, ač byl její jediný syn a dědic pěkného půllánu. Synek studoval ... ale při studiu měl prý po levé ruce kalamář a po pravé medicinu. Selka se dřela do úpadu, sama skoro nejedla, všecko všude zpeněžila, jen aby hoch si mohl něco dopřáti na posilněnou. Tak ho udržovala jako páru nad hrncem, a když hoch přišel na prázdniny, byla by ho nejraději nosila v plenkách jako malé děcko. A pánbůh vyslyšel úpěnlivé její prosby a modlitby, zacho-

val jí ho při živobytí, a když hoch byl hotov se studiemi v krajském městě, došla s ním na faru a řekla: »Pánbůh ho tu nechal, ať tedy mu za to nadosmrti slouží.« A tak se stal mladý Kejmar knězem, a Kejmarka div že samou radostí o rozum nepřišla.

Když pak mladý kněz sloužil v Ovenicích první mši svatou, myslili lidé, že to stará Kejmarka nepřežije. Syn stal se pak kaplanem někde v Němcích, a Kejmarka se modlila k pánubohu, aby byl brzo farářem a aby mohla k němu za hospodyni.

Pro tyto všecky věci hrála Kejmarka v obci po panu faráři ve věcech náboženských prim. Vždy a všude jakoby byla obhalena září synova důstojenství.

Holky, když Kejmarka s nevolí a hněvivě pronesla k nim slova o hněvu božím, daly se ještě do usedavějšího pláče.

»Já už tam ani nohou nevkročím — a kdyby mně dal dukát jako lívanec,« štkala mladá holčice, která u sedláka sloužila asi týden.

Kejmarka děvčata ještě popichovala. Neměla při tom zlého úmyslu, ale člověk bezbožník byl u ní horší než zločinec, zloděj nebo žhář. Tentokráte vmísil se do toho sám starosta, sedlákův dobrý kamarád. Domluvil děvčatům a Kejmarce zpříma řekl: »Váš syn je snad dobrý muž . . . ale vy jste dotěrná pobožnůstkářka, která by se nejraději modlila na věžní báni, aby to každý viděl.«

Kejmarka leknutím div že neomdlela, ale

na starostu si přece net ufala. Schoulila hlavu do velikého strakatého vlněného šátku jako slepice do peří, zabručela něco o oplatkách, jež pánbůh peče, a zahanbena cupala k domovu.

Letos zastupoval sedláka Nechojdomu jeho syn Antonín. Tak si leckdos z přítomných při pobožnosti vzpomněl na Kejmarčiny oplatky. Starý sedlák se tenkráte, když slyšel, co se stalo v kostele, na plné kolo rozesmál. Sedlák si postavil hlavu a do kostela nechodil. Přišla sena, a Nechojdomu měl na svých lukách toho božího požehnání, že nebylo podobného pamětníků. Napěchované vozy zabraly celou silnici, a poslední fůra uvázla ve vratech. Sedlák vyskočil na fůru, aby podél vrátní trochu seno vytrhal, by mohli snáze projeti. Aby se náklad při škubnutí potahu nezvrátil, podepírali s obou stran chasníci fůru podávkami. Nechojdomu ještě vykřikl: »Tak už!« koně prudce zatrhli, sedlák se převážil a střemhlav sletěl dolů — zrovna na podávky, ostré jako jehly.

Než ho donesli do sednice, vypustil duši. Vždyť se, ubohý, v pravém toho slova smyslu nabodl — —

Na požehnání nespustila Kejmarka s mladého Nechojdomu při modlitbách ani očí. Jí to tak nějak lichotilo, že byl sedlák za svou zpupnou pýchu tak strašlivě a děsně potrestán. Byla utvrzena ve víře, že Bůh tresce liknavost ve víře, a tu její dítě, sluha Páně, vyrostlo v jejích očích do oblačné výše.

Mladý Nechojdomu zamířil po pobožnosti

rovnou na faru. Kejmarka střelila po něm svýma malýma, jako baziliščíma očima a pomyslila si: »Teď leze ke kříži ... ale trochu pozdě. Kdyby tu byl můj syn panem farářem ... musil by mu dáti patřičný díl.«

Pan farář se ještě v sakristii převlékal, a proto usedl sedlák na lavičku před farou. Nechojdomu byl statný a ramenatý junák. Býval snad nejveselejším chasníkem, ale od tatíkovy smrti byl jako zařezaný. Bylo to osudné neštěstí, tatík skonal bídnou smrtí ... ale čas by byl i tuto ránu zmírnil a zhojil. Vždyť něco na vlas podobného událo se na panských lukách už dvakráte. Naposled přihodilo se to před pěti roky ... ba, to bylo daleko horší. Jedna fůra zůstala nedoložena na lukách. Kterýsi chasník si ulehl do sena, zapadl a usnul jako o půlnoci. Odpoledne vystoupí poklasný na fůru, zabodne podávky, a v tom se mu zdá, jakoby slyšel ztlumený výkřik — chce podávky vytáhnout ... ale šlo to nějak ztuha ... a když je vytrhl mocí ven, byly až po násadu zakrváceny. Tenkráte hrozilo poklasnému ještě k mukám svědomí vězení. Nechojdomův případ byl třetí, stalo se to také nešťastnou náhodou ... ale Kejmarka z toho hned udělala oplatu boží, a každý tomu věřil. Mladý Nechojdomu nadarmo se vynasnažoval, aby tento proud zastavil. Kejmarka dala se dokonce slyšeti, že takový hříšník nepatří ani do posvěcené země. V mladém sedlákovi vzkypěla krev, ze vzdoru zajel do města a objednal tam tatíkovi na hrob skoro tři metry vysoký, jako

uhel černý jehlancový náhrobek se zlatým nápisem. Z města pak telegrafoval Kejmarčinu synu snažnou prosbu, aby přijel jeho otci na pohřeb. Kejmarka zůstala jako solný sloup, když třetí den přijel její syn . . . vykropit hrob toho neznaboha.

Tak se uměl mstít sedlák. Ale proto přece símě pomluv, naseté Kejmarkou, vzklíčilo a ujalo se Nechojdomu nechal lidi povídati a myslil si, že je to brzo přejde. Znal lidi a ocenil jejich slabosti, jež škodolibost rodí a živí, Nadarmo se o něm nepovídalo, že má rozum na pravém místě a že tak jako tak bude jednou starostou obce. S Kejmarčiným synkem studoval na mladoboleslavském gymnasiu asi pět latinských škol, ale jednou něco provedl a byl vyloučen z ústavu. Resolutní tatík dal synka ihned do hospodářské školy a po roce si ho vzal domů.

Tvrdohlavou a nepoddajnou neústupnost zdědil po svém otci, a když si vzal něco do hlavy, bylo všechno úsilí marné, změniti jeho náhled nebo úmysl. Tato houževnatá, abych zrovna řekl, svéhlavá duševní setrvačnost zračila se v celém jeho vzezření. Proto také poznamenala farská hospodyně, když usedl na lavičku před farou: »Z toho paličáka paličatého nekouká nic dobrého.«

Farář uvítal Nechojdomu velice vlídně a podal mu upřímně ruku. Sedlák přimhouřil oči, a sotva že vstoupili do farářovy pracovny, řekl z přímа: »Pane faráři, jdu vám oznámit, že se budu ženiti.«

Farář se na chvíli odmlčel. Bylo na něm znáti, že se chystá k nějaké námitce.

»Nikdo vám v tom nebrání,« řekl konečně vlídným a měkkým hlasem, »jste mladý muž, jste plnoletý a máte až nazbyt, abyste ženu uživil. Ale než se oženíte, dobře uvažte, jak svrchovaně nebezpečné vášni jste podlehl. Vím, koho si chcete bráti, a proto vás otcovsky varuju a důtklivě vám kladu na srdce, abyste se slavně zapřisáhl, že zřeknete se té strašné libůstky, která vám hrozí nejen zkázou vaší občanské cti, ale i smrtí.«

»Děkuju vám, pane faráři, za radu,« řekl sedlák ledovým hlasem, zblednuv v obličeji jako plena, »ale to, o čem vy mluvíte, nebylo nikdy ještě překážkou sňatku. — Kdybyste byl tedy tak laskav a ohlásil nás v neděli po prvé . . .«

Kněz už nepromluvil, sedlák pozdravil a chvatně odešel z fary.

II.

Staří a zkušení lesníci, kteří vyrostli s těmi stromy ve svých revírech, tvrdí, že pytláctví je vášní, kterou dědí syn po otci. Na Ovenicku byl nebožtík Nechojdomu nejsmělejším pytlákem. Po dvacet let říkali o něm lidé, že nesejde smrtí přirozenou. Staroch byl ovšem opatrnějším pytlákem než hospodářem.

Tatík tajil úzkostlivě svou vášeň před svým synem. Jednou přijel pozdě na večer

Toník s nákladem z města. Tatík stál při skládání a několikrát syna pochválil, že dobře koupil. Když pak syn odešel s poslední koupenou věcí na sýpku, vylezl hospodář na vůz, aby se podíval, zda chasníci nic na voze nezapomněli. Vůz byl až do poloviny vyložen slamou, v níž byly vytlačeny koupeným zbožím hluboké jámy. Najednou se hospodáři zdálo, že našlápl na něco tvrdého.

»Aha ... to asi zlámali cestou lištu a dali dělati novou, abych nevěděl,« pomyslil si hospodář a rozhrábl slámu.

V tom, jak poodhrnul slámu, zablesklo se něco na dně vozu jako zmije. Hospodáři zatajil se dech ve hrudi ... Už věděl, že to není stará lišta. Odhrnul slámu dál — na dně vozu ležela krásná dvojka, jejíž kohoutky pečlivě byly zabaleny kusem starého sukna.

Hospodář slámu zase zahrnul a rychle skočil s vozu. V obličeji byl bledý a z těžka oddychoval. S čela řinul se mu horký pot v hrachových krůpějích a staré ruce se mu chvěly.

»Už to také na něho sedlo,« zašeptal, a ruce, sepjaté jako k modlitbě, položily se na ústa, jakoby se bál a chtěl zabrániti, by více nemluvila. Starý sedlák vrávoral od vozu jako opilý. Nevešel do světnice, protože se nechtěl setkati se svým synem. Vyšel na zahradu a tupě zadíval se na černé lesy, vinoucí se po svazích kolem do kola jako příšerný pás. V tu chvíli pojala starocha proti těm lesům nenávist.

»Prokleté lesy —« zamumlal skrze zuby, »už jste pohltily ve svou síť i mého syna.« Pak slyšel sedlák, jak ho syn volá a jak mladší chasník odpovídá, že viděl sedláka vcházeti na zahradu. Mladý hospodář neodpověděl a otce dále nehledal. Podíval se na prodašické lesy a tušil, kam asi otec nejspíše zamířil. Tajili oba svou vášeň a jeden se před druhým ani slovem o ní nezmínil. Jednou se stalo, že v mýtině přeletěl rychlostí jelena syn kolem otce. Sešli se pak současně na zahradě a jeden se styděl před druhým a oba byli v rozpacích.

Když pak sedlák skonal strašnou smrtí, říkali revírníci a hajní: »Tak vida — ušetřil nám práci . . . ale mladého to nemine.«

Ale Nechojdomu byl opatrný a lstivý jako úhoř. Starý lesníkům vyklouzl jenom svou smrtí a proto se těšili, že to mladému, až ho dopadnou, dvojnásobně vynahradí. Nechojdomu ovšem nebyl jediným pytlákem ve vsi. Bylo veřejným tajemstvím, že v každém druhém stavení je dobře uschovaná ručnice. Pytláci měli svůj systém, kterým přepadali hraběcí honitby. Nikdy nešli dva dohromady a nikdo s nikým o své choutce nemluvil. Dětenický kníže a velkopřevor maltánských rytířů Johanitů Othenio Lichnowski-Werdenberg byl sám vášnivým myslivcem a několikráte řekl, že mu pytláci ztrpčují život. Jednou dal si zavolati faráře, jehož byl patronem, a žádal ho, aby to zkusil s kazatelny a občany napomenul. Farář svolil, ale bylo na něm znáti, že

velice nerad vyhovuje. Za těch třicet let, co byl na ovenické faře, poznal dokonale své ovečky a věděl, že toto bejlí naprosto není možno vykořeniti. Ale patron je patron, a toho musel poslechnouti. Sotva že zavadil o choulostivé thema, poznal ihned, že to padá na hlavy jeho oveček jako řeřavé uhlí. Pronesl tedy ještě s chvatem několik slov a odbočil na docela jiné pole. Do smrti prý nezapomene ty pohledy, které na něho byly vrženy ze skupiny sedlákův a chalupníkův.

Myslivci lítali lesem ve dne v noci jako chrti, ale rány houkaly na všech stranách a zvěře valem ubývalo. Jednou byla v zámku veliká hostina. Hrabě jako husarský rytmistr pozval asi sto důstojníků, manévrujících v nejbližším okolí, k hostině. Chtěl se pochlubiti svou zvěřinou, aranžován veliký hon, a konec všeho byl, že při hostině jevil se této labužnické přízdoby citelný nedostatek. Hrabě zuřil, vynadal svým myslivcům ničemů a darmochlebů, a aby je potrestal, nařídil, že nesmí nikdo z lesnického personálu ke svým vyjížďkám užívati panských kočárů. To byla ovšem pro manželky a slečinky pánů lesmistrů veliká rána, když musily choditi do kostela pěšky jako vesnické nebo dokonce dvorské podruhyně, manželky a děti šafářů, poklasných a polních hlídačů.

Ve vsi bylo z toho ovšem náramné gaudium.

»Tak prý se nedostalo zvěřiny na zámku?« prohodil s impertinentní starostlivostí půlstat-

ník Švejda, o němž bylo všeobecně známo, že si tuze rád zapytlačí. »Hm ... hm ... ale totě k neuvěření ...« pokračoval půlstatník, prohrabuje se ve svých zrzavých a sporých vousiskách na bradě a přimhuřuje levé oko, jakoby ho bůhví jak svrbělo, »... lesy jako moře a myslivců jako ryb.«

»Inu — je v tom háček,« přihodil si chalupník Kocura, pohodiv opovržlivě rukou, na níž scházel ukazováček a prostřední prst, »zvěř zapomněla se ohlásit a udat na zámku číslo svého pelechu.« A při tom se ušklíbl, jakoby citron polykal. Kocura ovšem měl svou příčinu ke kyselosti, poněvadž se jednou k večeru přihrabal domů s ustřeleným prstem. Sotva že dýchal.

»Mámo ... Ježíši Kriste ... honem honem řezačku ... za chvilku tu budou četníci s myslivci ... lesník Kaldarar mne postřelil ... musím to nějak zatušovat ...«

Chalupnice zalomila sice rukama, ale neztratila duchapřítomnosti. Věděla, co to znamená, ustřelený prst ... budou hledati od stavení ke stavení a vinníka snadno najdou. Kocurová chvěla se sice na celém těle, v prvním okamžení nemohla ani nalézti cestu do stáje, ale tušila, že tu běží o Kocurovu kůži, a proto si ustavičně šeptala: »Pane Bože ... stůj při mně ... ty ubohé děti ... co by z nich, ubožek, bylo, kdyby tatíka zavřeli do kriminálu ... ale těm ho nevydám ... jen tu radost jim nedopřej.« Tak se posilovala, aby nezmalomyslněla a neztratila strachem a leknutím rozvahu.

Ve stáji obsluhoval dobytek mladý výrostek. Ženě kmitlo hlavou loňské vyšetřování, kdy strážmistr vyslýchal nejen děti, ale i veškerou čeládku. Popadla putynku a chvatně vyhrkla: »Skoč pro vodu ... pantáta řezal řezanku a něco si udělal.« Rázná a ostrovtipná chalupnice ihned pochopila, co sedlák zamýšlí se řezačkou.

»Dyk pantáta není ani doma,« řekl výrostek.

»Jak pak není, když už půl hodiny řeže za tebe řezanku ... ty lenochu líná — hybaj — ať jsi tu s vodou ... a ať vyvážíš čerstvou ... ne abys ji nabral ze žlabu,« spustila zhurta Kocurová, a kluk upaloval ke studni.

Chalupnice si zhluboka oddychla, popadla řezačku a ubíhala s ní do stavení. Na cestě sebrala ještě otep ječné slámy a vše postavila do předsíně.

Kocura, jenž byl jako mrtvola bledý, ba zsinalý, klečel na zemi a dřel suchým hadrem podlahu.

»Dával jsem dobrý pozor, abych neukáp'... a přece jsem trochu utrousil. Pak se podíváš na záspí ... řekni, že něco hledáš ... a teď nařež trochu řezanky ... já nemohu ... ruka mne strašlivě pálí,« řekl chalupník takřka jedním dechem, ani se na ženu nepodívav. Věděl dobře, že na ni může spolehnouti.

»Kde tě vlastně stříhli?«

»Ale nestojí to ani za řeč — ale ukazováček mám v pekle. Ale hůře je, že mně to také přiškvírlo prostřední prst ... někdo jde ...

slyšíš ... teď sem nikdo nesmí,« řekl chalupník a přiklekl k řezačce.

Chalupnice vyběhla ven a vzala od kluka vodu.

»Skoč honem ... ale pospěš si ... pantáta se pořádně pořezal ... je samá krev ... ale dobře mu tak ... vždycky říkám: ‚dej trochu pozor ...‘ ale to ne ... fik fik fik ... a teď to má,« slyšel chalupník, a ač ho mučila krutá bolest, spokojeně se usmál.

Chalupnice vejde do dveří . . v tom strašlivě vykřikla ... Kocura vytáhl zrovna z řezačky ruku jako kus čerstvého masa zakrvácenou.

»Už je to ... druhý prst musel na to prasknout,« řekl chalupník a zaťal zuby do rtů, až mu slzy jako hrách proudem vytryskly.

»Naříkej ... breč hodně,« zaúpěl přitlumeně Kocura, a chalupnice zalomila rukama a spustila usedavý nářek. Ani se nemusila mnoho přemáhati ... pohled na Kocurovu ruku byl příšerný. Vypadala jako krvavý pahýl.

Vešel četník s několika myslivci. Kaldarar strašlivě zaklel ... Viděl Kocurovu ruku a ihned věděl, kolik uhodilo. V tom přiběhl kluk. »Panímámo ...«

Najednou se zarazil ... ulekl se četníka a myslivců.

» ... tady je arnika ...«

»Vidíte, pantáto ... já říkal, že jste ten nůž tuze mnoho přibrousil,« vyjelo mu mimoděk z úst, co před chvílí slyšel od chalupnice a co včera pantátovi o noži skutečně řekl.

»I — mlč, kluku,« okřikl ho sedlák. »Je to neštěstí,« dodal, obrátiv se k četníkovi. Tomuto a lesníkům nezbylo, než aby s nepořízenou odešli.

Kocura zaplatil svou svobodu dvěma prsty, a každý myslil, že už nikdy nevezme ručnici do ruky. Ne snad proto, že by byl přestrašen a že dostal pořádně za vyučenou, ale z té jednoduché příčiny, poněvadž bez ukazováku a prostředního prstu nemohl spouštěti kohoutek u ručnice. Ale za měsíc po události s řezačkou šeptaly si sousedky, že u Kocurů mají v troubě zajíce jako tele. Samo sebou se rozumí, že koupě zvěře byla naprosto vyloučena. A Kocura střílel dále . . . na spoušť navázal špagát, jímž kohoutek strhoval, a nikdy prý nechybil. Že byl Kocura lepším střelcem než všichni panští myslivci dohromady, bylo všeobecně známo. Tu a tam přece se stalo, že myslivci pytláka »doběhli«, ale nikdy se zbraní v ruce. To obyčejně doplazil se pytlák domů, stlučen jako pes. O věci nemluvili ani myslivci ani pytlák. —

Nechojdomu měl asi měsíc před svatbou. S tou svou ženitbou také leckoho podrážděl a zamrzel. Říkali, že to je také jeden z jeho zamilovaných »naschválů«. V Rykyťanech byla pošta a poštmistrem starý, vysloužilý šikovatel. Oženil se už na vojně, ale dětí neměl, ač si je oba velice přáli. Když už starochové viděli, že jejich naděje jsou marné, vzali si pro potěšení z Prahy Pražátko, holčičku asi

sedmiletou. Nalezenka rostla jako z vody, nikdo se o ni nehlásil, a tak zůstala na poště a poštmistrovala lépe než zkušený pěstoun.

Mladý Nechojdomu měl ještě z gymnasijních let v krajském městě lásku, která mu každý týden dopisovala, a Antonín odpisoval. Co se tatík naláteřil a nahuboval, že je škoda známek. Synek však nepovolil, a tatík mu zkrátka a dobře řekl, že mu na to »zamilované patlání« nedá ani krejcaru.

»Dobrá, tatínku,« řekl chladně syn, »nebudu tolik kouřit, a je to spraveno.«

Jednou před večerem přinese poslice psaní — Toník zrovna shazoval otýpky sena s půdy. Skočil rovnýma nohama s vikýře, až se poslice pokřižovala leknutím. Toník pohlédne na psaní a s psaní na poslici.

»Takhle jste to psaní dostala?« křikl na poslici a zrudl hněvem v obličeji.

»Inu ovšem . . . co pak bych s ním dělala?«

»A kdo vám je dával?«

»Ale Bože — kdo jiný než slečna poštmistro'ic?«

»Inu ovšem — klepna klepavá —« hartusil Toník, »na poště ženská je tolik jako kuna v kurníku. Psaní je zase na půl otevřené . . . Když už je tak zvědavá, tak jí řekněte, aby to dělala trochu chytřeji. Ale . . . počkejte — neříkejte jí nic . . . já si to s ní spravím sám . . . už je to po třetí, co je psaní celé umolousané a polo zalepené . . . Véno — poklidíš a nakrmíš sám — tatíkovi řekni, že jsem běžel na poštu.«

A už uháněl přes zahradu, přes potok, lukách a přes pole jako k ohni.

»Pomoz pánbůh té frajlince ... ta toho dostane, že si bude moci vybrati,« ušklíbl se Véna, jenž se hleděl touto zlomyslnou škodolibostí odškodniti za práci, kterou mu mladý hospodář udělil.

Toník dorazil k vesnici uřícen a upocen. Celou cestu se podpaloval, aby přišel na místo hoďně rozzloben. Když dorazil na kopec, pod nímž hned stála pošta, tak že do ní hleděl jako s půdy do dvorka, uvolnil trochu v kroku. V malé zahrádce uprostřed kola, posypaného žlutým pískem a připadajícího mu jako ohromná pampeliška, seděl starý poštmistr s poštmistrovou. Starý pán četl nějaké noviny a paní něco pletla v rukou. Měla na očích veliké kulaté okuláry s kostěnou obrubou, a Toníkovi napadlo, že vypadá z dálky jako sůva.

Toník nějak ve své zlosti ochabl ... něco jako stud přeběhlo mu duší. »Přece ten staroch mně nebude otevírati psaní — ten za nic nemůže ... všeho je vinna ta zvědavá fiflena,« řekl si jaksi na posilněnou, ale do kroku už nepřidal.

V tom objevila se na žluté cestičce se zelenou konví v ruce štíhlá dívčí postava v jasně modrých kartonových šatech. Na zádech visel na rudé pentli shozený široký klobouk slaměný s velikým vlčím mákem. »To je ona,« vyjelo Toníkovi z úst. Zastavil se a díval se do zahrádky, jakoby sem byl k vůli tomu přišel. Nechojdomu poštmistrovu schovanku ani

kloudně neznal. Vždy ji zahlédl na poště v kanceláři, ale to sedávala pravidelně zády ke dveřím a nikdy se neohlédla, pracujíc jako do úpadu. Teď mu však připadala docela jinak ... za psacím stolkem bývala skrčená, že vypadala jako »shrbená« ... a na tom záhoně vlnilo se její krásné a štíhlé tělo jako na obrázku. Toník už nadobro zapomněl, proč přišel, a sledoval každý pohyb schovanky. »Je jako kytička,« řekl nahlas a čekal, až se k němu obrátí obličejem. Ale děvče zrovna kleklo k zemi a dalo se do plení. Za chvilku začala zpívati, a Toník postupoval blíž a blíže, aby lépe slyšel a viděl. Už byl u samého plotu a do zahrady se díval jako vyjevený.

Konečně se děvče zvedlo a se zpěvem odkvapilo do stavení. Toníka uchvátila touha, aby ji viděl z blízka, tváří v tvář. Honem honem přemýšlel, co by na poště vyřídil, a poněvadž na nic kloudného nepřipadl, šel si koupit známky na psaní. Do kanceláře vešel jako školák, a když zahlédl u psacího stolku »slečnu expeditorku«, vzpomněl si na poslici a začervenal se studem. »Ona jí to řekne ... a co si o mně pomyslí,« napadlo ho, a byl by za to v tu chvíli dal nevím co, kdyby byl nic neřekl. Slečna až do jeho příchodu zpívala, a Toník s nadšením si v duši opakoval, že pěje jako slavík.

Nesměle a zaraženým hlasem poprosil o známky a po očku se na expeditorku zadíval. »Bože — ta je hezká,« pomyslil si a lekl se, neřekl-li to nahlas.

Jak se dostal ven, na to se nepamatoval. Jenom tolik ví, že se mezi dveřmi dlouho kroutil a že se slečna neohlédla.

Na kopci se zase zastavil a čekal, přijde-li slečna do zahrady. Čekal půl hodiny, a když viděl, že staří odcházejí ze zahrady, upaloval do vesnice, aby vyhledal poslici. Konečně ji našel, dal jí zlatník do ruky a zapřísahal ji, aby slečně nic neříkala, co odpoledne na ni hartusil.

Od té doby byl Toník jako změněný, a když se ho druhý den ráno Véna ptal, co té frajlince řekl, dostal pořádný záhlavec. Jindy dostal se Toník na poštu jednou nebo dvakráte do roka ... ale teď by tam byl nejraději chodil dvakráte za den.

Dlouho to trvalo, než Toník něco pořídil, ale za půl léta nosila poslice Toníkovi psaníčko bez známky a bez pečeti. Mladý hospodář byl přece jenom hezký, jediný dědic velikého statku a vzdělání měl také slušné. Starý Nechojdomu, když o tom slyšel, jen se usmál. Sedláka ani ve snu nenapadlo, že by to synek myslil s expeditorkou a nalezenkou k tomu do opravdy, a pomyslil si: »No tak vida ... už ho ty známky omrzely ... má to blíže, snad i lepší a k tomu bez porta.«

— — — — — — — — — — — — —

V této červánkové době vyvinující se lásky poznal mladý sedlák, že v duši jeho dříme něco mocnějšího než vášeň lásky. Pokud byl na poště na táčkách, byl povolný jako dítě, a když se zadíval do oddaných a mírných očí

svojí nevěsty, zapřísahal se, že nevezme ručnici do ruky. Stalo se velmi často, že u stolu přišla na pytláky řeč, a starý poštmistr vypravoval drastické příklady z různých dob a různých míst.

»To je vášeň,« řekl poštmistr hrubým a úsečným hlasem, upomínajícím na bývalého vojáka — »která je horší než karban a pijáctví. To je jako kokotice ... té nevypleníš a nevyhubíš. Obrať pole vzhůru nohama ... a za rok vyrazí zase. Když je zle, střílí pytlák do myslivců jako do zvěře. Je to jako na vojně, když se srazí našinec s cizím — jeden musí padnouti. Srážka nemusí míti svědků ... to je to celé tajemství, proč jsou pytláci tak bezohlední. Jsou však také případy, kdy jsou surovi, a kdy se z nich stanou hyeny. Asi před dvaceti lety prováděli pytláci na Křivoklátském panství ohavné věci ... inu, byly to pravé bestie v lidské kůži. Takové lidi na vojně střílíme jako ochrnulé koně a vzteklé psy. Chytili jednou, vlastně zákeřnicky přepadli lesmistra, kterého svlékli do naha, uvázali ke kmeni, pod nímž nalézalo se hnízdo velikých lesních mravenců, hlavou dolů, ústa zavázali, rozrýpali ručnicemi hnízdo a odešli. Za měsíc našli lidé na stromě pouhou kostru.«

Nechojdomu zbledl a nebyl schopen slova, paní poštmistrová hrůzou utekla, a nevěsta chvěla se hrůzou. Mladému muži neušlo, že stírala kradí slzy s očí. Když se pak na večer mladý hospodář vracel domů, zastavil se u božích muk a slavně přísahal, že rozbije

ručnici na kusy. K domovu volil sice cestu delší, ale mnohem pohodlnější než přes zoraná pole a rosou zatopená luka. Cesta vedla asi deset minut lesem, jenž v těchto místech z ohromného celku vybíhal v podobě jazyku do selských polí.

Bylo hezky tma a Nechojdomu slyšel, jak odbíjí ve vsi desátá. Vzpomínal na poslední rozhovor, viděl před sebou zlekanou a ustrašenou tvář svojí nevěsty a hrozil se pomyšlení, že by ty slzy mohl také jednou vyvolati vlastní jeho osud.

V tom okamžení přeletělo mu něco přes hlavu a v zápětí po té strhl ho někdo ze zadu k zemi. Nechojdomu jenom polohlasně vyjekl.. strašlivé tušení projelo mu hlavou. Ucítil zápach koňské houně a slyšel kolem sebe v děsném zmatení dupot několika lidí a přitlumené hlasy. Kdosi ho pevně držel za ruce a na kolenou a prsou klečeli dva muži. Sedlák vzepjal se celou svou silou, až mu spánky zapraskaly a v očích zabolelo, ale přesila byla hrozná.

To vše bylo dílem několika vteřin. V tom ucítil strašlivou ránu na levé noze pod kolenem, až mu vyhrkly bolestí z očí slzy. Rána dopadala za ranou, a sedlák, zaúpěv táhlým stonem, upadl v bezvědomí. Asi o půl noci probral se mladý muž z mrákot.

Pohnul rukama, ale strašlivá, pichlavá bolest projela jeho údy. Sedlák dal se do pláče bolestí a vztekem. Už hned v tom okamžení, když mu přehodili houni přes hlavu, věděl, že

si na něm schladili panští hajní žáhu. Sedlákovi pak se zdálo, že mezi hlasy poznal basový orgán lesního Kaldarara. Vzpomněl si na poštmistra a jeho vypravování, a škodolibá radost mu poněkud ulevila. Zaťal zuby do rtů a zkusil postaviti se na nohy. Bolestí až zařval ... levá noha byla úplně bez vlády, oteklá až nahoru a visela jako kus dřeva. Podepřel se tedy pravou nohou, a poznal, že na ni může spoléhati. Domů se musel dostati stůj co stůj, a to bez přispění cizích lidí. Tu hanbu, posměch a úšklebky celého okolí by nepřežil. Plazil se, položen na bok, odsunuje se pravou nohou a podepíraje se zdravou levicí přímou cestou lesem, přes pole a luka ke statku. Přeraženou nohu vlekl za sebou jako pták postřelené křídlo.

Tato strašná cesta trvala plné čtyři hodiny. S napjetím všech sil doplazil se k potoku, odkud měl už jen asi dvacet kroků na zahradu. Tu poznal, že se zmáti a že musí udělati okliku dobrých dvě stě kroků, aby se dostal k lávce. Strhané oči jeho poděšeně přehlédly oblohu ... na východě objevoval se světle mlhavý pruh. Sedlák zaryl hlavu do trávy, aby se rosou občerstvil, a pustil se se zoufalou odhodlaností dále ...

Zase to trvalo plnou hodinu, než se dostal do statku. U stáje se zastavil, kopl do dveří a křikl na Vénu. Ve vesnici kokrhali již kohouti, a temno valem ustupovalo světlu, jež za chvíli probudí celou vesnici.

Véna, spatřiv sedláka, vykřikl leknutím a

uskočil o krok zpátky. Sedlákovy oči byly vybouleny a zality krví, a husté vlasy, zalité seschlou a špinavou krví, byly na čele slepeny v chuchvalec, podobný kouli z koňských žíní.

»Zapřáhni . . . a ujížděj pro doktora . . pojedeš do Libáně, a nezastihneš-li doktora Š., jeď až do Jičína. Lidem řekneš, že jsem ráno spadl s půdy na záspi . . . až přivezeš doktora . . . obrať a jeď na poštu . . . tam to také řekni . . .«

Sedlák tato slova zrovna sípal. Skoro po každém slově nadzvedl hlavu a ta opět a opět klesala malátně dolů. Ústa se pootevírala dokořán, lapajíce dychtivě plnými doušky čerstvý ranní vzduch.

»Pojď sem blíže . . . nu . . . neboj se mne . . stloukli mě hajní . . . ve vnitř a na hlavě jsem celkem zdráv . . . to je to hlavní . . . a teď přísahej, že nikomu nic nepovíš . . .«

Ubohý hoch třásl se na celém těle a jektal zuby jako v zimnici. Měl sedláka rád, a když ho tento vzal za ruku a slabě ji stiskl, vyhrkly mu proudem slzy z očí. Pak poklekl na obě kolena, sundal čepici, přehrnul si vlasy do zadu, udělal kříž, zvedl dva prsty do výše a sotva oddychuje, řekl hlasitě: »Přísahám!«

»Tak dobře . . . teď jeď . . . doktorovi také řekni, že jsem spadl . . . to ostatní já už s ním zařídím . . .«

»Abych vám, Antoníne, trochu pomohl,« nabídl se hoch, pozoruje, jak sedlák při pokusu, dostati se dále, zaťal zuby do rtů a strašnou bolestí zkřivil celý obličej.

»Není třeba ... když už jsem se dostal až sem, dostanu se také do postele ... raději si pospěš a nikde se nepodřekni ... hlavně si dej pozor na poště ... ať Josefina nic nepozná ...«

Véna skočil mrštně do stáje a sedlák plahočil se po zádpí do své ložnice.

Za deset minut vyjel ze statku vůz, Véna šlehl do koní a ti jak diví uháněli k městu, vzdálenému tři hodiny dobré jízdy ...

Sedlák s nadlidským úsilím vyšplhal se na postel, sklesl bez vlády do peřin, a to, co polohlasem odříkával, byla strašlivá modlitba pomsty ...

III.

Nechojdomu noční setkání s hajnými odležel plnými dvěma měsíci. Lidem to ovšem nadělalo plné hlavy, co dělal sedlák ve tři hodiny ráno na půdě a jak mohl tak nešťastně spadnouti ... ale přes všecko pátrání nedověděli se nic kloudného. Sedlák a hajní mlčeli, majíce k tomu vážné důvody, a Véna roznášel o svém pánovi klep, že byl sedlák trochu napilý. Člověk jiné konstrukce než Nechojdomu by se byl z toho asi sotva vybral.

Asi za čtrnácte dní, když se sedlákovi trochu polevilo, trousila se do statku návštěva za návštěvou. Přišel také Kocura, jenž se při řečech o půdě a napití vždycky prapodivně usmíval. Podal sedlákovi ruku, usedl na pelest,

opatrně se kolem sebe rozhlédl a soustrastně řekl:

»Hochu ... ale ti tě zřídili!«

A Kocura si odplivl a vztekle zaklel.

Nechojdomu neřekl na to ani ano ani ne. Podíval se na Kocurovu zohavenou ruku a tu se mu před zkušeným pytlákem nějak do tě lži nechtělo. Už se mu samotnému to ustavičné lhaní, které opakoval denně několikráte, hnusilo.

»To je v tom ten Kaldarar,« pokračoval Kocura, nečekaje žádné odpovědi. »Však ten jednou své odplatě neujde ... teď má už moje dva prsty a tvoji nohu na svědomí. Dnes týden šel těsně kolem mne ... na mou duši, že jsem se modlil ... ale měl na kahánku a byl bych to byl do něho nasypal. Mlčí jako ryby ... a předevčírem zase stloukli Mladotu. Ale střel ho, a rok abys nevyšel ze stavení, usadí se tu četník, člověku se stýská a chtěj nechtěj vpadl by jim do pasti. A napili se za tebe ... jako boby ... a Kaldarar dostal stovku přídavku. Ale já ho po čertech vyplatil ... Kamaráde ... do dnes se mohu rozházeti smíchy, když si vzpomenu na ten jeho dlouhý obličej, když mne viděl u řezačky. Hlupáci — i s tím četníkem ... aby tak byli hledali druhý prst. Tuhle se mne ptal hajný Manýr .... však ten při tom jistě nescházel ... jak prý se daří pacientovi, a kousavě dodal: »však ten už na půdu nepoleze.«

Kocura poznal, že sedláka podobnými řečmi příliš nebaví, a proto se chystal k odchodu.

»Teď je trochu volněji« — liboval si — »myslí si, že nás tou tvou nohou trochu zastrašili . . . nu . . . ať si to myslí . . . vždycky lépe pro nás.«

Sotva že sedlák zapomněl trochu na Kocuru a trochu se utišil, vešla Kejmarka. Byla jí hnedle plná sednice. »I vy jeden neopatrný člověče . . .« při tom spráskla ruce nad hlavou . . . »co jste to jenom dělal? Psala jsem ihned k velebnému pánu — Kejmarka jinak syna nepojmenovala — aby na vás pamatoval při modlitbách. Mně to nejde nikterak do hlavy, jak jste tak mohl spadnouti. Že trochu nepamatujete na neštěstí, které se přihodilo tatíkovi . . . děkujte pánubohu, že to tak dopadlo a že vás neu . . .«

Kejmarka ve spěchu div nevybreptla, co ji pálilo na duši jako nejtěžší její hřích.

»Inu . . . ona je to hezká vejška . . .« pospíšila si honem s opravou . . . »pamatujete se na chalupníka Livoru . . . No tak vidíte, ten spadl také s půdy a zabil se na dosmrti. Chvála Bohu . . . vidím, že je vám už mnohem lépe. Tuhle jsem vám přinesla trochu slezu . . na zlomeninu je tuzince dobrý. To jsem se vás nalitovala . . . a což teprve té vaší ubožky. Ještě štěstí, že nemusíte se svatbou spěchati . . umírala jsem strachy, aby vás to nehnalo z postele.«

Sedlák při posledních slovech zrudl v obličeji.

»Tetka« — řekl sedlák a podepřel se na posteli, až zapraskala . . . »to jste hodná, že

*

jste si na mne vzpomněla ... ale po druhé mně sem nechoďte, sic na vás poštvu psy ... a to udělám, i kdyby byl váš syn biskupem .. rozumíte?«

A Kejmarka pelášila ze statku, jakoby za ní ty psy sedlák skutečně poštval.

Každý den odpoledne přišel na hodinku poštmistr se svou schovankou. Staroch se všemožně vynasnažil, aby nemocného poněkud povyrazil. Vypravoval všechny možné svoje příhody, jen aby pacienta přivedl na jiné myšlénky. »Co pak je tohle ... to nic není ...« říkával, a při tom křičel, až ho bylo slyšeti na dvůr ... »jako kluk jsem si na ledě zlomil nohu třikráte a za měsíc za dva už jsem zase přeskakoval krechty. To's měl, holenku, viděti moji polízanou, když jsem v Uhrách sletěl s koně. Hnalo se přes moje tělo deset koní, a každý o mne zavadil. Rozšlapali mne na sekaninu, měsíc jsem o sobě nevěděl ... a podívej se na mne dnes. Zatančím ti čardáš, až se ti budou dělati mžitky před očima.«

Sedlák se vždycky s chutí rozesmál horlivosti starochově, ale kdykoliv pohlédl na svou nevěstu, zarazil se a smích uvázl mu v hrdle. V mírně zpytavých jejích očích jakoby byla utkvěla nějaká otázka, na kterou odpovídala hrozná předtucha. Při řečech otcových pociťovalo děvče onu známou, sympatickou rozpačitost, která nám vhání stud a nevolnost v duši za druhého. To všecko, co se kolem ní dělo a vypravovalo, připadalo děvčeti nějak ne-

upřímné, nepřirozené a dělané, a nevysvětlitelná úzkost zaplavila celou její duši.

Děvče bylo to jediné, jež srovnávalo bezprostřední hovory před neštěstím s podrobnostmi, které ušly všem ostatním. Napadlo jí, že ten poslední večer byl Antonín neobyčejně zaražen a zamlklý, a když zaslechla, že byl Mladota v lese napaden hajnými, že mu přehodili houni přes hlavu a že ho sbili, až zůstal bez vědomí ležeti, vzpomněla si, že chodil Antonín večer k domovu lesem, a že právě v ten osudný večer zahýbal na cestu, vedoucí k lesu. Duší její proběhlo jako ledové zamrazení strašlivé tušení, že je Antonín pytlákem.

Toto mlhavé tušení dotvrdila hrozná nehoda a sžíravou úzkostlivost a obavy množila nevysvětlitelná tajemnost, ve kterou milenec celou událost zúmyslně zahalil. Děvče sedělo u lože nemocného, ale na tisíce otázek, na které nebylo odpovědi, svíralo a mučilo její duši. Proč svedl poranění na pád s půdy, proč nepátrá po vinnících, a proč nezasazuje se o jejich potrestání? A v dobrých a měkkých těch očích byla ustavičně znatelna plachá a úzkostlivá mlha a v tom mladistvém a ustaraném obličeji mluvil každý rys zrovna tak o nezměrné obavě jako o nesmírné lásce.

Nechojdomu, jemuž toto vše neušlo, snažil se proto, aby byl hodně veselý a aby všechny ty chmury zaplašil. Hovořil o nedaleké svatbě s takovým zápalem a opravdovým zanícením, že děvče skutečně zvolna zapomínalo na přízraky své předtuchy a dalo se strhnouti do

proudu, jenž unášel oba dva k nové budoucnosti.

»Jen tu svou nemoc pošli pěkně express pryč,« vpadl svým způsobem do něžného tohoto předíva poštmistr, jenž tak mnohým svou až dětinskou láskou a starostlivostí dokázal, že bývají někdy pěstounové lepší otců . . .

Jednou zavolal si sedlák Vénu k sobě do světnice a poručil mu, aby zavřel dvéře. Nechojdomu chtěl svou nevěstu překvapiti náhlým a rázným uzdravením. Zkusil to s chůzí . . . ale při tom bolestí div neplakal, a chudák Véna, jenž ho podpíral, málem by se byl skácel i s ním na zemi. To trvalo plných čtrnácte dní, až si noha zvykla a udržela celé tělo bez podpory cizí. Sedlák se těšil jako dítě na to divení . . .

V ten den musil Véna na stráž, a sedlák se oblékl jako do kostela, postel dal ustlati, zapálil si doutník a s rozechvěnou nedočkavostí čekal na příchod své nevěsty. Konečně veběhl, sotva dechu popadaje, Véna do světnice a zahoukl jako na lesích: »Už jdou!«

Nechojdomu byl nedočkavou radostí v obličeji celý zapálený. Pomalu vyšel na zápsí a jakoby šel po náledí, zamířil přes dvůr před vrata.

Poštmistr se ho tak ulekl, až si odplivl. Josefina vykřikla a s jásotem běžela mu vstříc, nejsouc schopna souvislé věty. Švadronila jako malé dítě páté přes deváté.

»Hochu, hochu . . .« projevoval svou radost poštmistr bručivým basem — »tys to vzal po

telegraficku. Ale nepřeháněj to ... koukej, jak se potíš ... hezky se podepři ... tak ... a zítra to můžeš zase zkusiti.«

Nechojdomu byl skutečně rád, že starocha napadlo, aby se o něho podepřel. Potil se skutečně na celém těle a v očích se mu slabostí až zatemnilo. Poštmistr samou radostí dováděl jako chlapec a při tom klel, až Vénovi radostí srdce v těle skákalo. To bylo jinačí klení, než když spustí panský šafář. Poštmistr sešmodrchal při tom maďarštinu a němčinu s vlaštinou, a Véna si myslil, že to klení je trochu panské ... něco podobného slýchával totiž na honech, když přišoural se až ke skupině šlechticů ...

Za měsíc po té měl Nechojdomu svatbu ...

IV.

Bylo to na počátku listopadu, v době odkvětu a opadávání. Nechojdomu, ač celá duše jeho byla jako zavalena štěstím a omamující předtuchou, povšiml si, že na jeho svatbě byli všichni pytláci do jednoho. Sedlák trochu pokulhával, a tu se mu zdálo, že ti muži všichni hledí na jeho nohu, která neobyčejně ochabla a seslábla. Ti všichni věděli, kdo sedláka schromil, ale nikdo z nich o tom nemluvil.

Svatba byla v pondělí, ale kostel byl nabit. Nechojdomu ob čas vyhlédl záslonou, zahalující vchod do sakristie, a přehlížel ty davy s ješitným uspokojením, jemuž se nedovedl

ubrániti. Těšil se na tu chvíli, až vyjde se svou nevěstou, krásnou, štíhlou, souměrnou jako socha, v těch načechraných, bílých šatech, pod nimiž čarovná, bujará prsa se ztrácela v cudné a prosté skromnosti. Sedlák díval se na ni jako na zázrak, a nevysvětlitelné chvění projelo jeho údy, když její tělo se zavlnilo v krajkovém okolí.

Nedočkavá touha zarděla jeho tváře, a ruce pálil pot a dech se sůžil. Přikročil s prudkostí nevyčerpaného atleta ke své nevěstě, a veřejně, před kostelníkem, svědky a ministranty, kteří se potutelně ušklebovali a přišťuchovali, ji vášnivě zlíbal, aby sama sebe usvědčil, že už je jeho, a že nikdo na světě nemá na ni práva. Pak urovnával jí krajky na prsou a pomyslil si, že jsou jako papeří měkkounké, a hladil jí vlasy na bílém krku a zas a zase ji líbal.

V tom zaslechl v kostele neobyčejný šumot a pošupování nohou. Zároveň ozvaly se hrubé kroky několika lidí, obutých patrně ve vysoké boty. Hospodář přiskočil k zásloně, nahlédl do kostela — ale rázem zbledl a přitlumeně vyjekl.

Středem kostela kráčel k hlavnímu oltáři lesník Kaldarar v čele šesti panských hajných.

Nechojdomu tušil, proč přišli. Byla to strašlivá demonstrace škodolibosti a jaksi veřejné odhalení jeho tajemství s přeraženou nohou. Sedlák s vytřeštěnýma očima zavadil o parádní uniformu lesníkovu, zahlédl silný obušek v jeho ruce a povšiml si úlisně zdvořilého úsměvu,

jímž děkoval na pozdravy chudých lidí, kteří se ho báli a kteří se před ním klaněli z obavy, aby je nevyhnal z lesa. Z mužů si ho nepovšiml ani jediný, Kocura a Švehla obrátili se k němu nápadně zády. Zrovna před nimi na studené podlaze takřka ležela Mladotová s hrstkou dětí kolem sebe, které roztržitě odšeptávaly modlitbu, aby jim pánbůh uzdravil tatínka, jejž stloukli panští myslivci.

V celém tomto výstupu bylo tolik vyzývavosti, že každý byl jako ohromen. V kostele bylo ticho jako v hrobě. Sedlák přece jenom věděl, že té jeho pohádce o pádu s půdy lidé nevěří, a že o tom nemluví jaksi ze šetrnosti k události, ke které se chystal s tak očividnou radostí. To, co se tehda stalo, byla pro hrdého a silného sedláka, jehož železné svaly bývaly obdivovány, nezměrná hanba, potupa a ponížení. Sám nedivil se tomu, že nezůstal mrtev pod houní, ale obdivoval se své houževnatosti, s kterou doplazil se domů, pokryt ranami jako Lazar vředy.

A nyní, když pomluvy a šepotání trochu utuchlo, když nemluvilo se o ničem jiném než o svatbě, přijdou, aby zkalili mu ty nejkrásnější okamžiky a svou vyzývavou přítomností utvrdili nejasné pověsti v nezvratnou pravdu.

Sedlák už se nedíval skulinou, ale jako omráčen stál podepřen o veřej, jsa na vahách, co má dělati. V první chvíli ho napadlo, aby svatbu odročil. Ale jediný plachý a kratičký pohled na nevěstu, která se klidně a vroucně

modlila, zahnal tento nápad. Sedlák věděl o jejím tušení a skutkem tímto by ji v něm jenom utvrdil.

Sebral veškeru duchapřítomnost, aby se vzpamatoval. Urážka, veřejně tváří v tvář celé obce jemu učiněná, probudila v něm nepoddajný vzdor. Odstoupil od vchodu, nutil se do úsměvu a řekl: »Podívej se, panští myslivci vyznamenali nás svojí návštěvou.«

Na štěstí si ve všeobecném rozruchu a roztržitosti nikdo nepovšiml strašného hlasu, jímž sedlák těchto několik slov pronesl.

»Jistě?« zvolala nevěsta, a na jejím hlase bylo znáti, že jí to lichotí. Ruče přiskočila ke dveřím a dívala se do kostela, volajíc ženicha, aby se šel také podívat.

»Sluší mu to ... že?« řekla, dívajíc se na Kaldarara, jenž byl dobře šest stop vysoký a urostlý jako habr.

Sedlák neviděl ani Kaldarara ani jeho uniformy ... zahlédl však Mladotovou, jež usedavě plakala, nemajíc asi potuchy, co se kolem ní děje, a její děti, jež ustrašeně pokukovaly po silné, sukovité myslivcově holi.

»Snad si ti ubožáci myslí, že je to ta hůl, kterou sbil jejich otce,« projelo ženichovi hlavou.

Za chvilku po té vyšli ze sakristie. Nechojdomu šel pevným, statečným krokem, ale od hlavy až k patě cítil v zádech pálení. Po celý obřad viděl před sebou škodolibý úsměv na tváři lesníkově a jízlivou spokojenost na neurvalých a surových obličejích jeho otroků.

Když odříkával za knězem svatební sliby, hlas jeho se chvěl a několikráte mu selhal. Poštmistr se mu po obřadech smál, že měl trému jako školák před zkouškou.

Sedlák cítil na celém těle, že se chvěje, a nadarmo hledal posily v pohledech na svou krásnou ženu. Po dlouhou dobu ucítil zase poprvé strašlivé píchání v noze, kterou, když klečel na klekátku před hlavním oltářem, podložil pod pravou nohu, aby ji ti padouši neviděli. Za potlučení to se styděl, a při pomyšlení na přítomnost jeho katanů lomcoval jím vztek. Přísahal věrnost svojí ženě, a když si pak vzpomněl, že souběžně s touto přísahou myslil na hroznou odvetu, bylo mu jeho ženy tolik líto, že mu vyhrkly z očí slzy.

Když zavěšen odcházel se svou ženou od hlavního oltáře do sakristie, zdálo se mu, že těch několik kroků nepřejde a že se svalí na zemi. Neviděl před sebou ani na krok, a zástup lidu připadal mu jako ohromný strakatý šátek. Co se dále dělo v sakristii, nevěděl, jenom toho si všiml, že se tam nahrnulo najednou mnoho lidí, kteří mu něco povídali a tiskli ruce. V tom zahlédl vysokou postavu lesníkovu, jenž postoupil až před dvéře a úsměšně se díval do sakristie . . .

Celé tělo sedlákovo se vzpružilo jako struna. Zapomněl na všecko kolem sebe a zahrozil nad hlavou zaťatou pěstí. Kocura strhl mu prudce ruku dolů a zašeptal: »Zbláznil jsi se . . . na to je času dost . . .«

*

V.

Bylo k osmé hodině večerní, a ze svatební hostiny odešel poslední host. Zůstal jenom poštmistr se svou ženou. Staroch nebyl s novomanželem valně spokojen. Po celý den se ani neusmál, a stařec dobře viděl, že nevzal skoro ani kloudně do úst. Poštmistr byl vesel, ráno plakal jako dítě, ale ostatek chtěl věnovati bezstarostnému veselí.

Ve světnici, plné kouře a ostrého zápachu po jídlech a nápojích, bylo ono unavené, dusné ticho opuštěných hodovních síní, kdy hostitelé zemdleni a unaveni poprvé si volně a svobodně oddychnou. Poštmistr položil se do houpací rákosové lenošky, usmíval se blaženě na mladou ženu, dal si šátek složený pod hlavu, a usnul s doutníkem v ústech. Stařena asi půl hodiny šeptem udělovala mladé ženě instrukce. Sedlák seděl na pelesti a pomalu stahoval s postele přikryvku.

Stařena zahlédla tento pohyb, rychle se zvedla a zbudila starocha. Poštmistr se protáhl, až lenoška se prudce rozhoupala a zaletěla hlavami až k oknu. Konečně vstal a sotva se na nohou udržel.

»Toníčku ... dej zapřáhnout ... podívej se na tatíčka ... a maminka je také unavena,« pošeptala svému muži žena, jenž ji políbil a vyběhl přede dvéře, volaje silným svým hlasem: »Véno! Véno ...«

Ale nikdo se neozval.

»To se kluk jistě přepil a chrápe jako

dudek v maštali,« zabručel sedlák a šel do stáje. Ale po Vénovi nebylo nikde ani památky. Podíval se ještě pro všechno na palandu, a tu viděl Vénovy všední šaty. »Aha,« usmál se sedlák . . . »to on bude jistě ve dvoře u šafářů na táči.«

Chvilku nerozhodně postál, pokrčil rameny a řekl: »Jakáž pomoc . . . musí domů pěšky.«

Tuto novinu poštmistr sice nepřivítal s velikou radostí, ale nebylo pomoci, neměl-li jeti sám hospodář. Manželé doprovodili starochy až za luka a pomalu se vraceli k domovu. Sedlák musil svou ženu vésti. Byla už vysílena a uštvána celodenním běháním a nezvyklostí nových poměrů. Byla jako zmámena nejasnými předtuchami. Hlava její položila se na široké rámě mužovo, jenž každý krok zrovna odměřoval.

Když přišli na dvůr, zaslechli ze stájí řvaní dobytka. Některý kus se patrně utrhl a pobíhal po stáji. Bylo slyšeti, jak koně bijí podkovami do prken, a jak krávy rachotí řetězy.

»Ten kluk dostane svůj podíl,« zlobil se sedlák . . . »ještě aby se tak stalo nějaké neštěstí telatům. Podívám se tam a trochu to utišim — jdi napřed . . . za chvilku přijdu za tebou.«

Žena zašla do světnice a sedlák vešel do stáje. Zde bylo dopuštění boží — býk, statné to a mohutné zvíře, se utrhl a pobíhal z místa na místo. Sedlák se nadarmo snažil, aby zvíře chytil. Dva nebo třikráte se o to pokusil, ale poznal, že bez provazu, aniž by vydal svůj

život v šanc, zvíře nepolapí. Vrátil se tedy do světnice pro klíč, aby opatřil ze zásobárny silný klanečník a oprať. Tu viděl, že žena položila se na postel a že usnula. Přistoupil k ní po špičkách a zlehka ji políbil na kypré rty. Když odcházel, vzal pro všecku jistotu sebou svou silnou hůl.

Býk zatím dostal se do svého stání a dal se klidně spoutati. Sedlák vyšel ze stáje a mimoděk se na chvíli zastavil. Měsíc byl v úplňku a světlo bylo jako ve dne. Rozlehlá luka vypadala jako ohromný zelený list, kolem něhož jako moře černala se zoraná pole.

Najednou se sedlák shýbl a zatajil dech.. na lukách objevila se vysoká postava. Nechojdomu poznal Kaldarara. Na všecko kolem sebe zapomněl a jako štvaný chrt přeběhl zahradu, pomocí hole přeskočil potok a uháněl k poli, aby lesníkovi nadběhl . . .

VI.

Za půl hodiny vrazil sedlák do světnice. Žena se prudkými jeho kroky probudila, ale sotva že na něho pohlédla, vykřikla a vztáhla hrůzou ruce do výšky.

Sedlák sotva dýchal, a vyboulené jeho oči a otevřená, stěží oddychující ústa věštila něco strašného.

»Josefino . . . něco hrozného se stalo . . . ještě nepřišel Véna? . . . zatáhni záslony a zavři dvéře a shasni světlo. Venku je jako ve dne . . .«

Sedlák sklesl na postel a položil obě ruce podél tváří. Mladá žena drkotala zuby, a v horečném spěchu pobíhala od okna k oknu, zakrývajíc je záslonami. Pak skočila ke světlu, shasla a stáhnuvši muži ruce s tváří, uděšeně a chvatně řekla: »Svrchovaný Bože . . . mluv . . mluv, co se stalo?«

Sedlák jakoby byl zblbnul. Když natáhl ruku, aby přitáhl ženu blíže, chvěla se mu tak, že žena vykřikla a dala se do usedavého pláče.

Zdálo se, že vyděšený sedlák pláčem jejím se poněkud vzpamatoval.

»Josefino . . . všecko záleží na tobě . . . když jsem prve vyšel ze stáje, zahlédl jsem na louce Kaldarara. Šel k lesu . . . ty nemáš ani ponětí, co mně ráno udělal. Teď ti musím všechno říci . . . Pamatuješ se, jak jsem tenkráte byl u vás a jak tatínek mluvil o pytlácích a myslivcích? Šel jsem lesem a myslivci mne přepadli a hajní mne zbili, že jsem zůstal na zemi bez vědomí ležeti. Styděl jsem se za to před tebou a před lidmi . . . doplazil jsem se domů, a na té cestě div že jsem stokráte nevypustil duši. Všecko jsem utajil . . . lidé trochu na to zapomněli, ale oni na tom neměli dost, že mne zmrzačili. Já tenkráte poznal podle hlasu, že je Kaldarar mezi nimi . . . a dnes ráno mne v tom utvrdil. Ty nevíš, jak mně tu vznešenou chvíli otrávil.«

Mladý muž dal se do usedavého pláče, tělo jeho pokleslo k zemi a hlava zabořila se do klína ženina. Horké slzy dopadaly na jeho

ruce a oči její jako oči mučednice hleděly vzhůru, hledajíce u Boha pomoci a síly.

»Když jsem ho zahlédl, bylo mně, jakoby mne závrať pojala. Rozběhl jsem se za ním, abych mu řekl, že to, co ráno udělal, bylo zbaběle nízké a bídácké. Nechtěl jsem ho napadnouti ze zadu, a proto jsem si nadběhl, abychom se musili potkati. Srazili jsme se na témž místě, co mne div k smrti neutloukli. Řekl jsem mu, že ráno jednal jako uličník, jako padouch, a bídák se ušklíbl a plivl mně do tváře. Nebyl jsem sebe mocen a udeřil jsem ho po hlavě holí. Bez hlesu skácel se k zemi. Strašlivé leknutí projelo mně údy — kleknu k němu ... zdálo se mně, že nedýchá. V tom slyším nedaleko hlasy několika lidí ... poslouchám vteřinu ... byli to hajní, kteří se měli nejspíše s lesníkem v těchto místech setkati ... Měl jsem svrchovaný čas, abych utekl. Myslím, že jsem ho zabil ... trefil jsem ho zrovna do spánku sukem, který prorazí prkno. Teprve na zahradě jsem si vzpomněl, že jsem tam zapomněl hůl ... víš, je to ta, co mně tatínek koupil v městě ...«

»Ježíši Kriste ... vždyť je na ní tvoje jméno,« zajektala žena a zalomila rukama.

»Budou tu každou chvilku ... nikdo není doma ... kdo mně to dokáže? ... nikdo ... a ty odpřisáhneš, že jsem se od tebe nehnul ...«

Žena vyskočila a v jejím obličeji zračil se hrozný úžas a zděšení.

»Já ... vždyť to poznají,« pronesla instin-

ktivně strašlivá slova, jimiž nezvratně dokázala svoji neporušenost.

»Pamatuj se, Josefino ... snad přece nedopustíš, abych byl na několik let zavřen. Může to trvati dobrou hodinu, než najdou četníka. Považ jenom, co mně udělal ... pomysli na to, co jsem vytrpěl, jako Lazar jsem tu sténal skorem plné dva měsíce, a oni z toho měli radost a mnuli si ruce, já řval a svíjel se v bolestech, a jim dal kníže na pití a Kaldararovi přidal stovku ... vzpomeň si jenom na tatínka a na maminku, ty by ta hanba sklátila do hrobu, a na tebe by si ukazovali prstem a říkali by: Koukejte, Nechojdomce vytáhli muže ze svatebního lože a odvedli ho do kriminálu. Teď vyjde na jevo všecko — doktor také musí povědět, co se mně vlastně přihodilo, a tak dojde na tvoje svědectví ... To nebude hřích, když odpřisáhneš, že jsem se od tebe ani nehnul ... řekneš, že jsme doprovodili kousek cesty tatínka a maminku a že jsme šli spat. To ti přece každý uvěří — vždyť jsme měli ráno svatbu ....«

Josefina po kolenou připlazila se k obrazu Ukřižovaného. Modlila se více strhanýma očima než duší. Sedlák rychle se svlékl ...

Strašlivá zimnice lomcovala mohutným a otužilým tělem jeho, které bylo slabší než v onu hroznou chvíli, kdy pokryto bylo nesčetnými ranami. Plamenná láska k jeho ženě byla zrovna rdousena příšerným vědomím vykonané vraždy. A přece jenom bylo pro spásu jeho nutno, aby svou ženu sevřel ve své chvě-

jící se náručí, a aby zamodralé a chvějící se rty přitiskly se k neporušeným jejím rtům. Tušil, že musí stůj co stůj dopustiti se druhého, daleko podlejšího skutku, že musí zneužiti a znesvětiti panenství svojí drahé ženy k tomu, aby snáze podařilo se mu vyváznouti z rukou uražené a trestající spravedlnosti.

S vyděšenou vyjevenosti díval se na svou ženu, klečící se zbožností světice před obrazem Ukřižovaného, v jehož znavené tváři jakoby úžas se usadil na místo bolesti. Se zatajeným dechem naslouchal sedlák, neozve-li se na dvoře hromadný hluk několika lidí. Nesměl již ztratiti ani jediného okamžiku. S tváří smrtelně bledou přistoupil ke své ženě a pojal ji usedavě lkající ve své náručí . . .

Asi za hodinu po té ozvaly se na dvoře hlučné hlasy několika lidí . . .

Do světnice vstoupil četník v plné zbroji. Za ním objevilo se ve dveřích několik hajných. Z očí jejich šlehala nepokrytá zloba a zášť.

Sedlák seskočil s lože.

»Ve jménu zákona vás zatýkám, sedláku Nechojdomu,« pravil četník ledově vážným hlasem.

Na loži ozval se pronikavý a usedavý vzlyk.

»Mne . . . a proč?« zajektal sedlák, vstávaje jako člověk, jenž po těžké nemoci chystá se k prvnímu kroku.

»Proč . . . ? ještě se ptej,« zařval jeden z hajných . . . »zabil jsi Kaldarara.«

Četník měl rozhněvaného hajného co držeti, aby na Nechojdomu nevyrazil.

Sedlák, spatřiv zuřivý obličej hajného a škodolibé tváře ostatních jeho soudruhů, valem jakoby se pamatoval, a nové síly vproudily do ochablého těla.

»Nejsem si vědom žádné viny,« řekl hlasem ku podivu klidným, ale dutým — »ale uposlechnu vyzvání zákona.«

A mezi tím, co zatčený se rychle oblékal, vyskočila poloobločená žena jeho z lože a prudce strhla svého muže v náručí.

Všichni přítomní i s četníkem zahleděli se s jakýmsi zaražením na odhalené svatební lože.

Za několik minut po té odváděl četník sedláka Nechojdomu do města . . .

Opuštěná žena bez vlády klesla na zemi.

VII.

Za dva měsíce po té Véna zapřahal, aby dovezl selku do Boleslavi k soudu. U koní stál Kocura, a do světnice právě vešla Kejmarka. Nechojdomka byla za ty dva měsíce k nepoznání změněna. Zdálo se, že každou chvíli klesne vysílením k zemi. Kejmarku bylo slyšeti až na dvůr, jak svým pronikavým diškantem kárala.

Kocura přecházel netrpělivě z místa na místo a bylo na něm viděti, že by měl sto chutí vejíti do vnitř.

*

Kejmarka dala se konečně do usedavého pláče. Kocura nahlédl oknem a tu viděl, jak Kejmarka klekla před selkou na kolena a sepjatýma rukama ji prosila, aby neuvalovala na svou duši tak hrozný hřích. To už nemohl Kocura vydržeti, skočil do sednice, odstrčil Kejmarku, až upadla, nehorázně zaklel a vyzval selku, aby usedla, že čas spěchá.

Selka s namáháním vystoupila do vozu, a Véna se vyhoupl na kozlík. Kocura vlezl na vůz a přibaloval selce starostlivě nohy do houně.

»Panímámo . . . .« šeptal, zastrkuje jí houni do zadu za tělo . . . . ať je to jak chce, ale pamatujte, co nám už udělali. Co já pamatuju, zastřelili už šest lidí a dva utloukli. Koukněte .. Mladota je už také na pravdě boží, a nikdo se nestará, kdo bude živiti těch šest capartů. Váš muž, i kdyby to bylo pravda, že se s ním srazil . . . se přece jenom bránil . . . A pak nezapomeňte, že se můžete večer vrátiti s mužem . . . .«

Pak slezl dolů, zamnul si ruce a řekl, jakoby se nechumelilo: »To je kakraholtská zima.«

»Pamatuj na spasení své duše,« křičela ejmarka a běžela za vozem zároveň se psem, jenž zuřivě štěkal.

VIII.

Bylo šest hodin, a ostrý mráz jako bič pošlehoval do obličeje. Nebylo sněhu, ale zima

byla velice tuhá. Ač bylo velmi časně, stáli skorem před každým stavením lidé. Za okny vykukovaly za vozem udivené děti, jež ničeho nechápaly a jež si mezi sebou povídaly, že bude sedlák Nechojdomu oběšen. Selka si v tu chvíli vzpomněla na vypravování pěstounovo o tom, jak běhávali vojáci ulicí. Hned mezi vraty se Véna optal, má-li koním pustiti ve vesnici uzdu, aby co nejdříve byli za humny. Selka se na okamžik zamyslila a řekla: »Jeď jen krokem.«

Tak jí napadlo, aby lidé neřekli, že hanbou ujíždějí z domova a že se štítí lidských pohledů. Doposud nevěděla, co před soudem vypoví... ale už tímto rozkazem bránila sebe a svého muže. U poslední chalupy stál půlstatník Švehla. Jako jinoch vyskočil ze zadu na vůz.

»Nu... máte hezkou cestu... pojedete jako po mlatě,« začal, jakoby jela selka do města na trh a ne před porotu. »V devět to začne, a vaši koně to mohou uraziti za dvě hodiny. Ale nežeňte to... ať na vás raději chvilku počkají. Ostatně s vámi ihned nezačnou... pamatujte se, selka, a seberte se, jak se patří... čeká na vás krušná hodina. Ve vsi je přes sto pytláků... kdo ví, kdo ho zabil. Každý má u myslivců nějaký dloužek.. a hůl nedovede mluvit. Pamatujete se... ale kde pak vy byste to mohla pamatovati... co se stalo před třiceti lety na Skalicku? Tam zabil někdo kostelníka, a u mrtvoly našli čepici domkáře Stakory. Daleko široko neměl

nikdo takovou čepici ... a co mu mohli udělat ... Stakora se nepřiznal, a musili ho pustiti. A taky to neudělal ... je podnes živ a bude tu ještě hezkou hromádku let. Tak vás potěš pánbůh ... nezapomeňte před porotou říci, že byste byla sedláka ani nepustila. A to, co viděl četník, to taky řekněte ... to je náramně důležité. Takové důkazy platí ... po takovém hrozném zločinu nedovede nikdo milovati ... rozumíte mně? A ty, Véno, až přijdeš do města, svěř někomu koně a od selky se ani nehni. Uděláte-li chybu, zůstane vám tam pantáta na dlouhou řadu let. Tak ... a teď jeďte ... a nežeňte to ...«

Tu naklonil se pytlák nad selku a velké pohnutí bylo znáti v jeho obličeji.

»Nezapomeňte na nás,« řekl přidušeným a dojatým hlasem ... »už jsem vám řekl, co jsme dostali ran. Je to jen spravedlivá odplata, s kterou musí i pánbůh souhlasiti. Podívejte se jen na Mladotku ... kdo pak pohnal ty surovce k soudu? Nikdo ... a vsadím se o svou hlavu, že v tom měl Kaldarar také svoje kostnaté ruce. Sedlák jenom z části splatil, co dostal on a co jsme dostali my ... A teď s bohem ... a držte se ...«

Nechojdomka seděla na voze jako kamenný sloup. To, co jí řekl Kocura a po něm Švehla, lahodilo její duši. Vyjevené oči její bloudily po známých místech, jakoby hledaly více podobných opor pro to, co má za tři nebo za čtyři hodiny učiniti. Nejlepší pražský advokát jí řekl, aby vylíčila vše, co se dálo hned po-

tom, když pěstounové odešli. Líčil jí to tak živými barvami ... sotva se za nimi zavřely dvéře, přiskočil k ní sedlák a začal ji vášnivě a divoce líbati. Selka, až do této chvíle smrtelně bledá, zarděla se studem. Měla vypovídati před cizími lidmi největší svoje tajemství, líčiti onu zmatenou, drsnou, hrubou a zároveň tak vznešenou chvíli, které předcházela tak hrozná událost. Advokát mnul si ruce a zaručoval se za osvobozující výrok ... Mluvil něco o tom, že tak zdrcující důkaz neviny ještě nikdo nepodal. A to právě selku mrazilo a drtilo. Uplynuly od té strašné doby dva měsíce, co muže jejího odvedli, a selka poznala, že je matkou. A matkou mohla se státi jen v tu chvíli, co pěstounové odešli a co vrazil do svatební komnaty četník, jenž viděl lkající svatozáři jejího panenství. A to prý bude jedním z hlavních důvodů, jímž Nechojdomův advokát bude dokazovati jeho nevinu. »Vy jenom odpřisáhnete, že se sedlák od vašeho lože ani nehnul,« řekl doktor ledabyle, jakoby mluvil o nějaké maličkosti ...

»Jenom,« zašeptala selka, a duši její sevřela nevystihlá úzkost.

»Už pro to svoje dítě, jež nosím pod srdcem, nemohu křivě přísahati,« zalkala a pověrečnou hrůzou, vtisknutou do duše pečlivým vychováním ve víře, otřásla se na celém těle. »Pro celý jeho život dala bych nevinnému tomu tvorečku nezaslouženou ktetbu do vínku, a požehnání boží zahnala bych od prahu, jenž stane se jeho útulkem ... «

Najednou vůz zastavil. Selka jako ze sna probuzena udiveně se zahleděla na Vénu. Rozhlédla se a teprve nyní si povšimla, že zastavili před starou poštou. Při pohledu na shrbený a vetchý domek, jenž stal se jí tak drahým a milým, vyhrkly selce z očí slzy. Její ustrašené a vyjevené oči jakoby ještě jednou a naposledy chtěly viděti všecky ty něžné drobnůstky a pamatovatelky její čisté a zbožné duše. Kdož ví, s jakou duší pojedu tudy zpět . . . zavanulo jí hlavou, a nejasná předtucha v její duši po druhé už bez jejího vědomí a rozhodnutí vyzrazovala, co se stane . . .

Chabě a malátně, jako těžce nemocná vešla do příbytku starých svých pěstounů. Oba se modlili a oba měli v očích stopy po dlouhém a bolestném pláči. Poznamenali ji křížem a loučili se s ní, jakoby se neměla nikdy již vrátiti. Stařičký veterán dobře tušil, co za bouři zmítá duší odchovančinou.

»Dělej, co ti bůh vnukne,« řekl, nemaje odvahy, aby radil, a nejsa s to, aby zrazoval...

Ve chvilce uháněl povoz domousnickým lesem, nad nímž naposled zakmitla se věž vesnického kostela. Ve slunci zazářil nad kopulí kříž, a selka mimoděk opakovala si slova pěstounova: »Dělej, co ti bůh vnukne.«

Cestou dále neviděla selka ničeho kolem sebe. Hrozný a krutý její osud zatemnil její oči, které viděly jen do hloubky, do nitra, v němž jako na dně hluboké studně něco světélkovalo. A ten jasný bod, tak malý a nepatrný, jakoby zahříval celou její duši, a milé

teplo prosakovalo do všech žil. Žena ta byla matkou a dověděla se sama o tom teprve nedávno. Něco druhého hlásilo se v její bytosti o život, o práva a povinnosti toho, kdo toto spolužití vyvolal. A toto nejasné vyznačování předtuchy o mateřských radostech a starostech rozlévalo se po celé duši její, která rozjasnila se a zazářila jasností jako tmavé vody, polité prvními proudy červánkové záře. Selce se zdálo, jakoby celé její tělo propadalo se někam hluboko ve snaze, něco druhého, neznámého, ale neskonale milého a něžného zobjímati a zavaliti neumořitelnou laskavostí a obětavostí. Jako obrozena a posílena podívala se jako matka svému úkolu do tváře. Něco vzdoru jiskřilo se v otevřených selčiných očích. »Jenom já rozhoduju o budoucnosti jeho, .. jenom já mohu zapuditi ten hrozný přízrak, jejž by jako dítě odsouzencovo po celý svůj život vleklo s sebou . . .«

Obrozující síla prosvěžila celé její tělo, tak ochablé a zdrcené. Selka se vzpřímila a pevným rozhodným hlasem zvolala: »Véno... popožeň koně, co můžeš . . .«

Jako zašlehnutí projelo do duše mateřské zanícení. Horečná touha ji hnala před to hrozné místo, kde na ni bude trčeti černé tělo Ukřižovaného uprostřed dvou světel. Chvěla a třásla se nedočkavostí, aby svým rozhodujícím slovem smyla všecko podezření, jež dopadalo na mateřskou její naději a jež ji už nyní bolelo a uráželo. Zapomněla na svého muže, za kterého šla z věrné a první lásky, nevzpomněla

svých pěstounů, kteří jako rodiče ujali se odložené a zanedbané nalezenky . . . oči její, rozžhavené a vyboulené, hleděly před sebe do dálky a nemohly se dočkati, až uvidí mladoboleslavské věže kostelní. A když první špice prorazila mlhou, zapomněla i na víru a připamatovala si pohádku, kterou jí jednou pěstounka vypravovala. Bylo to jednou večer, a kdosi jí na ulici řekl ošklivou nadávku. Josefina přiběhla s pláčem domů a usedavě naříkala, že nemá maminky, že ji odstrčila a že se k ní nechce a nebude hlásiti. Pěstounka ji chlácholila a slibovala jí, že maminka si pro ni přijde . . . že však teď nemůže a nesmí. »Nepřijde . . . nepřijde,« hořekovala nalezenka, a bolem a lítostí až se zajikala. »Bloudku bloudivá,« tišila ji stařenka . . . »co pak ty víš o tom, co je to láska mateřská. Počkej, povím ti hezkou pohádku. Tak bylo jednou jedno děvče, a to mělo rádo hezkého hocha. A tu jednou tomu děvčeti napadla podivná věc . . . řeklo svému hochovi, aby zabil svou maminku a přinesl jí její srdce. Hoch se zhrozil a utekl. Přišel druhý den a děvče zase opakovalo svou hroznou žádost. Tu ten hoch šel, zabil svou maminku, vyrval jí srdce z těla a běžel s ním ke svému děvčeti. A když tak běžel, zaklopýtl, upadl a tuze se uhodil. A tu to srdce maminčino v úzkostlivosti se tázalo: »Neublížil jsi si, synáčku?«

Při vzpomínce této dala se selka do pláče. »Čekají mne velká muka . . . celý život povleku s sebou hrozný balvan . . . ale ten balvan

a to hoře mohu nésti já sama . . . vždyť přece nemám práva uvalovati je na svoje dítě . . . Pak . . . ať se stane se mnou cokoliv . . ale jenom až pak . . . nikdy před tím . . . nikdy . .«

Véna dorazil do města přece jenom až po deváté. Z počátku jel tuze pomalu . . . ani jemu se do toho města valně nechtělo, a když mu selka poručila, aby koně popohnal, nemohl zameškané dohoniti. Na náměstí byla hlava vedle hlavy. Když přijela selka do davu, hlučelo to v něm jako o bouřce v oblacích.

Selka při pohledu na ty vlny hlav zatřásla se odporným pocitem.

»Ti všichni . . . by mu to jednou vytýkali,« zařezalo jí do duše. Když slézala s vozu, zavrávorala jako opilá. Kdyby jí byl Véna honem nepodepřel, byla by se svalila na zem. Na cestě do porotní síně tiskla si oběma rukama srdce, jež prudce a silně tlouklo.

»Voláš . . . voláš . . . oh . . . já rozumím tomu hlasu . . . « chlácholila selka sebe samu i tu druhou bytost, která, ač tak nejasná, doposud takřka jen vtělená, dávala té ženě sil, aby neklesla . . .

V porotním sále bylo dusno a hrobové ticho. Naivně a zlekaně udivena, spíše chabá a zemdlená než rozpačita, vstoupila Nechojdomka dovnitř. Oči její viděly nejdříve krucifix a rozžehnuté svíce.

»Já jdu očistit svoje dítě,« omlouvala se její duše před tajemnými hlasy svého rozbouřeného nitra.

Pak teprve viděla svého muže. Prudce vy-

skočil a zbledl jako plena. Vyboulené oči jeho pohlcovaly její tvář a hledaly na ní stopy rozhodnutí. Selka byla v tu chvíli neobyčejně klidna, a oči její podivně zářily. Sedlák zakryl si rukama tvář a usedl. Viděl v očích svojí ženy pevné odhodlání. — — —

Pak nastala hrozná chvíle. Jako hrudy na rakev dopadala slova předsedy přelíčení do duše sedlákovy. Slovy dojemnými a tklivými, jimiž zachvívala přísnost zákona, domlouváno Nechojdomce a dovoláváno se spravedlnosti a boha . . .

Selka stála jako socha. Předseda a všichni přísedící byli pevně přesvědčeni, že se zachová jako zbožná žena.

Za půl hodiny po té řekla Nechojdomka pevným a zvučným hlasem, jenž dusným tichem projel jako blesk: »Přísahám, že můj muž v osudnou chvíli byl doma, u mne . . . «

*

Za mohutného a vzrušeného rozechvění odebrala se porota k poradě. Ale již za několik minut vrátili se soudcové z lidu do porotního sálu a hlavní porotce, stařičký a bělovlasý rolník, oznámil, že porota jednohlasně ke kladeným otázkám odpověděla záporně. Na základě toho byl sedlák obžaloby sproštěn a okamžitě propuštěn na svobodu.

Za půl hodiny po té v nejprudším klusu ujížděl s oběma Véna k domovu . . .

KONEC.

Obsah.

Strana

Na pranýři 1
Z polepšovny 21
Na den sv. Barbory 39
Stohy 59
Mlynář Korybut 91
Legenda 107
Přijedeme! 133
Hlídač Seehorn 159
Mrtvola ve statku 177
U tří zastřelených 213
Zlaté srdce 231
Úspory 247
Tesař Třmínek 261
K soudu 281

PG
5038
K827N3
1880
c.1
ROBA